

УКРАЇНА

ШВИДКА ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ НА ВІДНОВЛЕННЯ

СЕРПЕНЬ 2022

УКРАЇНА

ШВИДКА ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ НА ВІДНОВЛЕННЯ

СЕРПЕНЬ 2022

© Серпень 2022, Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія.

Відмова від відповідальності: звіт «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення – серпень 2022» спільно підготовлений Світовим банком, Урядом України та Європейською Комісією. Звіт ґрунтується на даних станом на 1 червня 2022 року, зібраних у період з 30 травня до 30 липня 2022 року. Швидка оцінка була проведена в короткі терміни, щоб забезпечити актуальність оцінок, і були докладені глибокі зусилля для підвищення точності інформації, яка була зібрана, проаналізована та перевірена, наскільки це було можливо. З огляду на триваючий характер конфлікту та відсутність доступу на тимчасово непідконтрольних уряду територіях, збір даних здійснюється переважно віддалено, але перевіряється за допомогою наземної інформації. Дані з віддаленим джерелом були триангульовані та перевірені, коли це можливо, на основі наземної інформації, отриманої від Уряду України, місцевих агенцій, Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних партнерів. З огляду на ці обмеження, автори звіту не можуть гарантувати абсолютну точність даних, включених в цю роботу. У звіті використовується обмінний курс 1 долар США = 27,28 грн від 31 грудня 2021 року.

Кордони, кольори, позначення та інша інформація, представлена в цьому звіті, не мають на увазі будь-яких суджень з боку Світового банку щодо правового статусу будь-якої території або схвалення чи прийняття таких кордонів.

Дизайн: Сара Аламеддін, Наталія Мартинюк

Редактор: Олена Буря

Фото: Юлія Бурлаченко; Ipsos, для Світового Банку. Фото на обкладинці: Харків, Ipsos.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ	8
ПОДЯКИ	10
ПЕРЕДМОВА	11
ВИКОНАВЧЕ РЕЗЮМЕ	12
Підсумок щодо завданої шкоди, збитків та потреб на відновлення	14
Макроекономічні та соціальні наслідки	19
Оцінки за секторами	20
На шляху відновлення та відбудови	27
ВСТУП	30
Макроекономічний контекст у довоєнний період	30
Відомості про стан під час війни	31
Реагування уряду та міжнародної спільноти	35
Цілі та методологія RDNA	40
МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ	44
Макроекономічні наслідки	45
Соціальна інтеграція та вразливі групи	52
ЗАВДАНА ШКОДА, ЗБИТКИ ТА ПОТРЕБИ НА ВІДНОВЛЕННЯ: СЕКТОРАЛЬНІ ОЦІНКИ	64
СЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	65
Житло	66
Освіта	73
Охорона здоров'я	82
Соціальний захист і забезпечення засобів до існування	91
Культура і туризм	99
ВИРОБНИЧІ СЕКТОРИ	107
Сільське господарство	108
Зрошення та водні ресурси	113
Торгівля і промисловість	124
Фінансовий сектор і банківська справа	131
СЕКТОРИ ІНФРАСТРУКТУРИ	138
Енергетика та видобування корисних копалин	139
Транспорт	158
Телекомунікації та цифрові технології	167
Водопостачання та водовідведення	174
Муніципальні послуги	180
НАСКРІЗНІ СФЕРИ	188
Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство	189
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	207
Юстиція та державне управління	215
Очищення території країни	223
НА ШЛЯХУ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ	231
ДОДАТКИ	261
Додаток 1. Команда RDNA	261

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Загальний обсяг завданої шкоди, збитків та потреб з розбивкою за секторами станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)	16
Таблиця 2. Завдана шкода в окремих секторах з розбивкою за областями станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)	17
Таблиця 3. Загальний обсяг потреб на відновлення та відбудову з розбивкою за секторами станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)	18
Таблиця 4. Ключові терміни RDNA	41
Таблиця 5. Інвентаризація завданої шкоди за типом активу станом на 1 червня 2022 року	67
Таблиця 6. Завдана шкода у областях станом на 1 червня 2022 року	68
Таблиця 7. Інвентаризація збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	68
Таблиця 8. Потреби на відновлення та реконструкції станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	69
Таблиця 9. Пріоритет та послідовність нагальних та короткострокових потреб у областях станом на 1 червня 2022 року (дол. США)	71
Таблиця 10. Освітній сектор станом на початок 2021/2022 навчального року	73
Таблиця 11. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	75
Таблиця 12. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	76
Таблиця 13. Потреби щодо відбудови та відновлення станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	78
Таблиця 14. Оцінка завданої шкоди та збитків.	83
Таблиця 15. Інвентаризація завданої шкоди за областями та типами надавачів послуг станом на 1 червня 2022 року (кількість і частка)	85
Таблиця 16. Інвентаризація завданої шкоди за областями та типами надавачів послуг станом на 1 червня 2022 року (м ² , млн дол. США)	86
Таблиця 17. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	87
Таблиця 18. Потреби на відновлення та відбудову станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	88
Таблиця 19. Оцінка завданої шкоди за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	93
Таблиця 20. Вартість збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	94
Таблиця 21. Потреби у реконструкції та відновленні в сфері соціального захисту станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	96
Таблиця 22. Вартість нанесеної шкоди по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	100
Таблиця 23. Оцінка збитків по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	100
Таблиця 24. Потреби в реконструкції та відновленні культури станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	103
Таблиця 25. Вартість завданої шкоди за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	109
Таблиця 26. Вартість збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	109
Таблиця 27. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	110
Таблиця 28. Потреби на відбудову та відновлення станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	111
Таблиця 29. Пріоритезація категорій та відповідних областей	115
Таблиця 30. Методологія оцінки завданої шкоди для регіонів категорій 2 та 3	116
Таблиця 31. Пошкодження за типами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	117
Таблиця 32. Завдана шкода за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	118
Таблиця 33. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	119
Таблиця 34. Збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	119
Таблиця 35. Потреби на відбудову та відновлення на етапах 1 і 2 за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	120
Таблиця 36. Потреби на відбудову та відновлення у розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	122
Таблиця 37. Резюме основних секторальних обмежень	123
Таблиця 38. Завдана шкода в розбивці за розміром / типом компанії (млн дол. США) станом на 1 червня 2022 року	125

Таблиця 39. Завдана шкода і збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	127
Таблиця 40. Потреби на відновлення та відбудову за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	128
Таблиця 41. Потреби на відновлення та відбудову за областями (млн дол. США) станом на 1 червня 2022 року	128
Таблиця 42. Фінансові установи, регульовані Національним банком України (НБУ), станом на кінець 2021 р.	131
Таблиця 43. Еволюція надійності банківського сектору	132
Таблиця 44. Інвентаризація завданої шкоди за типами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	134
Таблиця 45. Реєстр збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	134
Таблиця 46. Реєстр збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	135
Таблиця 47. Завдана шкода станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	144
Таблиця 48. Завдана шкода мережам передачі електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	145
Таблиця 49. Завдана шкода об'єктам генерації електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	145
Таблиця 50. Завдана шкода газотранспортній системі в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	146
Таблиця 51. Завдана шкода газотранспортній системі в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	147
Таблиця 52. Завдана шкода інфраструктурі забезпечення транспорту паливом у розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	148
Таблиця 53. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	150
Таблиця 54. Потреби на відбудову та відновлення мереж передачі електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	151
Таблиця 55. Потреби на відбудову та відновлення генерації електроенергії в розрізі областей і технологій станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	151
Таблиця 56. Потреби на відбудову та відновлення оператора газотранспортної системи України в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	152
Таблиця 57. Потреби на відбудову та відновлення централізованого тепlopостачання в розрізі областей і типу активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	152
Таблиця 58. Потреби на відбудову та відновлення сектору пального для транспорту в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	153
Таблиця 59. Інвентаризація завданої шкоди за видом активів (одиниці, як зазначено) станом на 1 червня 2022 року	160
Таблиця 60. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	161
Таблиця 61. Пріоритизовані потреби щодо реконструкції за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	165
Таблиця 62. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (кількість об'єктів)	169
Таблиця 63. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	170
Таблиця 64. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	171
Таблиця 65. Потреби на відбудову та відновлення за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	173
Таблиця 66. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року	175
Таблиця 67. Завдана шкода та збитки в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	176
Таблиця 68. Потреби на відбудову та відновлення в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	177
Таблиця 69. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	178

Таблиця 70. Інвентаризація завданої шкоди із розбивкою за видом активу станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	182
Таблиця 71. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	183
Таблиця 72. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	184
Таблиця 73. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	186
Таблиця 74. Завдана шкода за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	200
Таблиця 75. Завдана шкода за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	200
Таблиця 76. Завдана шкода та збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	202
Таблиця 77. Збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	203
Таблиця 78. Відновлення та відбудова у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	204
Таблиця 79. Потреби на відновлення та відбудову допоміжних активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	204
Таблиця 80. Потреби на відновлення та відбудову по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	206
Таблиця 81. Огляд регіонального розподілу ресурсів ДСНС (кількість)	208
Таблиця 82. Перелік завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (кількість)	211
Таблиця 83. Завдана шкода і збитки у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	211
Таблиця 84. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року	212
Таблиця 85. Потреба на відновлення та реконструкцію в системах раннього попередження станом на 1 червня 2022 року (кількість)	213
Таблиця 86. Потреби на відновлення та реконструкцію у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	214
Таблиця 87. Потреби на відновлення та реконструкцію за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	214
Таблиця 88. Перелік завданої шкоди за підсекторами станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	217
Таблиця 89. Перелік пошкоджень у розбивці за підсекторами та видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	218
Таблиця 90. Завдана шкода та збитки у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	219
Таблиця 91. Потреби на відновлення та відбудову за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	221
Таблиця 92. Оцінка площі і потреб у знешкодженні наземних мін і ВЗВ в розбивці по областях станом на 1 червня 2022 року	228
Таблиця 93. Передбачувані витрати на знешкодження наземних мін і ВЗВ в розбивці по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)	229
Таблиця 94. Ключові тези за галузями та пріоритети щодо відновлення та відбудови станом на 1 червня 2022 року	237

СПИСОК РИСУНКІВ

Рисунок 1. Загальний обсяг завданої шкоди станом на 1 червня 2022 року: 97 мільярдів доларів США	14
Рисунок 2. Загальний обсяг збитків станом на 1 червня 2022 року: 252 мільярди доларів США	14
Рисунок 3. Загальний обсяг потреб на 1 червня 2022 року: 349 мільярдів доларів США	14
Рисунок 4. Ступінь завданої шкоди за областями станом на 1 червня 2022 року	15
Рисунок 5. Інтенсивність бойових дій у березні-травні 2022 року (вгорі) та червні 2022 року (внизу)	33
Рисунок 6. Порівняння бойових дій (вгорі) та застосування артилерії (внизу): березень-травень та червень 2022 року	34
Рисунок 7. План відновлення України	39
Рисунок 8. ВВП України за областями в 2020 році як частка від сукупного ВВП (%)	47

Рисунок 9. Реальне зростання податкових надходжень і фіскальних витрат, порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року (%)	49
Рисунок 10. Складові частини зростання державних видатків	49
Рисунок 11. Кількість зареєстрованих ВПО в Україні, 25 березня – 1 червня 2022 року (млн осіб)	53
Рисунок 12. ВПО, зареєстровані вперше з 24 лютого 2022 року, за регіонами реєстрації станом на 1 червня 2022 року	53
Рисунок 13. ВПО, зареєстровані вперше з 24 лютого 2022 року, за регіонами реєстрації станом на 1 червня 2022 року	54
Рисунок 14. Оцінки МОМ ВПО за макрорегіоном поточного місця перебування в Україні, березень–травень 2022 року (млн осіб)	54
Рисунок 15. Порівняння ВПО та непереміщеного населення за здатністю отримувати особистий дохід 17–23 травня 2022 року (%)	56
Рисунок 16. Кількість ВПО та відсоток пошкоджених закладів освіти за областями станом на 1 червня 2022 року	75
Рисунок 17. Частка витрат ВВП (% вільно) на соціальний захист, порівнюючи з ВВП на душу населення (дол. США, вільно) (ПКС 2011 р.)	92
Рисунок 18. Структура видатків на соціальну допомогу (% від ВВП) (вільно)	92
Рисунок 19. Карта загальної зрошеної площі за пріоритезацією зон конфлікту в Україні (включаючи площу Волинської області)	114
Рисунок 20. Пошкодження за типами активів як частка від загальних пошкоджень	117
Рисунок 21. Установлена потужність на кінець 2021 року (вгорі ліворуч), історична динаміка (вгорі праворуч) і структура генерації електроенергії (внизу ліворуч) та її споживання (внизу праворуч)	140
Рисунок 22. Відносні рівні яскравості за VIIRS за січень–травень 2022 року	149
Рисунок 23. Завдана шкода за типом активів (млн дол. США)	159
Рисунок 24. Збитки за категоріями (млн дол. США)	161
Рисунок 25. Потреби на відбудову та відновлення (млн дол. США)	162
Рисунок 26. Потреби на відбудову та відновлення за областями (млн дол. США)	163
Рисунок 27. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн дол. США)	163
Рисунок 28. Екологічні інциденти станом на 5 травня 2022 року	191
Рисунок 29. Екологічні ризики через війну в Україні	192
Рисунок 30. Атомні електростанції в Україні	192
Рисунок 31. Території з лісовими пожежами в зоні відчуження станом на 18:00 28 березня 2022 року	193
Рисунок 32. Сховища відходів в Україні	195
Рисунок 33. Інформація про довоєнний просторовий розподіл лісів у областях	199
Рисунок 34. Облік завданої шкоди від пожеж за місяцями протягом 2022 року	200
Рисунок 35. Щотижневі звіти про лісові пожежі в зонах бойових дій (до середини звітного періоду), що показують переміщення конфлікту в різні області за цей період	201
Рисунок 36. Попередня оцінка територій, що потребують нетехнічного обстеження	226
Рисунок 37. Орієнтовна вартість протимінної діяльності на км ² у розбивці за видами діяльності станом на 1 червня 2022 року	229
Рисунок 38. Запропоновані терміни та основні заходи з протимінної діяльності	230

СПИСОК КОРОБОК

Вставка 1. Визначення RDNA	13
Вставка 2. Декларація та принципи Лугано	38
Вставка 3. Шкода, завдана закладам для найбільш незахищених верств населення	94
Вставка 4. Цифрова платформа «Дія»: «Країна в смартфоні»	97
Вставка 5. Потреби, які можуть виникнути у сфері соціального захисту	97
Вставка 6. Уроки протимінної діяльності, отримані з міжнародного досвіду	224

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

AQI	Середньорічний Індекс якості повітря
build back better	Відбудова за принципом «краще, ніж було»
Відбудова за принципом «краще, ніж було»	
COVID-19	Confirmed Hazardous Areas
DaLA	Коронавірусна інфекція 2019
DALYs	Оцінки пошкоджень і збитків
DDos	Роки життя з урахуванням інвалідності
DG NEAR	Розподілена відмова в обслуговуванні
ENTSO-E	Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення
ERCC	Європейська мережа операторів систем передачі
ERTMS	Центр реагування на надзвичайні ситуації та координації дій
GFDRR	Європейська система управління залізничним транспортом
GICHD	Глобальний фонд зі зменшення наслідків стихійних лих і відновлення
GMI	Женевський Міжнародний центр гуманітарного розмінування
HLO	Гарантований мінімальний дохід
ISCED	Гармонізовані результати навчання
NPL	Міжнародна стандартна класифікація освіти
NPL	непрацюючий кредит
POS	непрацюючі позики
RDNA	точки продажу
STEM	Швидка оцінка завданої шкоди та потреб
TSI	Наука, технології, інженерія та математика
UCPM	Технічні стандарти сумісності
UIP2	Союзний механізм цивільного захисту
UNICEF	Другий міський інфраструктурний проєкт Світового банку
AEC	Міжнародний дитячий фонд ООН
BAKС	атомна електростанція
ВВП	Вищий антикорупційний суд
ВДЕ	валовий внутрішній продукт
ВЕФ	відновлюване джерело енергії
ВЗВ	Всесвітній економічний форум
ВККС	вибухонебезпечні залишки війни
ВМО	Вища кваліфікаційна комісія суддів
ВООЗ	Всесвітня метеорологічна організація
ВПО	Всесвітня організація охорони здоров'я
ВРП	внутрішньо переміщені особи
ГАЕС	Вища рада правосуддя
ГВт-год	гідроакumuлююча гідроелектростанція
ГЕС	Гігават-години
ГІС	гідроелектростанція
ДАВР	Геоінформаційна система
Держенергоефективності	Державне агентство водних ресурсів
Держлісагентство	Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження
ДП	Державне агентство лісових ресурсів
ДСА	Державне підприємство
ДСНС	Державна судова адміністрація
ДССТ	Державна служба з надзвичайних ситуацій
ЕЕ	Державна спеціальна служба транспорту
ЄБРР	енергоефективність
Євро	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄІБ	валюта євро (€)
ЄІБД	Європейський інвестиційний банк
ЄС	Єдина інформаційна база даних
	Європейський Союз

Зід	зрошення і дренаж
ЗКБП	залишки касетних боєприпасів
ЗПГ	зріджений природний газ
ІВПіМ	Інститут водних проблем і меліорації
ІНТ	Імовірно небезпечні території
КМУ	Кабінет Міністрів України
КШЕ	Київська школа економіки
ЛГБТІ	лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МВФ	Міжнародний валютний фонд
Міндовкілля	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
Мінекономіки	Міністерство економіки
Міненерго	Міністерство енергетики
Мінінфраструктури	Міністерство інфраструктури
Мінрегіон	Міністерство розвитку громад та територій України
Мінреінтеграції	Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики
МіО	Моніторинг та оцінка
МКПІП	Міністерство культури та інформаційної політики
МО	Міністерство оборони
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МОН	Міністерство освіти і науки України
МСП	мале-середнє підприємство
МФО	Міжнародні фінансові установи
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції
НБУ	Національний банк України
НБФУ	небанківські фінансові установи
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
НСЗУ	Національна служба здоров'я України
НУШ	Нова українська школа
НЦПД	Національні центри протимінної діяльності
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОГП	Офіс Генерального прокурора
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОРЕ	Оптовий ринок електроенергії
ОРСЦЗ	Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту
ПДФО	податок на доходи фізичних осіб
ПКС	Паритет купівельної спроможності
ПМГ	Програма медичних гарантій
ПМД	первинна медична допомога
ПМД +	первинна медико-санітарна допомога з додатковими можливостями
ПНІ	підтверджено небезпечні території
РКЗК ООН	Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату
САП	Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБ	Світовий банк
СВВ	сектор водопостачання і водовідведення
СВП	саморобні вибухові пристрої
СГН	сексуальне насильство та насильство за ознакою статі
СЕС	сонячна електростанція
СП	Східне партнерство
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
ТЕС	теплова електростанція
ТЕЦ	когенерація теплової та електричної енергії
ТЗВ	токсичні залишки війни
УВКБ ООН	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
УВР	управління водними ресурсами
УГМЦ	Український гідрометеорологічний центр
уряд	уряд України
ФГВФО	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЦСР	цілі сталого розвитку
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІСЕФ	Міжнародний дитячий фонд ООН

ПОДЯКИ

Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA) спільно підготовлена Світовим банком, Урядом України та Європейською Комісією у координації з державними установами, агенціями ООН та партнерами з розвитку, науковими колами, організаціями громадянського суспільства та приватним сектором. Основна команда RDNA складалася з представників уряду, співробітників Світового банку та Європейської Комісії та експертів.

З боку Уряду України RDNA очолило Міністерство розвитку громад та територій за підтримки Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Міністерства інфраструктури. Усі профільні міністерства взяли участь в оцінюванні у координації з Київською школою економіки (КШЕ).

Корисною стала співпраця з Європейською Комісією на чолі з Представництвом Європейського Союзу в Україні та Генерального директорату з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR), а також внески інших служб.

Технічну підтримку Світовому банку надавали Підрозділ управління країнами Світового банку, Глобальна практика міського розвитку, стійкості та земельних ресурсів (GPURL) та інші глобальні практики та наскрізні сфери.

Цей звіт розроблено завдяки щедрій підтримці Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії через фонд належного управління; Глобального фонду зі зменшення наслідків стихійних лих і відновлення (GFDRR); уряду Сполучених Штатів, включно з Державним департаментом; Швейцарського секретаріату з економічних питань (SECO); та Уряду Швейцарії через Трастовий фонд «Підтримка реформ сектору охорони здоров'я в Україні» за підтримки Швейцарського фонду розвитку. Багато інших партнерів зробили внесок у зміст звіту, зокрема Міністерство закордонних справ Великої Британії, Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО) ООН, Міжнародний дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Міжнародна організацію з міграції (МОМ).

Повний перелік галузевих лідерів та вкладників наведено у **Додатку 1**. Команда RDNA хотіла б висловити свою глибоку вдячність усім особам та організаціям, які зробили свій внесок у цю оцінку.

ПЕРЕДМОВА

24 лютого 2022 року Російська Федерація вторглася в Україну, що призвело до жертв серед цивільного населення, переміщення мільйонів людей та масштабних і серйозних руйнувань житлових будинків, підприємств і соціальних закладів, припинення виробничої та господарської діяльності. Наслідки цього вторгнення відчуватимуться впродовж поколінь через розділення та переміщення сімей, порушення умов для людського розвитку, знищення властивої Україні культурної спадщини та зміни на протилежну позитивної траєкторії економічного розвитку та зниження бідності.

Уряд України, Група Світового банку та Європейська Комісія у співпраці з партнерами з розвитку започаткували Швидку оцінку завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA). Відповідно до міжнародно схваленої методології метою RDNA було здійснення оцінки впливу війни на населення, людський розвиток, надання послуг, фізичні активи, інфраструктуру, виробничі сектори та економіку. Для цілей цієї оцінки до неї було включено, перевірено, наскільки це можливо, і оцінено завдану шкоду війною впродовж періоду від 24 лютого до 1 червня 2022 року. Результати RDNA є попередніми, і наведені цифри завданої шкоди, збитків і потреб на відновлення слід розглядати як мінімальні. Оскільки війна триває, її соціальні та економічні наслідки будуть далі посилюватися та наростати. Однак відбудову та відновлення необхідно починати вже зараз там, де це безпечно та практично можливо.

Станом на 1 червня 2022 року вартість безпосередньої завданої шкоди досягла більше ніж **97 мільярдів доларів США**; водночас найбільше постраждали житлові будівлі, транспорт, торгівля та промисловість. Завдана шкода сконцентрована в прифронтових областях (74 відсотки) – насамперед Донецькій, Луганській, Харківській та Запорізькій, а також в областях, повернутих під контроль уряду (22 відсотки), як-от Київська та Чернігівська. Порушення економічних потоків і виробництва, а також додаткові витрати, пов'язані з війною, сукупно оцінюються як збитки і становлять десь **252 мільярдів доларів США**. У першому кварталі 2022 року валовий внутрішній продукт (ВВП) України скоротився на 15,1 відсотка у річному вимірі, а рівень бідності, як очікується, зросте з 2 до 21 відсотка (відповідно до межі бідності 5,5 доларів США на людину на день).

Вартість потреб на відбудову та відновлення, станом на 1 червня, оцінюється в понад **349 мільярдів доларів США**, що перевищує ВВП України в 2021 році більш ніж у 1,6 рази. До цих потреб включено найважливіші кроки на шляху до того, щоб стати сучасною, низьковуглецевою, стійкою до катастроф і змін клімату та інклюзивною країною, яка краще відповідатиме стандартам Європейського Союзу. Незважаючи на величезний загальний обсяг фінансування, досвід інших країн показує, що відбудова триває багато років, і критично важливим є застосування поетапного підходу. У звіті деталізовано також використання **105 мільярдів доларів США**, які будуть необхідні в нагальній та короткостроковій перспективі для задоволення найбільш нагальних потреб, включно з соціальною інфраструктурою (зокрема школи та лікарні, особливо на територіях, повернутих під контроль уряду), підготовку до майбутньої зими із забезпеченням утеплення та відновлення опалення й енергопостачання будинків, термінові ремонтні роботи, закупівлі газу, підтримку сільського господарства та соціальний захист, і відновлення життєво важливих транспортних шляхів. Ці дії закладуть основу для безпечної, пріоритетної та ефективної відбудови та відновлення.

У звіті запропоновано сильну аналітичну базу для комплексної фінансової та операційної стратегії і планування, що дасть змогу підтримати швидке відновлення та довгострокову відбудову України, і ми підтверджуємо свій твердий намір сприяти виконанню цього завдання. На цьому наступному етапі планування слід враховувати збалансування та визначення пріоритетів потреб та інвестицій, здатність освоювати кошти, доступність фінансування, розроблення загальних систем і процесів для забезпечення максимальної ефективності, розвиток і розширення управлінського та технічного потенціалу підрозділів з реалізації, мобілізацію коштів для підготовки проєктів та розроблення фінансових стратегій для різних секторів.

ВИКОНАВЧЕ РЕЗЮМЕ

Вторгнення Російської Федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, призвело до значних жертв серед цивільного населення та пошкодження інфраструктури, завдавши серйозної людської, соціальної та економічної шкоди. Внаслідок війни, яка триває понад шість місяців, житлові приміщення та громадська інфраструктура були зруйновані та пошкоджені, громадські послуги та економічна діяльність зазнали перешкод у роботі, а значна кількість українців були переміщені зі своїх домівок.

Ця Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA) є частиною поточних спільних зусиль Уряду України, Світового банку та Європейської Комісії за підтримки інших партнерів, спрямованих на оцінку завданої шкоди та збитків України від війни – але, що також важливо, оцінити масштаб економічних і соціальних потреб України, необхідних для виживання під час війни та процвітання після неї. У детальних галузевих даних для оцінки використовується дата 1 червня 2022 року як межа, тому обсяги завданої шкоди, збитків і потреб очевидно більші на дату публікації, з огляду на перебіг війни з цієї дати. Хоча розрахунок потреб проводився спільними командами Уряду та Світового банку в кожному з охоплених секторів, різна доступність даних означала, що ступінь охоплення дещо різниться в різних секторах.

Все ж, RDNA надає перший ретельний огляд низки економічних потреб України та її народу внаслідок війни. RDNA має на меті надати послідовну, перевірену та прозору оцінку: (i) підрахунок щодо фізичних *пошкоджень* інфраструктури, будівель тощо; (ii) кількісно визначені непрямі *збитки*

упродовж 21-місячного періоду (3 місяці з лютого до червня 2022 року та додатково 18 місяців після цього) з урахуванням таких елементів, як перебої в роботі послуг, економічні наслідки, витрати, пов'язані з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), поведінням з відходами, обмеженням доступу та витратами через забрудненість території¹ тощо; (iii) відповідні *потреби* у відновленні та відбудові – (Вставка 1 наводить визначення). У межах RDNA також окреслені загальні керівні принципи відбудови «краще, ніж було» (build back better) та послідовності інвестицій для екологічного, стійкого, інклюзивного та сталого відновлення та відбудови, зосереджуючись на нагальних та короткострокових потребах (до 18-36 місяців), а також потребах у середньо- та довгостроковій перспективі (до 10 років).

Важливим обмеженням є те, що у межах RDNA представлені потреби на відновлення на рівні секторів та не враховується балансування потреб на відновлення одного сектора з потребами на відновлення іншого. Стратегічне визначення пріоритетів щодо відбудови в усіх секторах є наступним важливим кроком у межах планування відновлення та відбудови, водночас поточна оцінка забезпечує аналітичну підтримку для ухвалення відповідних суттєвих рішень. Подальша робота включатиме визначення пріоритетності потреб відповідно до здатності різних секторів освоювати кошти та впровадження, пріоритетів, пов'язаних з різними географічними місцевостями, гуманітарними потребами та потребами ВПО, інституційною спроможністю, наявністю фінансування тощо. Ця подальша робота має вирішальне значення для планування та впровадження інвестицій і може стати частиною нагального плану відновлення України.

Вставка 1. Визначення RDNA

Завдана шкода – прямі витрати, пов'язані із повним або частковим руйнуванням фізичних активів; вони визначаються в грошовому виразі з оцінкою витрат на заміну або ремонт фізичних активів та інфраструктури, враховуючи ціну заміни, яка діяла до війни.

Збитки – зміни в економічних потоках внаслідок війни; вони визначаються в грошовому виразі.

Потреби на відновлення – вартість, пов'язана із поверненням до повоєнного нормального стану шляхом реалізації відповідних заходів, зокрема ремонту та реставрації, та включно з надбавкою, пов'язаною з відновленням відповідно до принципу відбудови «краще, ніж було» (build back better) (як-от удосконалена енергоефективність, зусилля з модернізації та стандарти сталого розвитку). Потреби не дорівнюють сумі завданої шкоди та збитків.

¹ Забрудненість територій стосується територій, які можуть містити наземні міни та / або залишки війни, що не вибухнули.

Підсумок щодо завданої шкоди, збитків та потреб на відновлення

З урахуванням наслідків війни з 24 лютого до 1 червня 2022 року, завдана шкода секторам, охоплених RDNA, оцінюється на рівні близько 97 мільярдів доларів США (Рисунок 1 і Таблиця 1). Найбільше постраждали житловий сектор (40 відсотків від загального обсягу завданої шкоди), транспорт (31 відсоток), торгівля та промисловість (10 відсотків). Найбільш постраждалими є Донецька, Луганська та Харківська області, за ними йдуть Київська, Чернігівська та Запорізька (Рисунок 4 і Таблиця 2).

Загальні збитки становлять майже 252 мільярди доларів США (Рисунок 2 і Таблиця 1), зазначаючи, що втрати в одному секторі перетікають далі та перетинаються з іншими секторами. Наприклад, скорочення сільськогосподарського виробництва впливає на транспортні потреби, або втрата електроенергії впливає на торгівлю та промисловість у регіонах, які інакше не постраждали від війни. У структурі збитків переважають очищення території країни (розмінування та знешкодження вибухонебезпечних пережитків війни) (29 відсотків), торгівля та промисловість (19 відсотків), сільське господарство (11 відсотків) та транспорт (10 відсотків). Щодо решти збитків, суттєвими є у секторах культура та туризм (8 відсотків), житло (5 відсотків) та енергетика (5 відсотків). Дані з розбивкою за областями були доступні не для всіх секторів.

Загальні потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються на рівні понад 349 мільярдів доларів США. Як показано на Рисунку 3 та в Таблиці 1, секторами з найбільшими оціночними потребами є транспорт (21 відсотків), очищення території країни (розмінування та знешкодження вибухонебезпечних пережитків війни) (21 відсотків) та житло (20 відсотків). Щодо решти потреб, суттєвими є сектори, зокрема торгівля і промисловість (6 відсотків), соціальний захист і забезпечення засобів до існування (6 відсотків), а також сільське господарство (5 відсотків).

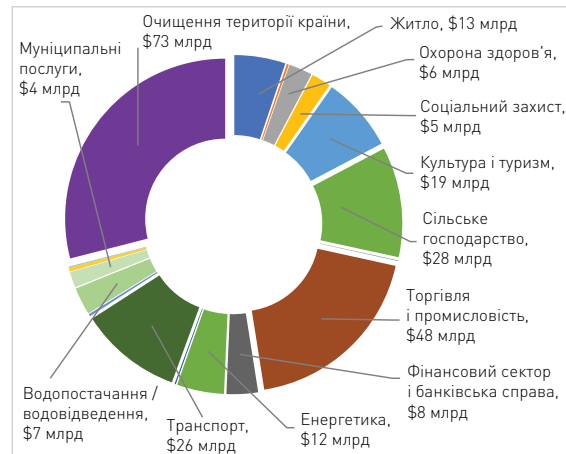
Всі ці потреби виникають через війну, яка охопила велику географічну територію (включно з міськими районами), і є значними за масштабами – і задоволення цих потреб буде критичним для довгострокового відновлення після війни. Однак, зазначити ці потреби не означає, що вони можуть бути задоволені нагально. Це буде залежати від наявності фінансування, а також від спроможності українського бюджету освоювати кошти, галузевих міністерств, субнаціональних установ

Рисунок 1. Загальний обсяг завданої шкоди станом на 1 червня 2022 року: 97 мільярдів доларів США

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Рисунок 2. Загальний обсяг збитків станом на 1 червня 2022 року: 252 мільярди доларів США

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Рисунок 3. Загальний обсяг потреб на 1 червня 2022 року: 349 мільярдів доларів США

Джерело: команда з проведення оцінювання.

- нагальними діями, пов'язаними з очищенням території країни, щоб забезпечити безпечну реконструкцію та відновлення критичних територій.

Крім майбутніх зимових потреб, у короткострокових потребах на відновлення та відбудову домінує

підтримка соціального сектору (45 відсотків від загальної кількості), хоча наскрізні сфери, такі як очищення території країни та охорона довкілля, повинні бути інтегровані в усі інвестиції в соціальні, виробничі та інфраструктурні сектори. Велика частка *соціального сектору* відображає вплив на житло, медичні та освітні послуги, розширені по-

Таблиця 1. Загальний обсяг завданої шкоди, збитків та потреб з розбивкою за секторами станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)

Сектор	Завдана шкода	Частка (%)	Збитки	Частка (%)	Потреби	Частка (%)
Сектори соціальної сфери						
Житло	39.2	40	13.3	5	69.0	20
Освіта	3.4	3	0.5	0	9.2	3
Охорона здоров'я	1.4	1	6.4	3	15.1	4
Соціальний захист і забезпечення засобів до існування	0.2	0	4.5 ^a	2	20.6 ^b	6
Культура і туризм	1.1	1	19.3	8	5.2	2
Виробничі сектори						
Сільське господарство	2.2	2	28.3	11	18.7	5
Зрошення і водні ресурси	0.2	0	0.1	0	7.5	2
Торгівля і промисловість	9.7	10	47.5	19	20.8	6
Фінансовий сектор і банківська справа	0.03	0	8.1	3	8.0	2
Сектори інфраструктури						
Енергетика	3.0	3	11.7	5	10.4 ^c	3
Видобування корисних копалин	0.1	0	0.3	0	0.3	0
Транспорт	29.9	31	26.1	10	73.8	21
Телекомунікації та цифрові технології	0.7	1	0.6	0	3.3	1
Водопостачання та водовідведення	1.3	1	6.8	3	5.4	2
Муніципальні послуги ^d	2.3	2	4.3	2	5.7	2
Наскрізні сектори						
Охорона довкілля, природо-користування та лісове господарство	2.5	3	0.7	0	1.2	0
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0.1	0	0.2	0	0.7	0
Юстиція та державне управління	0.1	0	0.03	0	0.2	0
Очищення території країни	-	0	73.2	29	73.2	21
Разом	97.4	100	252.0	100	348.5	100

Джерело: команда з проведення оцінювання.

a. У межах соціального захисту не враховано втрату доходів домогосподарств в обсязі 46,1 мільярда доларів США для уникнення можливого подвійного підрахунку стосовно інших секторів.

b. Програми соціальної допомоги та інші виплати, які залежать від змін у доходах домогосподарств та вартості базових потреб (зокрема вартості їжі та енергоносіїв), оцінюються лише з погляду нагального / короткострокового періоду.

c. Потреби сектору енергетики, також включають короткострокову потребу в закупівлі природного газу для майбутнього опалювально-го сезону (близько 4,8 млрд кубометрів), що створить фінансовий дефіцит Нафтогазу на суму приблизно у 5 млрд доларів США залежно від погоди та зміни цін на імпорт газу. За оцінками, Нафтогазу може знадобитися близько 4,8 млрд кубометрів додаткового газу, щоб досягти розрахункового необхідного рівня в 15 млрд кубометрів. Нафтогаз використовуватиме свій видобутий газ (до 1,4 млрд кубометрів), закуповуватиме газ у вітчизняних виробників / приватних сховищ (1,3 млрд кубометрів), а решту (2,1 млрд кубометрів) імпортуватиме. Значення цього обсягу може змінюватись залежно від ціни імпорту. Якщо припустити, що внутрішня ціна на газ від інших вітчизняних виробників становитиме близько 1000 доларів США, а імпортований газ закуповується за 2000 доларів США за 1000 кубометрів, загальні витрати на закупівлю становитимуть 5,1 мільярда доларів США, якщо імпортна ціна становитиме 2000 доларів США, і 7,2 мільярда доларів США, якщо ціна імпорту становить 3000 доларів США. Враховуючи ціну продажу газу для Нафтогазу на рівні 190 доларів США за 1000 кубометрів, фінансовий розрив становитиме 4,37 мільярда доларів США за імпортною ціною 2000 доларів США та 6,47 мільярда доларів США за імпортною ціною 3000 доларів США.

d. Місцева влада в Україні відповідає за широкий спектр муніципальних послуг, від власних служб (до прикладу, це місцеві дороги, муніципальний транспорт, поводження з твердими відходами, житловий сектор, міські парки та комунальні служби) до послуг, делегованих центральним урядом (до прикладу, це освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення). У межах RDNA муніципальні послуги переважно охоплюють активи, що стосуються поводження з твердими відходами, місцями та об'єктами громадського користування (до прикладу, це місцеві парки, будинки культури, кладовища, спортивні споруди тощо), а також місцеві адміністративні будівлі. Комунальні послуги та житловий сектор охоплені у розділах, пов'язаних з інфраструктурою та житловим сектором відповідно.

Таблиця 2. Завдана шкода в окремих секторах з розбивкою за областями станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)

Область	Завдана шкода
Фронткові регіони, проміжний підсумок	71.8
Донецька	26.2
Запорізька	6.0
Луганська	16.7
Миколаївська	3.7
Одеська	0.3
Харківська	14.4
Херсонська	4.4
Опорні регіони, проміжний підсумок	0.9
Вінницька	0.1
Дніпропетровська	0.5
Кіровоградська	0.1
Полтавська	0.1
Черкаська	0.1
Тилові регіони, проміжний підсумок	0.2
Волинська	0.0
Закарпатська	0.05
Івано-Франківська	0.02
Львівська	0.07
Рівненська	0.02
Тернопільська	0.01
Хмельницька	0.02
Чернівецька	0.00
Регіони повернуті під контроль Уряду України, проміжний підсумок	22.4
місто Київ	1.1
Житомирська	0.8
Київська	11.2
Сумська	2.9
Чернігівська	6.4
Не вказано, проміжний підсумок	2.2

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: Регіони згруповані відповідно до презентацій Уряду України на Міжнародній конференції з питань відновлення України, яка відбулася у місті Лугано, Швейцарія, у липні 2022 року. Фронткові регіони – це території, які тимчасово не контролюються урядом, та зони активного конфлікту; опорні регіони забезпечують логістику для оборонних та гуманітарних вантажів; тилові регіони захищають експортно-імпорتنі логістичні центри та евакуйовані підприємства; повернуті під контроль уряду регіони – це території, які відновлюються після серйозних збитків. Наведені у таблиці дані є неповними, оскільки дані про завдану шкоду з розбивкою за областями були недоступні для сфери культури та туризму та для кількох секторів були доступні лише загальнодержавні дані (без деталізації за областями) або лише частина доступних даних була дезагрегована за областями. Зазначається, що за деякими галузями (наприклад у секторі транспорту) Київська область також враховує завдану шкоду місту Київ. Дані про збитки за областями були недоступні для таких секторів: культура і туризм, фінансовий сектор та банківська справа, енергетика та видобування корисних копалин, житловий сектор та галузь охорони здоров'я. Дані про потреби за областями були недоступні для більшості секторів та увійшли до цієї оцінки.

треби в соціальному захисті та кроки для захисту культурної спадщини від подальшої шкоди. Серед короткострокових потреб в *інфраструктурі* (22 відсотки) переважають потреби енергетичного та транспортного секторів, хоча заходи щодо водопостачання та каналізації та комунальних послуг

також є критичними. У *виробничих секторах* короткострокові потреби (22 відсотки) охоплюють підтримку сільського господарства, а також заходи щодо підтримки фінансів і банківської справи, торгівлі та промисловості.

Таблиця 3. Загальний обсяг потреб на відновлення та відбудову з розбивкою за секторами станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)

Сектор	Короткострокова перспектива	Середньо- та довгострокова перспектива	Загальний обсяг потреб
Сектори соціальної сфери			
Житло	33.1	35.9	69.0
Освіта	2.8	6.5	9.2
Охорона здоров'я	1.2	13.9	15.1
Соціальний захист і забезпечення засобів до існування	8.1	12.5 ^а	20.6
Культура і туризм	1.6	3.6	5.2
Виробничі сектори			
Сільське господарство	10.0	8.7	18.7
Зрошення і водні ресурси	0.02	7.5	7.5
Торгівля і промисловість	6.6	14.2	20.8
Фінансовий сектор і банківська справа	6.4	1.6	8.0
Сектори інфраструктури			
Енергетика ^б	7.3	3.1	10.4
Видобування корисних копалин	-	-	0.3
Транспорт	8.9	65.0	73.8
Телекомунікації та цифрові технології	1.3	2.0	3.3
Водопостачання та водовідведення	3.5	1.9	5.4
Муніципальні послуги	1.9	3.9	5.7
Наскрізні сектори			
Охорона довкілля, природо-користування та лісове господарство	0.4	0.9	1.2
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0.5	0.2	0.7
Юстиція та державне управління	0.08	0.1	0.2
Очищення території країни	11.0	62.2	73.2
Разом	104.5	243.7	348.5

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: - = не оцінювалося.

а. Потреби стосовно пільг, які враховують матеріальне становище одержувачів, пільг для ВПО, соціальних послуг та соціальної допомоги для військових цілей включають лише оцінки на нагальну / короткострокову перспективу через наявність низки додаткових чинників, які впливають на них у середньо- / довгостроковій перспективі. Наприклад, це зміни у доходах та вартості базових потреб, зокрема вартості їжі та енергоносіїв, за той самий період.

б. Потреби сектору енергетики, також включають короткострокову потребу в закупівлі природного газу для майбутнього опалювального сезону на суму 5 мільярдів доларів США.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Описані у цьому документі завдана шкода, збитки та потреби спричиняють дуже значні наслідки війни з погляду економіки, соціального впливу та бідності. Оцінки втрат валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2022 році виходять далеко за межі вартості втрати фізичних активів, завдавши шкоди виробничим активам та інфраструктурі, створивши логістичні проблеми та завдавши втрат робочій силі, зруйнувавши ланцюги постачання та попиту, посиливши невизначеність і підвищивши ризики. ВВП України скоротився в першому кварталі 2022 року на 15,1 відсотка у річному вимірі (р/р) (або на 19,3 відсотка у квартальному вимірі (кв/кв) з урахуванням сезонних факторів), внаслідок скорочення ВВП у березні на близько 45 відсотків у річному вимірі. Після повернення під контроль уряду Київську область у квітні спостерігалися перші ознаки покращення економічної діяльності, хоча її показники надалі залишаються значно нижчими, ніж у довоєнний період.

Прогнозується, що у 2022 році рівень бідності, обчислений на підставі межі бідності за доходів вище середнього, що дорівнює 5,5 доларів США на душу населення на день, зросте вдвітьє та сягне 21 відсотка, водночас очікується, що рівень бідності в постраждалих від війни регіонах буде ще вищим. Наприклад, у Херсонській області, яка тимчасово не підконтрольна уряду, від початку 2022 року ціни на харчові продукти зросли на 62 відсотки проти 21,5 відсотка в Україні загалом². З урахуванням того, що частка витрат на харчові продукти у бюджетах домогосподарств з низьким рівнем доходів є значною, такі високі темпи інфляції неминуче спричинять стрімке зростання рівня бідності.

Зростання рівня бідності викликано величезними втратами людських життів і засобів до існування. Станом на 24 червня 2022 року підтверджена кількість убитих або поранених цивільних осіб з 24 лютого становить 12 272 осіб; однак Організація Об'єднаних Націй (ООН) вважає цю цифру неповною³. Через війну третина

українців була змушена покинути місця свого проживання. Понад 6,8 мільйонів жителів України покинули країну, переважна більшість з них - це жінки та діти⁴. Згідно з оцінками, 6,6 мільйона є внутрішньо переміщеними особами, водночас їхня кількість зменшилася порівняно з попереднім місяцем⁵, і багато з них були змушені переїжджати більше одного разу після того, як покинули свої початкові домівки⁶. За даними Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА), гуманітарна ситуація стрімко погіршується, оскільки зменшується доступ до критично важливих послуг, як-от чистої води, їжі, санітарії та електропостачання, й 17,7 мільйона осіб потребують гуманітарної допомоги⁷.

Очікується, що прогнозоване зростання бідності, хоч і вже є значним, стане набагато більшим, якщо наявні прогалини у фінансуванні не будуть усунені за допомогою збільшення зовнішнього фінансування. З початку війни збирання податків значно знизилося, тоді як державні видатки стрімко зросли у зв'язку з необхідністю надання основних державних послуг під час війни. Це спричинило великий фіскальний дефіцит, який не пов'язаний з військовими потребами. Він може бути профінансований завдяки мобілізації значної підтримки з боку партнерів, інакше Україні доведеться скоротити свої соціальні видатки, які зараз є основоположними, і скористатися монетизацією дефіциту. Очікується, що у разі реалізації сценарію продовження монетизації дефіциту до кінця 2022 року показник бідності збільшиться до 34 відсотків — такого рівня не спостерігалося з початку 2000-х років, — оскільки зростання інфляції підриває купівельну спроможність домогосподарств із низьким та середнім рівнями доходів. Зрештою, з урахуванням необхідності обмежити монетизацію для уникнення надмірної інфляції знадобиться радикальне скорочення видатків, від чого постраждають передовсім найбільш вразливі верстви українського суспільства. За сценарієм жорсткої економії прогнозується подальше зростання рівня бідності до понад 40 відсотків у 2022 році та 58 відсотків до 2023 року. Це призведе до того, що ще 18 мільйонів українців опиняться за її межею.

² Червень, 2022 р. На основі регіональних індексів споживчих цін, опублікованих Державною службою статистики України, [Посилання](#).

³ Більшість зафіксованих втрат серед цивільного населення були спричинені використанням вибухової зброї з широкою зоною ураження, зокрема обстрілами з важкої артилерії та реактивних систем залпового вогню, а також ракетними та авіаційними ударами. Управління Верховного комісара з прав людини (ОНЧР) вважає, що фактичні цифри значно вищі, особливо в Маріуполі (Донецька область), Ізюмі (Харківська область) та Попасній (Луганська область). ОНЧР, «Україна: Оновлена інформація про жертви серед цивільного населення від 22 червня 2022 р.», [Посилання](#).

⁴ 6 865 625 станом на 26 серпня 2022 р. Верховний комісар ООН у справах біженців; див. Портал оперативних даних: Ситуація з біженцями в Україні, [Посилання](#).

⁵ IOM, "Regional Ukraine Response: Situational Report— 22 серпня 2022", [Посилання](#).

⁶ ОСНА Ukraine, "Situation Report," 17 серпня, 2022.

⁷ Там само.

ОЦІНКИ ЗА СЕКТОРАМИ

Сектори соціальної сфери

Житло

Станом на 1 червня 2022 року сума, в яку оцінюється сукупна завдана шкода житловому сектору, становить 39,2 мільярда доларів США, переважно це міське житло. За час війни пошкоджено близько 817 000 житлових будинків, 38 відсотки з яких було зруйновано без можливості відновлення. Ця цифра охоплює квартири в багатоквартирних будинках, будинки для однієї сім'ї та гуртожитки. Найсильніше постраждали багатоквартирні будинки, висновок, який підкреслює значний вплив війни на міський житловий фонд і вказує на те, що житлові райони міст несуть основну частину тягаря завданої шкоди. Масштаби завданої шкоди житловому фонду розподілені за областями нерівномірно: на Донецьку, Луганську, Харківську та Київську області припадає 82 відсотка від загального обсягу завданої шкоди житловому фонду в Україні. Збитки в житловому секторі оцінюються в 13,2 мільярда доларів США, що відображає вартість знесення будинків і розчищення завалів, втрати домашнього майна, тимчасову оренду та надання притулку власниками житла, а також скориговані втрати в доходах від оренди. Оцінка збитків не відображає збитків банків та іпотечних дефолтів.

Потреби щодо відбудови та відновлення становлять 69 мільярда доларів США, та у нагальній / короткостроковій перспективі необхідно 33,1 мільярда доларів США, особливо для задоволення потреб на зиму. Задоволення потреб щодо відновлення житла в післявоєнній Україні вимагатиме інтегрованого екологічного, стійкого та інклюзивного підходу, зосередженого на поверненні сімей у їхні домівки та відновленні отримання засобів до існування та послуг. Існує нагальна потреба в забезпеченні тимчасового орендного житла для домогосподарств переселенців, підготовці до зими, ремонті частково пошкоджених житлових будинків і в розробленні стратегії та механізму впровадження відбудови та відновлення житла. Зокрема, надання субсидій на ремонт та оренду житла перед настанням холодної вологої погоди зменшить ризики подальшого переміщення. Хоча ситуація змінюється, заходи щодо створення безпеки та надання належного житла домогосподарствам надалі є необхідними для задоволення першочергових потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО), мешканців, які повернулися, та приймаючих громад у можливості отримання безпечного житла. Потрібно також створити базу для відбу-

дови та відновлення житла в середньостроковій перспективі. Впровадження цих заходів, яке можна розпочинати навіть під час війни, дасть змогу визначити належну послідовність ключових дій та відповідно спланувати бюджети.

Освіта

Станом на 1 червня 2022 року освітній сектор України зазнав шкоди на суму в 3,4 мільярдів доларів США та збитків на суму в 0,5 мільярдів доларів США, переважна більшість яких припадає на студентів / учнів зі східних областей України. Загалом 1 885 освітніх закладів зазнали впливу війни, водночас 178 будівель було зруйновано та ще 1 707 будівель було частково пошкоджено. Пошкодження інфраструктури помітні на сході країни, особливо у Харківській, Донецькій та Луганській областях, вплинувши на майже 1 мільйон студентів (усі рівні освіти) тільки в цих трьох областях. Водночас збитки пов'язані з витратами на розчищення завалів, невиплаченою заробітною платою вчителів та зменшенням прибутків у приватному секторі, а також спостерігаються додаткові витрати, пов'язані з використанням закладів освіти як тимчасових притулків.

В освітньому секторі потреби щодо відновлення та відбудови сягають більше 9,2 мільярдів доларів США з терміновою потребою в 2,8 мільярда доларів США. Потреби на відновлення включають відбудову постраждалих закладів освіти відповідно до нових стандартів стосовно безпеки, сталості та якості, а також потреби, пов'язані з відновленням проміжних і довгострокових послуг із викладання та навчання, наприклад інвестиції з метою гарантування безпечного доступу до очної освіти, де це можливо (наприклад, додавання бомбосховищ до закладів освіти, набуття тимчасових навчальних просторів та купівля електронних пристроїв). Потреби на відновлення також стосуються заходів щодо запобігання відтоку вчителів із професії та освітніх програм для того, щоб надолужити пропущений матеріал, та психологічної підтримки, які є надзвичайно важливими задля запобігання освітніх втрат. Водночас відбудова та відновлення сектору повинні збігатися з інвестиціями у реформи задля покращення якості та ефективності освіти, що значною мірою вже було ініційовано до війни.

Охорона здоров'я

Згідно з оцінками, завдана шкода сектору охорони здоров'я становить 1,4 мільярда доларів США. Це відображає грошову оцінку вартості зруйнованої та пошкодженої інфраструктури сектору

охорони здоров'я, яка включена до інвентаризації пошкоджень Міністерства охорони здоров'я (МОЗ). Фактичний рівень завданої шкоди, ймовірно, є більшим, з огляду на неповну звітність про пошкоджені об'єкти на територіях, які тимчасово не підконтрольні уряду, та щодо об'єктів приватного сектору. Орієнтовні збитки в 6,4 мільярда доларів США включають витрати на розчищення завалів і знесення зруйнованих об'єктів, втрату доходів приватних надавачів послуг, втрати від фінансування закладів, які не функціонували в повному обсязі під час війни, а також додаткові втрати здоров'я населення. Потреби на відновлення сектору охорони здоров'я оцінено в 15,1 мільярда доларів США для покриття пошкодженої інфраструктури і збитків у секторі охорони здоров'я, а також збільшення обсягу критичних медичних послуг для населення України. Ця сума включає вартість будівництва нової інфраструктури з використанням принципу «краще, ніж було» (building back better) і негайного відновлення частково пошкоджених об'єктів. Вона охоплює також значне розширення послуг з реабілітації та психічного здоров'я в Україні, частку яких необхідно буде збільшити, щоб подолати наслідки війни. Оцінка потреб не включає повної вартості відновлення сектору охорони здоров'я. Із цих загальних потреб на відновлення 1,2 мільярда доларів необхідні терміново в нагальній / короткостроковій перспективі.

Соціальний захист і забезпечення засобів до існування

Завдана шкода інфраструктурі соціального захисту (зокрема інтернатним закладам, центрам соціального обслуговування та надавачам соціальних послуг) оцінюється в 0,2 мільярда доларів США. Загалом пошкоджено або зруйновано 56 окремих будівель. Завдана шкода приміщенням, які використовувались органами соціального захисту, наприклад управліннями / відділами, що розміщені в адміністративних будівлях органів місцевого самоврядування, включена до інших частин RDNA. Збитки у сфері соціального захисту і забезпечення засобів до існування є набагато суттєвішими і становлять 50,6 мільярда доларів США. Вони пов'язані з: (i) втратою робочих місць і доходів домогосподарств від заробітної плати, (ii) зростанням рівня бідності та, відповідно, збільшенням видатків на діючі програми соціальної допомоги, які надаються з урахуванням доходів, (iii) збільшенням потреб щодо таких програм, як допомога у зв'язку з втратою годувальника або особам з інвалідністю, і (iv) зниженням можливостей щодо задоволення базових потреб, зокрема доступ до енергоресурсів та продуктів харчування, що потребуватиме значного збіль-

шення видатків на низку соціальних програм, які враховують рівень прожиткового мінімуму, починаючи від пенсій до вже згаданих програм, виплати за якими призначаються з урахуванням доходів. За оцінками, потреби сфери соціального захисту і забезпечення засобів до існування становлять 20,6 мільярда доларів США. Більшість цих потреб складається з поточних витрат, пов'язаних із соціальними виплатами та послугами, включно з виплатами вразливим верствам населення, таким як ВПО та особам, які нещодавно збідніли. Потрібні значні витрати для забезпечення заходів з відновлення втрачених робочих місць. Повернення втраченої робочої сили України потребуватиме додаткових зусиль і витрат (на допомогу у зв'язку з переїздом, допомогу на облаштування на новому місці або компенсацію роботодавцям за працевлаштування).

Культура і туризм

За оцінками, війна завдала шкоди сфері культури на суму 1,1 мільярда доларів США і значних збитків на суму 19,3 мільярда доларів США. Також зазнали шкоди нематеріальна культурна спадщина та внутрішні цінності духовного, символічного, емоційного та екзистенціального значення, а також творча індустрія. Для збереження сфери культури в Україні необхідно понад 5,2 мільярда доларів. Значення культури пов'язане з автентичністю, спільними цінностями та соціальними зв'язками, які неможливо монетизувати за ринковою вартістю. З цієї причини відновлення культури не означає безпосередньо реконструкцію фізичних / матеріальних активів. Однак відновлення і реконструкція пошкоджених культурних об'єктів та їх реабілітація стали б першим кроком на шляху до відновлення втрачених / зруйнованих активів культурного і соціального життя та відновлення їх практичної цінності, почуття належності, яке вони надають, і зв'язку людей з ними. Будь-які зусилля з відновлення повинні закласти основу для сталого, зеленого, стійкого, інклюзивного та розумного розвитку України. Найбільш нагальні потреби становлять 1,6 мільярда доларів США.

Виробничі сектори

Сільське господарство

Станом на 1 червня 2022 року загальний обсяг завданої шкоди сільському господарству досяг 2,2 мільярда доларів США; водночас сукупний обсяг збитків становить 28,3 мільярда доларів США. Завдана шкода включає часткове або повне знищення техніки та обладнання, складських об'єктів, худоби та багаторічних культур, а

також викрадення матеріально-технічних ресурсів, продукції та сільськогосподарських угідь, які потребують рекультивации⁸. До обсягу завданої шкоди входить зменшення обсягу виробництва, зокрема незібраний урожай озимих культур; підвищення собівартості в сільськогосподарському виробництві та зниження цін виробників, спричинене зривами у логістиці експорту, що відіграє значну роль в експортоорієнтованому сільському господарстві України. За оцінками, загальні потреби державного сектору на відбудову та відновлення становлять 18,7 мільярда доларів США, водночас приватні фермери повинні будуть інвестувати значно більше власних ресурсів протягом наступних років. До переліку найактуальніших інвестицій на суму 10 мільярда доларів США входить відновлення пошкоджених активів, надання допомоги для відновлення сільськогосподарського виробництва через вирішення питань ліквідності та інших перешкод, а також відновлення діяльності державних установ у сфері сільського господарства з метою ефективного забезпечення відновлення та відбудови.

Зрошення та водні ресурси

Станом на 1 червня 2022 року завдана шкода в секторі зрошення, дренажу та управління водними ресурсами (УВР) кількох областей оцінюється в 0,2 мільярда доларів США, включно з пошкодженнями дамб, зрошувальних каналів, насипів, будівель та відомчих приміщень. Це число частково відображає обсяг завданої шкоди на територіях, повернутих під контроль уряду України, на територіях, які завжди були підконтрольні уряду, але постраждали внаслідок бомбардувань, і на територіях, які були затоплені для захисту від пересування військ. Початкові сукупні збитки, враховані на цей час, становлять 0,1 мільярда доларів США. Дані про збитки, включно з операційні збитками у вигляді втраченої вигоди, надаються Державному агентству водних ресурсів (ДАВР) водогосподарськими організаціями системи водного господарства України. За попередніми оцінками, загальні потреби на відбудову та відновлення державного сектору становлять 7,5 мільярдів доларів США, що передбачає відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) систем зрошення, дренажу та захисту від повеней. Найактуальнішими є інвестиції у відновлення зруйнованих гідротехнічних споруд і водосховищ на територіях, повернутих під контроль уряду, і територіях, де не велися бойові дії; ці інвестиції допоможуть відновити сектор управління водними ресурсами (УВР), усунувши

головну прогалину — відсутність водопостачання і послуг зі зрошення для фермерів. Вони також захистять громади від ризиків, пов'язаних із повенями, й відновлять роботу державних установ, відповідальних за зрошення та управління водними ресурсами (УВР), що забезпечить ефективну підтримку ними процесів відновлення та відбудови. Ці нагальні потреби становлять 0,02 мільярда доларів США.

Торгівля і промисловість

Торгівля і промисловість – один з найбільш постраждалих від війни секторів. Станом на 1 червня 2022 року, за оцінками, завдана шкода цьому сектору оцінюється в розмірі близько 9,7 мільярда доларів США. Як приватні, так і державні підприємства в регіонах, які зазнали впливу конфлікту, були зруйновані або збанкрутували. Ланцюги доданої вартості були розірвані через знищення або пошкодження сполучної інфраструктури, неможливість доступу до ключових ресурсів і розрив ділових зв'язків з компаніями, розташованими в постраждалих регіонах. Більшу частину пошкоджених активів становлять великі заводи, зокрема зруйновані металургійні заводи в Донецькій області, що становлять майже 10 відсотків від загальних пошкоджень. Близько 2 900 роздрібних магазинів, торгових центрів і складських приміщень були пошкоджені або зруйновані. За оцінками, сукупні збитки становлять 47,5 мільярда доларів США. Збитки оцінюються переважно на основі очікуваного недоотриманого доходу компаній протягом 21 місяця і витрат на знесення і вивезення сміття. Загальні потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються в 20,80 мільярда доларів США, водночас 6,6 мільярда доларів США потрібні в нагальній / короткостроковій перспективі від державних і приватних суб'єктів. Більше 80 відсотків потреб припадає на відбудову і модернізацію будівель, обладнання та товарно-матеріальні запаси. В промисловості, Донецька область має найбільші потреби щодо відбудови й відновлення, на її долю припадає майже половина від загальних потреб, за нею йдуть Харківська, Луганська, Чернігівська та Київська області.

Фінансовий сектор та банківська справа

Війна суттєво вплинула на фінансовий сектор України. На момент початку війни банківська система перебувала у порівняно хорошому стані, і

⁸ Збитки, пов'язані з мінами на сільськогосподарських угіддях та потреба в розмінуванні сільськогосподарських угідь, яка, ймовірно, буде значною, до оцінки сільськогосподарського сектору не включено. Вони розглядаються в RDNA окремо.

банки продовжують операційну діяльність. Однак втрата активів, предметів застави і доходів серйозно вплине на прибутковість і платоспроможність банків. Упродовж березня – травня банківський сектор сформував резерви в сумі 1,1 мільярда доларів США на випадок очікуваних кредитних збитків, пов'язаних з війною. Можна передбачити, що внаслідок війни сектор небанківських фінансових установ (НБФУ) також зазнає значних збитків на додаток до довоєнних вразливостей, але з огляду на невеликий обсяг цього сектору навряд чи НБФУ матимуть системний вплив на фінансову систему загалом. За попередніми оцінками, загальна завдана шкода оцінюється в 0,03 мільярда доларів США та потенційні збитки, понесені банківським сектором, становитимуть 8,1 мільярда доларів США; однак дані, що стосуються НБФУ, дуже обмежені. Знадобиться багато місяців, щоб справжній масштаб завданої шкоди фінансовому сектору, став повністю очевидним / підлягав кількісному вимірюванню. Окрім того, кількісна оцінка збитків не враховує невід'ємних ризиків втратити надбання реформ, проведених в останні роки у фінансовому секторі, зокрема через послаблення пруденційних нормативів і зміни підходів управління державними банками; ця оцінка не враховує також потенційних затримок із запровадженням подальших реформ, що пов'язано з необхідністю спершу вирішити післявоєнні проблеми. Загальна вартість видатків на потреби щодо відбудови та відновлення оцінюється в 8 мільярдів доларів США, з 6,4 мільярда доларів США в нагальній / короткостроковій перспективі та 1,6 мільярда доларів США в середньостроковій перспективі. Це насамперед включає резерви на покриття кредитних збитків банків, але також включає витрати на відновлення пошкодженої фізичної інфраструктури банків.

Сектори інфраструктури

Енергетика та видобування корисних копалин

Станом на 1 червня 2022 року війна завдала шкоди сектору енергетики розміром близько 3 мільярдів доларів США, а сукупні збитки оцінюються у 11,7 мільярда доларів США. До цієї суми входять завдана шкода галузям енергетики (1,4 мільярда доларів США), централізованого теплопостачання (0,7 мільярда доларів США), газопостачання (0,5 мільярда доларів США), пального для транспорту (0,4 мільярда доларів США) та вуглевидобування (0,11 мільярда доларів США). До складу збитків включено втрачені доходи та зменшення обсягів виробництва, зростання собівартості, збитки, зумовлені погіршенням

ліквідності, а також збитки, спричинені втратою доступу до енергетичних послуг. Загальні потреби щодо відбудови та відновлення в державному секторі сягають, за оцінками, 10,4 мільярда доларів США, зокрема 7,3 мільярда в нагальній / короткостроковій перспективі і 3,1 мільярда доларів США в більш довгостроковій перспективі. Оскільки енергетичний сектор забезпечує надання життєво важливих послуг, всі вищезгадані інвестиції у відбудову та відновлення вважаються нагально необхідними. Крім того, відшкодування частини збитків теж може вважатися нагально необхідним для забезпечення діяльності енергетики в короткостроковій перспективі. Сюди входить потреба в усуненні розривів ліквідності в оператора системи передачі «Укренерго» та інших зацікавлених сторін в розмірі 2,6 мільярда доларів США. «Нафтогазу України» на закупівлю газу на наступний опалювальний сезон потрібно щонайменше 5 мільярда доларів США, припускаючи, що середня закупівельна ціна газу становить приблизно 1000 доларів США за 1000 кубометрів. Для видобувного сектору, в контексті обмежених даних, було визначено завдану шкоду на 0,1 мільярда доларів США, збитки на 0,3 мільярда доларів США та потреби на 0,3 мільярда доларів США на додаток до оцінок енергетичного сектору. Окрім фізичної шкоди та збитків завданих війною, деякі ключові реформи енергетичного ринку та управління зазнають затримок через необхідність впровадження тимчасових надзвичайних заходів для забезпечення надання базових енергетичних послуг населенню.

Транспорт

Завдана шкода (29,9 мільярда доларів США), збитки (26,1 мільярда доларів США) і потреби на відновлення (73,8 мільярда доларів США) у транспортному секторі України є значними та вказують на стратегічну важливість, якою комбатанти наділили транспортні мережі. Загалом завдана шкода до 1 червня 2022 року включає: (i) 8 699 км автомагістралей, автомобільних доріг та інших національних автомобільних доріг; (ii) 7 619 км обласних та сільських доріг; (iii) 3 мільйони м² мостів на національних автомобільних дорогах; (iv) 428 470 м² мостів на місцевих дорогах; (v) 1 119 км залізничних шляхів; (vi) 93 залізничні станції; (vii) 63 072 м² залізничних мостів; (viii) 392 843 приватних автомобілів; (ix) 9 473 комунальних доріг; (x) 16 аеропортів та (xi) 850 одиниць рухомого складу міського громадського транспорту. Збитки включають урахування (i) втрати чорноморського транспорту; (ii) перебої у послугах автомобільного та залізничного транспорту через пошкоджену інфраструктуру; (iii) збитки, пов'язані з закриттям повітряного простору України, та (iv) вартість по-

слуг залізничного транспорту, які надавалися безоплатно для евакуації населення, а також імпорту гуманітарної допомоги. Очікувані коротко-, середньо- та довгострокові потреби на відновлення відображають важливу роль транспорту у всіх секторах, а також потребу сприяти інтеграції в Європейський Союз (ЄС).

За оцінками, для відбудови транспортного сектору потрібно приблизно 73,8 мільярда доларів США, з яких приблизно 8,9 мільярдів доларів США у нагальній / короткостроковій перспективі разом із додатковими 64,9 мільярдами доларів США у середньо- та довгостроковій перспективі. Оцінки є приблизними та залежать від припущень щодо конфігурації та обсягу транспортних мереж України після реконструкції. Характер і рівень вимог до цієї мережі можуть вплинути на економічну життєздатність відбудови за певним набором стандартів. За припущеннями, що Україна може не відбудувати дорожню та залізничну інфраструктуру відповідно до стандартів ЄС, потреби можуть бути на 2,1–13,2 мільярда доларів США нижчими за прогнози RDNA. І навпаки, потреби також можуть бути вищими, ніж оцінки RDNA, якщо фактичні витрати на досягнення певного набору стандартів перевищують очікувані (якщо доступні). На цьому етапі відновлення України важливо відзначити притаманну невизначеність щодо конфігурації післявоєнних транспортних мереж і вплив, який це має на оцінені потреби. Найпріоритетнішими потребами щодо відбудови є такі: (i) відновлення базової функціональності мережі (доріг, залізниць та повітряного транспорту) як для потоків гуманітарної допомоги, так і підтримки для масштабніших заходів із відбудови у різних секторах, оскільки це залежить від доступу до транспорту; (ii) посилення дорожніх та залізничних зв'язків у західному напрямку з ЄС задля сприяння економічній інтеграції з єдиним ринком ЄС та забезпечення стійкості щодо будь-яких потенційних збоїв у доступі до Чорного моря; та (iii) трансформація застарілих мереж відповідно до стандартів ЄС щодо безпеки, якості послуг та сумісності як елемент, що доповнює заявлену Україною політичну мету вступу до ЄС, що вимагає узгодження з правовою системою ЄС.

Телекомунікації та цифрові технології

Завдана шкода телекомунікаційному і цифровому сектору досягла обсягу 0,7 мільярда доларів США. Це включає завдану шкоду на суму 0,6 мільярда доларів США, що стосується операторів зв'язку (стаціонарного та мобільного зв'язку), 0,08 мільярда доларів США щодо компаній по-

штового зв'язку і 0,04 мільярда доларів США щодо українського провайдера мовлення. На частку Донецької, Харківської, Херсонської та Запорізької областей припадає 67 відсотків завданої шкоди щодо операторів телекомунікацій. Завдана шкода щодо поштових служб також зосереджена подібно: на Донецьку та Харківську області припадає 68 відсотків завданої шкоди поштовій інфраструктурі (поштові відділення, депо, сортувальні центри тощо). У сфері мовлення, станом на 1 червня 2022 року, нараховується 49 пошкоджених та непрацездатних телевеж, з них 11 - у Луганській області та 12 - у Запорізькій. Збитки щодо економічної доданої вартості в секторі становлять 0,6 мільярда доларів США за період між початком війни і 1 червня 2022 року. Потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 3,3 мільярда доларів США з приблизною потребою в 1,3 мільярда доларів США в нагальній / короткостроковій перспективі. Серед невідкладних інвестицій у відбудову є відновлення широкоплатного покриття на територіях, повернутих під контроль уряду. Покриття інтернетом і доступ до поштових послуг мають стратегічне значення, з огляду на необхідність забезпечення зв'язком місцевого населення.

Водопостачання та водовідведення

Завдана шкода сектору водопостачання і водовідведення (СВВ) за оцінками становить \$1,3 мільярда доларів США. Ця оцінна сума є консервативною, з огляду на різні перешкоди і складнощі зі збором даних (особливо для тимчасово невідконтрольних уряду територій), однак вона слугує справедливою оцінкою масштабу завданої шкоди інфраструктурі СВВ. Збитки оцінюються приблизно в розмірі 6,8 мільярда доларів США, з огляду на зазначені виклики, пов'язані з доступністю даних. Основна частина збитків (понад 50 відсотків) спричинена втраченим доходом від надання послуг з водопостачання і водовідведення. Потреби повної відбудови і відновлення сектору оцінюються в розмірі близько 5,4 мільярда доларів США причому 3,5 мільярда доларів США необхідні в нагальній/короткостроковій перспективі. Підхід відбудови за принципом «краще, ніж було» (build back better) обмежувався відбудовою пошкоджених / зруйнованих активів СВВ і не був спрямований на досягнення відповідності цього сектору Цілям сталого розвитку (ЦСР). Однак існує можливість забезпечити подальшу оптимізацію існуючих систем і об'єктів СВВ (дововенні розроблення) для відповідності підвищеним стандартам і вимогам сталого розвитку та кліматичних змін.

Муніципальні послуги

Станом на 1 червня 2022 року, за попередніми оцінками, сектор муніципальних послуг України зазнав шкоди на суму понад 2,3 мільярдів доларів США, тоді як сукупні збитки становлять 4,3 мільярдів доларів США. Завдана шкода включає часткове пошкодження або повне знищення ключових муніципальних активів (щодо яких були наявні дані), а також пошкодження товарів та обладнання. Оцінка збитків сфокусована на втраті прибутків, розчищенні завалів та підвищенні експлуатаційних витрат. Понад 90 відсотків всіх оцінених збитків пов'язані з понесеними та прогнозованими втратами прибутків органів місцевого самоврядування; цей результат свідчить про те, що органи місцевого самоврядування і надалі будуть нести фінансовий тягар, а надання послуг у найближчі місяці вказує на потенційну нестабільність. Загальні витрати на потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 5,7 мільярдів доларів США, водночас 1,9 мільярдів доларів США потрібні в нагальній / короткостроковій перспективі. Це включає витрати на відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) і враховує інфляцію. Найбільш нагальні потреби у короткостроковій перспективі стосуються підтримання рівня та збільшення масштабу надання послуг, швидкого нарощування інвестицій у сектор утилізації відходів, а також формулювання стратегій відбудови і відновлення міст та відповідних планів дій. Основні керівні принципи відбудови і відновлення включають чітку пріоритизацію та поетапне впровадження інвестицій відповідно до результатів технічних оцінок, а також сприяння утворенню дієвого інституційного та правового середовища для ефективної реалізації планів.

Наскрізні сфери

Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство

Довкілля та природні ресурси зазнали значної шкоди внаслідок війни в Україні. Наразі вже зафіксовані численні випадки забруднення повітря та потенційно серйозне забруднення підземних та поверхневих вод та ґрунту, а довгострокові наслідки війни можуть бути ще більш шкідливими, не тільки для здоров'я та безпеки населення, але й для екосистем та біорізноманіття. Більшість екологічних ризиків пов'язані з пошкодженням промислових об'єктів і житлових будинків (викид азбесту), енергетичної інфраструктури (електро-

станції, нафтоховища, нафтопереробні заводи, бурові платформи, об'єкти газопостачання і розподільні трубопроводи) і екосистем (лісові пожежі та наземні міни). Основні екологічні ризики включають забруднення повітря, води та ґрунту з накопиченням небезпечних відходів, які впливають на здоров'я та безпеку населення, а також на біорізноманіття. Збитки та завдана шкода в грошовому вираженні оцінюються там, де це можливо, наприклад, у лісовому секторі. Через активні бойові дії вимірювання основних забруднюючих речовин у повітрі, воді та ґрунті було неможливим. RDNA не оцінювало завдану шкоду та потреби в цих рецепторах через відсутність даних моніторингу екологічних активів. Визначено пріоритетні галузі для очищення та відновлення за принципом «краще, ніж було» (build back better) з метою фундаментальної трансформації України у напрямі зеленої та вуглецево-нейтральної економіки. Процес відновлення повинен бути узгоджений з екологічними та кліматичними цілями ЄС.

Війна мала значний вплив на лісовий сектор. Станом на 1 червня 2022 року приблизно 3 відсотки було втрачено через лісові пожежі, а 38 відсотків недоступні через мінування. Завдана шкода лісовим насадженням, дорогам, будівлям і обладнанню становить майже 2,5 мільярда доларів США. Вартість втрачених екосистемних послуг внаслідок мінування – що робить ліси недоступними – оцінюється в 0,7 мільярда доларів США протягом 21 місяця з березня 2022 року. Однак темпи відновлення лісового господарства повільні, і такі збитки можуть значно перевищити цей період. Секторальні потреби на відновлення та відбудову, з урахуванням посилення потенціалу установ, покращення обладнання та продуктивності розсадників, оцінюються в 1,2 мільярда доларів США з 0,4 мільярда доларів США, необхідних у нагальній / короткостроковій перспективі. Частиною потреб на відновлення та відбудову є розбудова потенціалу, що включає функціональний огляд установ галузі з акцентом на удосконалене планування і на найкращі методи заліснення й лісовідновлення для ведення лісового господарства з урахуванням кліматичних чинників. Рекомендується ретельно вивчити можливості розроблення вуглецевих проєктів для інвесторів та збільшення потенціалу зайнятості в залісненні та лісовідновленні за допомогою схем «зеленої заробітної плати».

Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист

Станом на 1 червня 2022 року війна призвела до загальної завданої шкоди сектору 0,1 мільярда доларів США, тоді як сукупні збитки становили 0,2

мільярда доларів США. Завдана шкода включає часткове або повне знищення техніки, обладнання і споруд, які використовувалися для забезпечення реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту населення. Збитки також включають збільшення участі пожежно-рятувальних підрозділів у проведенні пошукових та рятувальних робіт пов'язаних із руйнуванням будівель, зокрема з розбору конструкцій, пов'язаних із війною. Загальні потреби на реконструкцію та відновлення сектору оцінюються в 0,7 мільярда доларів США з терміновою потребою в 0,5 мільярда доларів США. Найактуальніші інвестиції включають ремонт, реконструкцію та заміну пошкоджених, знищених і захоплених активів. Також є потреба у підтримці збільшених потреб реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з війною, зокрема готовність до хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних інцидентів; заходів, пов'язаних з управлінням у надзвичайних ситуаціях з метою запобігання, готовності, та реагування на такі події; та відновлення спроможності для ефективної підтримки зусиль з відновлення і відбудови.

Юстиція та державне управління —

Загалом завдана шкода від війни в секторах юстиції та державного управління оцінюється в розмірі 0,1 мільярда доларів США, збитки – в розмірі 0,04 мільярда доларів США, а потреби на відновлення та відбудову – в розмірі 0,2 мільярда доларів США. Для юстиції завдана шкода оцінюється в розмірі 0,07 мільярда доларів США, в той час як збитки становлять 0,03 мільярда доларів США. Ці цифри включають завдану шкоду в розмірі 0,06 мільярда доларів США, яка завдана судовій системі, і 0,01 мільярда доларів США – правоохоронній системі, включно з частковим або повним руйнуванням будівель, меблів і транспортних засобів, що використовувались для забезпечення діяльності судових або правоохоронних органів. Збитки судовій системі становлять 0,01 мільярда доларів США, правоохоронній системі – 0,4 мільярда доларів США. Збитки включають такі компоненти як знесення та розчистка завалів, а також втрачені державні послуги / збори. Потреби сектору юстиції на відбудову та відновлення оцінюються в розмірі 0,2 мільярда доларів США. До найбільш нагальних потреб належать: відновлення надання послуг в сфері юстиції, зокрема через забезпечення штату співробітників правоохоронних, антикорупційних органів, приватних адвокатів і суддів та їхнє навчання, а також за допомогою відбудови судової системи та судової інфраструктури.

Що стосується інфраструктури державного управління і державних послуг на центральному рівні, завдана шкода оцінюється в розмірі 0,03 мільярда

доларів США. Адміністративні будівлі місцевого рівня враховані у межах сектору муніципальних послуг, а будівлі відповідних міністерств та відомств, як-от у сферах освіти та охорони здоров'я, – у межах цих секторів. Ця завдана шкода оцінюється відповідно до урядових звітів. Збитки, включно з розчисткою завалів, оцінюються в розмірі 3,4 мільярда доларів США. Потреби на відновлення та відбудову оцінюються в розмірі 0,07 мільярда доларів США. Відновлення надання найбільш важливих державних послуг має стати пріоритетом діяльності з відбудови державного управління на центральному рівні.

Очищення території країни (розмінування та знешкодження вибухонебезпечних залишків війни)

Очищення території країни, яке включає розмінування та знешкодження вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), є передумовою безпечної відбудови, відновлення надання послуг та повернення до нормального життя. За оцінками Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та Міністерства внутрішніх справ (МВС), 13 відсотків території України можуть бути забруднені. За найскромнішими оцінками, витрати на очищення території країни, перевищать 73,2 мільярда доларів США, водночас 0,06 мільярда доларів США необхідно терміново інвестувати в обладнання, навчання та заробітну плату для персоналу, залученого до очищення розширеної території в Україні. Вкрай важливо буде визначити пріоритетність територій, які найбільш терміново потребують очищення, як-от території з високою концентрацією цивільного населення і території, що мають важливе значення для відновлення виробництва й економічних потоків. У нагальній / короткостроковій перспективі буде потрібно близько 11 мільярдів доларів США на обладнання та навчання, на нетехнічні та технічні обстеження, а також розмінування, зокрема 0,06 мільярда доларів США на закупівлю різного обладнання (установок розмінування, металошукачів, засобів індивідуального захисту тощо), для забезпечення готовності до масштабної діяльності з очищення і досягнення відповідних результатів на територіях, повернутих під контроль уряду, та в регіонах припинення військових дій. Слід зазначити, що зусилля з очищення території країни, можливо, доведеться продовжувати реалізовувати протягом десятиліть, з огляду на досвід інших країн у цій сфері. Витрати, необхідні для видалення якорних і плавучих морських мін у Чорному морі, не підраховувалися. Однак, поки не буде завершено очищення портів Чорного моря і портів України,

(пере-)страхувальники морських суден у Чорному морі продовжуватимуть стягувати надзвичайно високі й навіть історичні ціни за страхування; ці витрати можуть значно перевищувати вартість

оренди судна і в підсумку будуть перекладені на споживачів, що є суттєвою проблемою, коли йдеться про експорт зерна.

На шляху відновлення та відбудови

Уряд України уже докладає зусиль, скеровуючи країну на шлях відбудови та відновлення. У липні 2022 року Україна представила План відновлення на суму 750 мільярдів доларів США⁹. У Плані відновлення 150-250 мільярдів доларів США передбачено на відновлення та модернізацію житла та інфраструктури. Було представлено трьохетапний план відбудови: 1-й етап – це концепція плану, 2-й етап – деталізація плану та дорожня карта, 3-й етап – впровадження. У Плані відновлення встановлені амбітні цілі на 2032 рік: він покликаний прискорити стале економічне зростання (планується щорічне збільшення ВВП на 7 відсотків, а також розширення інвестицій), входження до 25 передових економік за Індексом економічного розвитку та Індексом людського капіталу Світового банку, а також досягнення 65-відсоткового скорочення викидів CO₂, порівнюючи з 1990 роком. Основні керівні принципи урядового Плану відновлення: негайний початок, поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) (на майбутнє); стимулювання приватних інвестицій та підприємництва. Підхід до впровадження Плану – регіонально сфокусований та параметричний. У межах Плану відновлення були розроблені описані нижче 15 національних програм, які сприятимуть досягненню коротко-, середньо- та довгострокових цілей¹⁰.

RDNA може відіграти важливу роль у підтримці щодо Плану відновлення Уряду України та його реалізації. У RDNA викладено дані про початковий рівень щодо галузевої та наскрізної інформації про потреби у відновленні та відбудові, які пов'язані із завданою шкодою та збитками, а також про початкові рівні довоєнного періоду у різних секторах. Крім того, враховано відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) із належним масштабом, належним розміщенням та загальні зусилля з модернізації. Ця інформація забезпечує масив даних, який може слугувати дороговказом підтримки у плануванні відновлення, а також у межах моніторингу й оцінювання (MiO).

На додаток до керівних принципів, визначених в урядовому Плані відновлення, викладені нижче принципи можна розглядати на основі міжнародного досвіду, пов'язаного з відновленням і реконструкцією після конфліктів і катастроф:

- **Віднайдення балансу між невідкладними потребами та середньо- й довгостроковими цілями.** Планування відновлення та відбудови повинно містити негайну відповідь на найнагальніші потреби, а також відповідати на них у короткостроковій перспективі, одночасно забезпечуючи підготовку до довгострокової відбудови та відновлення. У короткостроковій перспективі існує потреба забезпечити захищеність та безпеку людей, а також задовольнити їхні найнагальніші та базові потреби (зокрема серед вразливих груп населення) за допомогою забезпечення притулку, надання державних послуг та ведення діяльності з відновлення економіки. У середньо- та довгостроковій перспективі відновлення та відбудова мають базуватися на фундаменті «зеленого», сталого та інклюзивного розвитку; останній також має забезпечувати ефективність через покращення доступу та якості послуг та інфраструктури, а також завдяки належному масштабу / належному розміщенню мереж та інфраструктури обслуговування.
- **Стратегічне визначення пріоритетів відбудови в усіх секторах.** Ґрунтуючись на визначених даних щодо початкових рівнів, завданої шкоди, збитків та потреб в різних секторах у послідовний спосіб, як це зроблено в межах RDNA, пріоритетність потреб слід розставляти відповідно до здатності освоювати кошти у різних секторах, пріоритетів, пов'язаних з різними географічними місцевостями, гуманітарних потреб та потреб ВПО, а також наявності фінансування, інституційної спроможності та інших складових частин.
- **Інклюзивність та рівноправність.** Відновлення та відбудова мають бути тісно пов'язані із

⁹ URC2022, «План відновлення», 2022 р., [Посилання](#).

¹⁰ Див. Уряд України, ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ, 2022 р., [Посилання](#).

зусиллями щодо зменшення бідності та щодо посилення соціального включення та гендерної рівності, а також інвестиціями, спрямованими на найбільш знедолені групи населення.

- **Прозорість та належне управління.** Процес відновлення слід оцінювати, порівнюючи зі встановленими цілями / показниками ефективності та часовими межами; його слід контролювати у межах прозорості системи та процесу МіО, зокрема через консультації з постраждалими громадами та зацікавленими сторонами.
- **Розв'язання потреб різних (груп) областей.** Україні також потрібно буде віднайти баланс своїх зусиль між різними групами регіонів України — фронтовими, повернутими під контроль уряду України, тилловими та опорними територіями — залежно від перебігу війни. Конкретні плани щодо відновлення та відбудови можуть допомогти скерувати відновлення у відповідних областях відповідно до їх найбільш актуальних потреб.
- **Стійкість та відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better).** Більша частина інфраструктури України була побудована за радянських часів і страждала від років недостатнього інвестування та занедбаності. Економічна інфраструктура країни гостро потребує модернізації, яке має здійснюватися відповідно до цілей ширшого характеру та цілей щодо зміни клімату та сталого розвитку. Наприклад, мережа автомобільних шляхів зазнає хронічної відсутності технічного обслуговування та ремонту, а також потребує капітального ремонту. Водночас у критичному стані перебувають близько 40 відсотків мереж водопостачання. Соціальна інфраструктура також є недосконалою; школи, дитячі садки та основні заклади охорони здоров'я є застарілими та потребують реконструкції та модернізації, а також підвищення енергоефективності та посилення стійкості до кліматичних змін. Крім того, сільськогосподарські активи країни стають дедалі вразливішими до погодних явищ, оскільки більшість українських малих та середніх сільськогосподарських підприємств досі не запровадили технології, що є розумними з погляду кліматичних умов. Українській промисловості та енергетичному сектору також потрібно буде адаптуватися до передової практики та стандартів, які передбачають вищу ефективність та більшу сталість.
- **Лідерство та координація.** Буде необхідним безперервне лідерство на рівні найвищих щаблів урядових структур разом із

сильною підтримкою операційного характеру. Для збереження імпульсу до відродження країни потрібно буде залучити найвищі рівні центральної влади та забезпечити стратегічне лідерство щодо цього процесу. Операційна структура також буде ключовою складовою з погляду досягнення результатів та збереження у населення відчуття перспективи.

- **Місцеві рішення та місцевий розвиток.** Відновлення та відродження необхідно формувати та реалізовувати у такий спосіб, щоб це підтримувало місцеву економіку. Будь-яка структура або процес, пов'язаний з відновленням та відродженням, має використовувати економічний та людський капітал країни. До цього процесу мають бути залучені місцеві фірми, а партнерству між ними та компаніями з інших частин України та з-за кордону мають бути забезпечені сприяння та підтримка. Відновлення будинків повинно максимально спиратися на місцеву промисловість та рішення, підготовлені в Україні.
- **Зосередженість на потребах громад.** Розвиток, орієнтований на громаду, з активною залученістю громадян є ключовим компонентом формування відчуття причетності та забезпечення сталості відновлення та відродження. Для забезпечення участі всієї місцевої громади у відновленні та відродженні важливе значення мають інноваційні підходи. Потреби громади неможливо визначити за допомогою підходу «згори донизу», а будь-які такі спроби можуть призвести лише до інвестицій, які не пов'язані з реальними потребами на місцях та навряд забезпечать стійкі результати.

У зв'язку з впровадженням заходів з відновлення можна взяти до уваги, враховуючи міжнародний досвід, такі практичні міркування:

- **Визначення проєктів, розставлення пріоритетів, послідовність та комерційна стратегія.** Існує потреба визначити та сформулювати пакети проєктів з питань відбудови та відновлення, а також їх послідовність у часі. Це має віддзеркалювати відносну пріоритетність потреб, логічну послідовність взаємозалежних робіт та комерційні міркування щодо об'єднання контрактів відповідно до їх масштабу та обсягу робіт, які може задовольнити ринок інженерних та підрядних послуг. Комерційна стратегія виконання робіт у масштабах, передбачених для відбудови України, ймовірно, вимагатиме збільшення кількості міжнародних будівельних фірм, які активно працюють в Україні, паралельно із зусиллями щодо пе-

ретворення невеликих вітчизняних фірм на конкурентоспроможні міжнародні компанії.

- **Використання спільних систем та процесів.** Якщо це доцільно, слід заохочувати використання узгоджених та спільних систем, процесів та процедур щодо закупівель, фінансового менеджменту, управління екологічними та соціальними ризиками, МіО тощо у зв'язку з заходами / інвестиціями у сфері відновлення та відбудови. Це забезпечуватиме те, що всі урядовці (у горизонтальних та вертикальних площинах) використовуватимуть однакові системи, максимізуючи у такий спосіб ефективність, зокрема користь від навчання, та уникаючи ситуацій, коли одна й та сама установа впровадження використовує численні різні системи різних донорських організацій або міжнародних фінансових установ.
- **Зосередження уваги на розвитку інституційної спроможності, а також управлінської й технічної спроможності в установах впровадження.** Зусилля щодо відновлення мають бути зосереджені на розвитку спроможності установ на різних адміністративних рівнях. Крім того, установа впровадження (або декілька таких установ), які здійснюватиме управління проектами в конкретних секторах, підсекторах та / або регіонах, повинна бути здатна готувати та керувати проектами відповідно до вимог двосторонніх або багатосторонніх установ розвитку щодо технічних, фідучіарних, екологічних та соціальних аспектів. Тому роботу з питань розвитку спроможності слід починати завчасно. Критично важливе значення для нарощування спроможності матиме також мобілізація зовнішніх ресурсів.
- **Мобілізація щодо технічної підготовки проєктів.** Природа проєктів відбудови, які необхідні у багатьох секторах із великим обсягом інфраструктурних робіт, буде складною з технічної та інтенсивною з інженерного погляду. Крім утилізації сміття, поводження з відходами та забруднення землі, багато проєктів вимагатимуть проведення екологічних та соціальних оцінювань та, можливо, реалізації процесів придбання землі, які передбачатимуть проведення процедур консультацій з громадськістю.

Узгодження з партнерами аналогічного рівня у Європейському Союзі також вимагатиме від України застосування стандартів, які відрізняються від тих, що використовувалися раніше, або зазнали змін, порівнюючи з ними. Хоча можливе тимчасове застосування іноземних стандартів, зрештою з часом буде необхідно внести зміни до власних, внутрішніх стандартів України, аби узгодити їх з ЄС. Розумно очікувати, що виконання завдання з підготовки проєктів коштуватиме від 2 до 10 відсотків загального обсягу інвестицій у будівельні роботи. Негайна мобілізація коштів для реалізації цих завдань з підготовки проєктів та початку технічної підготовки для забезпечення «безпрограшних» інвестицій, які, ймовірно, потраплять до категорій найпріоритетніших, є важливими чинниками швидкої мобілізації та здатності України освоювати кошти, що спрямовуватимуться на відбудову в різних секторах.

- **Фінансова стратегія та роль міжнародних фондів, суверенного фінансування держави та стягнення плати з користувачів у конкретних підсекторах.** Масштаби інвестицій, необхідних для відновлення України, перевищують фінансові можливості уряду та підпорядкованих йому установ практично в усіх секторах. Очікується, що міжнародна допомога у формі грантів, позик та / або гарантій із зовнішніх джерел збільшить фіскальну спроможність України під час відбудови. Окрім цих джерел, важливу роль у підтримці інвестицій та довгостроковій сталості державних послуг також відіграватиме стягнення плати з користувачів. Кожен окремий сектор, відповідно, потребуватиме фінансової стратегії та індикативної структури вартості, які віддзеркалюватимуть надійні джерела фінансування та їхню роль у покритті прямих витрат або підтримці різних форм фінансування (суверенного, несуверенного, комерційного тощо). Забезпечити наявність фінансових стратегій для відповідних секторів під час відбудови необхідно вже у найближчій перспективі. Ймовірно, вони доповнюватимуть зусилля після відбудови для забезпечення фінансової стійкості критично важливих державних послуг.

ВСТУП

Макроекономічний контекст у довоєнний період

У відповідь на безпрецедентні потрясіння 2014 – 2015 років Україна здійснила широкий спектр рішучих реформ, спрямованих на стабілізацію економіки, зменшення значних дисбалансів та пом'якшення впливу потрясінь на населення. До структурних реформ належали (i) перехід до гнучкого обмінного курсу; (ii) суттєва фіскальна консолідація; (iii) реформування тарифів на енергоносії для зменшення основного квазіфіскального дефіциту та зміцнення мережі соціального захисту з метою пом'якшення впливу на бідних; (iv) стабілізація банківського сектору завдяки забезпеченню підходу для розв'язання проблеми слабких банків та їх рекапіталізації, а також посилення банківського нагляду; (v) вжиття заходів з оптимізації бізнес-середовища; (vi) створення ключових антикорупційних установ та впровадження вимоги щодо розкриття інформації про активи державних службовців. Ці реформи допомогли відновити довіру після двох років стрімкого економічного спаду. Реальний ВВП зріс на 3,4 відсотка у 2018 році та на 3,5 відсотка у 2019 році проти 2,4 відсотка у 2016–2017 роках.

Поліпшені основні показники макрофіскальної та фінансової політики, досягнуті після кризи 2014 – 2015 років, допомогли Україні витримати пандемію COVID-19 краще, ніж очікувалося. Після скорочення на 3,8 відсотка у 2020 році (порівняно з 7,8 відсотка, який спершу прогнозувався) у 2021

році економіка зросла на 3,4 відсотка, оскільки пом'якшилися обмеження, пов'язані з COVID-19, а рекордний урожай прискорив зростання в останньому кварталі 2021 року. Фіскальні доходи виявилися кращими, ніж очікувалося, значно зросли також надходження від торгівлі та податку на прибуток як у 2020, так і в 2021 роках. Бюджетний дефіцит досяг 6 відсотків від ВВП у 2020 році (порівняно з прогнозованим до пандемії 2,1 відсотка) і залишався високим (на рівні 4 відсотків) у 2021 році через додаткове фіскальне навантаження, зумовлене фіксованими тарифами на газ для домогосподарств (на тлі стрімкого зростання міжнародних цін на нього). Однак у 2020 році відбулося незначне зростання соціальної вразливості, оскільки було зареєстровано, що 23,2 відсотка населення живуть за національною межею бідності (порівняно з 23 відсотками у 2019 році)¹¹. Однак загалом урядові заходи з реагування на пандемію COVID-19 допомогли обмежити її економічний вплив на громадян, особливо тих, хто перебуває за межею бідності. З метою підтримки економічного відновлення та розв'язання проблеми нестачі капітальних інвестицій Україна у 2020–2021 роках провела глибші реформи у таких сферах: (i) демонополізація та антикорупційні заходи (ii) розвиток ринків землі та кредитування; (iii) покращення нагляду в фінансовому секторі. Відчутної шкоди відновленню почала завдавати серйозна ескалація геополітичної напруженості наприкінці 2021 року.

¹¹ Вимірюється за фактичним прожитковим мінімумом. 2019 року межа бідності становила 3661 грн на одну дорослу особу на місяць, що за паритетом купівельної спроможності (ПКС) відповідає 14,5 долара США на день. У 2015 році кожна друга людина жила за межею бідності.

Відомості про стан під час війни

Криза 2014 року та її наслідки

Вторгнення в Україну в лютому 2022 року поглиблює період політичних перетворень та відсутності стабільності, який почався ще до початку бойових дій. У 2014 році напруга між Російською Федерацією та Україною спалахнула після протестів, які призвели до усунення від влади колишнього президента України Віктора Януковича в лютому 2014 року, а також кризи в Криму в березні 2014 року. Це стало причиною пошкодження цивільної інфраструктури та втрат багатьох життів серед цивільного населення¹². Загальні перспективи розвитку країни різко погіршилися, оскільки конфлікт між українськими силами та військовими формуваннями сепаратистів на двох східних територіях паралізував економічну діяльність у Донецькій та Луганській областях¹³. Перебої у промисловості, транспорті та у роботі малого та середнього бізнесу спричинили масову втрату робочих місць у всій країні, водночас найбільшого впливу зазнав схід України. Довіра інвесторів впала до рекордно низького рівня. Переміщення населення та призов на військову службу мали своїм наслідком суттєві викривлення на ринку праці. Значно скоротилася торгівля з Росією.

Соціальні та людські наслідки конфлікту 2014 року додатково посилюють соціально-економічні наслідки вторгнення 2022 року. Згідно з оцінками, внаслідок конфлікту, що почався у 2014 р., загинуло 14 300 осіб, зокрема майже 3 500 мирних жителів. Як оцінюється, до 2016 р. понад 2,7 мільйона осіб набули статус внутрішньо переміщених осіб (5 відсотків населення країни), причому на початку 2022 р. в Україні

ВПО залишалися 1,41 мільйона осіб¹⁴. Приблизно 2,9 мільйона осіб на сході України поставали перед труднощами у доступі до медичної допомоги, житла, соціальних послуг та виплат, а також механізмів компенсації за пошкоджене, захоплене чи пограбоване майно¹⁵.

Згідно з звіту Світового банку, Європейського Союзу та ООН «Україна: Оцінка відновлення та розбудови миру на сході України», станом на листопад 2014 р. загальні потреби щодо відбудови інфраструктури та соціальних послуг оцінюється на рівні 1,56 мільярда доларів США. Додаткові 135,5 мільйона доларів США були передбачені для економічного відновлення, ще 126,8 мільйона доларів США - для забезпечення соціальної стійкості, розбудови миру та безпеки громади¹⁶. У 2020 р. пандемія COVID-19 посилила потрясіння, пов'язані з бойовими діями, що тривали, і в Україні спостерігалися чистий відтік інвестицій та різке зростання безробіття (що сильніше вплинуло на жінок, ніж на чоловіків), а також були призупинені структурні реформи. Станом на лютий 2022 р., згідно з оцінками, 4,4 мільйона українців перехворіли на COVID-19, що спричинило 105 505 смертей (смертність, пов'язана з пандемією, оцінювалася на рівні 160 000–170 000 випадків)¹⁸.

На початок 2022 р. через нарощування присутності російських військ на кордонах України майже 38 відсотків від регіону Донбасу (сукупні території Донецької та Луганської областей) залишилися поза контролем уряду - від решти України їх відокремлювала лінія зіткнення довжиною 457 км. Разом із впливом COVID-19 на економіку та громади наслідки бойових дій, що тривали з 2014 р., серйозно підірвали перспективи економічного

¹² У березні 2014 р. в Автономній Республіці Крим і у місті Севастополь відбулися референдуми щодо входження до складу Російської Федерації. Ці референдуми були піддані значній критиці, і 27 березня 2014 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію 68/262, згідно з якою референдуми «не мають чинності» та «не можуть бути основою для будь-яких змін статусу Автономної Республіки Крим або міста Севастополь». Див. резолюцію Генеральної Асамблеї ООН: «Резолюція, ухвалена Генеральною Асамблеєю 27 березня 2014 р. [без посилання на головний комітет (A/68/L.39 і Дод. 1)], 68/262. Територіальна цілісність України», 1 квітня, 2014 р., [Посилання](#).

¹³ На ці регіони припадала майже чверть промислового виробництва України й аналогічна частка її експорту до початку конфлікту 2014 року. World Bank, European Union, and United Nations-Ukraine, "Ukraine Recovery and Peacebuilding Assessment: Analysis of Crisis Impacts and Needs in Eastern Ukraine, Volume I: Synthesis Report", 2015, [Посилання](#).

¹⁴ Міністерство соціальної політики України, «Статистика міністерства, 2022 р.» Див. також Світовий банк, «Економіка завоювання сердець і розуму. Програмування відновлення на сході України» (Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2021 р.), стор. 13.

¹⁵ Управління Верховного комісара ООН з прав людини «Доповідь про ситуацію щодо прав людини в Україні з 16 серпня по 15 листопада 2015 р.», [Посилання](#).

¹⁶ Див. повний звіт із детальним розподілом цифр за секторами: Світовий банк, Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй, «Україна, оцінка відновлення та розбудови миру. Аналіз наслідків кризи та потреб на сході України», Вип. 1: Зведена доповідь (Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2015 р.), [Посилання](#).

¹⁷ Джерело: Our World in Data, Посилання (переглянуто 25 лютого 2022 р.)

¹⁸ Організація економічного співробітництва та розвитку, «Криза COVID-19 в Україні», 25 лютого 2022 р., [Посилання](#).

відновлення на території Донбасу та зашкодили зростанню ВВП по всій Україні напередодні вторгнення¹⁹.

Війна 2022 року

Вторгнення в Україну почалося як повномасштабна наземна, морська та повітряна кампанія, спрямована проти українських військових сил та міст по всій країні. Реакція та мобілізація українського опору й офіційних військових підрозділів уповільнили просування російської армії, зрештою змусивши їх залишити північні та північно-східні fronti у напрямку Києва, Чернігова та Харкова. Станом на 1 червня українські війська також протистояли наступу Росії у напрямку Слов'янська, Краматорська, Ізюма та Одеси. У зв'язку з переміщенням російських військових формувань на схід і південь України тривають вуличні бої, артилерійські обстріли, далекобійні ракетні та авіаційні удари, що завдає шкоди житловим районам у містах, а також комунікаційній, адміністративній та транспортній інфраструктурі. Значної шкоди зазнали лікарні, навчальні та житлові комплекси, інфраструктура виробництва та розподілу енергоносіїв, об'єкти громадського обслуговування, комерційні, торговельні та культурні об'єкти. Масові руйнування припали, зокрема, на міста Маріуполь та Северодонецьк.

Швидке дистанційне оцінювання пошкоджень було проведено Світовим банком і Київською школою економіки (КШЕ) у квітні 2022 р. Оцінка Світового банку була покликана надати інформацію для документа щодо підходів: «Допомога, відновлення та стійка реконструкція — підтримка негайних та середньострокових економічних потреб України» [Approach Paper: Relief, Recovery and Resilient Reconstruction—Supporting Ukraine's Immediate and Medium-Term Economic Needs], який було підготовлено для Міністерського круглого столу з питань підтримки України під час весняних зустрічей МВФ та Світового банку у 2022 р.²⁰ У межах проведення цього оцінювання була використана гранична дата завершення збору даних щодо пошкоджень (31 березня 2022 р.) та виявлені прямі пошкодження на рівні 59,3 мільяр-

да доларів США, з яких 18,8 мільярда доларів США завдані житловим будинкам, 12,9 мільярда доларів США - нежитловим будівлям, 27,6 мільярда доларів США - інфраструктурі. Використовуючи як граничну дату завершення збору даних 11 квітня 2022 р., КШЕ визначила прямі пошкодження від війни обсягом 80,4 мільярда доларів США.²¹

Станом на кінець травня 2022 року 960-кілометрова лінія бойових дій простягалася на захід від Херсона, на північ від Мелітополя та Маріуполя, на північний схід від міст Донбасу в Луганській та Донецькій областях, з продовженням на північний захід біля Ізюма і до кордону з Росією на північ від Харкова. Російські кораблі в Чорному морі продовжували здійснювати морську блокаду України, зупинивши торгівлю через українські порти. Українські цілі також вражали крилаті ракети та інше озброєння з цих кораблів. На територіях, тимчасово непідконтрольних уряду, наприклад у Херсонській області, представники української влади були замінені на проросійських чиновників²². 30 травня 2022 р. було погоджено, що RDNA буде проведено з метою оцінити завдану шкоду, збитки та потреби щодо відбудови та відновлення з урахуванням наслідків війни до 1 червня 2022 р. Подальші оцінювання наслідків війни можуть бути проведені пізніше, залежно від подальшого розгортання ситуації з війною.

Інтенсивність війни з 1 червня 2022 року

З 1 червня 2022 р. наслідки війни в Україні продовжують розширюватись. Викладені нижче карти зображують інтенсивність війни. На Рисунок 5 показана місячна інтенсивність бойових дій з березня до кінця травня 2022 р. та у червні 2022 р. На Рисунок 6 показана різниця між бойовими діями та застосуванням артилерії у березні-травні та червні. Починаючи з 1 червня та граничної дати завершення збору даних для цієї RDNA, конфлікт посилюється на сході та південному сході України, причому очікуються значні додаткові обсяги завданої шкоди у Луганській, Донецькій, Херсонській та Запорізькій областях.

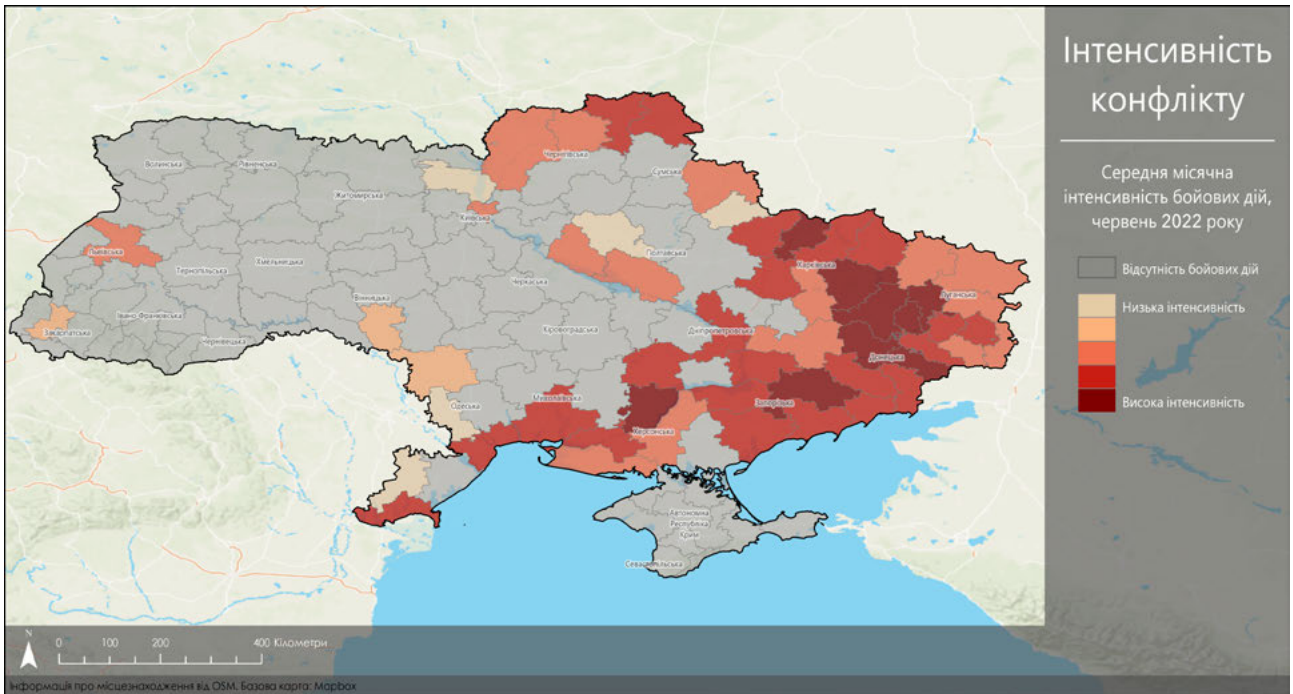
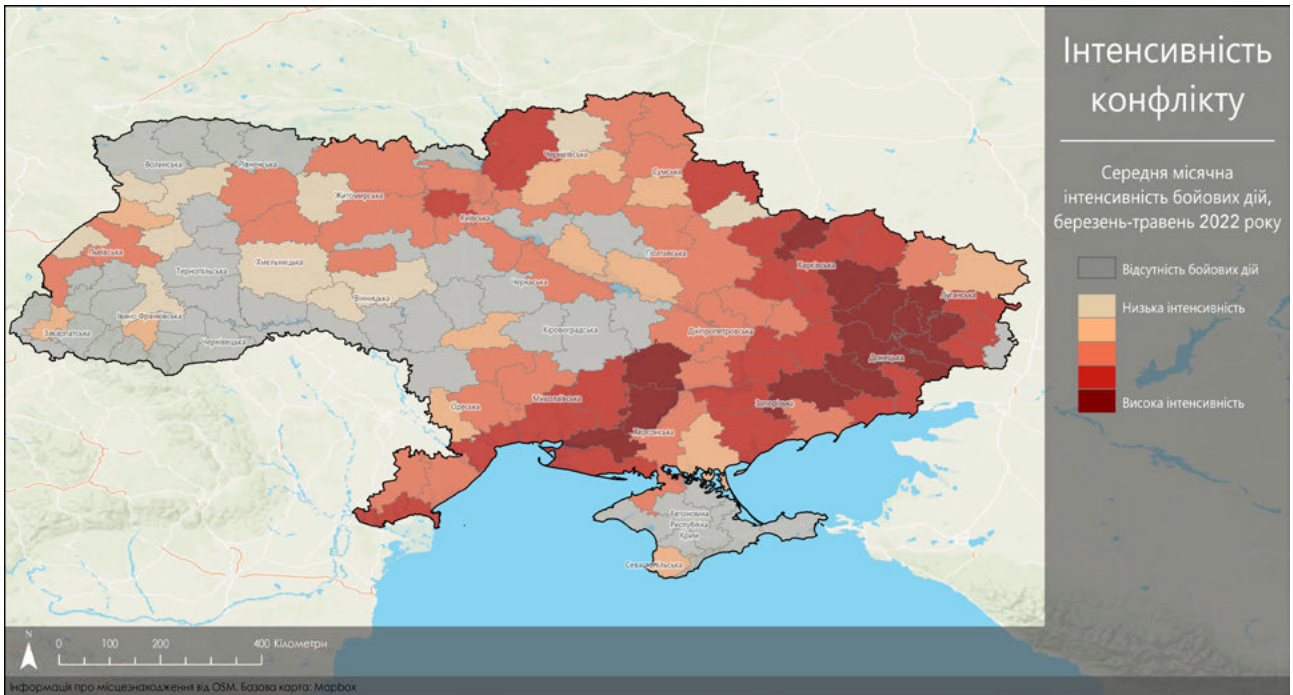
¹⁹ Світовий банк, «Економіка прихилення умів і сердець. Розробка програми відновлення Східної України» (Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2021 р.), стор. 13.

²⁰ Світовий банк. 2022 р. «Допомога, відновлення та стійка відбудова. Надання допомоги Україні у задоволенні негайних та середньострокових економічних потреб», [Посилання](#).

²¹ Київська школа економіки, [Посилання](#).

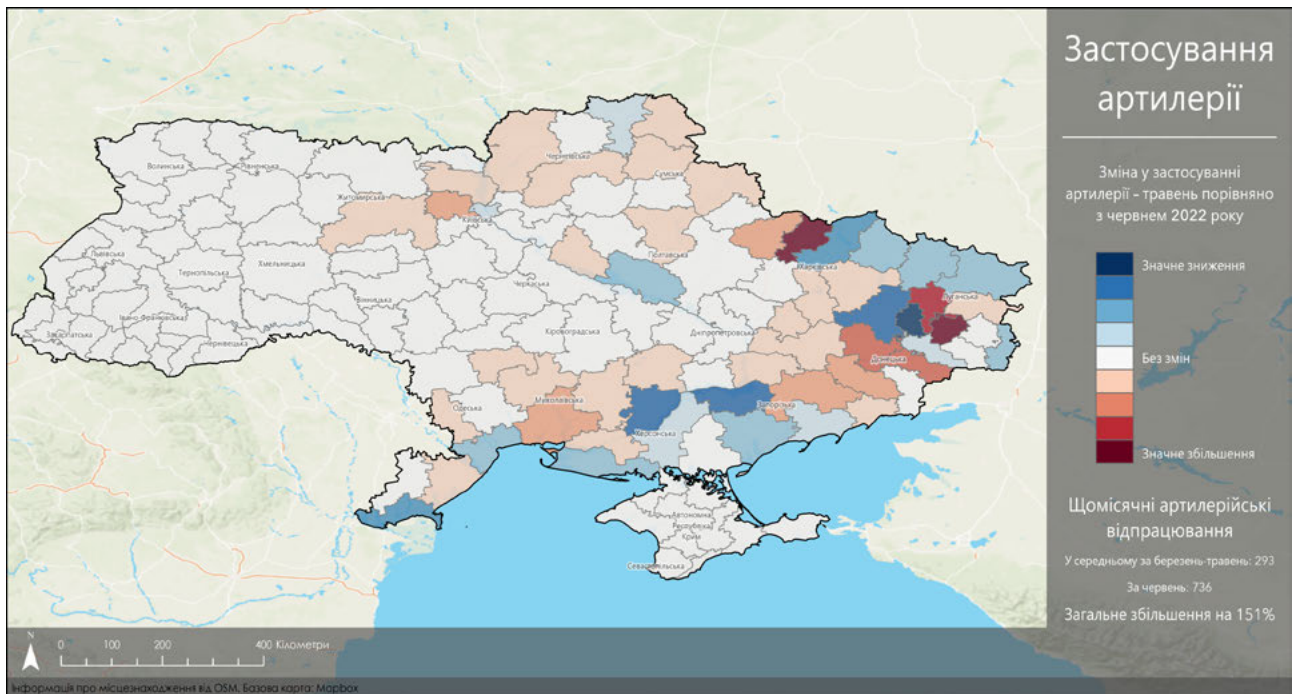
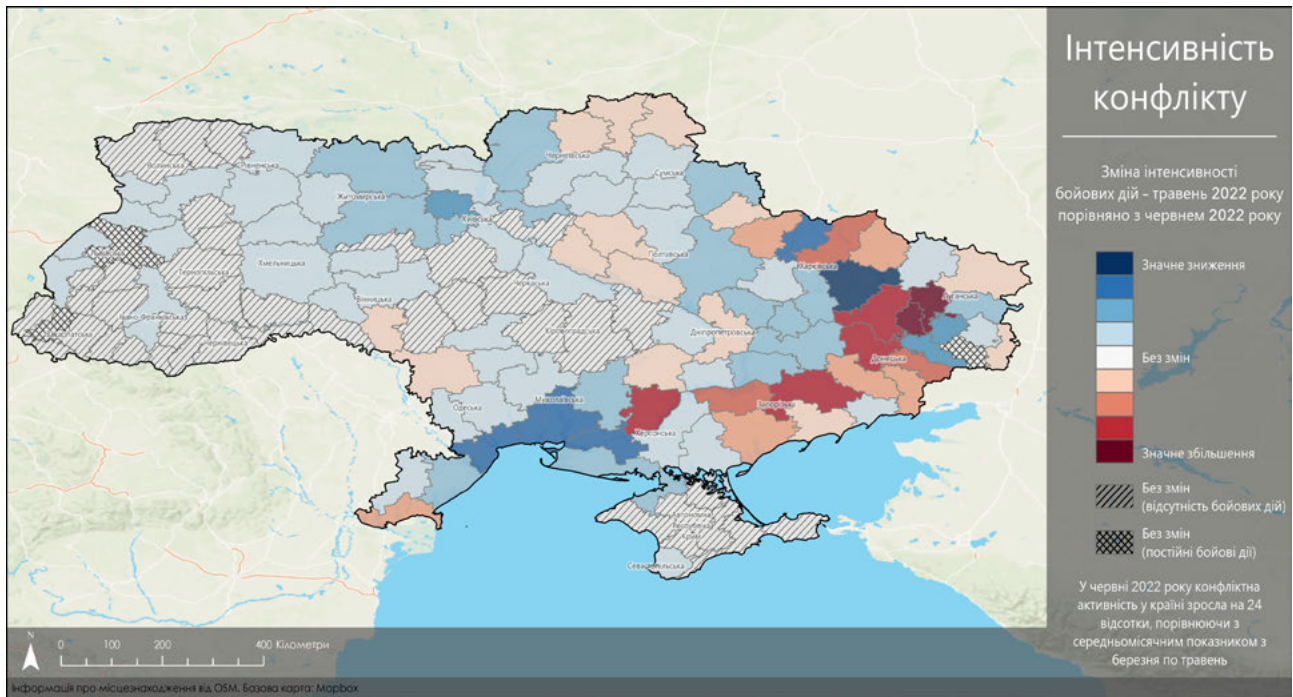
²² «Херсон: окупанти призначили своїх «голову ОДА» та «мера», «Українська правда», 26 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

Рисунок 5. Інтенсивність бойових дій у березні-травні 2022 року (вгорі) та червні 2022 року (внизу)

Джерело: дистанційна оцінка даних для RDNA.

Рисунок 6. Порівняння бойових дій (вгорі) та застосування артилерії (внизу): березень-травень та червень 2022 року

Джерело: дистанційна оцінка даних для RDNA.

Реагування уряду та міжнародної спільноти

Реагування уряду

З початку вторгнення в Україну Уряд України взяв на себе керівництво координацією гуманітарної підтримки постраждалих від війни регіонів та населення. Для оперативного реагування на гуманітарні потреби в період дії воєнного стану було внесено кілька важливих спрощень до законодавства. До них належать (i) забезпечення окремого порядку пропуску гуманітарної допомоги благодійників через митний кордон України²³; (ii) порядок і механізм надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню (кошти, отримані в національній або іноземній валюті як благодійні внески, гуманітарна допомога, гранти, подарунки, надходять на поточний рахунок Міністерства соціальної політики, який був відкритий з цією метою в Національному банку України)²⁴. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (Мінреінтеграції) щотижня збирає та консолідує потреби Обласних Військових Адміністрацій щодо надання гуманітарної допомоги, зокрема предметів побуту, засобів санітарії та гігієни, харчових продуктів та медикаментів. Паралельно Мінреінтеграції відповідає за координацію транспортування та доставки гуманітарної допомоги від різних благодійних організацій та HelpUkraine.Center у регіони²⁵.

Для надання послуг, координації та підтримки України створені ефективні онлайн-платформи з питань гуманітарної допомоги. За ініціативи органів державної влади та волонтерів була створена волонтерське об'єднання «СпівДія»²⁶

як офіційна платформа, що об'єднує волонтерські та державні ініціативи з гуманітарної допомоги, гарантуючи безпеку як надавачам, так і її отримувачам. Ця платформа координується за підтримки Офісу Президента України спільно з Мінреінтеграції, Міністерством розвитку громад та територій України (Мінрегіон), Міністерством охорони здоров'я, а також Міністерством молоді та спорту. Портал гуманітарної допомоги²⁷ для тих, хто бажає допомогти Україні, розроблений спільно Офісом Президента України та Кабінетом Міністрів України. На цій платформі міститься інтерактивна карта гуманітарної допомоги; забезпечується приймання грошових внесків онлайн; пояснюється, як відправити гуманітарний вантаж та як перерахувати кошти на підтримку армії чи допомогу постраждалим цивільним особам; також на ній розміщено перелік закордонних та українських гуманітарних центрів. Крім того, Офісом Президента України розроблено державний портал для тимчасово евакуйованих осіб²⁸, які шукають тимчасове житло.

Для підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), кількість яких стрімко зростає, під керівництвом Президента України²⁹ започатковано масштабну програму з координації підтримки ВПО³⁰. Програма передбачає чотири основні види підтримки, визначені відповідними постановами Кабінету Міністрів як для ВПО, так і для громад, що їх приймають: (i) щомісячні грошові виплати ВПО для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг³¹; (ii) компенсація роботодавцям витрат на оплату праці, пов'язаних із працевлаштуванням ВПО³²; (iii) відшкоду-

²³ Постанова КМУ № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», 1 березня 2022 р., [Посилання](#).

²⁴ Постанова КМУ № 220 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні», 01 березня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁵ HelpUkraine.Center – найбільший логістичний хаб гуманітарної допомоги у Східній Європі, створений за ініціативи українського бізнесу [зокрема ТІС, Нова Пошта, Розетка, Osean.me та інші]; [посилання](#).

²⁶ «СпівДія» – це ініціатива волонтерів та державних органів, яка гарантує безпеку як надавачів, так і отримувачів допомоги; [Посилання](#).

²⁷ Портал гуманітарної допомоги; [Посилання](#).

²⁸ Державний портал тимчасово евакуйованих осіб, які шукають тимчасове житло, [Посилання](#).

²⁹ Інформація про програму на джерелі урядового portalу, [Посилання](#).

³⁰ Підтримуються визначені Кабінетом Міністрів чотирнадцять постраждалих від війни областей: Чернігівська, Сумська, Харківська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька, Донецька, Луганська, Київська, Житомирська, Одеська, Волинська, Дніпропетровська області та місто Київ.

³¹ Постанова КМУ № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», 20 березня 2022 р., [Посилання](#).

³² Постанова КМУ № 331 «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні», 20 березня, 2022 р., [Посилання](#).

вання приймаючим громадам³³ витрат на житло та комунальні послуги, сплачених за об'єкти (приміщення) громади, які використовуються для тимчасового розміщення ВПО; (iv) відшкодування власникам приватного житлового фонду, пов'язані з безоплатним тимчасовим проживанням ВПО³⁴.

Реагування міжнародної спільноти

Різноманітні міжнародні структури мобілізували підтримку Україні та сусіднім країнам, які зазнали впливу війни, через механізми екстреної допомоги. Група Світового банку виділила для України пакет підтримки обсягом 4 мільярди доларів США, зокрема для швидкої підтримки бюджету, аби допомогти українському уряду продовжити надавати основні послуги³⁵. На додаток до цього Група Світового банку створила Мультидонорський трастовий фонд (MDTF), аби забезпечити швидкий, цільовий та безпечний механізм спрямування грантових ресурсів від донорів в Україну; Мультидонорський трастовий фонд наразі містить внески на суму близько 0,3 мільярда доларів США. У межах проєкту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» Світовий банк схвалив додаткове фінансування на суму 1,49 мільярда доларів США. Група Світового банку також надає підтримку сусіднім країнам, які зазнали впливу вторгнення, зокрема підтримку, спрямовану на громади біженців, а також підтримку приватного сектору через фінансування торгівлі. 1,4 мільярда доларів США виділив Міжнародний валютний фонд (МВФ) через Інструмент швидкого фінансування (RFI), який забезпечує швидку підтримку щодо платіжного балансу, для задоволення негайних потреб, як-от реалізації заходів щодо послаблення економічних наслідків війни. Також там, де доцільно, триває впровадження наявних програм фінансування між МВФ та Україною, зокрема це стосується виплати 2,7 мільярда доларів США коштом Спеціальних прав запозичення (SDR), які були виділені у серпні 2021 року. МВФ також надає підтримку з питань

політики щодо розроблення та впровадження ефективних заходів з врегулювання кризових ситуацій, а також забезпечує підтримку сусідніх країн, зокрема Молдови.

Європейські фінансові структури також мобілізували підтримку України. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) започаткував «Пакет стійкості ЄБРР» проти війни в Україні на суму 2,2 мільярда доларів США (2 мільярди євро). Він спрямований на підтримку стійкості та засобів до існування в Україні та інших країнах, що зазнали впливу війни³⁶. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) виділив 2,2 мільярда доларів США (2 мільярди євро), які у співпраці з Європейською комісією враховують 0,7 мільярда доларів США (668 мільйонів євро) негайної допомоги органам влади України. Зокрема, ЄІБ виділив 2,1 мільярда доларів США (1,9 мільярда євро) на підтримку малого і середнього бізнесу, а також 3,9 мільярда доларів США (3,6 мільярда євро) на підтримку державного сектору. Крім того, ЄІБ прискорює реалізацію зобов'язань за інфраструктурними проєктами через інвестування 1,4 мільярда доларів США (1,3 мільярда євро). У межах Пакета солідарності з Україною ЄІБ підготував пакет на суму 4,3 мільярда доларів США (4 мільярди євро) на підтримку країн-членів ЄС, які приймають біженців внаслідок вторгнення в Україну, та розбудову критично важливої соціальної інфраструктури. Зрештою, Банк розвитку Ради Європи (БРРЕ) надав екстрені гранти сусіднім країнам на підтримку у задоволенні нагальних потреб біженців, зокрема у сферах перевезень та координації діяльності.

У 2022 році через Механізм цивільного захисту ЄС (UCPM) ЄС надав Україні понад 716 мільйонів доларів США (700 мільйонів євро) гуманітарної допомоги та допомоги в натуральній формі (зокрема це 500 40 тонн різних видів вантажів та 653 медичних евакуацій), яка була доставлена через логістичні центри, створені в Словаччині, Румунії та Польщі.³⁷ Європейський Союз виділив 355 мільйонів доларів США (348 мільйонів євро) на програми гуманітарної допомоги

³³ Постанова КМУ № 261 «Про затвердження Порядку та умов надання компенсації центральним органам виконавчої влади та місцевим бюджетам на оплату комунальних послуг, що надаються під час розміщення в умовах воєнного стану тимчасово переміщених осіб», 11 березня 2022 р., [Посилання](#).

³⁴ Постанова КМУ № 333 «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану», 19 березня 2022 р., [Посилання](#).

³⁵ Див. Світовий банк «Відповідь Групи Світового банку на глобальні наслідки війни в Україні: Запропонована дорожня карта», 12 квітня 2022 р., [Посилання](#).

³⁶ В Україні структура стійкості та засобів до існування буде зосереджена на: (i) відстроченнях платежів, простроченні боргу та реструктуризації; (ii) фінансуванні торгівлі, включно з імпортом палива; (iii) екстрене фінансування ліквідності, у координації з партнерами; та (iv) екстрена підтримка реформ, щоб підтримати українську владу негайним законодавчим та регуляторним втручанням.

³⁷ Європейська комісія, «Щоденна карта Бюро Європейської комісії з гуманітарної допомоги від 17 червня 2022 р.», Генеральний директорат з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги, [Посилання](#); Європейська Комісія, «Інформаційна довідка – Європейський Союз і Україна», 18 червня, 2022 р., [Посилання](#).

для підтримки цивільного населення, яке постраждало від війни (335 мільйонів євро для України та 13 мільйонів євро для Молдови).³⁸ ЄС також мобілізував 4,1 мільярда євро на підтримку загальноекономічної та фінансової стійкості України, що забезпечило здатність Уряду України функціонувати та покривати основні видатки. У період з березня до травня 2022 р. на бюджетну підтримку Україні було виділено 1,2 мільярда доларів США макрофінансової допомоги. ЄС також надає додаткову грантову підтримку обсягом 120 мільйонів доларів США на допомогу в розбудові держави та стійкості.³⁹

Після активації Україною USCPM та встановлення зв'язку з Центром реагування та координації надзвичайних ситуацій (ERCC) усі 27 країн-членів ЄС, а також три інші країни-учасниці (Норвегія, Туреччина та Північна Македонія) відповіли підтримкою України. Крім того, пожертви надіслали багато неурядових організацій, посольств, компаній та приватних осіб з України та з-за кордону. Численні країни висловили солідарність з Україною. Солідарність і готовність надати допомогу висловили Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Всесвітня метеорологічна організація (ВМО), а також багато інших організацій.

Крім того, деякі країни надають гуманітарну підтримку через державні програми. Станом на 12 травня Сполучені Штати надали 688 мільйонів доларів гуманітарної допомоги на житло, харчові продукти та медичне забезпечення, аби допомогти українцям, які постраждали від війни. Додаткові 16 мільярдів доларів США було виділено на бюджетну підтримку для Уряду України, економічну допомогу малому бізнесу, підтримку сільськогосподарського сектору, зусилля з документування порушень прав людини та підтримку щодо пом'якшення наслідків переміщення населення у регіоні⁴⁰. Велика Британія виділила 3,5 мільярда доларів США, а Німеччина оголосила про надання 1 мільярда

доларів США макроекономічної та гуманітарної допомоги Україні у травні 2022 року⁴¹.

План відновлення України

У квітні 2022 року Уряд України створив Національну раду з питань відновлення України після наслідків війни під співголовуванням Прем'єр-Міністра України та Керівника Офісу Президента. Створено робочі групи з питань економічного відновлення та розвитку, сільського господарства, громадської інфраструктури, відбудови приватного підприємництва, відновлення державних послуг, житлового сектору, транспорту, зв'язку та надання соціальних послуг, а також інших секторів. Окрім збирання даних про збитки та потреби, пов'язані з війною, Національна рада відповідає за розроблення пропозицій щодо пріоритетних реформ та напрацювання плану післявоєнного відновлення та розвитку. Поточна оцінка проводиться у співпраці з Нацрадою.

4 липня 2022 року у межах Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC2022) відбулося п'яте засідання у м. Лугано, Швейцарія; було ухвалено Декларацію Лугано та принципи Лугано (Вставка 2). На зустрічі були присутні представники урядів різних країн, правозахисних груп, наукових кіл, приватного сектору та міжнародних організацій, які пізніше схвалили Декларацію Лугано. Міжнародна конференція з питань відновлення України була структурована за п'ятьма напрямками відновлення: розумна архітектура відновлення, відновлення інфраструктури, соціальне відновлення, відновлення довкілля та енергетична безпека. У Декларації Лугано підкреслюється важливість того, щоб драйвером плану відновлення та розвитку виступала Україна; процес відновлення має бути пов'язаний з ширшою програмою реформ та взаємно підтримувати її, а також повинен бути інклюзивний багатосторонній процес, який охоплює приватний сектор та організації громадянського суспільства.⁴²

³⁸ Європейська Комісія, «Україна», Генеральний директорат з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги. [Посилання](#).

³⁹ Європейська комісія, «Допомога ЄС Україні», [Посилання](#) (переглянуто 22 червня 2022 р.).

⁴⁰ Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS), «Огляд фінансування», 23 травня, 2022 р., [Посилання](#).

⁴¹ Devex, «Відстеження фінансування: Хто надсилає допомогу Україні?», червень, 2022 р., [Посилання](#) (переглянуто 22 червня 2022 р.).

⁴² URC2022, «Луганська декларація», 4-5 липня, 2022 р., [Посилання](#).

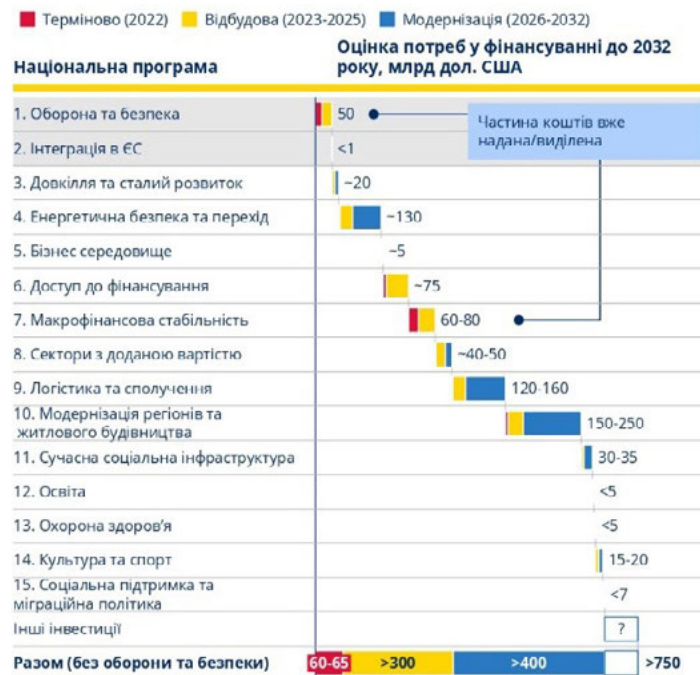
Вставка 2. Декларація та принципи Лугано

Нижче представлені принципи Лугано.

- 1. Партнерство.** Процес відновлення очолює та спрямовує Україна, і він здійснюється у партнерстві з її міжнародними партнерами. Зусилля з відновлення повинні ґрунтуватися на надійному та безперервному процесі оцінювання потреб, узгоджених пріоритетах, спільному плануванні результатів, підзвітності фінансових потоків та ефективній координації.
- 2. Спрямованість на реформи.** Процес відновлення повинен сприяти прискоренню, поглибленню, розширенню та досягненню зусиль України щодо впровадження реформ та їх стійкості відповідно до європейського шляху України.
- 3. Прозорість, підзвітність та верховенство права.** Процес відновлення повинен бути прозорим і підзвітним українському народу. Потрібно систематично зміцнювати верховенство права та викоринювати корупцію. Усі види фінансування потреб відновлення мають бути чесними та прозорими.
- 4. Демократична участь.** Процес відновлення має бути зусиллями усього суспільства і ґрунтуватися на демократичній участі населення, включно з внутрішньо переміщеними особами та тими, хто повертається з-за кордону, місцевому самоврядуванню та ефективній децентралізації.
- 5. Залучення багатьох зацікавлених сторін.** Процес відновлення має сприяти співпраці між національними та міжнародними суб'єктами, які охоплюють, зокрема, представників приватного сектору, громадянського суспільства, наукових кіл та місцевих органів влади.
- 6. Гендерна рівність та інклюзія.** Процес відновлення має бути інклюзивним та забезпечувати гендерну рівність й повагу до прав людини, включно з її економічними, соціальними та культурними правами. Відновлення має принести користь кожному, і ніхто з членів суспільства не повинен залишитися осторонь. Потрібно зменшити нерівність.
- 7. Сталий розвиток.** Процес відновлення має забезпечити сталу відбудову України відповідно до Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року та Паризької угоди, інтегруючи соціальні, економічні та екологічні аспекти, включно із «зеленим» переходом.

Джерело: URC2022, Декларація Лугано, 4-5 липня, 2022 р., [Посилання](#)

Рисунок 7. План відновлення України

Джерело: URC2022, План відновлення, 2022 р., [Посилання](#)

На Міжнародній конференції Україна представила План відновлення на суму 750 мільярдів доларів США⁴³. Згідно з баченням щодо відновлення України, 250-150 мільярдів доларів США передбачається на відновлення та модернізацію житла та інфраструктури (див. детальніше на Рисунок 7). Уряд України представив трьохетапний план відновлення: -1й етап – це концепція плану відновлення⁴⁴, -2й етап – деталізація плану відновлення та дорожня карта⁴⁵, -3й етап – впровадження⁴⁶. У Плані відновлення встановлені амбітні цілі на 2032 рік: він покликаний прискорити стале економічне зростання (планується щорічне збільшення ВВП на 7 відсотків, а також розширення інвестицій), входження до 25 передових

економік за Індексом економічного розвитку та Індексом людського капіталу Світового банку, а також досягнення -65відсоткового скорочення викидів CO₂, порівнюючи з 1990 роком. Основні керівні принципи Плану відновлення: негайний початок, поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; процес кращої відбудови (на майбутнє); стимулювання приватних інвестицій та підприємництва. Підхід до впровадження Плану – регіонально сфокусований та параметричний. Для посилення Плану відновлення України та підтримки досягненню коротко-, середньо- та довгострокових цілей були розроблені 15 національних програм; див. Рисунок 7.⁴⁷

⁴³ URC2022, «План відновлення», 2022 р., [Посилання](#).

⁴⁴ 1-й етап охоплює визначення цілей розвитку «зверху вниз»; збирання проєктів розвитку та ініціатив через інклюзивний процес; визначення пріоритетності проєктів та ініціатив; визначення проєктів-каталізаторів; консолідацію пріоритетних ініціатив у цілісному плані відновлення.

⁴⁵ 2-й етап охоплює уточнення та напрацювання плану з місцевими зацікавленими сторонами та міжнародними партнерами; налаштування структури управління відновленням для підтримки впровадження; синхронізацію плану з урядовою програмою дій; підготовку детальної дорожньої карти реалізації з чіткими термінами та відповідальними; запуск першочергових проєктів.

⁴⁶ 3-й етап охоплює запуск реалізації плану; регулярний контроль результатів; коригування програми дій за потреби.

⁴⁷ Див. Уряд України, ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ, 2022 р., [Посилання](#).

Цілі та методологія RDNA

Цілі, обмеження та охоплення оцінювання

Світовий банк, уряд України та Європейська комісія за підтримки партнерів спільно провели Швидку оцінку завданої шкоди і потреб (RDNA) для забезпечення повної інвентаризації завданої шкоди, збитків і потреб внаслідок війни, що триває; мета полягає в тому, щоб забезпечити інформацію для планування відбудови та відновлення. RDNA відповідає всесвітньо визнаній методології «Оцінки пошкоджень і збитків» (DaLA), яка є достовірною та надійною методологією систематичного та комплексного оцінювання пошкоджень, збитків та потреб щодо відбудови. У межах RDNA розглядаються соціальні, інфраструктурні та виробничі сектори, а також наскрізні сектори та проблеми (як-от очищення території країни, доквілля, соціальні проблеми, поводження з відходами та їх утилізація). За допомогою RDNA оцінюється наслідки за період з 24 лютого до 1 червня 2022 р.

З огляду на триваючий характер війни завдана шкода, збитки та потреби, представлені в цій RDNA, є абсолютним мінімумом. Водночас очікується, що з кожним місяцем війни наведені цифри будуть суттєвим чином зростати. Залежно від того, як розвиватиметься війна, Світовий банк разом з Урядом України та Європейською комісією готовий повторити аналіз на загальнодержавному рівні або в окремих галузевих чи географічних областях. Паралельно з процесом RDNA Уряд України готує підхід та системи для збирання інформації щодо завданої шкоди на рівні активів для цих подальших оцінок — такі заходи дуже змістовно доповнюють цю RDNA. Уряд, Європейська комісія та Світовий банк узгодять терміни майбутніх оновлень RDNA на загальнодержавному, місцевому чи галузевому рівні залежно від прогресу війни упродовж наступних тижнів та місяців.

Методологія, підхід, охоплення та часові межі

RDNA України забезпечує широке оцінювання стосовно впливу війни, що триває, як на інфраструктуру, так і на надання послуг.

RDNA дотримується всесвітньо визнаної методології DaLA, спільно розробленої Європейським Союзом, Групою Світового банку та Організацією Об'єднаних Націй, яка застосовувалася в усьому світі після катастроф і конфліктів з метою надання інформації щодо планування відновлення та відбудови⁴⁸. Ця прозора та стандартна методологія оцінювання сприяє скоординованим та узгодженим зусиллям на державному та міжнародному рівнях. У випадку України в межах підходу RDNA очевидно передбачаються можливості для кращого та розумнішого відновлення на основі принципів залученості та стійкості.

У межах RDNA використовуються наведені нижче ключові визначення, які детальніше описані у Таблиця 4. Завдана шкода - прямі витрати, пов'язані із загальним або частковим руйнуванням фізичних активів; вони визначаються в грошовому виразі з оцінкою витрат на заміну або ремонт фізичних активів та інфраструктури, враховуючи ціну заміни, яка діяла до війни. Збитки - тимчасові зміни в економічних потоках внаслідок війни; вони визначаються в грошовому виразі. Разом збитки та потреби складають «наслідки» війни. Потреби не дорівнюють сумі завданої шкоди та збитків. Обчислення потреб ґрунтується на грошовій вартості завданої шкоди, збитків та потреб, пов'язаних із поверненням до повоєнного нормального стану за допомогою реалізації відповідних заходів, зокрема ремонту та відновлення. Водночас, потреби також враховують надбавку, пов'язану з відновленням відповідно до принципу «краще ніж було» (build back better) (як-от вища енергоефективність, зусилля з модернізації та стандарти сталого розвитку). Водночас передбачається, що у кожному секторі застосовуватимуться відповідні стандарти та припущення щодо обчислення потреб. Потреби визначені у грошовому виразі за ринковими цінами, що діють на 1 червня 2022 року. У межах потреб також враховуються такі питання, як глобальна інфляція, різкий стрибок цін через обсяги будівництва, підвищення рівня страхування тощо. Потреби визначені у грошовому виразі за ринковими цінами, що діють на 1 червня 2022 року.

⁴⁸ Глобальний фонд зі зменшення наслідків стихійних лих і відновлення (GFDRR), «Оцінка пошкоджень, збитків і потреб – інструменти та методологія», 2022 р., [Посилання](#).

Таблиця 4. Ключові терміни RDNA

Початковий рівень. Загальні та секторні дані й інформація до початку війни, які використовуються для порівняння з повоєнними умовами (станом на граничну дату завершення збору даних) (представлені у вигляді «фізичної кількості», наприклад, кількість будинків, лікарень, шкіл тощо). Також, де це можливо, передбачений збір гендерно дезагрегованих даних, наприклад, у випадку кількості вчителів, учнів тощо.

Завдана шкода. Загальне або часткове руйнування фізичних активів у постраждалому регіоні. Завдана шкода внаслідок війни, вимірюються у фізичних одиницях (тобто квадратні метри житла, кілометри доріг тощо). Окрім інфраструктури / будівель потрібно брати до уваги і обчислювати активи / вміст таких будівель та об'єктів інфраструктури, наприклад, меблі та обладнання, сільськогосподарське обладнання та інструменти тощо.

Витрати на заміну об'єктів, яким була завдана шкода. Грошовий еквівалент, виражений як вартість заміни з огляду на ринкові ціни, які існували безпосередньо до початку війни.

Збитки. Тимчасові зміни в економічних потоках внаслідок війни. Збитки виникають із моменту вторгнення до моменту досягнення повного економічного відновлення й відбудови, що часто триває впродовж багатьох років. У випадку RDNA цей період заплановано становить 18 місяців. Звичні збитки передбачають тимчасове зменшення обсягів виробництва та вищі виробничі витрати у виробничих секторах сільського господарства, розведення худоби, рибальства, промисловості, торгівлі та туризму; нижчі прибутки та вищі експлуатаційні витрати в секторі послуг (освіта, охорона здоров'я, водопостачання та водовідведення, транспорт і комунікації), а також витрати на задоволення потреб у гуманітарній допомозі. Сюди також належать розчищення завалів та розмінування. Збитки виражаються у поточному грошовому еквіваленті.

Потреби щодо відбудови та відновлення. Під потребами щодо відбудови та відновлення маються на увазі дії та фінансування, необхідні для відновлення України до довоєнного рівня, зокрема відбудова пошкоджених активів, відновлення послуг та дії, спрямовані на надання підтримки населенню у постраждалих районах, сприяння розвитку економіки, забезпечення джерел засобів до існування, посилення управління та ухвалення рішень, а також забезпечення стійкості до катастроф і змін клімату.

Обчислення потреб. Потреби враховують завдану шкоду, збитки, а також інші потреби, пов'язані з поверненням до повоєнного нормального стану. Грошова вартість, виражена як витрати на ремонт, відновлення та заміну пошкоджених активів з огляду на ринкову ціну, існуючу безпосередньо після завершення війни, або в цьому випадку – витрати на заміну станом на червень 2022 року. Для обчислення витрат на відбудову враховуються збільшення повоєнних цін, а також вдосконалення, необхідні для модернізації, забезпечення енергоефективності та реалізації інших концепцій процесу кращої відбудови. До того ж витрати на відбудову мають враховувати підвищені ціни з огляду на попит та вищі витрати на ведення господарської діяльності. Витрати також передбачають збитки, наприклад, щодо розчищення завалів, розмінування тощо. Грошові потреби також враховують витрати на відновлення виробництва, забезпечення надання послуг, додаткові витрати надавачів послуг, пов'язані з відновленням базових послуг; і надання справедливих та доступних послуг вразливим групам і постраждалому населенню.

Безпосередні заходи для надання базових послуг. Витрати, пов'язані з задоволенням безпосередніх (тимчасових) потреб постраждалого населення у відновленні, зокрема безпосередній ремонт і відновлення нагальних комунальних послуг, таких як електропостачання, опалення, водопостачання тощо. Такі витрати належать до категорії збитків.

Відновлення та доступ до товарів і послуг. Відновлення та доступ до товарів і послуг, які задовольняють базові потреби осіб, сімей та громад, наприклад, доступ до ринків, працевлаштування, охорона здоров'я, продовольство, школи, релігійні та культурні центри тощо. Ці витрати належать до категорії потреб.

Відбудова та відновлення фізичних активів та інфраструктури. Включає знесення будинків та розчищення завалів (таке обчислення витрат є частиною збитків, але його також відображають у потребах). У такому разі знадобляться проєктування, будівельні роботи та нагляд, необхідні для відновлення чи відбудови активів та об'єктів інфраструктури з метою забезпечення їх повної функціональності (відображається у потребах).

Відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better). Це заходи, які уряд вирішує інтегрувати до процесу відбудови і відновлення активів, яким завдана шкода, зокрема заходи задля покращення функціональності, енергоефективності, забезпечення універсального доступу, стійкості та необхідної модернізації. Таке обчислення витрат додається до підрахунку потреб.

Нематеріальні витрати. Витрати, пов'язані з активами / секторами без очевидної ринкової ціни, які складно відобразити у грошовій формі, наприклад, екологічна шкода, вплив на здоров'я та психологічний вплив, втрати культурного спадку тощо.

Джерело: команда з проведення оцінювання на основі керівництва з питань DaLA.

Деякі конкретні припущення, зроблені для цілей цієї RDNA:

- У RDNA не надається інформації на рівні активів, і вона не призначена для судових або компенсаційних позовів.
 - З огляду на триваючий характер війни, обсяг завданої шкоди та збитків, а також потреби у фінансуванні відбудови та відновлення надалі збільшувались після 1 червня та продовжуватимуть зростати, доки триватиме війна. Збирання даних у межах швидкого оцінювання у певних місцевостях має складний характер, а часом є обмеженим через ескалацію конфлікту та постійне погіршення гуманітарної ситуації в зонах, де тривають зіткнення; на тлі дедалі більшого загострення конфлікту у доповіді визнається, що деякі регіони зазнали значної шкоди після 1 червня 2022 р.
 - Оскільки збитки зазвичай вимірюються до відновлення «нормальності», до розрахунку збитків разом із трьома місяцями між початком війни та граничної дати завершення збору даних у межах RDNA (1 червня 2022 р.) включено ще додаткові 18 місяців.
 - Потреби у відбудові ґрунтуються на завданій шкоді та збитках, а також враховують такі проблеми, як підвищення вартості робочої сили та товарів через глобальний інфляційний тиск, різкий стрибок витрат, пов'язаний з обсягом відбудови, додаткові витрати на безпеку та врахування відбудови за принципом «краще, ніж було» (build back better). Витрати на реконструкцію та відновлення розглядаються за два періоди: (i) негайний або короткостроковий, тривалістю 18-36 місяців, та (ii) середньо- або довгостроковий, тривалістю до 10 років. Такі строки взяті з огляду на контекст війни, що триває, та високий ступінь невизначеності, а також часові межі Плану відновлення Уряду України (на період 2022-2032 рр.).
- Процес RDNA передбачає збирання та аналіз даних від уряду, місцевих органів влади, КШЕ, а також супутникових зображень, аналітики соціальних медіа, анонімних даних щодо мобільних телефонів та опитувань, які проводяться для таких цілей:
- Визначення та перевірка **фізичних пошкоджень**, завданих інфраструктурі, будівлям тощо. Ці дані представлені загалом, за секторами, формами власності (державна / приватна) та з розбивкою за регіонами.
 - Кількісне визначення таких **збитків**, як збої в роботі служб та економічні наслідки, розчищення завалів та поводження з відходами, мінами та боеприпасами, підтримка ВПО тощо. Ці дані представлені загалом, за секторами та, де це доречно, з географічним розподілом.
 - Визначення та кількісне оцінювання відповідних **потреб щодо відновлення та відбудови** на основі завданої шкоди та збитків - загалом, за галузями та за областями. Ці потреби далі розбиваються на короткострокові / нагальні, середньо- та довгострокові.
 - Напрацювання **керівних принципів та визначення послідовності для екологічного, стійкого, інклюзивного та сталого відновлення** та відновлення, що охоплює державну та приватну інфраструктуру, надання послуг та засоби до існування в різних секторах. Послідовність повинна віддзеркалювати конкретні нагальні та короткострокові потреби соціально-економічного відновлення, а також дорожню карту відбудови у середньо- та довгостроковій перспективі.
- Охоплення в часі.** Завдана шкода та збитки були розраховані відповідно до фактичного або передбачуваного початкового рівня щодо фізичних активів станом до лютого 2022 р. Дані про завдану шкоду оцінено за період з 24 лютого 2022 р. по 1 червня 2022 р.

Охоплення за географією. За географією охоплено всі території під контролем уряду станом на 1 лютого 2022 р. Результати представлені з розбивкою за областями та секторами, а також загалом на рівні економіки⁴⁹. Існували обмеження щодо отримання даних на територіях, які тимчасово не контролюються урядом, та у тих місцевостях, де конфлікт залишався інтенсивним або посилювався протягом червня та липня.

Охоплення за секторами. RDNA охоплює 20 постраждалих секторів, а саме:

- **Соціальні:** житло; освіта; охорона здоров'я; соціальний захист; культура і туризм.
- **Інфраструктурні:** енергетика та видобуток корисних копалин; транспорт; водопостачання та водовідведення; телекомунікації та цифрові мережі; а також муніципальні послуги (цивільні будівлі / цивільна інфраструктура)
- **Виробничі:** сільське господарство (рослинництво й тваринництво); зрошення і водні ресурси; торгівля і промисловість; фінансовий сектор і банківська справа.
- **Наскрізні:** охорона довкілля, природокористування та лісове господарство; юстиція та державне управління; реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист; очищення території країни; соціальні наслідки; макроекономічні наслідки на сукупному рівні.

Обчислення. Цифри щодо завданої шкоди, збитків та потреб представлені у доларах США. У доповіді

використовується обмінний курс гривні до долара США на рівні 1 долар США = 27,28 грн станом на 31 грудня 2021 р.⁵⁰.

Координація. Були проведені заходи з Міністерством закордонних справ Великобританії, Урядом США, відповідними установами ООН, академічними колами, організаціями громадянського суспільства та приватним сектором, аби забезпечити використання найостаннішої доступної інформації, перевірки даних, спільного розуміння діяльності та узгодження оцінок та зусиль щодо відновлення. На місцевому рівні та за запитом Світовий банк надає технічну допомогу та консультації громадам з питань використання підходу DaLA для оцінювання завданої шкоди, збитків та потреб щодо відбудови.

Дані, отримані дистанційно

З огляду на триваючий характер конфлікту та відсутність доступу до територій, які тимчасово не контролюються урядом, ця оцінка базується насамперед на інформації, отриманій дистанційно, яка підтверджується наземною інформацією. Джерел даних, отриманих дистанційно, належать супутникові зображення з роздільною здатністю 50 см, аналітика (соціальних) медіа та загальнодоступна інформація. Там, де це було можливо, щодо даних, отриманих дистанційно, була проведена триангуляція та перевірка через зіставлення з наземною інформацією, отриманою від Уряду України, місцевих установ, ООН та інших міжнародних партнерів.

⁴⁹ RDNA України охоплює Вінницьку, Волинську, Дніпропетровську, Донецьку, Житомирську, Закарпатську, Запорізьку, Івано-Франківську, Київську, Кіровоградську, Луганську, Львівську, Миколаївську, Одеську, Полтавську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Харківську, Херсонську, Хмельницьку, Черкаську, Чернівецьку, Чернігівську області, а також міста Київ, Вінниця, Львів, Одеса, Харків, Ірпінь, Буча та Маріуполь.

⁵⁰ Цю дату було обрано, оскільки вона передувала значному впливу на економічні параметри, пов'язані з наростанням вторгнення.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Огляд

Війна Російської Федерації в Україні мала руйнівні соціально-економічні наслідки та вплив на бідність. Війна серйозно порушила економічну діяльність, пошкодивши виробничі активи та інфраструктуру, створивши логістичні проблеми та завдавши втрат робочій силі, зруйнувавши ланцюги постачання та попиту, посиливши невизначеність і підвищивши ризики. Як наслідок, оцінки втрат валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2022 році виходять далеко за межі вартості втрати фізичних активів, а на відновлення економіки в середньостроковій перспективі впливатимуть втрати в людському капіталі та дуже значні потреби в реконструкції. Понад 6,8 мільйонів жителів України покинули країну, переважна більшість з них - це жінки та діти та згідно з оцінками, 6,6 мільйона є внутрішньо переміщеними особами. ВВП України скоротився в першому кварталі на 15,1 відсотка у річному вимірі (р/р) (або на 19,3 відсотка у квартальному вимірі (кв/кв) з урахуванням сезонних чинників), внаслідок скорочення ВВП у березні на близько 45 відсотків у річному вимірі. Після звільнення Київської області у квітні спостерігалися перші ознаки покращення економічної діяльності, хоча її показники надалі є значно нижчими, ніж у довоєнний період. Тривалість війни залишається невизначеною, але якщо припустити, що червневий статус-кво збережеться до кінця року, то скорочення ВВП у 2022 році, за оцінками, становитиме приблизно 35 відсотків, порівнюючи з попереднім роком. Якщо ситуація буде погіршуватися надалі, економічне падіння у 2022 році може досягти 45 відсотків. Прогнозується, що рівень бідності, обчислений на підставі межі бідності для доходів вище середнього, що дорівнює 5,5 доларів США на душу населення на день, зросте в десять разів на тлі низької бази порівняння, водночас частка населення за межею бідності збільшиться з 2 відсотків у 2021 році до 21 відсотка в 2022. Темпи відновлення економіки в середньостроковій перспективі залежатимуть від тривалості війни та наявності фінансових ресурсів для підтримки післявоєнних відбудови та розвитку.

Контекст

У відповідь на безпрецедентні потрясіння 2014 – 2015 років Україна здійснила рішучі реформи, спрямовані на стабілізацію економіки, зменшення значних дисбалансів і пом'якшення впливу потрясінь на населення. У 2014 році економіка України постраждала від конфлікту на сході країни, кризи в Криму, та слабкого зовнішнього середовища, зокрема падіння світових цін на сировину. Економіка скоротилася загалом на 16 відсотків, а валюта знецінилася на 70 відсотків, тоді як бюджетний дефіцит, включно з дефіцитом НАК «Нафтогаз України», сягнув у 2014 році більш ніж 10 відсотків ВВП. Для подолання економічних і соціальних викликів Україна здійснила низку структурних реформ, зокрема (i) перехід до гнучкого обмінного курсу; (ii) суттєву фіскальну консолідацію; (iii) реформування тарифів на енергію для зменшення основного квазіфіскального дефіциту та зміцнення мережі соціального захисту з метою пом'якшення впливу на бідних; (iv) стабілізацію банківського сектору завдяки забезпеченню основи для вирішення проблеми слабких банків та їх рекапіталізації, а також посилення нагляду; (v) вжиття заходів з оптимізації бізнес-середовища; та (vi) створення ключових антикорупційних установ і впровадження вимоги щодо розкриття інформації про активи державних службовців. Ці реформи допомогли відновити довіру після двох років стрімкого економічного спаду. Попри те, що у 2018 – 2019 роках економічне зростання прискорилося, недостатні інвестиції та низька продуктивність продовжували гальмувати потужне та стійке економічне зростання. Реальний ВВП зріс на 3,4 відсотка у 2018 році та на 3,2 відсотка у 2019 році проти 2,5 відсотка у 2016 – 2017 роках. Рівень інвестицій в основний капітал у 2016 – 2019 роках становив у середньому близько 19 відсотків від ВВП і був недостатнім для сталого економічного зростання. Інвестиції обмежувалися (i) рівнем прямих іноземних інвестицій (ПІІ), сума яких дорівнювала в середньому близько 3,6 відсотка від ВВП у 2016 – 2019 роках, який був недостатнім для сталого економічного росту; (ii) слабкими сторонами, що

залишаються у фінансовому секторі (з обмеженим прогресом у вирішенні проблеми непрацюючих кредитів (NPL)); та (iii) викривленнями в ринку, зумовленими відсутністю функціонуючого ринку землі сільськогосподарського призначення, антиконкурентним середовищем і великою кількістю державних підприємств.

Поліпшені основні показники макрофіскальної та фінансової політики, досягнуті після кризи 2014 – 2015 років, допомогли Україні витримати кризу, спричинену пандемією COVID-19 краще, ніж очікувалося. Економіка, після скорочення на 3,8 відсотка в 2020 році (порівнюючи з 7,8 відсотка, який спершу прогнозувався), зросла на 3,4 відсотка в 2021 році, оскільки обмеження, пов'язані з COVID-19, пом'якшилися, а рекордний урожай прискорив зростання в останньому кварталі 2021 року. Фіскальні доходи виявилися кращими, ніж очікувалося, значно зросли також надходження від торгівлі та податку на прибуток як у 2020, так і в 2021 роках. Бюджетний дефіцит досяг 6 відсотків від ВВП у 2020 році (порівнюючи з прогнозованим до пандемії 2,1 відсотка) і залишався високим (на рівні 4 відсотків) у 2021 році через додаткове фіскальне навантаження, зумовлене фіксованими тарифами на газ для домогосподарств (натлі стрімкого зростання міжнародних цін на газ). Однак у 2020 році відбулося незначне зростання соціальної вразливості, оскільки було зареєстровано, що 23,2 відсотка людей живуть за національною межею бідності (порівнюючи з 23 відсотками у 2019 році)⁵¹. Однак загалом заходи уряду з реагування на пандемію COVID-19 допомогли обмежити її економічний вплив на громадян, особливо тих, хто перебуває за межею бідності.

З метою підтримки економічного відновлення та вирішення проблеми нестачі капіталовкладень Україна у 2020–2021 роках провела глибші реформи у таких сферах: (i) демонополізація та антикорупційні інституції; (ii) розвиток ринків землі та кредитування; та (iii) покращення нагляду у фінансовому секторі. По-перше, щоб сприяти конкуренції та залучати інвестиції, Україна здійснила розділення різних видів діяльності (анбандлінг) у газовому секторі, в якому ще відчувалися сліди державної монополії, і чіткіше прописала законодавчу базу для приватних інвестицій в інфраструктуру. По-друге, щоб покращити підзвітність і забезпечити рівні умови конкуренції, Україна усунула прогалини в нині створюваній антикорупційній архітектурі. Ухваленням двох законів, які реформують органи

управління судовою системою та закладають основу для комплексної судової реформи, було розпочато судову реформу, яка давно назріла і є вкрай важливою для зміцнення довіри до верховенства права. Законодавство про судову реформу, прийняте у жовтні 2021 року, значно посилює управління та незалежність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ). По-третє, для розблокування інвестицій в аграрний сектор було ухвалено історичне рішення про земельну реформу. По-четверте, було прийнято зміни до банківського законодавства щодо вдосконалення корпоративного управління в банках, зміцнення структури капіталу та формування буферів капіталу для банків; ці зміни привели законодавство у відповідність до директив ЄС. Тепер усі банки повинні проходити діагностичне обстеження щодо пов'язаних сторін, постійно піддаватися контролю щодо пов'язаного кредитування та щорічно перевіряти якість активів, а великі банки мають щороку проходити стрес-тестування. Коефіцієнти достатності (адекватності) регулятивного капіталу залишалися високими під час епідемії COVID-19, тоді як досі значна частка спадщини застарілих непрацюючих кредитів, які утримувалися переважно у державних банках, істотно знизилася.

Відчутної шкоди відновленню України почала завдавати серйозна ескалація геополітичної напруженості наприкінці 2021 року. Починаючи з середини листопада 2021 року, тривала ескалація геополітичної напруженості призвела до суттєвої зміни в оцінці ризиків, оскільки економічний стрес поширився загалом на економіку та державні фінанси, призвівши до змін у довірі, погіршенню ситуації в торгівлі та фінансуванні. Прибутковість суверенних облігацій стрімко зросла до майже 30 відсотків упродовж періоду від середини листопада до кінця лютого, що можна порівняти з періодами, коли країни стикаються з серйозними ризиками кризи. Така висока вартість зовнішнього фінансування фактично зруйнувала доступ України до ринків. Також ускладнилося залучення фінансування на внутрішньому ринку. У період із середини листопада до 18 лютого 2022 року інвестори-нерезиденти вилучили з внутрішніх ринків облігацій майже 650 мільйонів доларів США. Незважаючи на те, що центральний банк витратив приблизно 2,3 мільярда доларів США валютних резервів, щоб стримати тиск девальвації національної валюти в період із середини листопада до середини лютого, гривня все одно втратила приблизно 8,6 відсотка своєї вартості щодо дола-

⁵¹ Вимірюється за фактичним прожитковим мінімумом. 2019 року межа бідності становила 3661 грн на одну дорослу особу на місяць, що за паритету купівельної спроможності (ПКС) відповідає 14,5 долара США на день. 2015 року кожна друга людина жила за межею бідності.

ра США. Після оголошення надзвичайного стану центральний банк ввів обмеження на валютні та банківські операції.

Оцінка наслідків війни

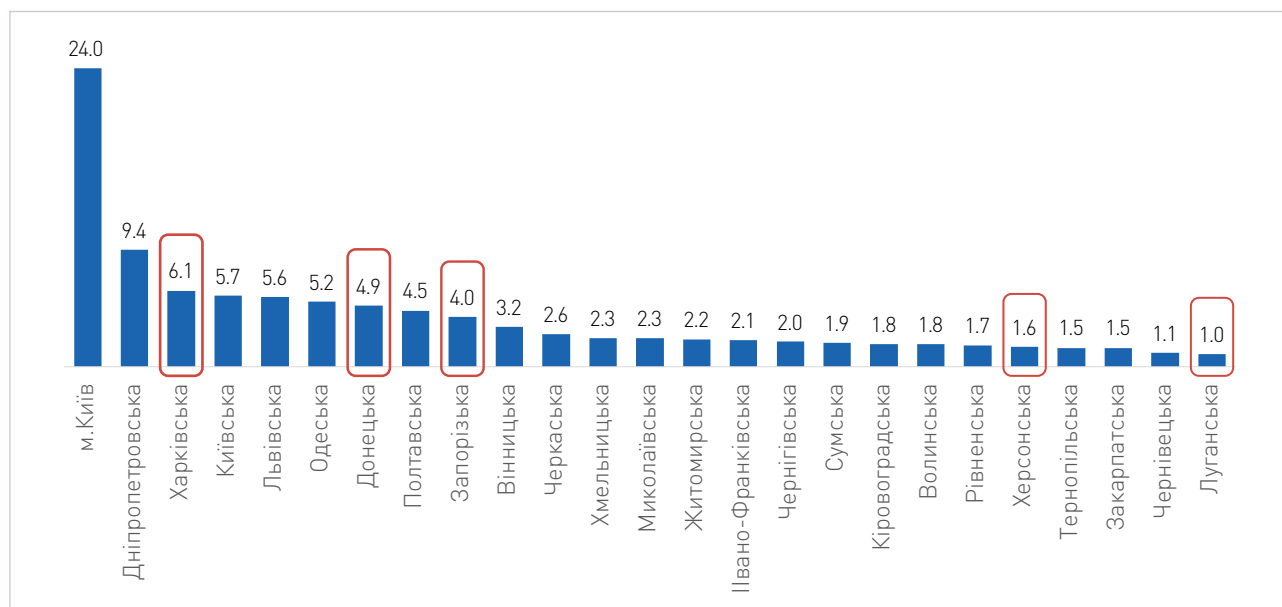
Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року мало руйнівні наслідки для економіки. Війна серйозно порушила економічну діяльність через кілька каналів впливу: пошкодження виробничих активів та інфраструктури, руйнування ланцюгів постачання та попиту, створення логістичних проблем, завдання втрат робочій силі, посилення невизначеності та підвищення ризиків. Як наслідок, оцінки втрат валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2022 році виходять далеко за межі втрати фізичних активів, тоді як на середньострокове відновлення економіки накладають обмеження великі потреби в інвестиціях в основний капітал і втрати в людському капіталі.

На додаток до загибелі і страждань людей вторгнення Росії завдало шкоди економіці України, що призвело до серйозних негативних соціальних наслідків і збільшення масштабів бідності. Понад 6,8 мільйонів жителів України покинули країну, переважна більшість з них – це жінки та діти⁵². Згідно з оцінками, 6,6 мільйона є внутрішньо пе-

реміщеними особами й 17,7 мільйона осіб надалі потребують гуманітарної допомоги⁵³. Харчування та основні послуги істотно обмежені на територіях, які постраждали від бойових дій, і третина домогосподарств переміщених осіб повідомляє про відсутність доходів. Водночас, інфляція зростає з 10 відсотків у січні 2022 року (порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року) до 21,5 відсотка в червні, а ціни на продукти харчування та паливо зросли ще більше – відповідно на 28,3 і 90,9 відсотка (порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року). Останні оцінки Світового банку свідчать про те, що рівень бідності, обчислений на підставі межі бідності для доходів вище середнього, що дорівнює 5,5 доларів США на душу населення на день, зростає в десять разів на тлі низької бази порівняння, водночас частка населення за межею бідності збільшиться з 2 відсотків у 2021 році до 21 відсотка в 2022. Очікується, що бідність у регіонах, які найсильніше постраждали від війни, зростає набагато більше.

Незважаючи на те, що війна йде вже шостий місяць, і її тривалість важко передбачити, активні воєнні дії зараз локалізовані, що дає змогу поступово відновлювати економічну діяльність в інших частинах України. У березні бойові дії охопили 10 областей і місто Київ, на які сукупно в минулому припадало понад 55 відсотків ВВП. ВВП України

Рисунок 8. ВВП України за областями в 2020 році як частка від сукупного ВВП (%)

Джерело: Державна служба статистики України.

⁵² 6 865 625 станом на 26 серпня 2022 р. Верховний комісар ООН у справах біженців; див. Портал оперативних даних: Ситуація з біженцями в Україні, [Посилання](#).

⁵³ IOM, "Regional Ukraine Response: Situational Report– 22 серпня 2022", [Посилання](#); OCHA Ukraine, "Situation Report," серпень 17, 2022.

скоротився в першому кварталі на 15,1 відсотка у річному вимірі (р/р) (або на 19,3 відсотка у кварталному вимірі (кв/кв) з урахуванням сезонних факторів). За оцінками, скорочення ВВП тільки в березні становило близько 45 відсотків у річному вимірі. Перехід під контроль уряду на початку квітня Київської та Чернігівської областей та локалізація активних бойових дій у східних і південних областях сприяли поступовому відновленню господарської діяльності. Станом на кінець червня Луганська та Херсонська області були майже повністю тимчасово непідконтрольними українському уряду територіями (на ці дві області разом припадає близько 2,5 відсотка ВВП), тоді як у частинах Донецької, Запорізької та Харківської областей відбувалися активні бойові дії (сукупний внесок цих областей у ВВП становить близько 15 відсотків) (Рисунок 8). Важливо, що в Запорізькій та Харківській областях не було зайнято обласних центрів і центрів економічної діяльності.

Як наслідок, починаючи з квітня економічна активність демонструє ознаки поліпшення, хоча й залишається значно нижчою, ніж у довоєнний період. Попри те, що більшість економічних даних, які збираються з високою періодичністю, недоступні, опитування підприємств, які проводить Національний банк України, дають змогу відслідковувати ділову активність у ключових секторах. За даними цих опитувань, кількість підприємств, які повністю припинили діяльність, скоротилася у квітні, порівнюючи з березнем майже вдвічі – до 17 відсотків. Зокрема, про зростання економічної активності у квітні – червні повідомили підприємства, що працюють у сферах оптової та роздрібної торгівлі, транспорту, виробництва харчових продуктів, машинобудування (завдяки виробництву спецтехніки для оборони), фармацевтичного виробництва та будівництва. На відновлення економічної активності вказує також збільшення виробництва електроенергії, хоча це значною мірою може бути зумовлено ефектом заміщення внаслідок дефіциту інших видів енергії та високих цін на них, а також розширенням експортних можливостей. Водночас економічне відновлення є нерівномірним і має ознаки стагнації на низькому рівні: близько 60 відсотків компаній працюють нижче довоєнного рівня використання потужностей; майже 23 відсотки працюють з потужністю більш ніж удвічі нижчою порівняно з довоєнною. У багатьох секторах відновлення стримується внаслідок знищення потужностей та проблем з логістикою. Тривалість війни нині залишається невизначеною, але якщо припустити, що червневий статус-кво збережеться до кінця року, то скорочення ВВП у 2022 році, за оцінками, становитиме приблизно 35 відсотків, порівнюючи з аналогічним періодом минулого року. Якщо ситуація надалі погіршуватиметься, то падіння

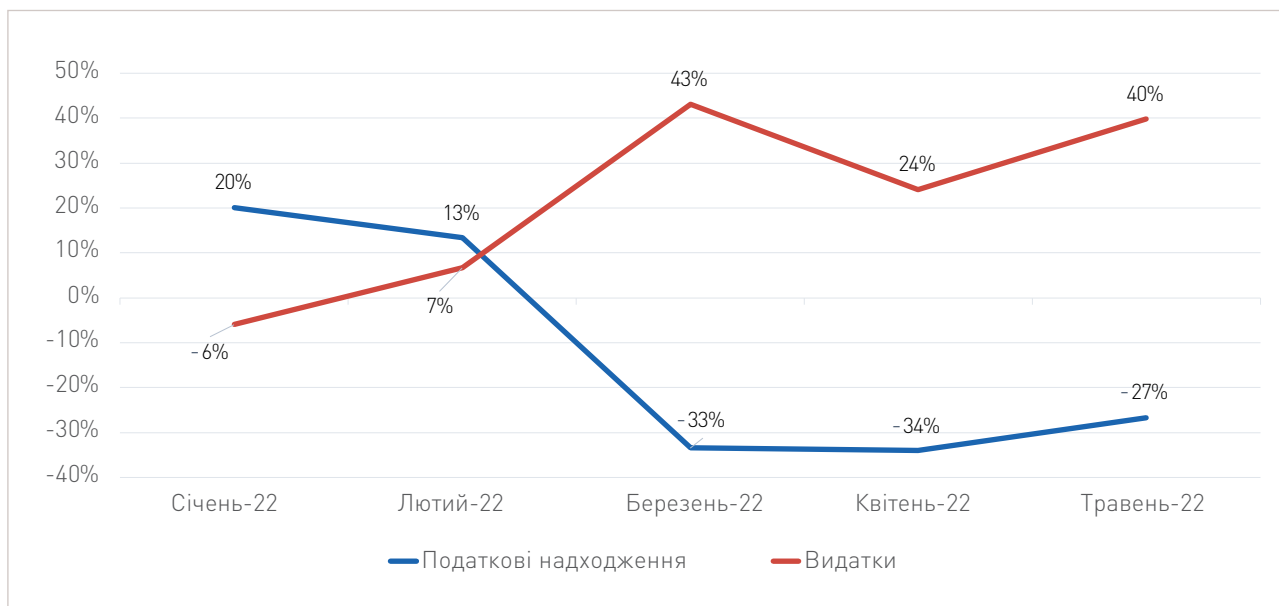
економічної активності може сягнути 45 відсотків. Темпи відновлення економіки у середньостроковій перспективі залежатимуть від тривалості війни та наявності фінансових ресурсів для підтримки післявоєнної реконструкції та розвитку.

Із продовженням війни Україна стикається з трьома ключовими макрокритичними викликами: (i) серйозними потребами у фіскальному фінансуванні та неспроможністю мобілізувати внутрішні надходження; (ii) зростанням залежності від монетарного фінансування та погіршенням якості активів фінансового сектору; та (iii) послабленням зовнішньої позиції.

З початку війни збирання податків значно знизилася через погіршення ситуації з економічною діяльністю, адмініструванням податків, складнощами зі збиранням податків в областях, які постраждали від війни, а також через зміни у податковій політиці. Усі ці чинники діяли водночас, тому неможливо виокремити внесок кожного з них у загальне зниження бюджетних надходжень. На початку березня 2022 року уряд запровадив зміни до митної та податкової політики та до адміністрування податків під час воєнного стану. До деяких процедур митного оформлення було також внесено зміни, якими надавалося відстрочення сплати ввізного мита на продукти харчування та медичні товари. З квітня 2022 року уряд поширив спрощений режим оподаткування на велике коло суб'єктів господарювання, суттєво знизив ставку податку на додану вартість на імпорту пального для автотранспорту та повністю звільнив його від акцизного збору. Як наслідок, номінальне падіння податкових надходжень зведеного бюджету у березні та квітні сягнуло 24 відсотків, а в травні – 14 відсотків, порівнюючи з аналогічним періодом минулого року. У реальному вимірі річне скорочення податкових надходжень з початку війни перевищує 30 відсотків на місяць (Рисунок 9). Навіть у разі порівняно скорого закінчення війни податкові надходження, за прогнозами, надалі будуть низькими впродовж тривалого періоду.

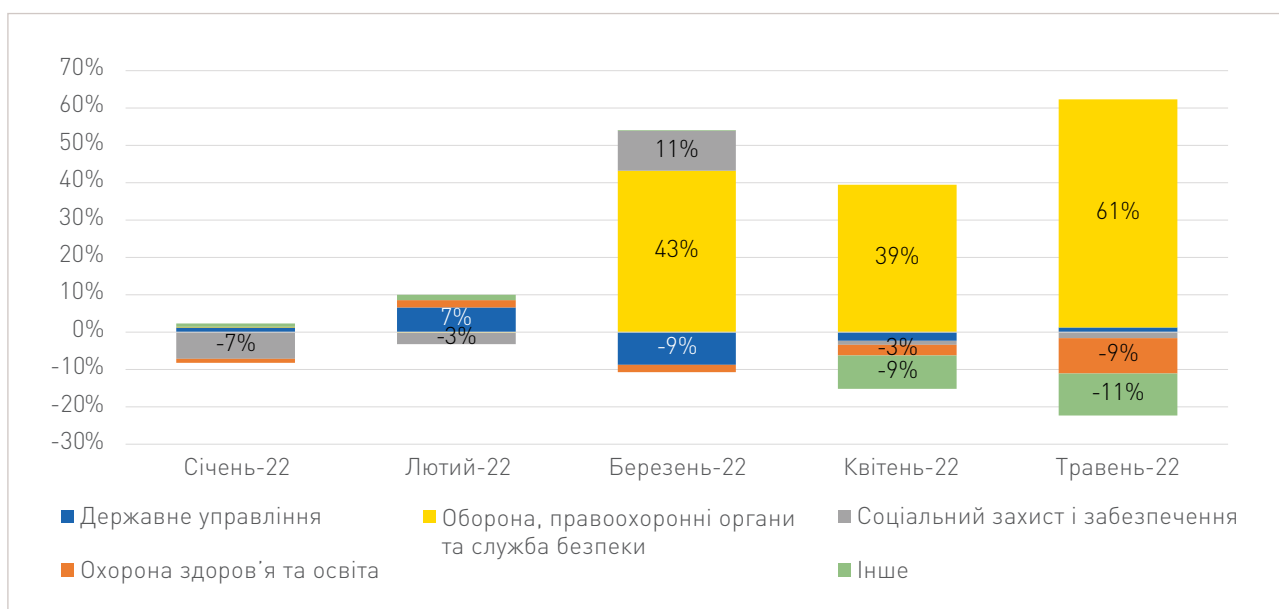
Незважаючи на те, що державні асигнування на невоєнні потреби було зменшено до базових речей, державні видатки стрімко зросли у зв'язку з необхідністю надання основних державних послуг під час війни. Від початку війни уряд доклав зусиль, щоб скоротити несуттєві поточні видатки (на 78 відсотків у річному вимірі) та капітальні витрати (на 61 відсоток у річному вимірі). Однак загальні державні витрати зросли у березні – травні на 57 відсотків у річному вимірі через збільшення витрат на заробітну плату (109 відсотків у річному вимірі), зокрема на працівників служби екстреної медичної допомоги та служб швидкого реагуван-

Рисунок 9. Реальне зростання податкових надходжень і фіскальних витрат, порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року (%)

Джерело: розрахунки працівників Світового банку на підставі даних Міністерства фінансів.

Рисунок 10. Складові частини зростання державних витратів

Джерело: розрахунки працівників Світового банку на підставі даних Міністерства фінансів.

Примітка: пункт «Інше» охоплює економічну діяльність, захист довкілля, житлово-комунальні послуги, фізичний розвиток.

ня, трансферти та потреби соціального захисту (44 відсотки у річному вимірі), а також на закупівлю товарів і послуг (79 відсотків у річному вимірі), зокрема для відновлення комунальних послуг, таких як електро-, водо- та газопостачання. З функціонального боку найбільший внесок у загальне зростання дали збільшення видатків на оборону та безпеку в 4,5 раза, а також зростання видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення на 30 відсотків у річному вимірі (що становить приблизно 3,5 мільярда доларів США на місяць (Рисунок 10)). Ці видатки допомагають, по-перше, запобігти ще глибшим гуманітарним і соціальним наслідкам на додаток до руйнувань, завданих війною та, по-друге, уникнути ерозії інституційного капіталу та потенціалу, які мають стати фундаментом для майбутніх заходів з відновлення та відбудови. В Україні чверть населення отримує пенсію за віком, яка є основною системою соціального захисту. Крім того, 171 тис. державних службовців на центральному, обласному та районному рівнях отримують зарплату (і, отже, утримують місцеві служби, а також членів сімей, які втратили роботу або стали переміщеними особами) і виконують украй важливу роботу з продовження надання основних державних послуг, зокрема медико-санітарне обслуговування, координацію заходів на рівні центрального уряду, і навіть забезпечення безпеки атомних електростанцій.

Незважаючи на скорочення державних видатків у неперіоритетних сферах, необхідність підтримувати критично важливі державні сервіси на тлі стрімкого зменшення надходжень призвела до значного фіскальних потреб, що в другій половині 2022 року перевищить 15 мільярдів доларів США. З 1 липня ввізні мита було повернуто до їх довоєнного рівня, що, як очікується, підтримає фіскальні надходження в майбутньому. Водночас, з огляду на затяжну війну та відповідні економічні виклики, очікується, що доходи впродовж тривалого періоду залишатимуться низькими. Потреби у фінансуванні, не пов'язаному з війною (погашення дефіциту та боргу), у другому кварталі становили 11 мільярдів доларів США в еквіваленті (приблизно 3,7 мільярда доларів США на місяць). Уряд докладає зусиль для пролонгації внутрішнього боргу та вже провів переговори про дворічну відстрочку погашення зовнішнього боргу з іноземними комерційними та урядовими кредиторами. Беручи до уваги менші боргові виплати у другій половині 2022 року, але зростаючі потреби в закупівлі газу для майбутнього опалювального сезону, потреби у невійськовому фінансуванні оцінюються в 15,4 мільярда доларів США (приблизно 2,6 мільярда доларів США на місяць). Ці оцінки не включають військові витрати та поточні потреби у відновленні. Загальні потреби у фіскальному фінансуванні

можуть сягнути 28,8 мільярдів доларів США в другій половині 2022 року (приблизно 4,8 мільярда доларів США на місяць).

Однак, щоб допомогти Україні подолати поточний дефіцит фінансування невійськових потреб, необхідна подальша значна підтримка з боку міжнародних фінансових установ (МФО) та двосторонніх кредиторів. За відсутності значних надходжень коштів від партнерів, Україні доведеться далі скорочувати свої вже нині мінімальні соціальні видатки та використовувати внутрішнє фінансування і монетизацію дефіциту Національним банком. Національний банк за період від початку війни монетизував понад 7,7 мільярда доларів США фіскальних потреб на кінець червня. Будь-який із двох зазначених варіантів (скорочення видатків або монетизація дефіциту) матиме значний вплив на бідні верстви населення: вони можуть підвищити частку населення, яка живе нижче від межі бідності (5,5 долара США на день), до майже 60 відсотків у 2023 році проти 2 відсотків у 2021 році. У разі такого стрімкого погіршення ситуації з бідністю для відновлення колишньої ситуації знадобляться роки.

Безпосереднім наслідком війни став тиск на платіжний баланс, що здійснювався кількома каналами. По-перше, через блокаду чорноморських портів Україна майже повністю втратила можливість експортувати зерно та іншу сільськогосподарську продукцію: з початку війни експорт товарів скоротився майже вдвічі (як у місячному, так і в річному вимірах). Щоб компенсувати наслідки втрати експорту на початку березня уряд України оголосив обмеження на імпорту усіх видів товарів, за винятком визначеного Урядом критичного імпорту. Зняття імпортних обмежень у липні може призвести до значного збільшення дефіциту поточного рахунку в другій половині 2022 року, оскільки імпорту вже почав відновлюватися в травні – червні. По-друге, величезний відтік біженців створив тиск на рух капіталів внаслідок зняття валютних коштів з рахунків в Україні для фінансування видатків біженців за кордоном. Від початку війни Національний банк України витратив на валютні інтервенції близько 12 мільярдів доларів США, зокрема лише у червні – 4 мільярди доларів. Це зменшило міжнародні резерви, які наприкінці червня скоротилися до 22,8 мільярда доларів США проти довоєнного рівня в 29 мільярдів доларів США.

Фінансовий сектор України потерпає від втрати застав, активів і надходжень. Банківський сектор уже повідомив про збитки в сумі 253 мільйонів доларів США за перші чотири місяці 2022 року, переважно внаслідок збільшення резервів на випадок прогнозованих збитків від війни. Як

очікується, внаслідок активних бойових дій, які тривають на значній частині країни, збитки банків будуть значними. За даними центрального банку, станом на липень працювали 86 відсотків банківських відділень. Частка закритих відділень тісно корелює з просуванням російських військ / районами бойових дій. Філії на заході та в центрі України надають послуги майже в повному обсязі, тоді як на південному сході ситуація залишається дуже складною. Ще одна серйозна вразливість

пов'язана з можливим негативним зворотним зв'язком між фіскальними рахунками України та банківською системою. Дедалі більша залежність Уряду від банківської системи в питаннях бюджетного фінансування ще більше звужить доступ до ліквідності, потрібної для кредитування виробничих секторів економіки після війни; водночас, стає відчутнішим ризик інвестування в державні цінні папери через можливість різких коливань їх вартості.

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ВРАЗЛИВІ ГРУПИ

Огляд

У цьому розділі зосереджено увагу на оцінці соціального впливу на вразливі групи, зокрема на тих, хто був вимушено переміщений, жінок і дітей, людей з обмеженими можливостями та ЛГБТІ (лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів). Війна змусила понад третину українців покинути свої домівки, і, незважаючи на збільшення кількості тих, хто повернувся з початку травня, багато українців залишаються переміщеними особами. За даними Загального опитування населення Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на 23 травня 2022 року понад 7,13 мільйона осіб були переміщені в межах України, порівнюючи з понад 8 мільйонами осіб станом на 3 травня 2022 року.⁵⁴ За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2020 року в Україні зареєстровано 2,7 мільйона осіб з інвалідністю. Частина закладів для людей з обмеженими можливостями були пошкоджені або покинуті внаслідок бойових дій, а інші недоступні через військові дії або через втрату урядом контролю в деяких областях. Це призвело до переповнення та недостатнього обслуговування в доступних закладах. Очікується, що війна посилить гендерну нерівність, що супроводжуватиметься збільшенням випадків сексуального насильства та насильства за ознакою статі (СГН) та підвищенням ризику торгівлі людьми, особливо для жінок, дівчат-підлітків та дітей⁵⁵. З урахуванням того, що через війну сталися перебої у сферах освіти та медичного обслуговування, очікується, що показники сексуального та репродуктивного здоров'я, такі як рівень материнської смертності та підліткової вагітності, погіршаться як для переміщених осіб, так і для решти населення. Проблеми, пов'язані з дискримінацією, відчуженням та насильством за ознаками сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності,

гендерного самовираження та статевих характеристик загострюються в середовищах, уражених нестабільністю, конфліктами та насильством⁵⁶.

ОЦІНКА НАСЛІДКІВ

Переміщення

З початку вторгнення третина українців були змушені покинути свої домівки в місця в Україні або за її межами. Однак важко точно оцінити масштаби переміщення всередині країни, оскільки лише деякі з переміщених осіб повідомили про своє прибуття місцевій владі, переважно для отримання допомоги з розміщенням або гуманітарної допомоги⁵⁷. Так само з особистих причин або через те, що вони не потребують допомоги з боку держави, значна частка українців, які переїхали в межах країни, офіційно не зареєструвалися як ВПО відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод ВПО»⁵⁸. Отже, Єдина інформаційна база даних ВПО (ЄІБД), яку веде Міністерство соціальної політики України, містить занижені показники щодо реальної кількості ВПО в Україні.

На кінець 2021 року на обліку ВПО перебувало 1 476 148 переселенців (1 211 165 домогосподарств) з території, тимчасово непідконтрольної уряду у Донецькій та Луганській областях, АР Крим та Севастополя⁵⁹. Через місяць після початку вторгнення загалом було 1 537 923 ВПО, але лише 63 306 з них були переміщені після 24 лютого 2022 року; та вперше з 24 лютого 2022 року зареєстровано 61 699 осіб (Рисунок 11). Інакше кажучи, переважна більшість зареєстрованих ВПО були переміщеними особами внаслідок конфлікту з 2014 року. Однак зі збільшенням інтенсивності бойових дій на сході та півдні України з одного боку

⁵⁴ IOM, "Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022)", [Посилання](#).

⁵⁵ Так було у 2014 році. Див. World Bank, European Union, and United Nations-Ukraine, Ukraine Recovery and Peacebuilding Assessment: Analysis of Crisis Impacts and Needs in Eastern Ukraine, Vol. I: Synthesis Report, World Bank, 2015, [Посилання](#).

⁵⁶ World Bank, "Sexual Orientation and Gender Identity in Contexts Affected by Fragility, Conflict, and Violence", 2020, [Посилання](#).

⁵⁷ Cedos – NGO Centre for Society Research, 2022, [Посилання](#).

⁵⁸ Міністерство соціальної політики України, «Міністерство соціальної політики: Понад 130 тис. людей стали на облік як ВПО після введення воєнного стану», 30 березня 2022 р., [Посилання](#).

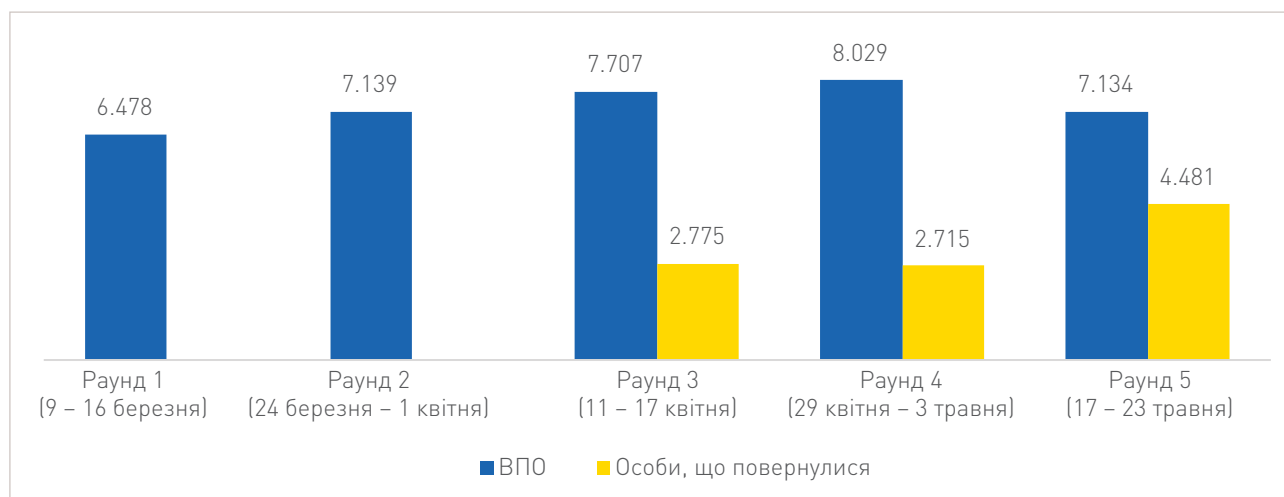
⁵⁹ За інформацією Міністерства соціальної політики України.

1,3 відсотка в Луганській області та 3,4 відсотка в Донецькій області до високого рівня у 87,8 відсотка в Тернопільській області.

Відповідно до альтернативного джерела інформації про кількість ВПО та їхні характеристики – Опитування загального населення України МОМ, яке регулярно проводиться з березня 2022 року – станом на 23 травня 2022 року понад 7 мільйонів осіб були класифіковані як внутрішньо переміщені особи внаслідок війни. Для порівняння, на 3 травня 2022 року було приблизно 8 мільйон ВПО (Рисунок 13).

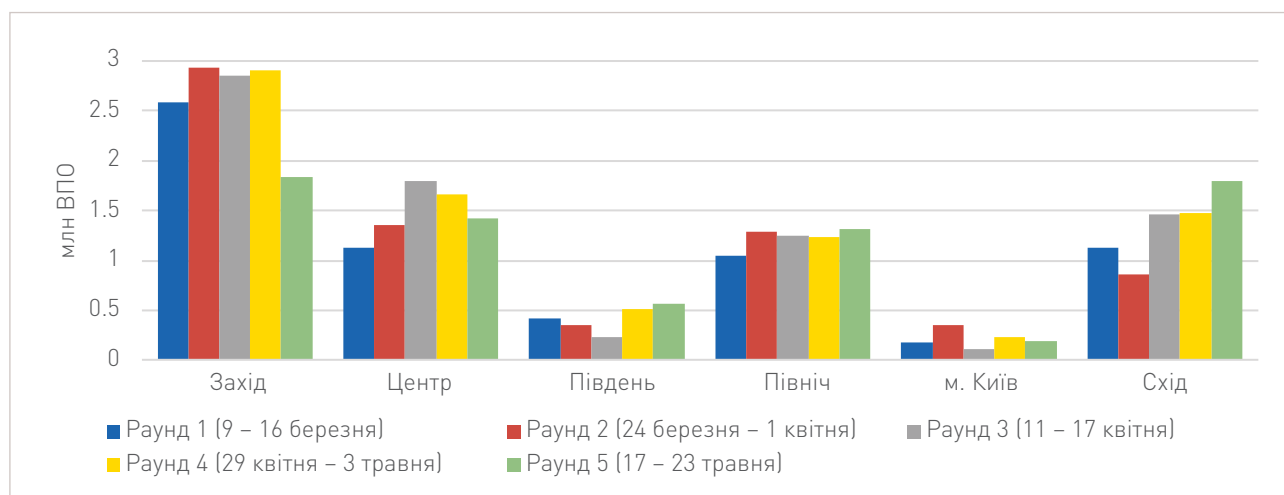
Станом на 23 травня 2022 року (п'ятий раунд опитування МОМ) більше половини всіх ВПО переїхали з територій східного макрорегіону. Орієнтовна кількість ВПО з цього макрорегіону становить 3 913 000 осіб або 29 відсотків постійного населення регіону до війни. Для порівняння, переселенці, які виїхали з міста Києва на ранньому етапі війни (у середині березня 2022 року), становили понад 65 відсотків довоєнного постійного населення, але до 17–23 травня 2022 року їхня кількість і частка суттєво зменшилися через масові зворотні потоки.

Рисунок 13. ВПО, зареєстровані вперше з 24 лютого 2022 року, за регіонами реєстрації станом на 1 червня 2022 року

Джерело: Міністерство соціальної політики України, «Довідка про стан реєстрації, перереєстрації та ведення обліку внутрішньо переміщених осіб на період дії воєнного стану (постанова КМУ від 10 жовтня 2014 року № 509) станом на 1 червня 2022 року».

Рисунок 14. Оцінки МОМ ВПО за макрорегіоном поточного місця перебування в Україні, березень–травень 2022 року (млн осіб)

Джерело: Опитування загального населення МОМ.

Що стосується регіонів для ВПО, де перебувають переміщені внаслідок війни особи, західний макрорегіон був основним пунктом призначення для ВПО за результатами раундів 1–5 опитування населення МОМ (Рисунок 14). Водночас, кількість ВПО, у східному макрорегіоні (переважно в Дніпропетровській та Харківській областях), зросла у квітні–травні, і станом на 23 травня 2022 року (п'ятий раунд) цей макрорегіон став другим за кількістю ВПО пунктом призначення, прийнявши 1 млн 794 тис. осіб.

Переміщення за межі України. Існує два основних джерела інформації про кількість людей, які через війну переїхали з України в інші країни. По-перше, це УВКБ ООН (Агентство ООН у справах біженців), яке разом із Державною прикордонною службою України звітує про транскордонні переміщення з України та в Україну⁶⁰. Другим джерелом є статистика УВКБ ООН щодо кількості біженців з України, зареєстрованих у Європі, та біженців з України, зареєстрованих для отримання тимчасового захисту чи аналогічних національних схем захисту в Європі. Однак цю статистику було надано лише з початку червня 2022 року (стисла інформація #15)⁶¹, і вона не охоплює українських біженців у позаєвропейських країнах.

Згідно з даними УВКБ ООН, станом на 3 червня 2022 року в Європі було зареєстровано 4 712 784 біженців з України. Близько 3 мільйонів біженців з України зареєструвалися для отримання тимчасового захисту або участі в подібних національних схемах захисту в Європі. Основними країнами призначення біженців є Польща, Німеччина та Чехія. Понад 1,3 мільйона окремих біженців також зареєстровані в Росії, але це не враховує потенційне примусове переміщення, подальші переміщення чи повернення.

Є біженці з України і в країнах за межами Європи. Наприклад, у Канаді перебуває понад 32 тисячі українських біженців⁶². Уряд Великої Британії видав 142 500 українських віз із 161 500 отрима-

них заявок, а станом на 28 червня 2022 року до Великої Британії прибуло 86 600 власників віз⁶³. Хоча важко відповісти, скільки українських біженців уже перебувають у США, «багато з них уже потребують підтримки»⁶⁴. Японія, яка зазвичай не схильна до прийому біженців, прийняла понад 1300 українців, які тікали від конфлікту, і надала соціальні послуги, щоб допомогти їм асимілюватися⁶⁵.

Підсумовуючи, близько 6 мільйонів українців покинули країну і досі проживають в інших країнах. Це еквівалентно 14–15 відсоткам постійного населення України станом на 1 січня 2022 року. Оскільки деякі з цих біженців, ймовірно, стануть довгостроковими емігрантами, скорочення населення, яке спостерігається в Україні до 2022 року, ще більше поглибитися. Відповідно до одного дослідження, за низьким (відносно оптимістичним) сценарієм, за яким лише 15 відсотків біженців та членів їхніх сімей залишаються за кордоном після закінчення війни, кількість населення працездатного віку (15–70 років) може зазнати сильного одноразового додаткового скорочення на близько 400 000 осіб⁶⁶. Суттєве зменшення пропозиції робочої сили як через переміщення працездатного населення, так і через втрати серед цивільного населення після 24 лютого 2022 року перешкоджатиме післявоєнному відновленню України.

Масштабне переміщення населення також може призвести до величезних втрат людського капіталу, особливо якщо переміщені люди працездатного віку не можуть знайти відповідну роботу, яка б відповідала їхній кваліфікації та навичкам. Крім того, перебої в процесі навчання дітей-переселенців, а також тих, хто залишився в районах активних бойових дій, можуть мати серйозні негативні наслідки для результатів навчання, що згодом трансформується у втрату людського капіталу та нижчі заробітки молодих працівників. Деякі дослідження показують, що тривале закриття шкіл через пандемію COVID-19, та війну може призвести до втрати знань в Україні

⁶⁰ Цей набір статистичних даних має кілька недоліків, оскільки він відображає кількість переміщень, а не окремих осіб, і не всі переміщення з України пов'язані з війною, наприклад деякі – це переміщення людей, які скористалися Законом № 2142-IX. (яким до 1 липня 2022 року було надано звільнення іноземних транспортних засобів, ввезених у країну під час воєнного стану, від сплати ввізного мита, податку на додану вартість та акцизного збору). Крім того, переміщення назад в Україну може включати повернення чоловіків-мігрантів з метою вступу до лав Збройних сил, а також повернення інших категорій населення на короткий період часу.

⁶¹ UNHCR, «Ukraine Situation Flash Update #15» 3 червня, 2022 р., [Посилання](#).

⁶² A. MacIsaac, "Immigration Minister Says Ukrainian Refugees Could Remain in Canada for 'at Least a few Years,'" CTV News Atlantic, 20 червня, 2022 р., [Посилання](#).

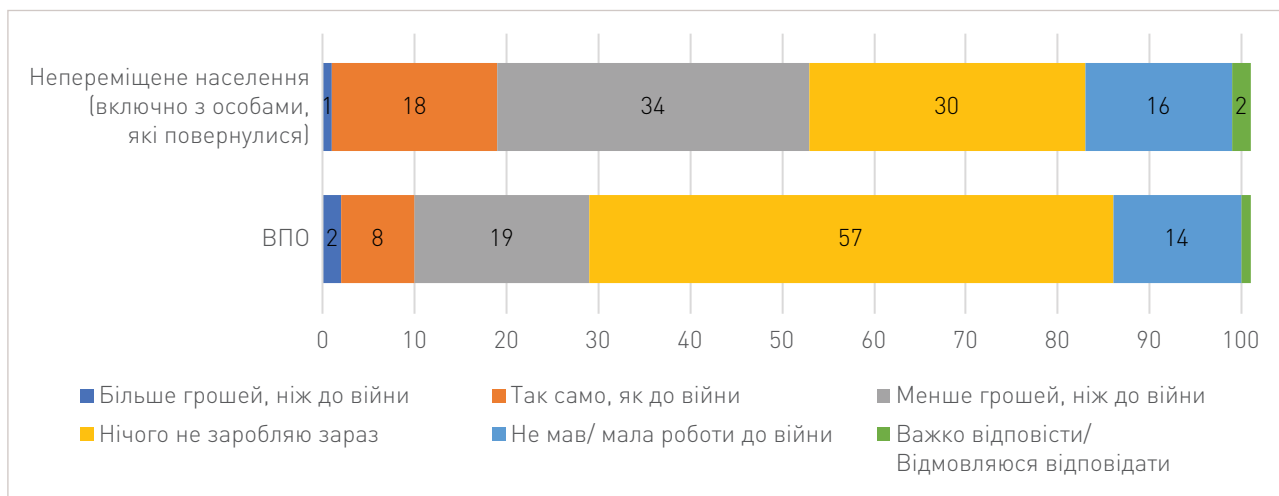
⁶³ BBC, "How Many Ukrainian Refugees Are There and Where Have They Gone?," 5 липня, 2022 р., [Посилання](#).

⁶⁴ E. Davis Jr., "What to Know about Ukrainian Refugees in the U.S.," U.S. News, May 25, 2022, [Посилання](#).

⁶⁵ M. Y. H. Lee and J. M. Inuma, "Japan Has Always Been Refugee-Averse. Then Ukraine Happened," Washington Post, 21 червня, 2022 р., [Посилання](#).

⁶⁶ O. Blinov and S. Djankov, "Ukraine's Deepening Population Challenge", VoxEU.org, 28 червня, 2022 р., [Посилання](#).

Рисунок 15. Порівняння ВПО та непереміщеного населення за здатністю отримувати особистий дохід 17–23 травня 2022 року (%)

Джерело: Опитування загального населення МОМ, раунд 5.

Примітка: показані відповіді на запитання «Чи змінилася ваша здатність отримувати дохід із початку війни?»

у понад рік⁶⁷. Як наслідок, показники Гармонізованих результатів навчання для України можуть впасти з 481 до приблизно 451 балу, в результаті чого Україна опиниться нижче країн Європи з найнижчими показниками, таких як Молдова та Вірменія. Втрати людського капіталу оцінюються приблизно в 90 мільярдів доларів США або майже у стільки ж, у скільки оцінені втрати фізичного капіталу до кінця травня 2022 року⁶⁸.

Склад ВПО, порівнюючи з непереміщеним населенням. Згідно з Опитуванням загального населення МОМ⁶⁹, серед ВПО більша частка жінок та молодших вікових груп. Це виявлено за допомогою порівняння ключових демографічних характеристик ВПО віком від 18 років з особами, які залишилися на своєму постійному місці проживання або повернулися до нього. Крім того, значно більше домогосподарств із ВПО повідомили про наявність принаймні однієї дитини віком 1–5 або 5–17 років і принаймні одного члена з хронічними захворюваннями. ВПО також частіше страждають від нинішнього насильства та частіше змушені покинути свої домівки вдруге (серед тих, хто вже був ВПО у 2014–2015 роках). Отже, війна, яка триває, посилила наявні вразливі місця.

Порівняння доходів домогосподарств до війни серед ВПО та непереміщеного населення

показує, що ВПО походили з відносно заможніших домогосподарств, порівнюючи з тими, хто залишився. Однак дохід домогосподарства значно знизився з лютого 2022 року, і 18 відсотків ВПО повідомили про повну відсутність доходу домогосподарства під час п'ятого раунду Опитування загального населення МОМ у травні 2022 року. Для порівняння, лише 9 відсотків непереміщеного населення повідомили, що не мали доходу домогосподарства після лютого 2022 року. У звіті МОМ додається, що серед опитаних ВПО 13 відсотків жили в домогосподарствах, очолюваних одинокою жінкою (тобто в домогосподарствах, які складаються лише з жінок і дітей до 18 років), понад 70 відсотків з них або взагалі не мали доходу домогосподарства, або доходи становили менше 5000 грн⁷⁰. Цей дохід менший за суму встановленого законодавством прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (2481 грн у січні–червні 2022 року) та на одну дитину віком від 6 до 18 років (2618 грн у січні–червні 2022 року). Ці цифри показують, що такі домогосподарства внутрішньо переміщених осіб, які очолюють жінки з дітьми, особливо вразливі до бідності та потребують додаткової підтримки з боку уряду та донорів.

Однією з можливих причин значного зниження доходів домогосподарств є те, що майже 57 відсотків дорослих ВПО не мали змоги заробити

⁶⁷ N. Angrist, S. Djankov, P. Goldberg, and H. Patrinos, "The Loss of Human Capital in Ukraine", VoxEU.org, 27 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

⁶⁸ O. Blinov and S. Djankov, "Ukraine's Recovery Challenge", VoxEU.org, 31 травня, 2022 р., [Посилання](#).

⁶⁹ IOM, "Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022)", [Посилання](#).

⁷⁰ Там само.

жодного доходу з початку війни (Рисунок 15). Це різко контрастує з непереміщеними дорослими, більше половини з яких все ще могли заробляти гроші, хоч іноді менше, ніж до війни. Імовірно, можливості заробітку ВПО зменшилися через втрату роботи (64 відсотки ВПО, які працювали до війни, втратили роботу через війну) та невдалі спроби знайти якусь роботу в місці переміщення (лише 9 відсотків шукачів роботи серед ВПО змогли знайти нову роботу станом на 23 травня 2022 року)⁷¹.

Ці дані свідчать про те, що працездатні ВПО мають нагальну потребу працевлаштування за місцем поточного перебування. Однак шукачі роботи серед ВПО рідко звертаються до Державної служби зайнятості України, щоб знайти підходящу роботу, подати заяву на допомогу з безробіття чи взяти участь у заходах активної політики на ринку праці (АППП)⁷². Хоча кількість зареєстрованих ВПО з офіційним статусом безробіття за січень–травень 2022 року суттєво зросла, порівнюючи з відповідним періодом 2021 року, але в абсолютному вираженні вона незначна: чисельність зареєстрованих безробітних ВПО становила 22 075 осіб протягом січня–травня 2022 року та 16 237 осіб станом на 31 травня 2022 року.

Повернення і наміри щодо повернення. Згідно з оцінками, проведеними на основі опитування МОМ, кількість ВПО, які повертаються (включно з ВПО, які повертаються з інших місць в Україні, а також осіб, які повідомляють про повернення з-за кордону), суттєво зросла в травні 2022 року (див. Рисунок 14 вище). Станом на 23 травня 2022 року після періоду вимушеного переселення з 24 лютого 2022 року до місця постійного проживання в Україні повернулися 4,481 мільйона осіб. Абсолютним лідером за кількістю осіб, які повертаються до постійного місця проживання, є північний макрорегіон, на який припадає 38 відсотків усіх тих, хто повернувся до 17–23 травня 2022 року. Це можна пов'язати з покращенням індивідуального сприйняття безпеки в цьому макрорегіоні.

Однак важко з упевненістю визначити, чи спостережувані переміщення повернення є постійними

чи тимчасовими, оскільки 12 відсотків тих, хто повертається до місця постійного проживання, за даними Опитування загального населення МОМ, мають намір покинути свої звичні місця проживання в майбутньому, а 12 відсотків розглядають можливість залишити свої домівки ще раз у разі погіршення ситуації⁷³. Так само в багатьох інтерв'ю з людьми, які повертаються в Україну з Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови, проведених у період з 3 квітня по 25 травня, зазначається тимчасовий характер візиту: тимчасова поїздка додому (14 відсотків), тимчасова поїздка для побачення з сім'єю (7 відсотків), тимчасова поїздка для отримання необхідних припасів (5 відсотків) та поїздка для надання допомоги членам сім'ї з виїздом (3 відсотки). Відповідаючи на запитання про планувану тривалість перебування, лише 48 відсотків респондентів повідомили, що повернуться назавжди, тоді як 35 відсотків не знали відповіді, а 16 відсотків повідомили про намір залишитися в Україні не довше, ніж на один місяць⁷⁴.

Серед поточних ВПО, опитаних МОМ протягом 17–23 травня 2022 року, близько 23 відсотків повідомили про намір повернутися додому протягом наступних двох тижнів. Більшість із них є жителями міста Києва та західного та північного макрорегіонів. Деякі ВПО заявили, що їхнє потенційне повернення буде залежати від подальшого розвитку ситуації.

Згідно з наявними дослідженнями українських біженців за кордоном, їхні наміри повернутися та визначальні чинники повернення є такими:

- Принаймні половина біженців з України зацікавлені у поверненні до місць свого постійного проживання, якщо це можливо, через те, що вони сумують за домівкою, через високу вартість проживання за кордоном, проблеми з довгостроковою орендою квартири та мовні бар'єри, що ускладнюють пошук відповідної роботи, яка б відповідала б рівню освіти та кваліфікації в Україні та забезпечувала інтеграцію дітей у школах та дошкільних дитячих закладах⁷⁵.

⁷¹ Там само.

⁷² Докладніше про невідгідне становище ВПО на ринках праці країн перебування та бар'єри для реєстрації в Державній службі зайнятості України читайте в матеріалі Л. Філіпчук та О. Сирбу «Вимушена міграція та війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022 р.)», 27 червня, 2022 р., [L. Filipchuk and O. Syrбу, "Forced Migration and War in Ukraine (March 24–June 10, 2022)"] 27 червня, 2022 р.,

⁷³ IOM, "Internal Displacement Report — General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022)",

⁷⁴ UNHCR-REACH, "Situation Overview: Movement of Ukrainians Back into Ukraine from Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Moldova, Update as of 25 May 2022", [Посилання](#).

⁷⁵ P. Długosz, L. Kryvachuk, and D. Izdebska-Długosz, "War Refugees from Ukraine: Their Lives in Poland and Plans for the Future", Wydawnictwo Akademicon, Lublin [in Polish Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość]; J. Isański, M. A. Michalski, M. Nowak, V. Sereda, and H. Vakhitova, "Social Reception and Inclusion of Refugees from Ukraine", UKREF Звіт про дослідження 1, 2022.

- Чим довше триває період перебування поза Україною, тим більше українців хочуть оселитися у своєму поточному місці принаймні на середньострокову перспективу, підтвердженням цього є збільшення кількості українців, які отримують доступ до постійного типу житла та подають документи на отримання тимчасового захисту або притулку⁷⁶.
- Ставлення місцевих жителів до новоприбулих українських біженців також може вплинути на рішення щодо того, чи залишатися за кордоном, чи повертатися в Україну. Зараз українські біженці мають сильну підтримку серед місцевого населення⁷⁷. Однак, якщо уряди країн перебування належно не керують потоками біженців і не задовольняють їхні потреби, це позитивне ставлення може змінитися і спонукати біженців їхати назад в Україну або в інші країни.

Душик і Качмарчик (2022) передбачають, що за найбільш оптимістичного сценарію, за умови швидкого та тривалого миру, «кількість українських громадян, які перебувають у Польщі, стабілізується на рівні близько 1,75 мільйона, з яких 1–1,25 мільйона будуть «довоєнними» іммігрантами (переважно чоловіки) та 0,5–0,75 мільйона біженців війни, які стануть «післявоєнними» іммігрантами (переважно жінки, діти та люди похилого віку, в більшості випадків члени сімей тих, хто перебував у Польщі до війни)»⁷⁸.

Люди з обмеженими можливостями

Станом на 1 січня 2020 року в Україні зареєстровано 2,7 мільйона осіб з інвалідністю⁷⁹. З них 163 886 дітей, з них 42,7 відсотка дівчат. Із 136,3 тис. осіб, які вперше оформили інвалідність у 2019 році, 44 відсотки становили жінки⁸⁰. За даними опитування, проведеного на сході України у 2020 році, 41 відсоток людей похилого віку повідомили про принаймні одну серйозну інвалідність, але лише 4,8 відсотка мали офіційно визнаний статус ін-

валідності⁸¹. Фактична кількість безсумнівно є значно вищою не лише через продовження військових дій, але й через обмеження в підрахунку людей з інвалідністю; держава враховує лише осіб, які перебувають на обліку як інваліди, також існує низка перешкод для реєстрації, зокрема медичне обстеження та оцінка соціально-медичною комісією.

Станом на липень 2020 року у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України перебувало 282 заклади інтернатного типу⁸². Деякі з цих об'єктів були пошкоджені або покинуті внаслідок бойових дій, а інші недоступні через військові дії чи через знаходження на тимчасово непідконтрольних уряду територіях. Це призвело до переповненості та недостатнього обслуговування в доступних закладах. Станом на жовтень 2021 року було підраховано, що близько 4 відсотків ВПО в Україні є особами з інвалідністю, які стикаються з труднощами доступу до послуг підтримки⁸³. Хоча даних, необхідних для оновлення цієї оцінки недостатньо, показники безумовно зросли через війну, що триває, нестачу приміщень, обмежений доступ до обладнання та витратних матеріалів, а також переміщення кваліфікованих фахівців, які підтримують людей з обмеженими можливостями. Станом на 23 травня 2022 року 26 відсотків респондентів-ВПО вказали, що принаймні один член сім'ї наразі має інвалідність⁸⁴.

Організації громадянського суспільства, які працюють з людьми з інвалідністю в Україні, відіграють важливу роль у отриманні даних про вплив війни на осіб з інвалідністю. До таких організацій належать самостворені організації людей з обмеженими можливостями (ЛОМ), організації батьків дітей з обмеженими можливостями та національні спілки ЛОМ. Для прикладу можна згадати Національну Асамблею людей з інвалідністю України (НАІУ), національну організаційну структуру для людей з обмеженими можливостями, яка об'єднує 126 національних і регіональних організацій з усієї країни, та Коаліцію людей з обмеженими інтелектуальними можливостями, яка спрямована на захист прав людей з вадами ро-

⁷⁶ IMPACT, "Six Weeks after Leaving Ukraine: Challenges, Intentions and Movement Trajectories of Ukrainians in Displacement", Резюме, 2022, [Посилання](#).

⁷⁷ European University Institute, "Current Attitudes towards Ukrainian Refugees", вебінар, 4 липня, 2022 р., [Посилання](#).

⁷⁸ M. Duszczuk and P. Kaczmarczyk, "War and Migration: The Recent Influx from Ukraine into Poland and Possible Scenarios for the Future", квітень, 2022 р., [Посилання](#).

⁷⁹ Державна служба статистики України.

⁸⁰ United Nations Ukraine, "Ukraine Common Country Analysis" 2021, [Посилання](#).

⁸¹ Там само.

⁸² UNHCR and UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine, "Briefing Note: Impact of the COVID-19 Pandemic on Persons with Disabilities in Ukraine," 2020, [Посилання](#).

⁸³ United Nations Ukraine, "Ukraine Common Country Analysis," 2021, [Посилання](#).

⁸⁴ IOM, "Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022)," [Посилання](#).

зумового розвитку та їхніх сімей на основі рівних прав і можливостей, деінституціалізації, соціальної інтеграції та адаптації до життя в суспільстві.

Люди з вадами розумового розвитку є однією з найбільш маргіналізованих верств населення України. Переважній більшості людей з вадами розумового розвитку пропонують інституціоналізацію, якщо сім'я більше не може забезпечити відповідний догляд. У 2021 році черга до психоневрологічних інтернатів (закладів для людей з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями) налічувала загалом близько 4 тисяч осіб. Внаслідок конфлікту 2014 року щонайменше 30 000 дітей і дорослих опинилися в тяжких обставинах у закладах на Сході, у багатьох з яких закінчилися їжа, паливо та ліки, і через конфлікт вони повністю залежали від волонтерів⁸⁵. У багатьох інтернатних закладах для людей з обмеженими можливостями більшість персоналу втекли, залишивши мешканців напризволяще. За даними Офісу Уповноваженого з прав людини України, у процесі евакуації також траплялася дискримінація людей з інвалідністю, які залишилися в небезпечних умовах. Багато закладів, куди переводять осіб, дуже переповнені та погано обладнані. Особи з обмеженими можливостями, які перебували в закладах у східній частині України, були евакуйовані до подібних закладів у західних регіонах країни, але в приймаючих закладах не вистачало ресурсів, місця та осіб, які здійснюють догляд, щоб розмістити додаткових підопічних.

Перед війною в Україні була найбільша кількість дітей, які перебували в інтернатних закладах у Європі, — понад 90 000 дітей перебували в інтернатних закладах, таких як дитячі будинки, школи-інтернати та інші заклади опіки⁸⁶. Майже половина з них — діти з інвалідністю. З початку війни десятки тисяч дітей зі шкіл-інтернатів повернули до сімей, багато з них поспішно та без необхідної турботи та захисту. Тисячі інших залишилися в установах або були переміщені всередині України чи евакуйовані до сусідніх країн. Безпечне переміщення дітей з обмеженими можливостями виявилось складним, а в деяких випадках неможливим; деякі діти з обмеженими можливостями були залишені, оскільки вихователі та персонал закладів піклуються про потреби та безпеку своїх

власних сімей. За даними неурядової організації Inclusion Europe⁸⁷, українці з вадами розумового розвитку відчували специфічні негативні наслідки війни: втрату соціальних, реабілітаційних, освітніх та медичних послуг; відсутність психологічної та психіатричної допомоги; непридатні для їхнього тимчасового проживання приміщення; обмежений або відсутній доступ до бомбосховищ; тривогу через нерозуміння перспективи повернення додому; неможливість перебування людей з аутизмом у переповнених бомбосховищах; труднощі — часто неможливість — евакуації із зони бойових дій через загострення поведінкових розладів.

За даними дослідження, проведеного у квітні 2022 року, серед українських дітей з обмеженими можливостями ті, хто найбільше потребують підтримки, живуть у неповноцінних умовах, їх не помічають великі міжнародні гуманітарні організації та вони отримують мало допомоги з-за кордону⁸⁸. Телемедицина та інші форми оцифрованих державних послуг стали більш поширеними серед населення України через пандемію COVID-19 і допомогли їм залишатися на зв'язку з джерелами інформації та дистанційними постачальниками послуг під час війни. Проте низький рівень цифрової грамотності серед людей з обмеженими можливостями та недоступність цифрових пристроїв перешкоджають людям з інвалідністю отримати доступ до важливої інформації та попереджень, пов'язаних із загрозами, спричиненими війною⁸⁹. Для осіб з обмеженими фізичними можливостями бомбосховища можуть бути недоступними⁹⁰. Закриття захищених місць роботи через війну спричинило додаткові фінансові та соціальні проблеми для людей з обмеженими можливостями. Через поєднання статусу ВПО та стигматизації через інвалідність, люди з інвалідністю сприймаються як «нестабільні / тимчасові» працівники у тих місцях, куди вони були переміщені, і можуть мати проблеми з пошуком роботи⁹¹.

Жінки і діти

Чисельність населення України на 1 січня 2021 року становила 41,4 мільйона осіб, зокрема 22,2 мільйона жінок (53,7 відсотка) та

⁸⁵ Disability Rights International (DRI), "No Way Home: The Exploitation and Abuse of Children in Ukraine's Orphanages", 2015, [Посилання](#).

⁸⁶ UNICEF, "Ukraine War Response: Children with Disabilities", 2022, [Посилання](#).

⁸⁷ Inclusion Europe, "100 Days: Ukrainians with Intellectual Disabilities and Their Families Surviving the War", 2022, [Посилання](#).

⁸⁸ DRI, "New Report: Left Behind in the War: Dangers Facing Children with Disabilities in Ukraine's Orphanages", 2022, [Посилання](#).

⁸⁹ Респондент, який представляв українське амбулаторне відділення, червень, 2022 р

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Там само.

19,2 мільйона чоловіків (46,3 відсотка)⁹². Аналіз статево-вікового складу населення свідчить про те, що в молодших вікових групах чоловіків більше. Станом на початок 2021 року чоловіки становили 51,5 відсотка (3,8 мільйона), а жінки – 48,5 відсотка (3,6 мільйона) осіб віком до 18 років. Серед населення віком 35–39 років співвідношення статей майже однакове, у старших вікових групах населення переважають жінки. Через різницю в очікуваній тривалості життя при народженні чисельне домінування жінок є значно більшим серед літнього населення: на 100 чоловіків у популяції віком 60–79 років припадає 162 жінки, порівнюючи з 265 жінками на 100 чоловіків у віковій групі населення 80 років і старше⁹³.

Незважаючи на те, що за останні два десятиліття Україна досягла прогресу в зменшенні гендерної нерівності в людських здібностях, економічних можливостях і лідерстві в державному та приватному секторах⁹⁴, від початку пандемії COVID-19 на початку 2020 року спостерігалися деякі зворотні зміни стосовно повернення цих розбіжностей⁹⁵. Очікується, що внаслідок війни ці зворотні зміни загостряться, збільшиться кількість випадків СГН⁹⁶ та ризик торгівлі людьми, особливо для жінок, дівчат-підлітків та дітей⁹⁷. Очікується, що через спричинені війною перебої у наданні освітніх та медичних послуг — як для переміщених осіб, так і для решти населення — спостерігатиметься погіршення показників сексуального та репродуктивного здоров'я, таких як рівень материнської смертності та рівень підліткової вагітності⁹⁸.

Для того, щоб отримати більш детальну інформацію про нерівний вплив війни в Україні на чоловіків і жінок, проаналізували дані опитування вибірки ВПО, зібрані для RDNA. Опитування

містить детальну інформацію про рівень життя, доступ до послуг, а також економічні та фінансові умови 301 переміщеної особи (60 відсотків із яких жінки), які проживають у Вінниці, Києві та Львові.

Порівняння стану зайнятості до і після війни свідчить про різке падіння кількості зайнятих. Особливо це стосується жінок, частка зайнятості яких знизилася з 64 відсотків до 42 відсотків. За умов наявності роботи до війни 55 відсотків переміщених чоловіків все ще працюють після червня 2022 року, тоді як частка жінок становить лише 39 відсотків. Жінки також повідомляють, що вони рідше, ніж чоловіки, шукають роботу після переміщення.

Відповідно до нижчої ймовірності працевлаштування, жінки, зазвичай, рідше покладаються на дохід від заробітної плати та самозайнятості, частіше використовують гроші з ощадних рахунків, ніж чоловіки. Крім того, 86 відсотків жінок, порівнюючи з 79 відсотками чоловіків, отримували додаткову фінансову допомогу від держави, міжнародних організацій, а також від сімей та друзів. Проте, 67 відсотків жінок (порівнюючи з 57 відсотками чоловіків) стверджують, що їм не вистачає грошей для того, щоб задовольнити свої базові потреби (тобто їжу та одяг). Ці фінансові обмеження знаходять відображення у частці жінок, які не задоволені браком наявності базових потреб, фармацевтичних товарів і медичних послуг. Жінки також більше, ніж чоловіки занепокоєні доступністю освітніх послуг для дітей дошкільного та шкільного віку, психологічної допомоги дітям і дорослим.

Рівень доступу до комплексних високоякісних послуг для жертв СГН, зокрема домашнього

⁹² Державна служба статистики України. Дані без урахування тимчасово непідконтрольної уряду території АР Крим та м. Севастополя.

⁹³ Державна служба статистики України за підтримки програми ООН Жінки в Україні «Моніторинговий звіт: Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні», 2021 р., [Посилання](#).

⁹⁴ До кінця 2019 року Україна досягла майже гендерного паритету в показниках зарахування на всі рівні освіти. Рівень участі жінок у робочій силі становив 47 відсотків, а зайнятість чоловіків – 63 відсотки серед населення віком від 15 років і старше (Джерело: World Bank Gender Data Portal, from International Labour Organization, ILOSTAT database, [Посилання](#); дані отримано 15 червня 2021 р.). У 2017 році 65 відсотків чоловіків віком від 15 років і 61,3 відсотка жінок того самого віку повідомили, що мали рахунок у банку чи іншій фінансовій установі або особисто користувалися послугою мобільного банкінгу протягом 12 місяців до опитування. (Джерело: [Посилання](#)).

⁹⁵ Care, "Rapid Gender Analysis Ukraine" березень, 2022, [Посилання](#).

⁹⁶ Останні доступні національні репрезентативні дані до кризи пандемії COVID-19 (останнє дослідження демографії та здоров'я проводилося ще в 2007 році), показали, що приблизно 13 відсотків коли-небудь одружених жінок у віці 15–49 років в Україні стикалися з певним типом фізичного чи сексуального насильства, скоєного їхнім нинішнім або останнім чоловіком / партнером; 24 відсотки ровесниць, які були коли-небудь заміжніми, зазнали певного типу емоційного, фізичного та/або сексуального насильства з боку їхнього нинішнього чи останнього чоловіка / партнера. Дослідження демографії та охорони здоров'я України, 2007 р., [Посилання](#).

⁹⁷ Так було під час конфлікту на сході України у 2014 році. Див. World Bank, Delegation of the European Union to Ukraine, and United Nations-Ukraine, "Ukraine Recovery and Peacebuilding Assessment: Analysis of Crisis Impacts and Needs in Eastern Ukraine, Volume I: Synthesis Report", 2015, [Посилання](#).

⁹⁸ В Україні у 2019 році народжували 22 з 1000 дівчат віком 15–19 років. (Джерело: United Nations Population Division, World Population Prospects, доступ за [Посилання](#)). Між 2000 і 2017 роками коефіцієнт материнської смертності покращився з 342 до 211 смертей на 100 000 народжених живими. (Джерело: WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group, and the United Nations Population Division, Trends in Maternal Mortality: 2000 to 2017. Geneva, World Health Organization, 2019, доступ за [Посилання](#)).

насилства, низький, особливо в сільській місцевості. Не вистачає загальних і спеціалізованих служб підтримки, обмежені людські ресурси (зокрема, не вистачає соціальних працівників, психологів, спеціалістів зі спеціальними знаннями та навичками), а також має місце очевидний вплив психологічного вигорання та переміщення. Для вирішення цих проблем та розбудови мережі спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насилства та СГН у Державному бюджеті на 2021 рік передбачено субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам у розмірі 274,2 мільйона грн, що дало можливість 124 громадам отримати кошти для створення 30 притулків, 38 центрів денного догляду, 58 консультаційних служб та придбання 41 автомобіля для мобільних соціально-психологічних бригад, які надають допомогу постраждалим від домашнього насилства та СГН. Також покращено рівень соціальних послуг у 16 діючих притулках. Станом на 6 травня 2022 року в Україні створено 805 спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насилства та СГН (у тому числі у 2021 році за рахунок державної субвенції), з них 649 виконують свої функції (43 притулки, 36 центрів денного догляду, які надають послуги соціально-психологічної допомоги, 87 спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування та 483 мобільні бригади соціально-психологічної допомоги). Внаслідок війни 19 відсотків спеціалізованих служб підтримки жертв домашнього насилства та СГН не виконують своїх функцій. З них 44 відсотки перебувають на тимчасово непідконтрольній уряду територіях, 28 відсотків призупинили свою діяльність, 21 відсоток не розпочинали роботу до введення воєнного стану, 5 відсотків виконують інші функції, 2 відсотки не можуть користуватися своїми приміщеннями через пошкодження внаслідок обстрілів⁹⁹.

Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсексуали (ЛГБТІ)

У зв'язку із зацікавленістю України в зміцненні зв'язків з Європейським Союзом нещодавно були здійснені деякі зусилля, що мали на меті сприяти визнанню прав людини для представників сексу-

альних і гендерних меншин. Хоча Стратегія з прав людини (2021–2023) містить лише декілька посилань на права ЛГБТІ, пов'язаний з нею План дій містить кілька конкретних кроків (тобто визначення злочинів на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності як злочинів на ґрунті ненависті). Незважаючи на ці зусилля, Україна посідає лише 39 місце з 49 європейських країн у ILGA (Міжнародна асоціація лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів) – щорічному європейському інструменті порівняльного аналізу, який оцінює закони та політику країн щодо ЛГБТІ¹⁰⁰.

Дискримінація, відчуження та насилство за ознаками сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, гендерного самовираження та статевих характеристик були дуже поширеною проблемою в Україні ще до війни¹⁰¹. Однак ці виклики значно загострюються в умовах нестабільності, конфліктів і насилства¹⁰². Рух інституцій і безпечних місць, а також руйнування і без того слабких спільнот і сімейних зв'язків продовжуватимуть посилювати вразливість сексуальних і гендерних меншин в Україні, які стикаються з додатковими перешкодами в доступі до правосуддя, основних послуг і можливостей працевлаштування та мають особливі потреби захисту в ситуаціях вимушеного переміщення¹⁰³.

З початку війни надходять повідомлення про напади на ЛГБТ-активістів, правозахисників і притулки в Україні¹⁰⁴. Сексуальні та гендерні меншини в Україні також відчують підвищений рівень страху та занепокоєння щодо ризику насилства та травми, частково пов'язаних з переїздом та наданням притулку. У тих випадках, коли внаслідок війни ЛГБТІ-людям довелося переїхати до родичів або ділити невелику площу з членами сім'ї, напруженість і конфлікт могли посилитися через відсутність розуміння чи прийняття членами сім'ї. Паралельно сексуальні та гендерні меншини можуть зіткнутися з перешкодами в забезпеченні безпечного житла, тоді як трансгендери можуть зіткнутися з труднощами в доступі до притулків і послуг, що пов'язано з самовизначенням їхньої статі, яка не збігається з даними їхніх документів.¹⁰⁵ Обмежене постачання медичних засобів також може мати шкідливий вплив на людей, які потребують ліків від ВІЛ або для гормональ-

⁹⁹ Міністерство соціальної політики України.

¹⁰⁰ Щорічний огляд ILGA-Europe щодо ситуації з правами людини лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів та інтерсексуалів у Європі та Центральній Азії (ILGA-Europe's Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe and Central Asia), [Посилання](#).

¹⁰¹ Там само.

¹⁰² World Bank, "Sexual Orientation and Gender Identity in Contexts Affected by Fragility, Conflict, and Violence", 2020, [Посилання](#).

¹⁰³ ILGA-Europe, [Посилання](#).

¹⁰⁴ Protection Cluster Ukraine, "Protection of LGBTIQ+ People in the Context of the Response in Ukraine", травень, 2022, [Посилання](#).

¹⁰⁵ Там само.

ної терапії¹⁰⁶. Правозахисні організації ЛГБТІ та правозахисники попереджають, що з початку вторгнення трансгендери не мали доступу до гормонів через закриття аптек і відсутність ліків у всій країні.¹⁰⁷ Незважаючи на зусилля правозахисних організацій ЛГБТ, полегшити доступ до гормональної терапії через отримання допомоги від сусідніх країн, процес може виявитися складним, дороговартісним і непередбачуваним¹⁰⁸.

Потреби та рекомендації щодо відновлення

Внутрішньо переміщені особи. Згідно з Опитуванням загального населення МОМ, фінансова підтримка (гроші) залишається найбільш часто згадуваною потребою ВПО. Крім того, частка ВПО, які повідомили про наявність такої потреби, зростає з 49 відсотків у першому раунді (9–16 березня) до 77 відсотків у п'ятому раунді (17–23 травня 2022 року)¹⁰⁹. Транспорт, одяг та інші непродовольчі товари, ліки та медичні послуги, відсутність доступу до готівкових коштів (тобто відсутність готівки у банкоматах) та їжа є іншими важливими потребами, які назвали принаймні 25 відсотків ВПО, опитаних протягом 17–23 травня 2022 року. Житло є однією з нагальних потреб, яку згадали 15 відсотків ВПО, які відповіли на Опитування загального населення МОМ. Якщо ВПО вирішують повернутися до домівок, які були пошкоджені війною (29 відсотків серед ВПО та близько 10 відсотків серед тих, хто повернувся, повідомили про певні пошкодження своїх домівок), їм потрібна допомога в доступі до будівельних / ремонтних матеріалів для ремонту своїх помешкань¹¹⁰. Крім допомоги, необхідної для тимчасового проживання та засобів до існування, багатьом ВПО також знадобиться допомога із працевлаштуванням або відновленням ділової активності.

Аспекти соціальної згуртованості та інклюзії слід враховувати в рамках стратегії відновлення / інтеграції. Великий приплив ВПО до популярних місць призначення, ймовірно, призведе до перенаселеності, навантаження на державні ресурси та підвищення цін на орендоване житло, послуги та транспорт. Це так само може призвести до зниження соціальної згуртованості в приймаючих громадах. Водночас МОМ зазначає, що між другим, четвертим та шостим раундами Опитування

загального населення ставлення приймаючих громад до ВПО суттєво не змінилося, водночас позитивне ставлення переважає в усіх макрорегіонах України. Проте 9 відсотків усіх опитаних ВПО та 14 відсотків ВПО, які проживають у західному макрорегіоні, повідомили про випадки дискримінації щодо походження з іншої території, переважно під час взаємодії з місцевим населенням та доступу до гуманітарної допомоги, у громадському транспорті та школах¹¹¹.

Люди з обмеженими можливостями. Потік переміщених осіб та збільшення осіб, які потребують медичної реабілітації та протезування, спричинені війною, що триває, призвели до нестачі постачальників реабілітаційних, медичних та інших спеціальних послуг і закладів. Заповнення цієї прогалини потребує виділення додаткових ресурсів для залучення більшої кількості спеціалістів та збереження надання послуг; це також вимагає вдосконалення людських навичок і технологій, оскільки необхідні медичні огляди для людей з обмеженими можливостями не завжди доступні. Особливу увагу необхідно зосередити на виявленні та реагуванні на безпосередні потреби в безпеці та здоров'ї дітей, зокрема тих, які, на думку українського уряду, мають «найважчу інвалідність». Післявоєнні заходи з відновлення муніципалітетів мають надавати пріоритет інтеграції людей з обмеженими можливостями в громаду, а не інституціалізації після їхнього повернення з місця евакуації / переселення. Поки в країні тривають воєнні дії, необхідно вжити заходів для вирішення проблеми переповненості та забезпечення кадрами спеціалізованих закладів, куди переселено людей з обмеженими можливостями. Сім'ї, в яких є дитина або дорослий член сім'ї з інвалідністю, перебувають у більш вразливій ситуації щодо втрати послуг денного догляду та постачальників послуг особистого догляду через війну. Ризик полягає в тому, що члени сім'ї, які візьмуть на себе догляд за родичем-інвалідом, можуть втратити оплачувану роботу. Слід розглянути можливість надання цим сім'ям підвищених або додаткових соціальних виплат. В Україні існують організації інвалідів та організації сімейного типу і вони є дуже ефективними. Працівники, які займаються плануванням і доставкою гуманітарної допомоги, повинні постійно координувати роботу та консультуватися з такими організаціями та амбулаторними відділеннями, щоб не допустити ненавмисного розподілу потен-

¹⁰⁶ Там само.

¹⁰⁷ *The Guardian*, "I will Not Be Held Prisoner": The Trans Women Turned Back at Ukraine's Borders", March 2022, [Посилання](#).

¹⁰⁸ Protection Cluster Ukraine, "Protection of LGBTIQ+ People in the Context of the Response in Ukraine", [Посилання](#).

¹⁰⁹ IOM, "Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022)", [Посилання](#).

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ IOM, "Ukraine Internal Displacement Report – General Population Survey, Round 6, 23 June 2022", [Посилання](#).

ційно шкідливої допомоги людям з обмеженими можливостями. Наприклад, необхідно ретельно планувати постачання продуктів харчування для людей, які страждають на діабет або мають інші проблеми зі здоров'ям. Цим організаціям необхідна довгострокова підтримка та навчання, щоб забезпечити, що вони є стійкими, що реформи відповідають потребам людей з інвалідністю, і що існує незалежне бачення, щоб притягнути державні органи до відповідальності, якщо вони не зможуть забезпечити дотримання прав дітей та дорослих з обмеженими можливостями ¹¹².

Жінки і діти. Як і конфлікт, який спалахнув на сході України в 2014 році, війна в Україні по-різному впливає на жінок, чоловіків і дітей ¹¹³. Гендерні відмінності необхідно враховувати та інтегрувати під час розроблення та реалізації стратегії реагування та відновлення; заходи необхідно адаптувати для ефективного задоволення потреб кожної групи та подолання ризиків, з якими вони стикаються. Оскільки багато дорослих чоловіків розлучаються зі своїми родинами, щоб воювати на війні, непропорційно велика частка жінок доглядає за дітьми та літніми родичами (особливо серед ВПО). «Хоча соціальна реінтеграція жінок-ВПО та дітей широко підтримується, чоловіки-ВПО можуть зіткнутися з гострою стигматизацією та упередженням у приймаючих громадах, що різко обмежує їхні засоби для існування і потенціал соціальної реінтеграції та зменшує ймовірність реєстрації як ВПО. Додатковий гендерний вимір стосується чоловіків, які становлять переважну більшість у добровольчих формуваннях сил безпеки та захисту, а також соціально-економічних труднощів, які внаслідок цього відчувають їхні сім'ї» ¹¹⁴. Підхід, який зосереджує головну увагу та враховує гендер, вимагає уваги до гендерно-диференційованих потреб у всьому діапазоні точок доступу для підтримки: доступ до послуг і правосуддя (зокрема для випадків СГН та примусового вербування хлопців і чоловіків до збройних груп), засоби до існування, соціальна стійкість і зміцнення миру, тобто гендерно-чутливе роззброєння, демобілізація та реінтеграція, психосоціальне відновлення та навчання жінок і чоловіків, щоб вони могли стати миротворцями. Рекомендується, щоб інституційні механізми були так само чутливі до гендерної проблематики та

підтримували «гендерно-інклюзивну участь постраждалого від війни населення у прийнятті рішень щодо діяльності з відновлення, збирання даних щодо відновлення з розбивкою за статтю, а також інституційну спроможність з урахуванням гендерної проблематики для відновлення на національному, обласному і на місцевому рівні, зокрема радників з гендерних питань в інституційних структурах» ¹¹⁵.

Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсексуали (ЛГБТІ). Кластер захисту УВКБ ООН в Україні у партнерстві з ILGA-Europe розробив набір рекомендацій для гуманітарних організацій і постачальників послуг, які працюють з людьми, які постраждали від війни в Україні, щоб вони могли краще зрозуміти та подолати ризики, з якими стикаються ЛГБТІ-особи, які залишаються у країні або тікають з країни. Необхідно вжити заходів для забезпечення інклюзивного програмування, адвокації та реагування на різноманітні вразливості та ризики, з якими стикаються ЛГБТІ-особи. Рекомендації охоплюють збір даних про конкретні потреби в захисті, ризики та перешкоди щодо забезпечення врахування конкретних чинників уразливості та ризиків у подальших циклах запобігання та пом'якшення ризиків; картографування та залучення організацій підтримки ЛГБТІ; встановлення спеціальних заходів прийому та реєстрації для безпечної ідентифікації та підтримки; забезпечення зв'язку спеціалізованих ЛГБТІ-притулків і центрів із гуманітарною системою; усунення перешкод для безпечного та рівного доступу ЛГБТІ до соціальних послуг і програм; а також підвищення обізнаності та адвокація щодо справедливого та недискримінаційного надання послуг гуманітарними організаціями, організаціями громадянського суспільства, урядом та правоохоронними органами ЛГБТІ-особам. Оскільки трансгендерні ВПО можуть зіткнутися з додатковими труднощами в доступі до послуг через розбіжності між зовнішнім виглядом і документами, що посвідчують особу, гуманітарні організації повинні включити це питання до своїх тренінгів для державних постачальників послуг і виступати за переоформлення документів для трансгендерних ВПО.

¹¹² DRI, "New Report: Left Behind in the War: Dangers Facing Children with Disabilities in Ukraine's Orphanages", 2022, [Посилання](#).

¹¹³ World Bank, European Union and United Nations, "Ukraine Recovery and Peacebuilding Assessment: Analysis of Crisis Impacts and Needs in Eastern Ukraine, Volume I: Synthesis Report", 2015, [Посилання](#).

¹¹⁴ Там само, с. 46

¹¹⁵ Там само, с. 47.

ЗАВДАНА ШКОДА, ЗБИТКИ ТА ПОТРЕБИ НА ВІДНОВЛЕННЯ: СЕКТОРАЛЬНІ ОЦІНКИ

СЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ЖИТЛО

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року сума, в яку оцінюється загальна завдана шкода житловому сектору, становить 39,2 мільярда доларів США. За час війни зазнали шкоди близько 817 000 житлових будинків, 38 відсотки з яких було зруйновано без можливості відновлення. Ця цифра охоплює квартири в багатоквартирних житлових будинках, будинки для однієї сім'ї (приватні будинки) та гуртожитки. Найсильніше постраждали багатоквартирні житлові будинки, і ці дані свідчать про особливо значний вплив війни на міста та вказують на те, що найбільший тягар руйнувань несуть міські території. Масштаби завданої шкоди житлового фонду розподілено за областями нерівномірно: на Донецьку, Луганську, Харківську та Київську області припадає понад 82 відсотки від загального обсягу пошкоджень житлового фонду в Україні. Збитки в житловому секторі оцінюються в 13,2 мільярда доларів США, що відображає вартість знесення будинків і розчищення завалів, втрати домашнього майна, тимчасову оренду та надання притулку власниками житла, а також скориговані втрати в доходах від оренди. Оцінка збитків не відображає збитків банків та іпотечних дефолтів.

Потреби на відновлення та відбудову становлять 69 мільярда доларів США. Задоволення потреб на відновлення житла в післявоєнній Україні вимагатиме інтегрованого «зеленого», стійкого та інклюзивного підходу, зосередженого на поверненні сімей у їхні домівки, відновленні побуту та отримання необхідних послуг. Існує нагальна потреба в забезпеченні тимчасового орендного житла для домогосподарств переселенців, підготовці до зими, ремонті частково пошкоджених житлових будинків і в розробленні стратегії та механізму впровадження відбудови та відновлення житла. Зокрема, надання субсидій на ремонт та оренду житла перед настанням холодної вологої погоди зменшить вразливість людей та ризики, пов'язані з можливим подальшим переміщенням. Хоча ситуація змінюється, заходи щодо створення безпечних умов та надання належного житла домогосподарствам надалі є необхідними для задоволення першочергової потреби внутрішньо переміщених осіб (ВПО), мешканців, які повернулися, та приймаючих громад в отриманні безпечного житла. Потрібно також створити базу для відбудови та відновлення житла в середньостроковій перспективі. Впровадження цих

заходів, яке можна розпочинати навіть під час війни, дасть змогу визначити належну послідовність ключових дій і відповідно спланувати бюджети.

Контекст

Загалом до війни в Україні було близько 18 мільйонів житлових одиниць. Житлові одиниці розташовані у багатоквартирних житлових будинках, в будинках для однієї сім'ї (приватні будинки) і в гуртожитках, зі значними відмінностями між міськими та сільськими територіями. У містах переважають багатоквартирні житлові будинки, в яких проживає майже 67 відсотків міського населення. У великих містах ця частка зростає до 79 відсотків. У сільській місцевості переважно розташовані житлові будинки для однієї сім'ї, до яких належать індивідуальні житлові будинки, дачні та садові будинки. У містах житлові будинки для однієї сім'ї обмежуються індивідуальними житловими будинками та садовими будинками, які розташовані на відповідних територіях, спеціально передбачених для такого типу будинків.

Багатоквартирні будинки в Україні було побудовано здебільшого за радянських часів, і на цей час вони перебувають у прискореному процесі занепаду; менш ніж 12 відсотків житлового фонду України було побудовано після 1991 року. У той час як порівняно нові багатоквартирні будинки можна побачити у великих містах, як-от Київ, Львів, Івано-Франківськ і Дніпро, значна частка багатоквартирних будинків, також відомих як типові радянське житло, – є старими і потребують термінової модернізації та ремонту. Старіння будівельного фонду в Україні є також однією з причин високого рівня енергоспоживання, оскільки старі будівлі не передбачали енергоефективних конструкцій і норм. Незважаючи на те, що деякі міські органи влади мають стратегії управління та модернізації будівельного фонду, насамперед «хрущовок» (типових радянських житлових будинків висотою до 5 поверхів, побудованих між 1957 та 1971 роками), у цьому питанні не було досягнуто значного успіху через брак фінансових можливостей і технічних потужностей на місцевому рівні.

Майже 94 відсотки житла в Україні перебуває у приватній власності, та лише 3,5 відсотка домогосподарств живе у приватному орендному житлі. Станом на 2013 рік 93,7 відсотка житлового фонду в Україні було приватним, що відображає

Таблиця 5. Інвентаризація завданої шкоди за типом активу станом на 1 червня 2022 року

Тип активу	Початковий рівень		Частково пошкоджений		Повністю зруйнований		Всього завданої шкоди активам		
	Одиниць	Частка (%)	Одиниць	Частка (%)	Одиниць	Частка (%)	Одиниць	Частка (%)	Вартість (млн дол. США)
Багато-квартирні будинки	8,695,561	46.8	425,639	84.5	266,571	85.4	692,210	84.6	34,569.4
Будинки для однієї сім'ї	8,977,862	48.3	78,822	13.8	41,323	13.2	110,635	13.6	4,558.7
Гуртожитки	910,592	4.9	8,960	1.7	4,352	1.4	13,312	1.6	76.3
Підсумок	18,584,015	100%	503,911	100%	312,246	100%	816,157	100%	39,204.4

Джерело: команда з проведення оцінювання.

приватизацію житлового фонду, яка відбулася в 1990-х роках. Станом на 2013 рік лише 3,4 відсотка домогосподарств жили в орендованому житлі. Проте, згідно з даними експертів та місцевих консультантів з питань житлового будівництва, ця офіційна цифра не відображає реальної картини ринку оренди житла. Процес оренди в Україні часто є неофіційним, і домогосподарства здебільшого здають в оренду кімнати в квартирах, а не цілі квартири. За оцінками, на ринок оренди житла припадає майже 13 відсотків від загального житлового фонду.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Згідно з оцінками, війна завдала шкоди житловому сектору приблизно на 39,2 мільярда доларів США, її негативного впливу зазнали близько 2-х мільйонів мешканців країни¹¹⁶. Із приблизно 18 мільйона житлових одиниць, для яких було здійснено оцінку, 1 відсоток було визнано повністю зруйнованими, 3 відсотки – частково пошкодженими та 96 відсотків неушкодженими (див. Таблиця 5). Війна особливо сильно вдарила по міських районах, де зосереджено понад 80 відсотків загальної кількості житлових одиниць, що зазнали шкоди. Як показано в Таблиця 6, масштаби завданої шкоди житлу є різними в різних областях. Найбільшої шкоди зазнали Донецька,

Луганська, Київська та Харківська, в яких сконцентровано відповідно 28,92 відсотка, 20,07 відсотка, 18,13 відсотка та 15,07 відсотка від загальної кількості житлових будинків, що зазнали шкоди.

Масштаби завданої шкоди житлу є різними для трьох класів житлових активів (квартири, будинки для однієї сім'ї та гуртожитки), що були визначені у RDNA. Найбільшої шкоди (84 відсотки) було завдано багатоквартирним будинкам, особливо старим квартирам радянських часів, і це свідчить про те, що конфлікт торкнувся переважно густонаселених районів. Так само від конфлікту постраждали 13 відсотки односімейних будинків (як сільських, так і міських) і 3 відсотки гуртожитків.

Збитки в житловому секторі оцінюються в 13,3 мільярда доларів США (див. Таблиця 7). Збитки відображають вартість знесення будинків і розчищення завалів, втрату домашнього майна, тимчасову оренду та надання притулку власниками житла, а також скориговані втрати доходів від оренди. Оцінка збитків не відображає збитків банків та іпотечних дефолтів. Ймовірно, що збитки в цьому секторі вищі за наведені в оцінці, особливо щодо втрат доходів від оренди. Оскільки ринок оренди є переважно неофіційним, на цьому етапі точні дані у цій категорії зібрати неможливо¹¹⁷.

¹¹⁶ Ця оцінка передбачає, що одне домогосподарство складається в середньому з 2,58 осіб. Це припущення ґрунтується на проведеній у 2012 році оцінці Державної служби статистики України.

¹¹⁷ Оцінку пропонується провести Міністерством розвитку громад та територій спільно з Мінсоцполітики

Таблиця 6. Завдана шкода у областях станом на 1 червня 2022 року

Область	Завдана шкода житловим агрегатам						Завдана шкода (млн дол. США)
	Всього (кількість)	Разом (частка %)	Міське		Сільських		
			Кількість	Частка %	Кількість	Частка %	
Черкаська	346	0.04	179	52%	167	48	16.6
Чернігівська	52,936	6.49	34660	65%	18,275	35	2,542.6
Чернівецька	0	0.00	0	0%	0	0	-
Дніпропетровська	4162	0.51	3497	84%	665	16	199.9
Донецька	23,6039	28.92	214476	91%	21,563	9	11,337.5
Івано-Франківська	0	0.00	0	0%	0	0	-
Харківська	122,992	15.07	99844	81%	23,148	19	5,907.6
Херсонська	4207	0.52	2584	61%	1623	39	202.1
Хмельницька	0	0.00	0	0%	0	0	-
Кіровоградська	0	0.00	0	0%	0	0	-
м. Київ	11,992	1.47	11992	100%	0	0	575.9
Київська	147,945	18.13	91820	62%	56,125	38	7,106.2
Луганська	163,805	20.07	142613	87%	21,191	13	7,867.9
Львівська	828	0.10	505	61%	322	39	39.7
Миколаївська	35,815	4.39	24563	69%	11,252	31	1,720.3
Одеська	2190	0.27	1471	67%	719	33	105.2
Полтавська	594	0.07	372	63%	223	37	28.5
Рівненська	374	0.05	178	48%	196	52	17.9
Сумська	11,787	1.44	8181	69%	3,606	31	566.2
Тернопільська	200	0.02	91	46%	109	54	9.6
Вінницька	346	0.04	179	52%	167	48	16.6
Волинська	2	0.00	1	52%	1	48	0.9
Закарпатська	625	0.08	232	37%	393	63	30
Запорізька	11,382	1.39	8811	77%	2,571	23	546.7
Житомирська	7,704	0.94	4568	59%	3,136	41	370
Підсумок	816,204.40	100.00	650,797.81	80%	165,406.59	20%	39,204.4

Джерело: команда з проведення оцінювання команда з проведення оцінювання.

Примітка: житлові одиниці включають односімейні будинки, багатоквартирні будинки та гуртожитки.

Таблиця 7. Інвентаризація збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія втрат	Сума збитку (млн дол. США)
Вартість знесення будинків і розчищення завалів	3,157.3
Заміна предметів домашнього вжитку	4,722.4
Чисті збитки орендодавця від втрати орендного доходу	242.8
Тимчасова оренда житла власниками зруйнованого житла	5,152.1
Підсумок	13,274.8

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Сума загальних потреб для житлового сектору становить 69 мільярда доларів США; водночас для задоволення безпосередніх і середньострокових потреб необхідно 33.1 мільярда доларів США (Таблиця 8). Ця сума дасть змогу розробити та здійснити детальнішу оцінку житлового фонду, що постраждав від бойових дій, допомогти власникам житлових одиниць, які мають незначні пошкодження провести ремонт та створити системи підтримки для сприяння ремонту та відбудові у довгостроковій перспективі.

Є нагальна потреба в забезпеченні тимчасового орендного житла для домогосподарств переселенців, підготовці до зими, ремонті частково пошкоджених житлових будинків і в розробленні стратегії та механізму впровадження відбудови та відновлення житла (Таблиця 9). Зокрема, надання субсидій на ремонт та оренду житла перед настанням холодної вологої погоди зменшить вразливість та можливі ризики щодо подальшого переселення населення. Хоча ситуація змінюється, заходи щодо створення безпечних умов та надання належного житла домогосподарствам надалі є необхідними для задоволення першочергової потреби внутрішньо переміщених осіб (ВПО), мешканців, які повернулися, та приймаючих громад в отриманні безпечного житла. Потрібно також створити базу для відбудови та відновлення житла в середньостроковій перспективі. Впровадження цих заходів, яке можливо розпочати навіть під час війни, дасть змогу визначити належну послідовність ключових дій і відповідно спланувати бюджети. Заходи, які було вжито і які потрібно буде вжити у нагальній/короткостроковій перспективі, можуть забезпечити захист домогосподарств, дати поштовх початку відновлення та створити основу для довгострокового відновлення. Наприклад: (i) створити безпечні умови домогосподарствам та забезпечити належ-

ний притулок завдяки ремонту, виділення коштів для орендної плати для ВПО й мешканців, які повернулися, та створення «систем безпеки» (як-от грошові перекази, міські послуги тощо); (ii) розробити стратегічну базу для «зеленого», стійкого та інклюзивного відновлення та відбудови житлового сектору на центральному, обласному та районному рівнях, заклавши фундамент для довгострокового відновлення та реформування житлового сектору; (iii) забезпечити підтримку домогосподарств / бенефіціарів через тренінги, посилення потенціалу та надання відповідної технічної допомоги.

Ремонт, відбудова та стабілізація мають вирішальне значення для забезпечення швидкого повернення та надання поштовху процесу відновлення:

- Ремонтна підтримка частково пошкоджених житлових одиниць. За оцінками, станом на 1 червня 2022 року 68 відсотків уражених житлових одиниць зазнали часткових пошкоджень, і навряд чи вони потребуватимуть повного знесення та відбудови. Пріоритетний ремонт цього житла, особливо в областях і районах з меншою поширеністю конфліктів, швидко збільшить кількість доступних на ринку житлових одиниць, якими зможуть скористатися мешканці, що повертаються або ВПО (власники або орендарі житла). Способи фінансування часткового ремонту охоплюють надання грошових або матеріальних грантів для простого ремонту (разом з технічною допомогою та інспекціями) безпосередньо власникам житла або впровадження масштабніших муніципальних проєктів з відновлення та модернізації у разі ремонту великих багатоквартирних будинків.
- Відбудова повністю зруйнованих житлових одиниць. Станом на 1 червня 2022 року було повністю зруйновано 32 відсотки від уражених житлових будівель в Україні, і їх повна реконструкція відбуватиметься повільніше, оскільки потребуватиме повного знесення, цілковитого перепроектування та будівництва. Цей процес, попри його необхідність, є тривалішим, і повна відбудова зруйнованого житлового фонду може

Таблиця 8. Потреби на відновлення та реконструкції станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія потреб	Нагальні / короткострокові	Середньо- та довгострокові	Підсумок
Інфраструктури	32,631.3	31,414.5	64,045.8
Надання послуг	438.7	4,496.2	4,935.0
Підсумок	33,070.0	35,910.7	68,980.7

Джерело: команда з проведення оцінювання.

потребувати до п'яти років. Важливо застосувати поетапний підхід і мати реалістичні цілі, визначаючи, водночас, пріоритетні сфери та домогосподарства з найбільшими потребами. Перші місяці потрібно буде присвятити знесенню будинків, розчищенню будівельних майданчиків, проєктуванню й підготовці технічної документації та схем фундаментів.

- **Субсидії на оренду житла.** Мета надання субсидій на оренду житла – забезпечити доступ до стабільних варіантів оренди житла для домогосподарств вразливих верств населення, які постраждали від війни, щоб мінімізувати ризик їх переміщень до інших регіонів або небезпечних притулків (у частково пошкоджених будівлях). Субсидії можуть допомогти продовжити термін перебування та утримати переміщених осіб у звичному їм житлі впродовж часу, поки триватиме ремонт пошкоджених житлових будинків. Субсидії на оренду житла можуть бути у формі грошової підтримки, що дасть змогу орендувати житло безпосередньо на ринку та допоможе приймаючим громадам і сім'ям прийняти переміщені сім'ї та окремих осіб. Ці субсидії можуть також бути структуровані в такий спосіб, щоб стимулювати, якщо це доречно, фінансування відбудови власникам житла замість того, щоб регулювати потоки доходів від оренди.
- **Знезараження та знесення будинків і розчищення завалів.** Знезараження та знесення будинків, а також розчищення завалів зруйнованих і пошкоджених будівель є надзвичайно важливим на початковому етапі захисту населення та забезпечення швидкого й безпечного початку ремонтів і відбудови, та, отже, повернення домогосподарств до місць їх проживання. Ймовірно, цю роботу виконуватимуть муніципальні органи влади, які надають послуги з вивезення твердих відходів; частиною цієї роботи може бути також посилення спроможності щодо збору та утилізації відходів (зокрема, придбання захисного спорядження і вантажівок для збирання сміття, виділення додаткових земельних ділянок до існуючих сміттєзвалищ тощо).
- **Налагодження та перебудова роботи ключових муніципальних служб, що надають послуги з ремонту житлових одиниць, а також посилення основних послуг, які надаються внутрішньо переміщеним особам і місцевим органам влади, які приймають мешканців, що повертаються.** Поряд із уможливленням доступу вразливих верств населення до безпечного житла через надання їм цільових субсидій на оренду, ремонт та реконструкції житла, надзвичайно важливо, щоб була повністю відновлена комунальна інфраструктура та основні послуги (наприклад,

водо- та електропостачання, підключення до централізованого теплопостачання та збирання твердих відходів). Муніципальним органам влади знадобиться допомога для проведення необхідних робіт з відновлення надійного доступу до основних муніципальних послуг для відремонтованих та/або реконструйованих житлових одиниць, одночасно забезпечуючи дотримання вимог містобудівних планів. Окрім того, муніципальні органи влади, на які лягає підвищене навантаження у вигляді надання послуг (через приплив ВПО або очікуване великомасштабне повернення біженців), потребуватимуть підтримки, щоб інвестувати або в розширення основних муніципальних послуг або в ремонт, і в такий спосіб відреагувати на додаткові потреби в послугах. Оскільки обидва види підтримки стосуються мережі послуг, то їх паралельне надання принесе користь всім: ВПО, мешканцям, які повернулися, та приймаючим громадам.

- **Підготовка до зими.** Ця підготовка охоплює повне утеплення будинків, що передбачає забезпечення наявності всіх вікон і дверей, ремонт потрісканих стін, отворів і труб для зменшення ризику їх руйнування внаслідок замерзання взимку. Утеплені житлові будинки, навіть пошкоджені, можна використовувати як тимчасове житло. Підготовка до зими важлива також для будівель і споруд, які належать до об'єктів історико-культурної спадщини, оскільки їх стан може погіршитися, у разі, якщо корпус будинків не буде герметичним. Хоча житлові будівлі, які належать до об'єктів історико-культурної спадщини, становлять невеликий відсоток житлового фонду в Україні, їх цінність з соціального та культурного погляду є дуже важливою, і збереження та захист цих будівель потребуватиме спеціальної підтримки.

У середньо- та довгостроковій перспективі слід вжити додаткових заходів, що стосуються всього ланцюга ціноутворення у житловому секторі для подальшого забезпечення його повного відновлення. Наведені далі пункти можуть стати відповідними точками для довгострокового розвитку:

- **Полегшити надсилання грошових переказів.** Розробити безпечні механізми в банківському секторі для стимулювання надсилання грошових переказів для відновлення житла.
- **Надати підтримку ринкам матеріалів.** Розпочати підготовчу роботу з постачальниками та дистриб'юторами, щоб забезпечити доступність будівельних матеріалів для полегшення ремонту, відбудови та модернізації, а також допомогти впоратися з проблемними місцями в безперебійному постачанні будівельних матеріалів.

Таблиця 9. Пріоритет та послідовність нагальних та короткострокових потреб у областях станом на 1 червня 2022 року (дол. США)

Категорія потреб	Нагальні	Коротко- строкові	Підсумок
Оцінки житла	70,270,440	330,495,760	400,766,200
Проводити поглиблені огляди будівель (для визначення придатності до проживання)	7,558,665	17,636,885	25,195,550
Проведення інженерних досліджень індивідуальних житлових будинків	61,211,775	306,058,875	367,270,650
Оновлення стандартів безпеки, будівництва та енергоефективності / дозвільної системи будівель на основі оцінки багатьох небезпек для районних рівнів	1,500,000	6,800,000	8,300,000
Організаційні заходи	2,950,000	28,250,000	31,200,000
Створення планових комісій (в області у найближчий час, потім - у районі)	1,500,000	7,500,000	9,000,000
Створення координаційного органу з питань житлового сектору на центральному рівні	200,000	750,000	950,000
Розроблення системи моніторингу та звітності	1,000,000	1,000,000	2,000,000
Впровадження систем моніторингу та звітності (національний рівень)		2,000,000	2,000,000
Розроблення системи підтримки та навчання для кожної групи зацікавлених сторін (центральні та місцеві органи влади; домовласники; неурядові організації; мікро-, малі та середні підприємства) для вирішення питань довгострокового ремонту та відбудови	250,000	2,000,000	2,250,000
Впровадження системи підтримки для кожної групи зацікавлених сторін		15,000,000	15,000,000
Координація та технічна підтримка	1,750,000	5,000,000	6,750,000
Підготовка / затвердження Національної стратегії відновлення житла (пов'язану з плануванням відновлення міст)	500,000	1,500,000	2,000,000
Розроблення схеми допомоги та механізмів її надання	250,000	1,000,000	1,250,000
Забезпечення реєстрації домогосподарств, відбір бенефіціарів, їх інформування та управління справами	1,000,000	2,500,000	3,500,000
Ремонт, реконструкція та стабілізація	3,124,374,488	29,506,934,642	32,631,309,131
Надання технічної допомоги для негайного та короткострокового ремонту та стабілізації	3,750,000	11,250,000	15,000,000
Надання субсидій на оренду житла	318,999,032	1,116,496,613	1,435,495,645
Забезпечення знесення будинків і розчищення завалів	223,362,452	1,578,697,640	1,802,060,092
Надання субсидій на ремонт та відбудову	2,578,263,004	26,800,490,390	29,378,753,393
Додатковий відсоток для процесу кращої відбудови (build back better) (% від сукупних потреб)			15%
Підсумок	3,199,344,928	29,870,680,402	33,070,025,331

Джерело: команда з проведення оцінювання.

- Надати підтримку «зеленій» реконструкції. Надати своєчасну технічну допомогу та консультаційну підтримку, щоб дати підрядникам змогу використовувати «зелені» матеріали та підходи, які відповідатимуть оновленим регуляторним нормам «зеленого» та енергоефективного будівництва.
- Надати підтримку ринкам праці. Вирішити проблему дефіциту робочої сили в будівництві та наданні інженерних послуг.
- Захистити орендарів і власників з низькими доходами. Цей захист є необхідним з огляду на наявність тіньової економіки та на тривалі адміністративні процеси, які роблять оренду та права власності незрозумілими та важкодоступними. Необхідний захист можна забезпечити за допомогою спеціальних програм доступного житла.
- Полегшити доступ до фінансування витрат на житло для груп з низькими доходами. Цей доступ можна поліпшити завдяки зміцненню кредитних ринків, наданню ресурсів для підвищення ліквідності як традиційних кредиторів, так і мікрокредиторів разом зі зниженням кредитних ризиків.
- Сприяти залученню приватного сектору через схеми публічно-приватного партнерства.

Обмеження та рекомендації

Надзвичайно важливе значення має розроблення та погодження детальної стратегії відновлення житла у містах. З огляду на значні потреби у відновленні житла та населених пунктів, а також на обмежені державні ресурси, необхідно визначити стратегію відновлення житла та оперативний посібник із відновлення житла, в яких буде подано набір критеріїв визначення пріоритетності інвестицій. Це дасть змогу охопити найбільш постраждале населення та надати пріоритетність уразливим спільнотам і домогосподарствам, як-от домогосподарства, очолювані жінками. Крім того, стратегія відновлення житла має визначати програмний підхід, який з часом може дати змогу залучити інше фінансування. Під час розроблення стратегії відновлення житла потрібно використовувати інформацію, отриману завдяки стратегіям відновлення міст, які територіально визначають пріоритетність ключових державних інвестицій у міських районах так, щоб відновлення житла та комунальних послуг було належно інтегровано для постраждалих домогосподарств. Без розроблення та узгодження відповідної стратегії може бути прийнято багато спеціальних рішень, виконання яких буде бракувати координації, що може призведе-

сти до отримання переваг різними бенефіціарами залежно від джерела прийняття рішення. Сферу застосування стратегії потрібно узгодити, а сама стратегія має розроблятися спільно з українськими та міжнародними стейкхолдерами, спираючись на відповідний міжнародний досвід, але з урахуванням специфіки України та її уявлення про сталий розвиток. Така стратегія, зокрема подальше визначення бенефіціарів, необхідна для забезпечення інклюзивної, прозорої та справедливої основи для підтримки постраждалих домогосподарств із різним статусом власності (як-от: власники, орендарі) та поліпшення їх економічних перспектив. Порядок денний реформ в Україні необхідно чітко погодити з інституційними та регуляторними вимогами, викладеними в стратегії відновлення.

З метою розроблення диференційованих підходів відновлення житла мають бути враховані зв'язки між різними типами завданої шкоди і збитків щодо житла, де також необхідно буде враховувати розмаїття домогосподарств, що постраждали у різних областях. Фінансові потреби, ймовірно, перевищуватимуть наявні ресурси, тому вкрай важливо максимізувати доступ до існуючих ресурсів, визначити можливості для досягнення довгострокової ефективності (зокрема енергоефективної реконструкції) та забезпечити спрямування державного та донорського фінансування субсидій на найбільш уразливі верстви населення. Цільове призначення доступних субсидій має бути прозорим і відображати об'єктивні критерії визначення потреб. Це означає, що всі вразливі верстви населення, що постраждали, повинні мати право на отримання субсидій. До потенційно вразливих груп можуть належати власники пошкоджених будинків, зокрема побудованих неофіційно, та інших старих житлових будинків радянської доби, в яких жили люди з низьким рівнем доходу; саме ці будинки найбільше постраждали від бойових дій. Другим основним типом вразливої групи можуть бути ВПО та орендарі, оскільки орендарі становлять значну частку тіньової економіки. Субсидії для цих груп мають супроводжуватися інтегрованою стратегією відновлення міст, яка забезпечить відновлення засобів до існування, що супроводжуватиме надання житла та допомоги малозабезпеченим верствам населення, людям похилого віку та людям з обмеженими можливостями, а також переміщеним особам і біженцям. До інших пріоритетів може належати зменшення необхідності в переміщенні мешканців пошкоджених будинків, посилення правових гарантій власності або збереження історичних та/або культурних цінностей. Ці пріоритети можуть різнитися в різних містах / областях і можуть визначати структуру стратегій та засоби її реалізації із використанням концепції субсидіарності та з урахуванням рівня місцевих компетенцій.

ОСВІТА

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року освітній сектор України зазнав шкоди на суму в 3,4 мільярдів доларів США та збитків на суму в 0,5 мільярдів доларів США, переважна більшість яких припадає на схід України. Загалом 1 885 закладів освіти зазнали впливу війни, водночас 178 будівель було зруйновано та ще 1 707 будівель було частково пошкоджено. Війна має дуже нерівномірний вплив по території України – пошкодження інфраструктури переважно спостерігаються на сході країни, особливо у Харківській, Донецькій та Луганській областях. До війни тільки в цих трьох областях навчалось майже 1 мільйон студентів (усі рівні освіти). Тим часом збитки пов'язані з витратами на розчищення завалів, невиплаченою заробітною платою вчителів та зменшенням прибутків у приватному секторі, а також спостерігаються додаткові витрати, пов'язані з використанням закладів освіти як тимчасових притулків.

В освітньому секторі витрати на потреби щодо відновлення та відбудови сягають більше 9,2 мільярдів доларів США. Потреби на відновлення включають відбудову постраждалих закладів освіти відповідно до нових стандартів стосовно безпеки, сталості та якості, а також потреби, пов'язані з відновленням проміжних і довгострокових послуг із викладання та навчання, наприклад інвестиції з метою гарантування безпечного доступу до очної освіти, де це можливо (наприклад, додавання бомбосховищ до закладів освіти, на-

буття тимчасових навчальних просторів, купівля електронних пристроїв). Потреби на відновлення також стосуються заходів щодо запобігання відтоку вчителів із професії та освітніх програм для того, щоб надолужити пропущений матеріал, та психологічної підтримки, які є надзвичайно важливими задля запобігання освітніх втрат. Водночас відбудова та відновлення сектору повинні збігатися з інвестиціями у реформи задля покращення якості та ефективності освіти, що значною мірою вже було ініційовано до війни.

Контекст

В Україні існує широка мережа закладів освіти, а рівень зарахування учнів до закладів освіти є високим на всіх рівнях. Освітній сектор України можна орієнтовно розділити на п'ять рівнів: дошкільна освіта (рівень 0 Міжнародної стандартної класифікації освіти [ISCED] 0), середня освіта, яка в Україні охоплює початкову, базову та профільну середню освіту (рівні ISCED 1–3), професійна (професійно-технічна) освіта (рівні ISCED 3–4), фахова передвища освіта (рівні ISCED 4–5) та вища освіта (рівні ISCED 6 і вище)¹¹⁸. За винятком небагатьох, більшість закладів освіти перебувають у державній власності та підпорядковуються Міністерству освіти і науки України та/або місцевим органам влади. На початку 2021/2022 навчального року приблизно 60 відсотків учнів відвідували заклади загальної середньої освіти, (Таблиця 10). Понад 1,1 мільйонів дітей відвідували дошкільні заклади, водночас 66 відсотків дітей віком 5 ро-

Таблиця 10. Освітній сектор станом на початок 2021/2022 навчального року

Освітній рівень	Кількість закладів	Кількість учнів		Кількість вчителів
		Всього	Жінки	
Дошкільна освіта	14,974	1,111,358	533,457	138,772
Загальна середня освіта	13,991	4,188,403	2,059,044	434,755
Професійна (професійно-технічна) освіта	694	250,336	95,673	31,324
Вища освіта	248	282,319	133,983	34,974
Higher education	386	1,046,669	562,998	125,360
Всього	30,293	6,879,085	3,385,155	765,185

Джерело: Державна служба статистики України.

¹¹⁸ За офіційною інформацією освітній сектор включає інші спеціалізовані форми освіти, які тут не згадуються (наприклад позашкільна освіта), проте вони включені як освітні активи в RDNA, представленою далі в цій оцінці.

ків брали участь у безоплатній дошкільній освіті. Зрештою, Україна демонструє дуже високий рівень зарахування до закладів професійної (професійно-технічної) освіти та навчання, фахової передвищої освіти та особливо вищої освіти.

До війни результати України щодо навчальних досягнень були досить високими, особливо з огляду на рівень доходу країни; проте вона ще не досягла рівня досягнень, який спостерігається в Європейському Союзі (ЄС). Відповідно до даних Гармонізованих результатів навчання (HLO), зібраних Світовим банком,¹¹⁹ у 2018 році – до пандемії COVID-19 та вторгнення – Україна мала досягнення, які були трохи нижчими, ніж середній показник в Європі, але на рівні з регіональними сусідніми країнами. Проте цей показник приховує сильні нерівності, особливо, між міськими та сільськими учнями і між учнями з домогосподарств із нижчим рівнем доходів та вищим рівнем доходів. До того ж Дослідження Світового банку щодо навичок для працевлаштування та продуктивності демонструє, що вища освіта України не гарантує здобуття базових когнітивних навичок¹²⁰. Низька якість третинної освіти стає на заваді успішному інтегруванню учнів до ринку праці та створює гострі проблеми з навичками у критично важливих секторах. Для боротьби з цими проблемними питаннями МОН запустило Нову українську школу (НУШ), спрямовану на покращення якості загальної середньої освіти через поетапне запровадження орієнтованої на дітей і заснованої на компетентностях навчальної програми, яка зосереджує увагу на міжособистісних навичках.

Впродовж років освітньому сектору України було складно адаптуватися до демографічної динаміки, яка змінюється. Відповідно до загальної тенденції щодо населення кількість студентів в Україні поступово зменшується впродовж останніх десятиліть. Проте освітня інфраструктура та кількість вчителів не відповідає цим змінам: кількість вчителів та мережа закладів є непропорційною відповідно до кількості учнів. У 2020 році середнє співвідношення учнів та вчителів в українських середніх школах становило 9,6 до 1 (6,4 до 1 у сільських школах), порівнюючи з середнім показником 13,1 до 1 в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Це призводить до суттєвої економічної

неефективності, а також нижчої якості освітніх послуг, особливо в сільських районах. Із метою реагування на цей дисбаланс та паралельно з поточними реформами з децентралізації МОН ініціювало модель фінансування на основі формули та процес оптимізації мережі, щоб перейти до системи опірних шкіл та зменшити кількість дуже малих середніх шкіл.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Війна має надзвичайно сильний вплив на освітній сектор та спричинила серйозні порушення в нормальному житті учнів і вчителів. Починаючи з 24 лютого 2022 року, майже дві третини українських дітей було переміщено як всередині України, так і за кордон. Дослідження, проведене МОН та ЮНІСЕФ на локальному рівні (громади), демонструє, що більшість внутрішньо переміщених учнів оселилося в західних або центральних районах України, водночас Вінницька, Івано-Франківська та Київська області стали основними хабами для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) (Рисунок 16)¹²¹. Згідно з цим опитуванням, громади повідомили, що з 24 лютого 2022 року прийняли 164 000 учнів-ВПО. Попри великомасштабне переміщення освітній сектор України швидко адаптувався. Після двох тижнів обов'язкових канікул освітній процес почали поступово відновлювати онлайн, використовуючи для цього інструменти, розроблені під час пандемії COVID-19, для надання освітніх послуг як всередині, так і за межами України. За даними МОН, близько 89 відсотків закладів загальної середньої освіти відновили онлайн-заняття перед літніми канікулами, хоча відсутні комплексні вимірювання якості онлайн-навчання протягом цього періоду.

Водночас для дітей шкільного віку та молоді з України, які переїхали за кордон, доступ до освіти значно різниться. Станом на 20 червня за кордоном було щонайменше 650 тис. учнів і 22 тис. педагогів. Хоча існують значні проблеми з дезагрегацією даних за віковими групами та рівнем освіти для дітей-переміщених осіб, доступні дані станом на початок червня 2022 року свідчать про те, що до 1,1 мільйона українських дітей шкільного віку та молоді перебували за кордоном, і близько 70 відсотків з них – у Польщі або у Німеччині¹²². Станом на початок червня 2022 року найбільшу

¹¹⁹ N. Angrist, S. Djankov, P. Koujianou Goldberg, and H. Patrinos, "Measuring Human Capital Using Global Learning Data," (Н. Ангріст, С. Дянков, П. Куджіану Голдберг та Г. Патрінос, «Вимірювання людського капіталу із використанням глобальних навчальних даних»), *Nature* 592 (2021): 403–08.

¹²⁰ X. Del Carpio, O. Kupets, N. Muller, and A. Olefir, *Skills for a Modern Ukraine* (Х. Дель Карпіо, О. Купець, Н. Мюллер та А. Олефір, *Навички для сучасної України*) (Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2017 рік), [Посилання](#)

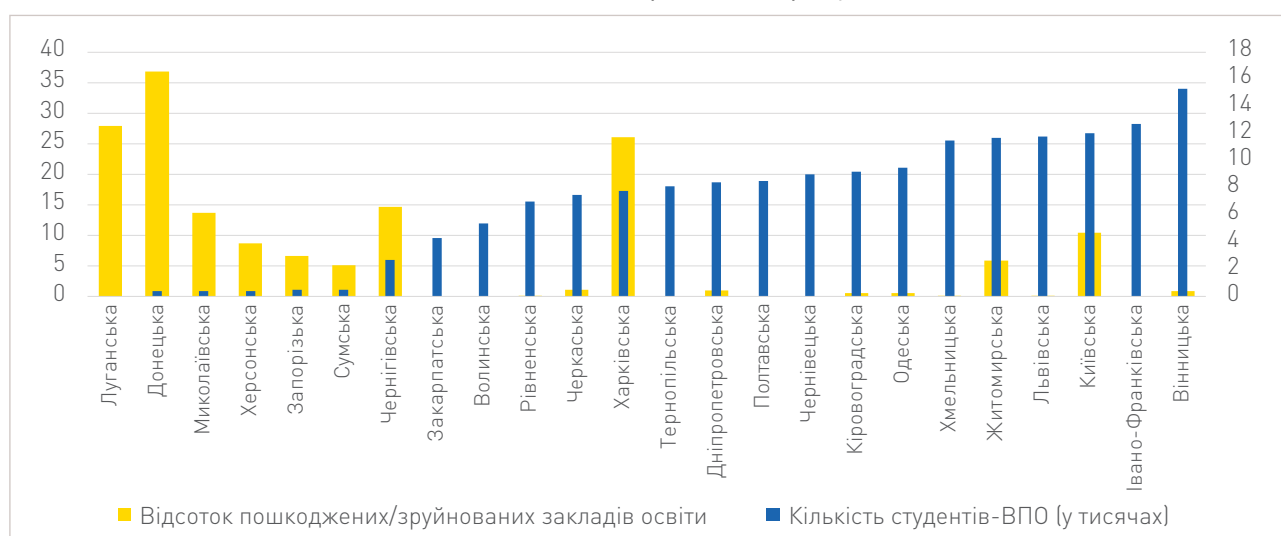
¹²¹ Міністерство освіти і науки України та ЮНІСЕФ, «Підсумковий звіт: Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022 року)», 2022, [Посилання](#).

¹²² European Commission/Eurydice (2022). Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe.

частку українських дітей та студентів шкільного віку зафіксувала Польща (понад 500 тис.), за нею йдуть Німеччина, Чехія, Румунія, Італія, Іспанія та Словаччина. Проте частка українських дітей та молоді, які навчаються у місцевих школах у приймаючих країнах, значно відрізняється. Наприклад Іспанія та Австрія повідомляють, що серед українських дітей та молоді 75 відсотків і 63 відсотки відповідно були зараховані до місцевих шкіл, тоді як ці цифри становлять 39 відсотків у Німеччині, 37 відсотків у Польщі та 8 відсотків у Румунії.

Внаслідок війни щонайменше 3,4 мільярдів доларів США збитків було завдано закладам освіти у всій Україні. Станом на 1 червня 2022 року щонайменше 1 707 закладів освіти було частково зруйновано, а 178 – повністю зруйновано (Таблиця 11); це становить 5 відсотків від загальної кількості закладів освіти в Україні. Більшість постраждалих закладів знаходяться на сході України: 37 відсотків всіх закладів освіти в Донецькій області та 27 відсотків у Луганській області є або пошкодженими, або зруйнованими. Заклади вищої та професійної (професійно-технічної)

Рисунок 16. Кількість ВПО та відсоток пошкоджених закладів освіти за областями станом на 1 червня 2022 року

Джерело: МОН, Інститут освітньої аналітики та Освітній кластер в Україні.

Примітка: дані про кількість учнів-ВПО взято з дослідження щодо оцінювання потреб України у сфері освіти, проведеному у травні – червні 2022 року. Дослідження містить дані із 79 відсотків громад в Україні, хоча рівень отримання відповідей у деяких громадах був низьким в певних областях, які зазнали суттєвого впливу конфлікту, зокрема в Луганській, Миколаївській та Запорізькій областях, де рівень отримання відповідей становив менше 50 відсотків.

Таблиця 11. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія інституцій	Початковий рівень – кількість	Пошкоджена інфраструктура		Обчислена сума завданої шкоди (у млн дол. США)
		Повністю зруйновані	Частково пошкоджені	
Дошкільні заклади	14,974	41	604	\$606.6
Заклади загальної середньої освіти	13,991	111	818	\$1,701.8
Заклади позашкільної освіти	1,351	3	48	\$116.9
Професійна (професійно-технічна) освіта	694	9	99	\$512.8
Заклади фахової передвищої освіти	248	5	64	\$140.6
Заклади вищої освіти	386	4	38	\$201.0
Спеціалізовані заклади освіти		5	36	\$88.9
Всього	31,644	178	1,707	\$3,368.6

Джерело: Державна служба статистики України та МОН.

Таблиця 12. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія втрат	Обчислені втрати
Знесення будівель та розчищення завалів	\$145.8
Втрата доходу вчителями та закладами	\$285.4
Втрати через збільшення експлуатаційних витрат	\$76.7
Всього	\$507.9

Джерело: МОН та підрахунки команди Світового банку оцінки збитків щодо доходу вчителів зосереджені на вчителях на рівні загальної середньої освіти.

спеціальної освіти зазнали особливо високого рівня руйнувань: 16 відсотків закладів професійної (професійно-технічної) освіти, 28 відсотків закладів фахової передвищої освіти та 11 відсотків закладів вищої освіти було пошкоджено після 24 лютого. Загальна сума завданої шкоди не включає руйнування та мародерство освітніх матеріалів – від підручників до електронних пристроїв та лабораторного обладнання. Відтак очікується, що реальна сума збитків буде вищою.

Від початку війни МОН зайняло провідну роль в організації онлайн-занять та координуванні розкладу онлайн-занять. МОН здійснювало ретельний моніторинг впливу війни на освітню інфраструктуру та учнів і швидко мобілізувало міжнародних партнерів з огляду на свої потреби. Проте спостерігається відсутність зв'язку із деякими місцевими органами влади; МОН не змогло зв'язатися з деякими із них, особливо з тими, які знаходяться неподалік від фронту. До того ж освітній бюджет на 2022 рік зазнав змін, його було зменшено на понад 1,5 мільярди доларів США¹²³, що, як очікується, матиме негативний вплив на процес відновлення.

Невиплачена заробітна плата вчителів, а також масштабніше зниження рівня заробітної платні можуть змушувати освітян шукати роботу в інших секторах і загрожують основам системи освіти. Разом із невиплаченою заробітною платнею нещодавній секвестр бюджету як на центральному, так і на місцевому рівнях призвів до 17-відсоткового зниження місячної заробітної плати вчителів закладів загальної середньої освіти¹²⁴. Проте ключовим елементом програм НУШ є заплановане підвищення заробітної платні вчителів – у

чотири рази більше, ніж прожитковий мінімум до 2023 року із метою збільшення привабливості вчительської професії. Тим часом є непідтверджені дані про те, що місцевим органам влади бракує необхідних коштів для виплати компенсації вихователям дитячих садочків, і лише приблизно 7 відсотків всіх дитячих садочків наразі працюють. Ситуація щодо викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а також фахових передвищих та вищих навчальних закладів є менш зрозумілою. Проте, навіть якщо заробітна платня наразі виплачується в повному обсязі, ситуація може суттєво змінитися до наступного навчального року в разі зменшення рівня вступу та внесення оплати за навчання. Такі проблеми з виплатою заробітної платні можуть потенційно змусити освітян звільнитися, що становить загрозу для сталості освітньої системи України.

Найбільш суттєві втрати у сфері освіти пов'язані з результатами навчання. Останні дослідження показують, що попри свою необхідність, онлайн-навчання є менш ефективним, ніж очні заняття через нижчий рівень участі та нижчу якість викладання¹²⁵. За результатами дослідження, проведеного Premise¹²⁶ у травні та червні 2022 року, 43 відсотки опитаних батьків, опікунів і вчителів повідомляють, що українські учні регулярно відвідують онлайн-заняття (чотири – п'ять разів на тиждень), але інші 34 відсотки респондентів опитування повідомляють, що студенти взагалі не підключаються до них. До того ж, тоді як заклади загальної середньої освіти та третинні заклади освіти мають доступ до різноманітних онлайн-ресурсів для викладання, існує набагато менше онлайн-матеріалів для студентів закладів

¹²³ Підрахунки Київської школи економіки.

¹²⁴ Освітній омбудсмен звертається до органів влади усіх рівнів – усунути порушення прав щодо виплати заробітної плати працівникам закладів освіти, 20 червня, 2022 р., [Посилання](#).

¹²⁵ Див., наприклад, R. Donnelly and H. Patrinos, "Learning Loss During COVID-19: An Early Systematic Review," (Р. Доннеллі та Г. Патрінос, «Навчальні втрати під час COVID-19: попередній систематичний аналіз»), Covid Economics 77, no. 30 (2021): 145–53.

¹²⁶ Premise, "Ukraine & Romania: Children Psychosocial Health and Education," («Україна та Румунія: Психосоціальне здоров'я дітей та освіта»), ситуаційний звіт, 14 червня, 2022 р.

професійної (професійно-технічної) освіти і для дошкільнят, у випадку яких якість освіти залежить від живої взаємодії та практики. Ці результати вказують на те, що українські учні всіх рівнів втрачають велику кількість викладацького часу, що ймовірно призведе до серйозних освітніх втрат. До того ж, з огляду на брак електронних пристроїв та належної підтримки батьків, очікується, що онлайн-навчання матиме більш негативні наслідки для вразливих учнів.

Негативний вплив закриття шкіл посилюється з огляду на погіршення психічного здоров'я учнів, що спостерігається після початку вторгнення. Повторювані та тривалі періоди стресу внаслідок війни та переміщення є особливо шкідливими для дітей. За результатами опитування батьків, яке проводилося Gradus Research ¹²⁷, 75 відсотків респондентів повідомили, що їхні діти мали симптоми психологічної травми, а 16 відсотків заявили, що їхні діти демонстрували ознаки погіршення пам'яті, неуважності та зниження здатності вчитися. Окрім посиленого впливу на психічне здоров'я дітей травма також негативно впливає на результати навчання у школі та майбутні фінансові перспективи ¹²⁸. У разі відсутності реагування у межах та поза межами шкільного контексту поширене погіршення психічного добробуту серед учнів матиме довготривалі наслідки.

Поєднання зруйнованої освітньої інфраструктури, втраченого часу викладання та погіршення психічного здоров'я можуть негативно вплинути на людський капітал України. Хоча це і складно обчислити на цьому етапі, погіршення людського капіталу України може бути надзвичайно дорогим вартісним. Поєднання пандемії COVID-19 та війни дорівнює більше року закриття шкіл, що може призвести до зниження показників України щодо Гармонізованих результатів навчання із 481 до 451 пунктів. Відтак, навіть попри відносно гарні результати України у минулому, вона може залишитися позаду країн із найнижчими показниками в Європі ¹²⁹. Таке зниження також матиме довгостроковий вплив на майбутні заробітки з втратою у понад 10 відсотків на рік на учня та із найбільшими втратами у випадку найуразливіших осіб.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Потреби щодо відбудови та відновлення в освітньому секторі оцінюються на рівні 9,3 мільярдів доларів США протягом наступних 10 років. Потреби щодо відбудови нерівномірно розподілені по всій країні, водночас східні області зазнають найбільшої частки пошкоджень. Тим часом потреби щодо відновлення надання послуг більш рівномірно розподілені по країні, що відображає тенденції щодо переміщення, а також загальну готовність системи. Стосовно графіку (пріоритетності), за оцінками, 30 відсотків потреб буде відреаговано у нагальній/короткостроковій перспективі, а решту 70 відсотків потреб будуть поступово закривати протягом наступних 10 років (Таблиця 13). Проте на практиці визначення пріоритетності реагування буде суттєво варіюватися залежно від виду потреби.

Очікується, що відбудова пошкоджених закладів освіти коштуватиме 6 мільярдів доларів США, водночас більшість витрат стосуватимуться закладів загальної середньої освіти. Відбудова повинна відповідати найновітнішим стандартам щодо гарантування безпеки, сталості та якості, визначених урядом. Це означає, що всі пошкоджені заклади будуть обладнані бомбосховищем, а також отримають краще навчальне обладнання відповідно до рекомендацій Нового освітнього простору, розроблених на підтримку впровадження НУШ. Також необхідні сучасні навчальні матеріали, особливо для сфери науки, технологій, інженерії та математики (STEM), щоб допомогти покращити результати навчання, особливо в районах, які зазнали суттєвої шкоди. Зрештою, відповідно до тривалих зусиль уряду до вторгнення, у процесі відбудови потрібно пріоритизувати енергоефективність.

¹²⁷ Gradus Research, "Changes in Children's Lives During the War: Analytical Report," («Зміни в житті дітей під час війни: аналітичний звіт»), квітень, 2022 р., [Посилання](#).

¹²⁸ C. L. Harter and J. F. R. Harter, "The Link between Adverse Childhood Experiences and Financial Security in Adulthood," (К. Л. Хартер та Дж. Ф. Р. Хартер, «Зв'язок між негативним досвідом у дитинстві та фінансовою безпекою в дорослому віці»), Journal of Family and Economic Issues 9 (2021): 1–11.

¹²⁹ H. Patrinos, "Learning Losses in Ukraine Can Amount to Over One Year (News and Research 290)," (Г. Патрінос, «Навчальні втрати в Україні можуть становити понад один рік»), 2 травня, 2022 р., [Посилання](#).

Таблиця 13. Потреби щодо відбудови та відновлення станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальні потреби
Потреби щодо відбудови	Дошкільна освіта	279.1	651.3	930.4
	Загальна середня освіта	918.9	2,144.1	3,063.0
	Заклади позашкільної освіти	53.7	125.4	179.1
	Професійна (професійно-технічна) освіта	275.3	642.5	917.8
	Заклади фахової передвищої освіти	85.9	200.5	286.4
	Заклади вищої освіти	122.6	286.1	408.8
	Спеціалізовані освітні заклади	48.0	112.0	160.0
Потреби щодо відновлення надання послуг	Гарантування безпечного доступу до освіти для всіх	767.3	1,790.3	2,557.9
	Реагування на освітні втрати	180.4	420.9	601.2
	Забезпечення якісної освіти на всіх рівнях	43.5	101.4	144.9
Total		2,774.8	6,474.5	9,249.5

Джерело: МОН та підрахунки команди Світового банку.

Відбудова пошкоджених активів повинна відбуватися відповідно до демографічних тенденцій. Попри те, що майбутні тенденції внутрішньої міграції та повернення до України важко передбачити, очікується, що значна кількість українських домогосподарств вирішить залишитися за кордоном і що ще більше людей переселиться до іншої частини країни, відмінної від тієї, з якої вони виїхали. Наприклад, попередні докази вказують на суттєве зменшення кількості учнів у нещодавно відновлених районах, таких як Буча¹³⁰. Освітня мережа повинна адаптуватися до цієї нової реальності; залежно від змін у кількості учнів не всі пошкоджені активи буде відбудовано. І навпаки, у районах, які приймають велику кількість ВПО, будуть збудовані нові заклади. На ці тенденції потрібно ретельно зважати в процесі відбудови з метою забезпечення узгодженості з попередніми зусиллями стосовно оптимізації мережі.

Перші потреби щодо відновлення надання послуг стосуються безпечного доступу до освіти та становлять приблизно 2,6 мільярдів доларів США. Основний виклик для МОН полягає у відновленні очного навчання в умовах війни. Попри усвідомлення того, що не всі заклади освіти зможуть відкритися знову у вересні 2022 року, очні заняття залишаються першим кроком на шляху до пом'якшення впливу освітніх втрат і забезпечення високого рівня навчання. Відповідно, МОН оголосило, що відкритися зможуть лише заклади освіти в безпечніших регіонах та заклади, обладнані бомбосховищами. На цьому етапі очікується, що принаймні 8 500 закладів потребуватимуть бомбосховищ. Оскільки шкільні автобуси було мобілізовано українською армією, паралельно необхідні інвестиції у шкільний транспорт задля того, щоб забезпечити учнів можливістю добиратися до шкіл із бомбосховищами. Очікується, що місцеві органи влади та громадянське сус-

¹³⁰ Дистанційне оцінювання проведено для міста Буча в рамках RDNA

пільство займуть провідну роль у цьому процесі відповідно до принципів децентралізації.

Інвестиції у тимчасові заходи також є надзвичайно важливими, доки існуючі заклади освіти не зможуть знову відкритися. Це включає будівництво щонайменше 8 000 готових закладів освіти, особливо у районах, які зазнали суттєвих руйнувань і які прихистили велику кількість ВПО. Водночас надання електронних пристроїв є необхідним задля забезпечення доступу до онлайн-освіти для всіх, особливо вразливих учнів. Місцеві органи влади мають найкраще становище для того, щоб очолити такі заходи. Зрештою, уряд планує інвестувати в українські освітні хаби в сусідніх країнах задля обмеження довгострокової еміграції та сприяння реінтеграції українських учнів за кордоном.

Друга потреба полягає в тому, щоб система освіти України інвестувала щонайменше 0,6 мільярдів доларів США для реагування на освітні втрати, які дедалі збільшуються, та на погіршення психічного здоров'я. Із метою компенсації освітніх втрат, накопичених із березня 2020 року, та забезпечення досягнення мінімальних рівнів досягнень уряду потрібно розробити великомасштабні академічні програми для того, щоб наздогнати пропущений матеріал. Як показують докази, репетиторство онлайн, телефоном або особисто може дати позитивні результати, водночас будучи економічно виправданим¹³¹. Таке репетиторство можна поєднати із місцевими ініціативами, такими як програми на рівні громади та молодіжні позашкільні програми. Водночас МОН має розробити належні інструменти для проведення систематичного оцінювання досягнень учнів, щоб допомогти визначити найбільші види освітніх втрат.

Академічні програми для надолуження втраченого можна поєднувати з комплексним реагуванням на проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям. Задля забезпечення охорони довгострокової здатності учнів навчатися діти та вчителі повинні отримувати належну індивідуальну або групову психологічну підтримку, особливо, ті, які живуть у нещодавно відновлених районах або в районах, де все ще тривають бойові дії. Надання масштабної соціально-емоційної підтримки вимагає, щоб система освіти адаптувалася загалом, наприклад за допомогою адаптування навчальної програми, а

також належного навчання вчителів щодо роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід. Нещодавні інтервенції та докази з інших країн також демонструють позитивний вплив академічних програм надолуження на психосоціальний добробут та емоційну резильєнтність¹³². Таку амбітну програму можна реалізовувати паралельно і потенційно інтегрувати до поступового запуску НУШ.

Зрештою, на майбутнє реформи, пов'язані з освітою, повинні залишатися пріоритетом; потреби оцінюються у 0,1 мільярдів доларів США. У процесі відбудови для України буде надзвичайно важливо мати кваліфіковану робочу силу з професійними та міжособистісними навичками. Саме тому реформи, ініційовані до війни, залишатимуться надзвичайно важливими, особливо ті, які пов'язані з якістю освіти. Україні потрібно буде інвестувати у подальше розгортання НУШ, друкуючи підручники та надалі запроваджуючи нову навчальну програму, яка має стимулювати навички критичного мислення та вирішення проблем серед дітей. До того ж модернізація інформаційної системи з управління освітою в Україні допоможе відслідковувати тенденції та закономірності під час відбудови освітнього сектору. Інвестиції у збір даних дадуть змогу МОН відслідковувати потреби і прогрес, водночас також допомагаючи з загальним розподілом підтримки у системі.

Інвестиції в освіту у сфері точних наук (STEM) і професійну (професійно-технічну) освіту необхідні задля уникнення проблем щодо нестачі навичок у процесі коротко- і довгострокової відбудови. Інвестиції в освіту у сфері точних наук (STEM) і професійну (професійно-технічну) освіту – як у короткостроковій перспективі, так і з метою забезпечення навчання впродовж всього життя – необхідні для забезпечення післявоєнної економіки України кваліфікованою робочою силою. МОН очікує, що у процесі відбудови України суттєво зросте попит на окремі професії, такі як електрики та будівельники (які традиційно здобуваються на рівні професійної освіти) або інженери та ІТ фахівці (які здобуваються на рівні вищої освіти). Відтак модернізовані програми освіти у сфері точних наук (STEM) та професійної (професійно-технічної) освіти на основі дуального принципу (поєднання традиційної професійної (професійно-технічної) освіти та практичного навчання у процесі роботи) є основоположними для забезпечення стійкого процесу відбудови. Водно-

¹³¹ Див., наприклад, M. Carlana and E. La Ferrara, "Apart but Connected: Online Tutoring and Student Outcomes During the COVID-19 Pandemic," (M. Карлана та Е. Ла Феррара, «Окремо, але на зв'язку: онлайн викладання та результати учнів під час пандемії COVID-19»), IZA Discussion Paper 14094, IZA Institute of Labor Economics, Бонн, 2021 рік, [Посилання](#).

¹³² Початкові докази, отримані в результаті реалізації пілотного проєкту під керівництвом організації «Навчай для України» у квітні – червні 2022 року, вказують на позитивний вплив онлайн-академічних програм для надолуження на соціально-емоційні навички та добробут українських учнів.

час забезпечення якісних рекомендацій у процесі вибору кар'єри допоможе забезпечити кращу узгодженість між освітою і потребами ринку праці для коротко- і довгострокової відбудови.

Попри очікування щодо того, що МОН керувати процесами відбудови і відновлення, органи місцевої влади мають бути наділені значними обов'язками та ресурсами. З огляду на його центральну роль у формуванні освітньої політики, МОН, ймовірно, очолюватиме реалізацію стратегії відбудови і відновлення. Для підтримки виконання своїх завдань МОН може покладатися на мережу незалежних установ, зокрема Державну службу якості освіти України, Інститут освітньої аналітики, Український центр оцінювання якості освіти та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Водночас процес відбудови й відновлення має відбуватися разом із поточними реформами щодо децентралізації у секторі освіти і відтак забезпечити місцеві органи влади автономією.

Також очікується, що міжнародні партнери будуть активно залучені до процесу відбудови і відновлення. Під час Конференції з питань відновлення України уряд оголосив, що різні країни взяли на себе зобов'язання відбудувати різні регіони (наприклад, Німеччина – Чернігів, Канада – Суми)¹³³, із високою ймовірністю того, що вони будуть використовувати свої національні рішення для забезпечення безпечної і зеленої відбудови. Отже, можуть знадобитися подальші консультації між відповідними країнами та урядом для інформування осіб, відповідальних за реалізацію, стосовно збитків, завданої шкоди та потреб на відновлення. Водночас війна пришвидшила отримання Україною членства в ЄС, країна отримала статус «кандидата». Це повинно сприяти більшому інтегруванню європейських принципів, підходів та практик у процесі відбудови та реформування освітнього сектору.

Керівні принципи відновлення

- Попри надзвичайно велику складність, МОН та місцеві органи влади повинні пріоритизувати організацію очних занять (хоча б у безпечніших регіонах з меншим пошкодженням інфраструктури) у координуванні з запуском академічних програм надолуження. Цей крок буде надзвичайно важливим для обмеження освітніх втрат, особливо серед вразливих учнів.
- Повернення як до очних, так і до онлайн-занять у вересні потрібно буде поєднати з масштабною психосоціальною підтримкою задля обмеження поширеності травми серед учнів та вчителів.
- Україні потрібно мобілізувати свій людський капітал задля підтримки процесу свого відновлення. Інвестиції у високоякісну та орієнтовану на ринок праці професійну (професіно-технічну) та вищу освіту будуть ключовим елементом, особливо у ремеслах та сферах, які стосуються процесу відбудови і відновлення. Запровадження коротко- і довгострокового навчання допоможе забезпечити гнучку освіту, яка може адаптуватися до потреб відновлення.
- Відбудова опорних шкіл та організація шкільних автобусів має стати пріоритетом, оскільки вони є надзвичайно важливими для обмеження еміграції та охорони людського капіталу в громадах.
- Відбудова пошкоджених і зруйнованих активів потребуватиме ретельного планування задля забезпечення узгодженості з потребами нових тимчасових і постійних демографічних зрушень та з давньою потребою в оптимізації мережі.
- Реформи, ініційовані до війни, є можливістю для МОН покращити якість та ефективність освітньої системи. Ці ініціативи потрібно реалізовувати навіть під час війни задля просування резильєнтності та інклюзивності у процесі відбудови й відновлення.

Обмеження та рекомендації

Із метою проведення аналізу завданої шкоди та збитків команда Світового банку використовувала дані, які систематично збираються МОН. МОН регулярно збирає дані про завдану шкоду та збитки, а також про становище вчителів та учнів. Для команди Світового банку корисним також було дослідження, яке проводилося на рівні громад МОН та ЮНІСЕФ, а також інші дослідження, які проводилися приватними дослідницькими компаніями, та аналізи, надані партнерами з розвитку. Проте важливо зазначити, що МОН не дуже добре враховує потреби на місцевому рівні, оскільки часом під час війни спостерігалися проблеми з комунікацією. Це є особливо важливим, оскільки багато освітніх заходів координуються місцевими органами влади.

¹³³ Focus, «Представили електронну карту відновлення зруйнованих областей України», 5 липня 2022 року, [Посилання](#).

З огляду на пріоритети, визначені МОН, команда Світового банку використала широкий підхід до потреб в освітньому секторі, в результаті чого отримано високі підрахунки. МОН представило список потреб на розгляд міжнародних партнерів із обчисленими витратами¹³⁴, який використовувався як початковий рівень для проведення цього аналізу. Список адаптували та змінювали за потреби, залежно від оновленої наявної інформації. Водночас команда включила додаткові потреби щодо відновлення, такі як: психологічна підтримка для учнів та вчителів, академічні програми надолуження втраченого, спорудження готових закладів освіти і додавання бомбосховищ до закладів освіти. Ці додаткові потреби належать до найбільш дорогих, особливо у випадку сховищ, та наразі оцінюються у 1,85 мільярдів доларів США для приблизно 60 відсотків непошкоджених навчальних закладів.

Основне обмеження оцінювання стосується підрахунків завданої шкоди та збитків, які, ймовірно, є заниженими. Дані щодо завданої шкоди та збитків було отримано від МОН та КШЕ. Проте у наявних даних та аналізі бракує інформації про вартість пошкоджених і знищених шкільних матеріалів та обладнання. Команда очікує, що ці суми будуть високими, особливо у випадку руйнування обладнання для точних наук (STEM). По-друге, стосовно втрат у команди Світового банку не було доступу до детальних даних про невиплачену заробітну платню викладачів і вчителів усіх освітніх рівнів; наявна інформація стосується лише вчителів закладів середньої освіти. Більше інформації у цій сфері допомогло б прояснити ситуацію вчителів під час війни і тиск, із яким вони зіткнулися.

Із метою отримання більш достовірного уявлення про підрахунки в освітньому секторі, окрім зазначених вище, під час проведення майбутніх оцінювань потрібно враховувати таке:

- Конкретний аналіз несплачених сум плати за навчання у тісній співпраці з місцевими органа-

ми влади знадобиться для врахування збитків, понесених дитячими садочками та закладами фахової передвищої і вищої освіти. Це буде особливо релевантним на початку наступного навчального року для оцінювання зниження рівня вступу до навчальних закладів.

- Глибоке оцінювання навчальних збитків є важливим для розуміння впливу закриття шкіл, з огляду на погіршення стану психічного здоров'я та пов'язані із цим майбутні збитки щодо доходу. Надзвичайно важливо, що таке оцінювання допоможе з визначенням особливо вразливих учнів.
- Очікуваний вплив на людський капітал має стати ключовим елементом майбутніх оцінювань. За наявності більшої кількості даних аналіз може враховувати такі елементи, як навчальні оцінювання, обчислення втраченого часу викладання, аналіз рівня вступу до навчальних закладів / вибуття з таких закладів чи перехід до третинної освіти або ринку праці.
- Потреби щодо відбудови залежать від надбавок стосовно принципу «краще, ніж було» (build back better), обчислених відповідно до суми завданої шкоди, проте за умови наявності детальніших планів модернізації різних видів закладів навчання можна отримати кращі підрахунки.
- Із метою забезпечення кращого використання ресурсів та надання можливої допомоги місцевим громадам потрібно відповідно інтегрувати майбутні оцінювання до стратегії оптимізації мережі закладів освіти. Оскільки очікується, що війна матиме сильний вплив на освітню мережу, ретельне вивчення змін у популяції учнів та викладачів у всій Україні стане ключовим елементом у процесі відбудови та оптимізації мережі.

¹³⁴ Міністерство освіти і науки України, «Проектні пропозиції МОН», 2022 рік, [Посилання](#).

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Огляд

Згідно з оцінками, завдана шкода сектору охорони здоров'я становить 1,4 мільярда доларів США. Це відображає грошову оцінку вартості зруйнованої та пошкодженої інфраструктури сектору охорони здоров'я, яка включена до інвентаризації пошкоджень Міністерства охорони здоров'я (МОЗ). Фактичний рівень завданої шкоди, ймовірно, є більшим, з огляду на неповну звітність про пошкоджені об'єкти на територіях, які тимчасово не підконтрольні уряду, та щодо об'єктів приватного сектору. Орієнтовні збитки в 6,4 мільярда доларів США включають витрати на розчищення завалів і знесення зруйнованих об'єктів, втрату доходів приватних надавачів послуг, втрати від фінансування закладів, які не функціонували в повному обсязі під час війни, а також додаткові втрати здоров'я населення. Потреби на відновлення сектору охорони здоров'я оцінено в 15,1 мільярда доларів США для покриття пошкодженої інфраструктури і збитків у секторі охорони здоров'я, а також збільшення обсягу критичних медичних послуг для населення України. Ця сума включає вартість будівництва нової інфраструктури з використанням принципу «кращої відбудови» (building back better) і негайного відновлення частково пошкоджених об'єктів. Вона охоплює також значне розширення послуг з реабілітації та психічного здоров'я в Україні, частку яких необхідно буде збільшити, щоб подолати наслідки війни. Оцінка потреб не включає повної вартості відновлення сектору охорони здоров'я. З наведених потреб на відновлення 1,2 мільярда доларів необхідні терміново у нагальній/короткостроковій перспективі.

Контекст

Упродовж останніх п'яти років у секторі охорони здоров'я України відбулися серйозні реформи фінансування та надання медичних послуг. У межах ключової реформи фінансування охорони здоров'я, ініційованої в 2017 році, було визначено обсяг гарантованих державою послуг відповідно до фінансованої державою Програми медичних гарантій (ПМГ) та окреслено нові відносини між Національною службою здоров'я України (НСЗУ), як стратегічним замовником медичних послуг, і державними й приватними надавачами медичних послуг. Уряд фінансував сферу охорону здоров'я, виділяючи на неї приблизно 13 відсотків від загальних державних витрат або 3,7 відсотка прогнозованого ВВП у 2022 році, здебільшого спрямовуючи їх через НСЗУ для фінансування медичних послуг. Крім того, близько 50 відсотків загальних витрат на охорону здоров'я становили витрати «з власної кишені», більшість з яких йшла на придбання ліків і неофіційну оплату медичних послуг.

Медичні послуги в Україні надає широка мережа державних і приватних надавачів, зокрема близько 1900 державних лікарень загального профілю та монопрофільних лікарень¹³⁵, 189 спеціалізованих поліклінік¹³⁶, понад 22,3 тис. аптек і майже 7 тис. закладів первинної медичної допомоги. Крім того, понад 19 тис. приватних надавачів медичних послуг мають діючі медичні ліцензії на надання різноманітних видів медичних послуг; з них приблизно 51 відсоток становлять надавачі стоматологічної допомоги та 6 відсотків –

¹³⁵ Стационарні заклади, які здебільшого приймають і лікують пацієнтів з певним станом здоров'я (наприклад, туберкульозні чи психіатричні лікарні).

¹³⁶ Спеціалізовані амбулаторні заклади.

надавачі первинної медичної допомоги. Станом на 12 травня 2022 року 930 із 19 тис. приватних надавачів медичних послуг уклали контракти з НСЗУ для надання первинної медичної допомоги (ПМД) як приватні медичні практики. Незважаючи на те, що більша частина інфраструктури в галузі є зношеною та морально застарілою, впродовж минулих років було вкладено значні інвестиції в модернізацію закладів первинної та спеціалізованої медичної допомоги в межах програми сільської сімейної медицини та ініціативи «Велике будівництво», спрямованої на модернізацію інфраструктури в країні.

Відповідно до ПМГ, за даними НСЗУ, у 2021 році 32,5 мільйона осіб (або 79 відсотків 41,3-мільйонного населення України) отримували медичні послуги за форматом підписання декларацій із надавачами первинної медичної допомоги, з них понад 2 мільйони осіб брали участь у програмі «Доступні ліки» та понад 14 мільйонів осіб отримали електронні направлення для отримання медичної допомоги на спеціалізованому рівні. Крім того, згідно з даними НСЗУ, у лікарнях було проліковано 4 099 200 пацієнтів, зокрема 581 725 випадків COVID-19. Службою екстреної медичної допомоги на догоспітальному етапі було здійснено понад 7 421 316 виїздів до пацієнтів; з них 6 149 530 (або 83 відсотки) завершилися госпіталізацією.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Незабаром після стрімкої ескалації війни в Україні у 2022 році МОЗ розпочало збір інформації про шкоду, яку зазнали заклади охорони здоров'я. Дані про завдану шкоду надали власники закладів на основі самооцінки. На час цієї оцінки RDNA дані МОЗ були повнішими, ніж дані з інших джерел. Для аналізу завданої шкоди інфраструктурі охорони здоров'я було використано повний перелік пошкоджень, наданий МОЗ станом на 1 червня 2022 року. Завдана шкода, за даними МОЗ, була вибірково перевірена та підтверджена відвідуванням об'єктів у Київській області.

Загалом, станом на 1 червня, було повідомлено про пошкодження або руйнування 581 закладу охорони здоров'я, зокрема 557 закладів у державному секторі. Більша частина пошкоджень припадає на центри первинної медико-санітарної допомоги (264 об'єкти), на другому місці – лікарні загального профілю та монопрофільні лікарні (155 об'єктів). Обсяг завданої шкоди було визначено з урахуванням повідомленого рівня пошкоджень та експертних оцінок загальної площі пошкоджених об'єктів. Для грошової оцінки завданої шкоди використовувалася визначена Міністерством розвитку громад і територій собівартість квадратного метра з урахуванням типу об'єкта, скоригована на орієнтовні збитки від втрати обладнання та інших медичних матеріалів залежно від масштабів пошкодження. У Таблиця 14 наведено оцінку завданої шкоди за типами пошкоджених і зруйнованих об'єктів охорони здоров'я.

Таблиця 14. Оцінка завданої шкоди та збитків.

Тип об'єкта	Зруйнований об'єкт (рівень пошкодження 40–100%)			Пошкоджений об'єкт (рівень пошкодження < 40%)			Оцінка завданої шкоди (млн дол. США)			Частка (%)
	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні	
Лікарня загального профілю	30	30	0	56	56	0	446.8	446.8	0.0	32.2%
Монопрофільна лікарня	27	27	0	42	42	0	352.9	352.9	0.0	25.4%
Центр первинної медико-санітарної допомоги	100	100	0	164	164	0	219.6	219.6	0.0	15.8%
Центр екстреної медичної допомоги	7	7	0	14	14	0	71.4	71.4	0.0	5.2%
Поліклініка	3	3	0	21	21	0	57.0	57.0	0.0	4.1%

Тип об'єкта	Зруйнований об'єкт (рівень пошкодження 40–100%)			Пошкоджений об'єкт (рівень пошкодження < 40%)			Оцінка завданої шкоди (млн дол. США)			Частка (%)
	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні	
Стоматологічна клініка	10	10	0	9	9	0	23.4	23.4	0.0	1.7%
Реабілітаційний заклад	3	3	0	8	8	0	25.0	25.0	0.0	1.8%
Центр крові	2	2	0	3	3	0	6.9	6.9	0.0	0.5%
Бюро аутопсії / судово-медичної експертизи	0	0	0	5	5	0	32.7	32.7	0.0	2.4%
Ланцюг постачання / склад	2	2	0	4	4	0	29.3	29.3	0.0	2.1%
Навчальний заклад (медичний)	1	1	0	8	8	0	35.4	35.4	0.0	2.6%
Дитячий будинок	1	1	0	3	3	0	34.1	34.1	0.0	2.5%
Сервісний відділ / відділ поліції	11	11	0	23	23	0	20.6	20.6	0.0	1.5%
Проміжний підсумок	197	197	0	360	360	0	1,355.2	1,355.2	0.0	97.7%
Фізичні особи – підприємці	0	0	0	1	0	1	5.7	0	6	0.4%
Інші приватні надавачі послуг	19	0	19	4	0	4	25.8	0	26	1.9%
Проміжний підсумок	19	0	19	5	0	5	31	0	31	2.3%
Загалом	216	197	19	365	360	5	1,386.7	1,355.2	31.5	100.0%

Джерело: МОЗ.

Завдана шкода була зафіксована у приблизно 5,6 відсотка від загальної кількості закладів охорони здоров'я в державному секторі. В окремих областях державна інфраструктура охорони здоров'я зазнала більшої шкоди, ніж в інших; найбільше постраждали Донецька, Харківська та Миколаївська області. Розподіл завданої шкоди за областями наведено в Таблиця 15 (див. також таблицю 16). Завдана шкода приватним об'єктам вказується як менш значна: лише 0,5 відсотка загальної площі об'єктів приватної власності, щодо яких було надано відповідні дані, зазнали якоїсь шкоди. Ці оцінки, ймовірно неповні, бо МОЗ зосередило свій збір даних на державних закладах. Можливим варіантом непрямой оцінки завданої шкоди приватним закладам є розгляд повідомлень про завдану шкоду аптекам, які переважно є приват-

ними. Наявні дані свідчать про те, що принаймні 437 аптек повністю пошкоджено, а це означає, що 2,1 відсотка всіх аптек не працюють через руйнування, пов'язані з війною.

Пропонована оцінка завданої шкоди інфраструктури охорони здоров'я – 1,4 мільярда доларів США – є консервативною та неповною. Ймовірно, вона недооцінює завдану шкоду на тимчасово непідконтрольних Уряду України територіях (території Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей). Не було враховано деяких додаткових активів, наприклад пошкоджених автомобілів швидкої допомоги (станом на 10 липня 2022 року було пошкоджено 60 транспортних засобів).

Таблиця 15. Інвентаризація завданої шкоди за областями та типами надавачів послуг станом на 1 червня 2022 року (кількість і частка)

Область	Частка закладів (%)			Частка постраждалої площі (%)			Кількість закладів		
	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні
Черкаська	0.5%	0.7%	0.0%	0.3%	0.4%	0.0%	1	1	0
Чернігівська	13.6%	15.2%	0.0%	15.4%	16.4%	0.0%	47	47	0
Чернівецька	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Дніпропетровська	0.6%	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	5	5	0
Донецька	20.3%	26.6%	9.1%	23.9%	27.6%	6.1%	137	115	22
Івано-Франківська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Харківська	11.1%	17.5%	0.0%	12.8%	16.1%	0.0%	109	109	0
Херсонська	12.8%	17.0%	0.0%	1.6%	1.9%	0.0%	51	51	0
Хмельницька	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Кіровоградська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Київська	11.1%	16.3%	0.9%	3.1%	4.0%	0.5%	75	73	2
м. Київ	1.4%	9.2%	0.0%	1.6%	3.9%	0.0%	24	24	0
Луганська	4.4%	5.3%	0.0%	7.9%	8.6%	0.0%	20	20	0
Львівська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Миколаївська	14.7%	19.7%	0.0%	9.4%	12.0%	0.0%	42	42	0
Одеська	0.1%	0.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	1	1	0
Полтавська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Рівненська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Сумська	2.7%	3.0%	0.0%	0.3%	0.3%	0.0%	13	13	0
Тернопільська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Вінницька	0.9%	1.1%	0.0%	0.6%	0.7%	0.0%	5	5	0
Волинська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Закарпатська	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0
Запорізька	5.2%	8.2%	0.0%	4.4%	5.2%	0.0%	27	27	0
Житомирська	6.3%	8.0%	0.0%	7.5%	8.7%	0.0%	24	24	0
Середнє / Загалом	3.9%	5.6%	0.5%	3.2%	3.7%	0.3%	581	557	24

Джерело: МОЗ. Дані про постраждалу площу та початковий стан отримано з використанням записів реєстру ліцензованих об'єктів.

Таблиця 16. Інвентаризація завданої шкоди за областями та типами надавачів послуг станом на 1 червня 2022 року (м², млн дол. США)

Область	Постраждала площа (м ²)			Вартість (млн дол. США)		
	Загалом	Державні	Приватні	Загалом	Державні	Приватні
Черкаська	868	868	0	0.1	0.1	0.0
Чернігівська	72,061	72,061	0	89.4	89.4	0.0
Чернівецька	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Дніпропетровська	333	333	0	5.8	5.8	0.0
Донецька	273,397	261,557	11,840	452.9	423.3	29.6
Івано-Франківська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Харківська	178,766	178,766	0	231.0	231.0	0.0
Херсонська	9,456	9,456	0	119.3	119.3	0.0
Хмельницька	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Кіровоградська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Київська	21,875	21,061	814	108.8	106.9	1.9
м. Київ	32,435	32,435	0	133.3	133.3	0.0
Луганська	66,236	66,236	0	94.0	94.0	0.0
Львівська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Миколаївська	25,108	25,108	0	76.1	76.1	0.0
Одеська	384	384	0	0.6	0.6	0.0
Полтавська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Рівненська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Сумська	2,334	2,334	0	4.6	4.6	0.0
Тернопільська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Вінницька	3,427	3,427	0	13.5	13.5	0.0
Волинська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Закарпатська	0	0	0	0.0	0.0	0.0
Запорізька	46,369	46,369	0	22.6	22.6	0.0
Житомирська	36,503	36,503	0	34.7	34.7	0.0
Середнє / Загалом	769,552	756,899	12,654	1,386.7	1,355.2	31.5

Джерело: МОЗ. Дані про постраждалу площу та початковий стан отримано з використанням записів реєстру ліцензованих об'єктів.

Загальна консервативна оцінка збитків з використанням доступних даних становить 6,4 мільярда доларів США, як показано в Таблиці 17. Вона включає оцінку витрат для необхідного знесення об'єктів і розчищення завалів на постраждалій інфраструктурі охорони здоров'я. Відповідно до стандартного підходу, який використовується для цієї RDNA, в оцінках для повністю зруйнованих активів на знесення об'єктів припадає 14,1 відсотка від повної вартості, а 1,875 відсотка від повної вартості – на розчищення завалів; в оцінці для частково пошкоджених об'єктів 1,25 відсотка вартості припадає на розчищення завалів. У разі

використання цього підходу загальна сума збитків, пов'язаних із таким типом завданої шкоди, становить 281,4 мільйона доларів США (див. підсумок приблизних збитків у Таблиці 17).

Збитки приватних надавачів медичних послуг (зокрема аптеки) оцінювали, порівнюючи економічну діяльність і доходи за місяці, що передували ескалації війни в лютому 2022 року, з відповідними показниками в наступні місяці. За оцінками, найбільші збитки у цій категорії зафіксовано в місті Києві (44 відсотки), у Донецькій (13 відсотків),

Таблиця 17. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Оцінка	Оцінки збитків (млн дол. США)	Частка (%)
Знесення зруйнованих об'єктів і розчищення завалів	Оцінку здійснено з використанням стандартизованого підходу для цієї RDNA	281.4	4.4
Втрата доходів приватними надавачами медичних послуг	Оцінку здійснено через порівняння економічної діяльності та доходів у місяці до та після війни	1,472.1	23.0
Додаткові видатки у сфері охорони здоров'я	Оцінюються як 10% від Програми медичних гарантій	549.8	8.6
Втрати здоров'я	Кількісно оцінено як додаткову втрату DALY для кожного конкретного класу захворювань, включно з 5% додаткових втрат DALY через інфекційні захворювання, 3% – через неонатальні розлади та недостатнє харчування, 3% – через розлади здоров'я у матерів, 4% – через нові НІЗ та недостатній догляд, 10% – через психічні розлади та 5% – через завдання собі ушкоджень і міжособистісного насильства	4,089.6	64.0
Загалом		6,392.9	100

Джерело: КШЕ – для оцінки втрат надавачів приватних медичних послуг. Решту оцінок здійснено оцінювальною групою.

Примітка: для оцінки вартості додаткових видатків на охорону здоров'я було використано спільну модель з Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

Луганській (7 відсотків), Київській (7 відсотків) та Одеській (6 відсотків) областях.

Значна сума збитків пов'язується з погіршенням стану здоров'я людей та обмеженням доступу до медичних послуг. Кількісна оцінка збитків визначається як роки життя з поправкою на інвалідність (Disability-adjusted life years, DALY), додатково втрачені населенням України, з деталізацією за класами захворювання (порівнюючи зі щорічними оцінками рівня DALY для України)¹³⁷. Збитки, пов'язані з інфекційними захворюваннями, пояснюються пропуском щеплень дітей і дорослих, відсутністю доступу до чистої води та засобів гігієни, перенаселеним житлом для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) тощо. Збільшення неонатальної та дитячої смертності пов'язане з додатковими неонатальними розладами через збільшення кількості передчасних пологів, деякі з яких відбувалися в умовах, далеких від оптимальних, і збільшенням дефіциту поживних речовин у

харчуванні немовлят і дітей під час війни. Подібно, відсутність допологового та перинатального догляду та догляду у разі ускладнень, пов'язаних із пологами, кількісно оцінюється як втрати, пов'язані з додатковою материнською смертністю. Найбільша група збитків потенційно пов'язана з пропуском епізодів медичного догляду (як-от скринінг, діагностика та подальший нагляд, а також пропуск у лікуванні гострих станів) для людей з неінфекційними захворюваннями (НІЗ) та додатковими захворюваннями, що виникають у цій групі внаслідок війни та неоптимальних умов життя.

Для оцінки прямих збитків, пов'язаних із наслідками для здоров'я, було зроблено дуже обережне припущення про додаткове психічне навантаження та тягар міжособистісного насильства. До DALY було включено додаткові 10 відсотків для врахування розладів психічного здоров'я та додаткові 5 відсотків для врахування міжособистісного насильства. Доступна літерату-

¹³⁷ Показники DALY взято з бази даних Global Burden of Disease Інституту показників та оцінки здоров'я (Institute of Health Metrics and Evaluation) ([Посилання](#)), з використанням останніх (2019) орієнтовних показників DALY для України. Втрата одного DALY покладається за 1 ВВП на душу населення, з використанням прогнозу Міжнародного валютного фонду (МВФ) щодо ВВП для України на 2022 рік (довоєнний прогноз).

Таблиця 18. Потреби на відновлення та відбудову станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Оцінка	Нагальні / коротко-строкові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Сукупні потреби
Потреби у відбудові (будівництво та обладнання)					
Інвестиції у вторинну медичну допомогу – нове	Мережа вторинної медичної допомоги – нові заклади	Із 54 зруйнованих лікарень 80% відбудовуються як нові кластерні лікарні загального профілю, 20% – як спеціалізовані багатопрофільні лікарні	154	7,556	7,710
Інвестиції у вторинну медичну допомогу – відбудоване	Мережа вторинної медичної допомоги – відбудовані заклади	Для 88 лікарень із пошкодженнями, меншими, ніж 40%, до їх пошкодженої площі застосовується вартість ремонту, визначену МОЗ (40% від загальної вартості)	132	0	132
Інвестиції у первинну медичну допомогу, ПМД+/невеликі заклади ПМД	Мережа первинної медичної допомоги	Із 26 зруйнованих закладів ПМД, 40% будуються як заклади ПМД+, 60% – як невеликі заклади ПМД; із 63 пошкоджених закладів ПМД, 40% відбудовуються як заклади ПМД+, 60% – як менші заклади ПМД	29	87	116
Інвестиції в реабілітаційні центри	Реабілітаційні центри	18 нових реабілітаційних центрів і 59 існуючих закладів повністю відбудовуються впродовж 20-річного періоду	23	734	757
Інвестиції в центри психічного здоров'я	Психічне здоров'я	26 нових або повністю відбудованих психіатричних лікарень працюють як заклади психічного здоров'я; 544 центри психічного здоров'я будуються / оснащуються (як складові частини ПМД/ПМД+), і люди навчаються впродовж 20-річного періоду	35	1,143	1,179
Освітні потреби	Психічне здоров'я та реабілітація	Навчання 10 000 осіб	17	96	113
Потреби на відновленні надання медичних послуг					
Додаткові послуги первинної медичної допомоги	Первинна медична допомога – вирішення проблеми не наданих вчасно (планових) медичних послуг	Розраховуються додаткові витрати на ПМГ, необхідні для покриття додаткових потреб населення на рівні ПМД; ПМД фінансується як 0,86% ВВП	595	3,373	3,969
Додаткові потреби в послугах психічного здоров'я	Психічне здоров'я – потреби, пов'язані з війною	Розраховуються додаткові витрати на ПМГ, необхідні для покриття додаткових потреб населення у сфері психічного здоров'я; фінансуються як 0,12% ВВП	83	470	553
Додаткові реабілітаційні послуги	Медична реабілітація – потреби, пов'язані з війною	Розраховуються додаткові витрати на ПМГ, необхідні для покриття надання додаткових реабілітаційних послуг населенню; фінансуються як 0,11% ВВП	78	444	522
Безпосередня підтримка системи охорони здоров'я					
Фінансування обладнання для відділень невідкладної (екстреної) медичної допомоги	Закупівля у межах проєкту Світового банку	Потрібне обладнання закуповується для посилення надання невідкладної допомоги в лікарнях під час війни	35	0	35
Загалом			1,182	13,905	15,086

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ра свідчить про те, що, згідно з даними для інших країн, потенційні збитки, пов'язані з психічним здоров'ям, є вищими, ніж додаткові 10 відсотків у DALY¹³⁸.

Відповідно до методології цієї RDNA, кількісні оцінки безпосередніх збитків від травм і нещасних випадків для цивільного населення та військових не проводилися.

Частка видатків відповідно до ПМГ кількісно оцінюється як додаткові збитки. Оцінки ґрунтуються на моделюванні виплат надавачам медичних послуг у межах ПМГ, які потрібно було продовжувати виплачувати, незважаючи на масове переміщення людей в межах України та за кордоном. За оцінками, в межах ПМГ надавачам медичних послуг було виплачено приблизно 549,8 мільйона доларів США для підтримки їхньої діяльності та як зарплату, і виплати здійснювалися навіть у випадках, коли послуги не надавалися. Вартість виплат обчислюється з використанням фактичних видатків за минулі місяці та прогнозованого фінансування надавачів послуг з використанням запланованих асигнувань, порівнюючи з моделюванням цих видатків на основі фактичних і прогнозованих результатів. Однак до виплат за ПМГ не було включено вартості створення додаткових спроможностей (наприклад на заході України для покриття додаткових потреб ВПО), оскільки більшість надавачів послуг продовжували надавати додаткові послуги в межах уже виділеного фінансування ПМГ.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Витрати на відбудову та відновлення оцінюються на підставі прогнозованих потреб сектору охорони здоров'я. Ці витрати включають оцінки необхідних інвестицій для відновлення відсутньої або пошкодженої інфраструктури, будівництва нової інфраструктури для задоволення нових або значно збільшених потреб у сфері охорони здоров'я та для модернізації існуючих закладів. Вони охоплюють також додаткові ресурси, які будуть необхідні в межах ПМГ для задоволення потреб, пов'язаних із ненаданими вчасно медичними послугами, та додаткових потреб, пов'язаних із

психічним здоров'ям і реабілітацією прямих і непрямих жертв війни. Загальна оцінка потреб на відновлення становить приблизно 15,1 мільярда доларів США; оцінки наведено в Таблиця 18.

Оцінки витрат на відновлення та модернізацію інфраструктури стосуються заміни зруйнованих і пошкоджених закладів первинної та вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги. Найбільших витрат потребує заміна лікарень, оскільки значна частина існуючої лікарняної інфраструктури зношена, і для модернізації лікарняного обслуговування в Україні будуть потрібні значні інвестиції. Із повністю зруйнованих лікарень 80 відсотків планується відбудувати як лікарні загального профілю (кластерні) із середньою місткістю 350 ліжок і площею 31,5 тис. м²; орієнтовна вартість будівництва та оснащення однієї такої сучасної лікарні становить 67 мільйонів доларів США. Ще 20 відсотків лікарень планується побудувати як спеціалізовані лікарні загального профілю, спеціалізацію яких (наприклад опікових центрів) визначатимуть потреби. Вартість лікарні «під ключ» із центром передового досвіду за певною спеціалізацією оцінюється в 133 мільйонів доларів США для лікарні на 600 ліжок площею 60 тис. м². Такі лікарні не обов'язково слід будувати на тих самих ділянках, де були розташовані зруйновані, оскільки кожна лікарня загального профілю матиме достатню потужність, щоб покрити потреби 250 тис. осіб у стаціонарному лікуванні, а спеціалізована лікарня матиме потужність, достатню для обслуговування від 750 тисяч до 1 мільйона осіб. Для обчислення необхідної вартості відбудови частково пошкоджених лікарень застосовували 40 відсотків від поточного кошту рису МОЗ для будівництва 1 м².

Сума інвестицій в заклад ПМД оцінюється з використанням принципа «краще ніж було» (build back better) та передбаченням нових функціональних можливостей для заміни деяких можливостей лікарень. Витрати на заміну пошкоджених та зруйнованих закладів ПМД розраховуються з припущенням, що будівництво одного повністю обладнаного закладу ПМД з додатковими потужностями для задоволення потреб приблизно 8000 осіб (ПМД+) коштуватиме 1,25 мільйона доларів США. Реконструкція існуючого закладу ПМД під заклад ПМД+ коштуватиме 0,6 мільйона доларів США. Для невеликого закладу ПМД вартість будівництва становить 0,18 мільйона доларів США, а вартість відбудови – 0,09 мільйона доларів США.

¹³⁸ Див., наприклад, Р.С. Мурті та Р. Лакшмінараяна, «Наслідки війни для психічного здоров'я: стислий огляд результатів дослідження (R. S. Murthy and R. Lakshminarayana, "Mental Health Consequences of War: A Brief Review of Research Finding"), World Psychiatry 5, no. 1 (February 2006):25–30, [Посилання](#).

Нові інвестиційні потреби на відновлення, пов'язані з наслідками війни, охоплюють інвестиції в центри психічного здоров'я та реабілітації. Загалом для обслуговування потреб населення знадобиться 18 нових реабілітаційних центрів та 59 перепрофільованих закладів. Оцінку витрат на будівництво та реконструкцію цих закладів здійснено на 20-річну перспективу, і лише половину з них включено до 10-річного прогнозу потреб. Аналогічно, інвестиції в будівництво або перепрофільовання 26 нових або повністю перебудованих психіатричних клінік і 544 центрів психічного здоров'я оцінюються на 20-річну перспективу; лише половину цих витрат включено до 10-річного прогнозу потреб.

Додаткові оцінки покривають потребу у відновленні надання послуг. Через завдану шкоду, пов'язану з війною, надання базової медичної допомоги було припинено для багатьох людей в Україні, і потрібно буде докласти значних зусиль для відновлення зв'язків пацієнтів із надавачами медичних послуг, щоб можна було виправити наслідки пропущеної профілактичної допомоги чи лікування. Для підтримки цього процесу знадобляться додаткові інвестиції в ПМД, і очікується, що протягом наступних 10 років фінансування ПМД у межах ПМГ збільшиться з поточних 0,62 відсотка ВВП до 0,86 відсотка ВВП, що має покрити додаткові потреби. Ресурси, необхідні для надання додаткових послуг з психічного здоров'я та реабілітації, також оцінюються як збільшення асигнувань у ПМГ; ці ресурси потрібно буде збільшити на 0,3 відсоткового пункту ВВП для кожного пакету ПМГ, що охоплює послуги з психічного здоров'я та реабілітації. Оскільки фінансування медичних послуг вже зосереджено на лікарнях, сюди не включено додаткові витрати на лікарняне обслуговування.

Поточні інвестиції в межах фінансування Світовим банком «Додаткове фінансування поліпшення охорони здоров'я на службі у людей», який забезпечив надання 35 мільйонів доларів США на закупівлю додаткового обладнання для відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, було включено до оцінки потреб.

Обмеження та рекомендації

Деякі обмеження пов'язані з обмеженнями джерел даних. Для визначення початкового рівня аналіз базувався на державному реєстрі медичних ліцензій (виданих медичним закладам).

Незважаючи на те, що реєстр надає найбільш повну інформацію, він не містить інформації про площу ліцензованих закладів, має неповні дані про види медичної діяльності та має прогалини в інших важливих даних. Тому в розрахунках необхідно використовувати припущення.

Для оцінки завданої шкоди сектору охорони здоров'я використовувався набір даних, наданий МОЗ. Він містить інформацію, що базується на самостійно заповнених анкетах, поданих власниками медичних закладів і місцевими органами охорони здоров'я. У деяких анкетах відсутні дані про площу закладів і кількість ліжок, що призводить до низки обмежень у визначенні грошової оцінки зареєстрованих збитків. Ще одним важливим недоліком цього набору даних є те, що він не містить повну інформацію про пошкодження, завдані об'єктам, розташованим на частинах країни, які тимчасово не контролюються урядом, і закладам охорони здоров'я приватного сектору.

Оціночні втрати здоров'я українського населення включені до збитків. Такі збитки було обчислено лише для 2022 року за допомогою оцінки додаткових втрат здоров'я за ключовими класами захворювань, на які найбільш очевидно вплинула війна. Однак такі збитки, дуже ймовірно, призведуть також до збільшення рівнів захворюваності та смертності в найближчі роки, а отже будуть пов'язані з додатковими витратами.

Оскільки методологія RDNA передбачає, що оцінюються лише ті потреби, які безпосередньо пов'язані з відбудовою пошкоджених активів і зі збитками, оцінені потреби у відновленні не повністю покривають потребу у реконструкції надання послуг у секторі охорони здоров'я. Інвестиції, необхідні для більш ефективного задоволення потреб у сфері охорони здоров'я та надання послуг кращої якості, набагато вищі, ніж зазначено в цій Оцінці.

Окрім того, очікується, що фінансування ПМГ у короткостроковій перспективі буде суттєво залежати від зовнішнього фінансування. Однак через існуючу невизначеність такі оцінки не включено до оцінки потреб.

Майбутні оцінки повинні включати завдану шкоду інфраструктурі охорони здоров'я після кінцевого терміну цієї RDNA.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБІВ ДО ІСНУВАННЯ

Огляд

Завдана шкода інфраструктурі соціального захисту (зокрема інтернатним закладам, центрам соціального обслуговування та надавачам соціальних послуг) оцінюється в 164,4 мільйона доларів США. Загалом пошкоджено або зруйновано 56 окремих будівель. Завдана шкода приміщенням, які використовувались органами соціального захисту, наприклад управліннями / відділами, що розміщені в адміністративних будівлях органів місцевого самоврядування, включена до інших частин RDNA. Збитки у сфері соціального захисту і засобів до існування є значними і становлять 50,6 мільярда доларів США¹³⁹. Вони пов'язані з: (i) втратою робочих місць і доходів домогосподарств від заробітної плати, (ii) зростанням рівня бідності та, відповідно, збільшенням видатків на діючі програми соціальної допомоги, які надаються з урахуванням доходів, (iii) збільшенням потреб щодо таких програм, як допомога у зв'язку з втратою годувальника або особам з інвалідністю, і (iv) зниженням можливостей щодо задоволення базових потреб, зокрема доступ до енергоресурсів та продуктів харчування, що потребуватиме значного збільшення видатків на низку соціальних програм, які враховують рівень прожиткового мінімуму, починаючи від пенсій до вже згаданих програм, виплати за якими призначаються з урахуванням доходів. За оцінками, потреби сфери соціального захисту і забезпечення засобів до існування становлять 20,6 мільярда доларів США. Більшість потреб стосуються доходів з відновлення втрачених робочих місць. Повернення втраченої робочої сили потребуватиме додаткових зусиль і витрат (на допомогу у зв'язку з переїздом, допомогу на облаштування на новому місці або компенсацію роботодавцям за працевлаштування).

Контекст

В Україні діє розвинута система соціального захисту населення. Близько 72 відсотків населення прямо чи опосередковано отримують принаймні один вид соціальних виплат. До війни Україна також витрачала значно вищу частку валового внутрішнього продукту (ВВП) на соціальний захист, ніж інші країни регіону (Рисунок 17).

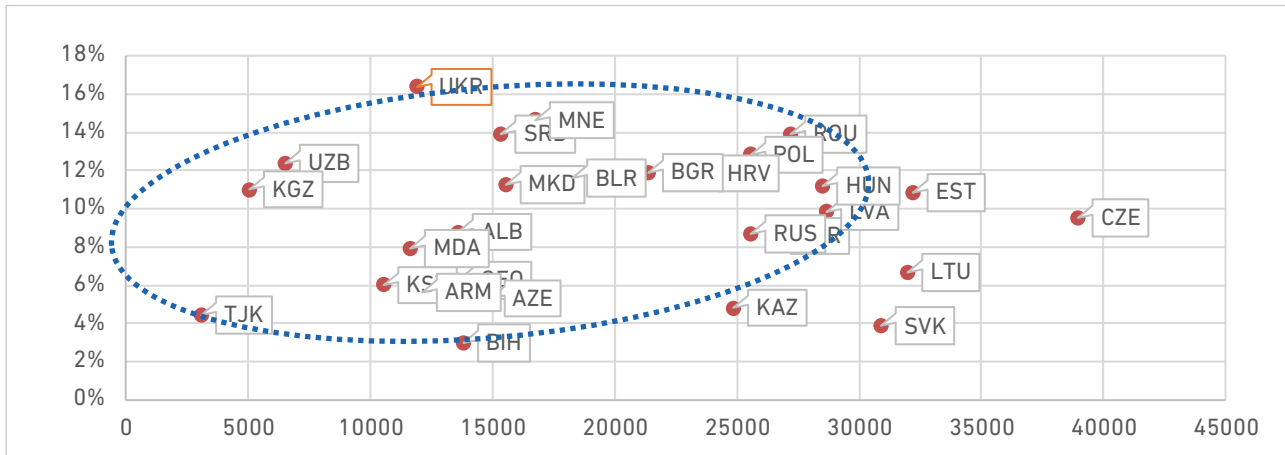
Попри те, що значна частка видатків на соціальний захист припадає на виплату пенсій (9,5 відсотка ВВП у 2021 році), суттєву частину становлять програми соціальної допомоги. У сфері соціальної допомоги важливу роль відіграють програми, які передбачають перевірку доходів одержувачів, такі як житлові субсидії і допомога малозабезпеченим сім'ям; витрати на них залежать від рівня доходів одержувачів і, отже, можуть досить суттєво коливатися (Рисунок 18). Це важливо в контексті проведення оцінки, з огляду на те, що, згідно з прогнозами, до лютого 2022 року в Україні рівень бідності який вимірюється за межею бідності для країн з доходом вище середнього (5,5 доларів США на день за паритетом купівельної спроможності 2011 року), був нижчим за 2 відсотки. Однак, залежно від фактичного падіння споживання громадян та різних сценаріїв реагування (жорстка економія, монетизація дефіциту тощо), рівень бідності може стрімко зрости, а деякі сценарії передбачають його зростання до 58 відсотків¹⁴⁰. Це призведе до радикальних змін щодо програм соціальної допомоги, які обговорюються далі в цьому розділі.

Сфера соціального захисту має розгалужену мережу структурних підрозділів та закладів, які забезпечують надання соціальних послуг та адміністрування програм соціальної допомоги. До їх складу входять майже 2,2 тис. підрозділів з питань соціального захисту населення, близько 1,2 тис.

¹³⁹ Для розрахунку загальної завданої шкоди не включено втрату доходів домогосподарств у 46,05 мільярдів доларів США, щоб уникнути можливого подвійного підрахунку щодо інших секторів.

¹⁴⁰ Світовий банк, «Допомога, відновлення та стійка реконструкція: підтримка невідкладних і середньострокових економічних потреб України», Група Світового банку, 2022 р., [Посилання](#).

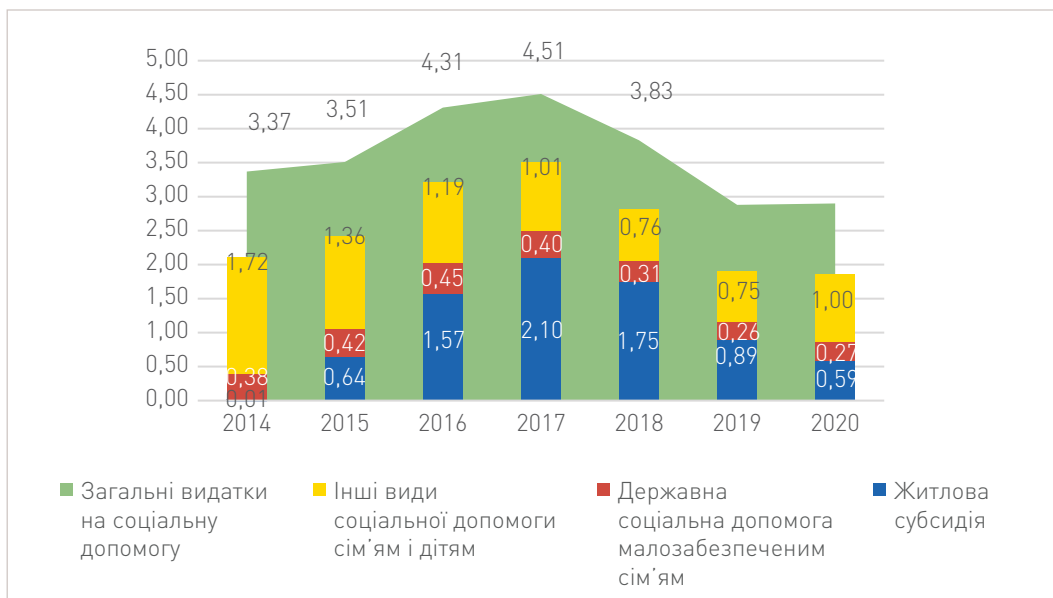
Рисунок 17. Частка витрат ВВП (% , вісь у) на соціальний захист, порівнюючи з ВВП на душу населення (дол. США, вісь х) (ПКС 2011 р.)

Джерело: База даних Світового банку щодо витратів та оцінки даних про соціальний захист (SPeed).

Примітка: ПКС = паритет купівельної спроможності.

Рисунок 18. Структура витратів на соціальну допомогу (% від ВВП) (вісь у)

Джерело: розрахунки співробітників Світового банку.

надавачів соціальних послуг, майже 1,9 тис. відділень Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування і Державної служби зайнятості.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Загальна завдана шкода та збитки для соціального захисту і забезпечення засобів до існування в

Україні оцінюються на рівні 50,6 мільярдів доларів США, що майже повністю складається зі збитків. Завдана шкода у сфері соціального захисту пов'язана зі зруйнованою або частково зруйнованою інфраструктурою, включно з інтернатними закладами, санаторіями та центрами соціального обслуговування. Загалом було пошкоджено або зруйновано 56 таких споруд, загальна сума зав-

Таблиця 19. Оцінка завданої шкоди за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка від загалу (%)
Інтернатні заклади для людей похилого віку, інвалідів та дітей	25	57	34.8
Санаторії, дитячі табори	12	54	32.9
Центри соціального обслуговування	19	53	32.3
Всього	56	164	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

даної шкоди становить 164 мільйони доларів США (таблиця 19)¹⁴¹.

Хаотичні обстріли завдають шкоди соціальній інфраструктурі в охоплених війною регіонах (особливо в Донецькій, Луганській, Харківській та Миколаївській областях). У повернутих під контроль уряду районах Київської, Сумської та Чернігівської областей бойові дії вплинули на стан інфраструктури через пошкодження, відсутність ремонту чи обслуговування. Отже, деякі підрозділи соціального захисту, які адмініструють надання соціальних виплат, а також деякі заклади, які надають соціальні послуги, припинили роботу або скоротили обсяг надаваних послуг. Незважаючи на нижчий рівень шкоди, завданої важливій соціальній інфраструктурі в центральних і західних областях країни, безпрецедентна криза, пов'язана з внутрішнім переміщенням громадян, створила додаткове навантаження на місцеві підрозділи соціального захисту, які мають значно більший обсяг роботи.

Атаки на цивільну інфраструктуру призупинили роботу відділів обслуговування громадян Пенсійного фонду в районах, що постраждали від війни, обмеживши доступ пенсіонерів до послуг. З більш ніж 470 місцевих відділів обслуговування громадян (сервісних центрів) Пенсійного фонду значних пошкоджень зазнали 64, а також 19 із 158 відділень Фонду соціального страхування.

Центри та заклади надання соціальних послуг в громадах, в які прибувають переселенці, приймають дедалі більшу кількість внутрішньо переміщених осіб, включно з людьми похилого

віку, сім'ями з дітьми та особами з інвалідністю. Спроможність цих громад щодо забезпечення надання соціальних послуг і задоволення комплексних потреб уразливих груп населення досягає своїх меж. За даними Мінсоцполітики, з 62 інтернатних закладів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю пошкоджено 10 (див. Вставка 3). Зафіксовано 14 випадків пошкодження реабілітаційних закладів (9 відсотків із 154 підпорядкованих Мінсоцполітики) і шість випадків – центрів надання соціальних послуг. Навіть один такий інцидент може серйозно вплинути на вразливі групи населення, залишити їх без доступу або обмежити доступ до соціальних послуг. До війни (за даними на 2020 рік) система соціальних послуг обслуговувала понад 1 мільйон одержувачів щорічно.

Збитки у сфері соціального захисту та засобів до існування є значними. Причинами є втрата робочих місць і доходів домогосподарств від заробітної плати, зростання бідності, пов'язані з цим більші видатки на діючі програми соціальної допомоги, які надають допомогу з урахуванням доходів, і додаткові потреби у таких програмах, наприклад допомога у зв'язку з втратою годувальника, або програмах, пов'язаних з інвалідністю. Збитки також спричинені зменшенням можливості задовольнити базові потреби, включно з доступністю енергоносіїв та продуктів харчування, що вимагатиме значного збільшення видатків на низку соціальних програм, пов'язаних із прожитковим мінімумом, починаючи від пенсій до програм, що враховують доходи одержувачів. Збитки становлять 50,6 мільярда доларів США, найбільша частка яких припадає на безповоротну втрату робочих місць і робочої сили (Таблиця 20).

¹⁴¹ Пошкодження об'єктів соціальної інфраструктури включають окремі будівлі. Пошкодження, завдані приміщенням спільного користування, які використовувалися для цілей соціального захисту, таким як офіси в адміністративних будівлях органів місцевого самоврядування (наприклад відділи Пенсійного фонду України), включено до інших частин дослідження RDNA. Дані про пошкодження будівель на тимчасово окупованих територіях, у районах ведення бойових дій та прилеглих територіях на момент підготовки RDNA були відсутні.

Вставка 3. Шкода, завдана закладам для найбільш незахищених верств населення

- 11-го березня у Кремінній (Луганська область) російські танки знищили будинок-інтернат для людей похилого віку та інвалідів. В результаті було вбито 56 осіб; 15 тих, хто вижив, були примусово вивезені на окуповану територію.^a
- 11-го березня Оскільський психоневрологічний інтернат для людей похилого віку та осіб з інвалідністю (Харківська область) був обстріляний важкою артилерією, а потім знищений авіаударом. Сотні його пацієнтів були евакуйовані в безпечне місце.^b
- 5-го березня російські війська взяли під контроль психоневрологічний інтернат з геріатричним відділенням у селищі Бородянка (Київська область), взявши у заручники 670 осіб - пацієнтів і персонал. Будівля, яку росіяни використовували як вогневу точку, була сильно пошкоджена, а територія навколо об'єкта замінована. Колонна транспортних засобів, якою зрештою евакуювали пацієнтів і персонал, потрапила під обстріл.^c
- У Чернігівській області 30 дітей віком від 3 до 18 років та їхня вихователька врятувалися з центру соціально-психологічної реабілітації, який був зруйнований після 20 днів обстрілів і ракетних ударів.^d
- Протягом березня-квітня внаслідок бойових дій частково пошкоджено геріатричні пансіонати Києва та Бучі (Київська область); в Атинську (Сумська область) та Пущі-Водиці (Київська область) в психоневрологічних інтернатах пошкоджені дахові покриття, фасади, вікна, двері, інженерні мережі та обладнання.^e Через кілька місяців, 17 липня, Атинський інтернатний заклад було майже знищено артилерійсько-мінометним вогнем.

a Сергій Гайдай, голова Луганської обласної адміністрації, [Посилання](#)

b ТСН, Медіа Груп 1+1, [Посилання](#)

c Радіо Свобода, [Посилання](#) та Bihus.Info, [Посилання](#)

d Укрінформ, [Посилання](#)

e Вечірній Київ, [Посилання](#), LB.ua, [Посилання](#), Укрінформ, [Посилання](#), Укрінформ, [Посилання](#)

Таблиця 20. Вартість збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка від заг. (%)
Втрата доходів домогосподарств	46,051	91.0
Додаткові видатки за програмами з перевіркою доходів	1,178	2.3
Компенсація постачальникам різниці в тарифах на енергоносії (заморожування тарифів)	[оцінка включена до розділу «Енергетика»]	-
Додаткові видатки за програмами, безпосередньо пов'язаними з війною, наприклад соціальна допомога ВПО	3,334	6.6
Вартість демонтажу і вивезення сміття	16	0.1
Всього	50,579	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

За оцінками Міжнародної організації праці, було втрачено близько 4,8 мільйона робочих місць, що дорівнює 30 відсоткам довоєнного рівня зайнятості в Україні¹⁴². Існують оцінки, які передбачають навіть більшу втрату робочих місць: загальнонаціональне опитування, проведене наприкінці квітня, виявило, що 39 відсотків з тих, хто мав роботу до війни, не мали роботи на момент опитування¹⁴³.

Внаслідок збільшення рівня бідності також суттєво збільшаться видатки за існуючими програмами соціальної допомоги, які враховують матеріальне становище одержувачів, такими як житлова субсидія і допомога малозабезпеченим сім'ям. За даними статистики, дохід від заробітної плати становив 60 відсотків сукупного чистого доходу домогосподарств. Прогнозовані втрати домогосподарств внаслідок втрати доходів і підвищення вартості життя становитимуть приблизно 27 відсотків сімейного бюджету. Крім того, Уряд заморозив тарифи, запровадивши компенсацію постачальникам різниці в тарифах. Середня зарплата в Україні до війни (станом на січень 2022 року) становила 534 долари (14 577 грн)¹⁴⁴. Для оцінки суми збитків враховувалася втрата цих доходів на період 18 місяців.

Деякі збитки є результатом збоїв у наданні послуг, які виходять за межі шкоди завданої інфраструктурі. Наприклад, деякі пенсіонери, які стали внутрішньо переміщеними особами або тимчасово виїхали з країни, могли втратити доступ до своїх пенсійних виплат. Зокрема, ця втрата могла торкнутися тих, хто отримував виплати поштою (через Укрпошту), а також тих, хто втратив доступ до української банківської системи, виїхавши з країни.

Наразі уряд використовує цифрові засоби, наприклад платформу «Дія», яка налічує 17 мільйонів користувачів, щоб надати додаткову підтримку, зокрема у такий спосіб була надана одноразова допомога (6 500 грн або 222 долари США) фізичним особам-підприємцям та застрахованим працівникам, які втратили роботу через війну. Проте надання соціальної допомоги вразливим верствам населення, які не можуть користуватися цифровими технологіями, стає дедалі складнішим.

Уряд оцінив видатки, пов'язані з наданням допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО), у 50,5 мільярда грн до кінця календарного року, тобто за 18 місяців розрахункового періоду витрати сягнуть 91 мільярда грн (3,334 мільярда доларів США).

Також з'явилися суттєві нові видатки, безпосередньо пов'язані з війною, наприклад додаткові виплати тим, хто отримав інвалідність внаслідок війни, або сім'ям, які втратили годувальника через війну, особливо під час бойових дій.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Відновлення робочих місць і соціального захисту потребує узгоджених дій у різні періоди часу. Безповоротно втрачені робочі місця не будуть відновлені, оскільки вони були втрачені через припинення діяльності підприємств і через пряму втрату робочої сили. За деякими оцінками, 2,5–3 мільйони людей, які виїхали з України до ЄС, можуть не повернутися, незалежно від розвитку воєнної ситуації¹⁴⁵, тоді як за даними українського Уряду, близько 1,2 мільйона осіб¹⁴⁶, зокрема 211 тис. дітей¹⁴⁷, були примусово депортовані до Росії і, можливо, не зможуть повернутися. За оцінками RDNA, близько 14 відсотків усіх робочих місць можуть бути втрачені назавжди. Відновлення цих робочих місць потребуватиме додаткових зусиль і витрат (надання допомоги у зв'язку з переїздом, допомоги на облаштування на новому місці чи компенсацій роботодавцям для забезпечення працевлаштування). Орієнтовні потреби в сфері соціального захисту і засобів до існування становлять 20,6 мільярдів доларів США протягом 10 років (Таблиця 21).

У найближчій перспективі існує потреба у фінансуванні соціальних видатків, які захистять уразливі групи від додаткового довгострокового впливу, такого як внаслідок застосування негативних стратегій для подолання кризової ситуації. Це включає підтримку через програму

¹⁴² Міжнародна організація праці, «Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки», Аналітична записка МОП, 2022 р., [Посилання](#).

¹⁴³ Група «Рейтинг»: «Дев'яте загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни» [26.04.2022], 28.04.2022 р. [Посилання](#).

¹⁴⁴ [Посилання](#). Тут і надалі використовується обмінний курс 1 долар США = 27,282502 грн.

¹⁴⁵ Вашингтон пост, «Мільйони українських біженців можуть залишитися в ЄС - каже високопоставлений чиновник», 6 червня 2022 р., [Посилання](#).

¹⁴⁶ Рейтерс, «Україна звинувачує Росію в примусовій депортації понад 210 000 дітей», 13 травня 2022 р., [Посилання](#).

¹⁴⁷ Уряд України, Новини Офісу Омбудсмена, 13 травня 2022 р., [Посилання](#).

Таблиця 21. Потреби у реконструкції та відновленні в сфері соціального захисту станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка від загалу (%)
Відновлення безповоротно втрачених робочих місць	14,432	70.0
Допомога з урахуванням матеріального становища	4,107	19.9
Соціальна допомога ВПО	259	1.3
Відбудова соціальної інфраструктури та операційні витрати	386	1.9
Відновлення соціальних послуг	900	4.4
Соціальна допомога військовим та інші довгострокові виплати, пов'язані з війною	533	2.6
Всього	20,617	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: потреби щодо виплат за програмами, що надаються з урахуванням доходів, виплат ВПО, надання соціальних послуг, а також соціальної допомоги військовим включають лише оцінки на найближчий / короткостроковий період внаслідок значної кількості чинників, що впливають на такі потреби в середньо-/ довгостроковому періоді, як зміна доходів та вартості базових потреб, включно з продуктами та енергоносіями, протягом цього періоду

малозабезпечених сімей, яка має на меті забезпечити таким сім'ям підтримку для покриття базових потреб, а також через субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, спрямовані на запобігання енергетичній бідності, особливо під час опалювального сезону в суворі зими. Прогнозується, що витрати, пов'язані з цими та іншими програмами (такими як соціальна допомога ВПО або вартістю відновлення соціальних послуг, але без урахування субсидій, які стануть частиною таких витрат після відміни «заморожування» тарифів), досягнуть 8,1 мільярда доларів США. Очікується, що додаткові витрати за програмами, що враховують матеріальний стан одержувачів, продовжаться після середньо-/довгострокового періоду, водночас ці видатки не були оцінені через їх залежність від зміни доходів та вартості базових потреб, таких як їжа або енергоносії, щодо яких є значна невпевненість.

Протягом періоду відновлення необхідно розширити програми, які стимулюватимуть зайнятість і стануть підґрунтям для довгострокового відновлення. Вартість відновлення одного робочого місця може становити від 20 000 доларів США ¹⁴⁸ до 60 000 доларів США; також вірогідно, що існує зв'язок між вартістю створення робочого місця та середньою річною зарплатою в економіці ¹⁴⁹ (в

контексті України це 6 408 доларів США). Кількість робочих місць, які не будуть відновлені під час реконструкції, оцінюється в 2,25 мільйона, і їх відновлення потребуватиме додаткових витрат. Такі витрати можуть включати компенсацію роботодавцям за працевлаштування вразливих категорій, допомогу в зв'язку з переїздом, одноразові гранти для стимулювання самозайнятості та інші заходи. Через масову втрату робочих місць застосування навіть найскромніших оцінок вартості створення робочого місця потребуватиме близько 14,4 мільярдів доларів США, які, ймовірно, будуть розподілені протягом періоду реконструкції (до 10 років). Крім того, державні служби зайнятості зараз є ще більш критичними, тому їм потрібно буде адаптувати та зміцнити можливість підбору навичок та активізації робочої сили як ключового внеску для сприяння відновленню та реконструкції.

З метою посилення адаптивності всієї системи на цьому етапі відновлення має бути розширене використання нових технологій, включно з хмарними та онлайн-рішеннями. Україна вже вклала значні кошти в такі цифрові рішення, як платформа «Дія» (Вставка 4), яка має 17 мільйонів користувачів і за допомогою якої надається соціальна допомога ВПО на проживання.

¹⁴⁸ Девід Робаліно, «Скільки коштує створити робоче місце?», Блог Світового банку, 15 лютого 2018 р., [Посилання](#).

¹⁴⁹ Погляд економіста, «Скільки коштує створити робоче місце?», 24 листопада 2008 р. [Посилання](#).

Вставка 4. Цифрова платформа «Дія»: «Країна в смартфоні»

Платформа «Дія», запущена Міністерством цифрової трансформації у 2020 році, включає веб-сайт і мобільний додаток. Мобільний додаток «Дія» дозволяє громадянам зберігати та мати доступ зі своїх телефонів до паспорта громадянина України (ID - картки), картки платника податків, водійських прав, біометричних закордонних паспортів, сертифікатів про вакцинацію та інших документів. Наразі «Дія» використовує наявну інформацію з державних реєстрів та баз даних. Всі дані передаються і зберігаються у зашифрованому вигляді; для критичних даних Дія використовує розподілене сховище даних за технологією блокчейн. Дія підключає користувачів до сервісів за допомогою їх BankID.

Вставка 5. Потреби, які можуть виникнути у сфері соціального захисту

Одна з потреб, яка може виникнути у сфері соціального захисту, але не включена в оцінку RDNA, це грошова компенсація за зруйноване житло. У той час як оцінка RDNA припускає, що така компенсація буде надаватися у вигляді відбудованого житла, проєкт закону передбачає можливість грошової компенсації. Як це траплялося в інших ситуаціях після війни, грошова компенсація може бути пов'язана із матеріальним станом сім'ї, зокрема через надання додаткової грошової допомоги сім'ям, які відповідають встановленим критеріям малозабезпеченості. Впровадження варіантів грошової компенсації не тільки впливає на часовий графік потреб (через швидкий характер виплат) та їх обсяг (оскільки грошовий компонент може включати додаткові гранти), але також включає компоненти, які фактично є заходом соціального захисту, такі як грошові трансфери малозабезпеченим сім'ям.

Крім того, є потреба у швидкому відновленні соціальної інфраструктури, але ці зусилля з відновлення мають бути доповнені інвестиціями, а також змінами у соціальній політиці та поведінці. Незважаючи на те, що вторгнення Росії завдало величезної шкоди інфраструктурі соціального захисту, поточна криза підкреслила необхідність і можливості для підвищення стійкості соціальної інфраструктури та розвитку систем, здатних реагувати на потрясіння і кризи. Наприклад, незважаючи на те, що Уряд чітко визнав важливість розвитку соціальних послуг на рівні громади, велика частка послуг все ще надається великими та неефективними інтернатними закладами. В той час як у сфері соціальних велика частка припадає на інституційний догляд, соціальна інфраструктура та заклади, що належать територіальним громадам, не задовольняють потреб одержувачів послуг і не забезпечують їх повного залучення та участі в житті громади. Інвестиції відбудову за принципом кращої відбудови (build back better), у подальшу модернізацію системи соціальних послуг і переорієнтацію на послуги, які надаються в громаді, - все це може забезпечити набагато ефективнішу підтримку населення, витрачаючи водночас менше бюджетних ресурсів. Крім витрат на соціальну інфраструктуру, потреби для

розвитку соціальних послуг в територіальних громадах додатково оцінюються в 0,6 мільярда доларів США у найближчий період і додатково 2,6 мільярда доларів США в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Деякі потреби не були включені в цю оцінку через характер законодавства, яке знаходиться в процесі розроблення. Приклад таких потреб наведено у Вставка 5.

У довгостроковій перспективі слід зосередитися на реабілітації тих груп населення, які постраждали від війни, таких як сироти, ВПО та особи з інвалідністю. Цей підхід має вирішальне значення для реінтеграції ветеранів війни в суспільство і може бути ефективною відповіддю на багатовимірні виклики, з якими вони стикаються. Заходи можуть включати розроблення програм соціальної допомоги та пенсій для ветеранів у поєднанні з соціальними послугами та активізацією на ринку праці (зокрема, наприклад, психологічну підтримку, фізичну реабілітацію для підвищення функціональності, соціальну реабілітацію для забезпечення реінтеграції в громаду тощо).

Обмеження та рекомендації

Значна частка втрат і потреб залежить від розвитку подій, пов'язаних з поверненням біженців і ситуацією на ринку праці. Для оцінки масштабів впливу були використані непрямі докази таких подій (наприклад опитування та звіти з використанням екстраполяції інших конфліктів).

За межами найближчого / короткострокового періоду є значна невпевненість щодо вартості соціальних програм, витрати на які залежать від зміни доходів та вартості базових потреб. Витрати за програмами, що залежать від матеріального стану одержувачів, можуть значно змінюватися, залежно від змін доходів домогосподарств та їх динаміки щодо вартості базових потреб, що закріплюються у законодавстві у якості розміру прожиткового мінімуму.

Низка соціальних виплат залежить від прожиткового мінімуму, який більше не відображає вартість базових потреб і потребує перегляду на етапі реконструкції з потенційно значним впливом на потреби. Такий розрив між законодавчо встановленим прожитковим мінімумом і фактичною вартістю базових потреб («фактичний прожитковий мінімум», розрахований Мінсоцполітики) був значним ще до війни. У січні 2022 року фактичний прожитковий мінімум становив 4666 грн¹⁵⁰, тоді як законодавчо встановлений прожитковий мінімум на цей же період становив 2393 грн¹⁵¹. Протягом періоду реконструкції очікується скасування тимчасових заходів, таких як загальні субсидії на енергоносії, і зростання тарифів, а також вартості інших базових потреб, які

будуть відображені в оновленому прожитковому мінімумі, але наскільки він буде наближеним до фактичного прожиткового мінімуму, залишається незрозумілим. Повне врахування вартості базових потреб значною мірою вплине на витрати, оскільки очікується, що доходи понад 70 відсотків населення будуть нижчими від фактичного прожиткового мінімуму. У результаті, за такого сценарію, витрати на програми, які враховують матеріальне становище одержувачів, зростуть до 17,2 мільярда доларів США (14,8 мільярда доларів США додатково). Крім того, це вплине на інші програми, такі як виплати одиноким матерям (батькам) (додаткові 2,8 мільярда доларів США), але найголовніше – на додаткові витрати на пенсії, оскільки мінімальна пенсія прив'язана до прожиткового мінімуму. Понад 80 відсотків пенсіонерів отримують виплати нижче фактичного прожиткового мінімуму¹⁵², а оцінка додаткових витрат на пенсійні виплати становить 6,6 мільярда доларів США.

Повоєнний досвід інших країн свідчить про велике навантаження на державний бюджет, пов'язане з видатками на пенсії військовим і ветеранам війни. До витрат на такі пенсії необхідно також додати виплати військовослужбовцям і сім'ям, які втратили рідних під час участі у бойових діях, а також компенсацію за загибель цивільних осіб. Оцінка відповідних витрат вимагає ретельної кількісної оцінки таких зобов'язань з підготовкою відповідних фінансових планів та інституційних механізмів. Для цілей RDNA, потреби екстраполюються з поточних витрат, з огляду на стрімке зростання кількості людей, які мають право на такі види допомоги.

¹⁵⁰ Міністерство соціальної політики України «Фактичний розмір прожиткового мінімуму у 2021–2022 роках». [Посилання](#).

¹⁵¹ Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік». [Посилання](#).

¹⁵² Міністерство соціальної політики України, «82 відсотки українських пенсіонерів отримують пенсію нижче реального прожиткового мінімуму – Наталія Ненюченко», 20 лютого 2020 р., [Посилання](#).

КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ

Огляд

За оцінками, війна завдала шкоди сфері культури на суму 1,1 мільярда доларів США і значних збитків на суму 19,3 мільярда доларів США. Також зазнали шкоди нематеріальна культурна спадщина та внутрішні цінності духовного, символічного, емоційного та екзистенціального значення, а також творча індустрія. Для збереження сфери культури в Україні необхідно понад 5,2 мільярда доларів. Значення культури пов'язане з автентичністю, спільними цінностями та соціальними зв'язками, які неможливо монетизувати за ринковою вартістю. З цієї причини відновлення культури не означає безпосередньо реконструкцію фізичних / матеріальних активів. Однак відновлення і реконструкція пошкоджених культурних об'єктів та їх реабілітація стали б першим кроком на шляху відновлення втрачених / зруйнованих активів культурного і соціального життя та відновлення їх практичної цінності, почуття належності, яке вони надають, і зв'язку людей з ними. Будь-які зусилля з відновлення повинні закласти основу для сталого, зеленого, стійкого, інклюзивного та розумного розвитку України.

Контекст

Упродовж своєї довгої та динамічної історії народ і культура України формували та зміцнювали її національну ідентичність. Від давньої Трипільської культури, що датується періодом неоліту, держави Київська Русь дев'ятого століття до сучасної демократичної суверенної держави XXI

століття Україна зазнала численних культурних трансформацій. На додаток до семи об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО¹⁵³ (шість культурних і один природний), Україна може похвалитися приблизно 15 470 об'єктами культурної спадщини¹⁵⁴, більшість з яких офіційно занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України станом на січень 2022 року.¹⁵⁵ Кількість культурних цінностей України, ймовірно, значно перевищує офіційні списки - Міністерство культури та інформаційної політики (МКІП) визнає понад 60 000 будівель культурного / історичного значення, понад 44 000 пам'ятних поховань і майже 15 000 архівів та колекцій, які мають культурне значення.

Україна має багату нематеріальну культуру. До списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО внесені п'ять українських культурних звичаїв, серед яких приготування борщу, козацькі пісні Дніпропетровщини, петриківський декоративний розпис, косівська розписна кераміка та національний кримськотатарський орнамент Орьнек. Близько 47 інших нематеріальних культурних практик занесено до Національного списку нематеріальної культурної спадщини України¹⁵⁶, що свідчить про різноманіття проявів культури, знань, обрядів і традицій України.

Культура і спадщина в Україні охороняються Конституцією (Стаття 54), Законом України «Про охорону культурної спадщини»¹⁵⁷, МКІП, а також низкою міжнародних конвенцій і угод, такими як, серед іншого, Конвенція про охорону культурних цінностей¹⁵⁸ під час збройних конфліктів, Конвенція про охорону всесвітньої культурної та

¹⁵³ Конвенція ЮНЕСКО про всесвітню спадщину «Україна», [Посилання](#).

¹⁵⁴ З них 1 134 - об'єкти загальнодержавного значення та 14 328 - місцевого. Ці об'єкти впорядковано за вісьмома типами: історичні, архітектурні, археологічні пам'ятки, ландшафт, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти містопланування / містобудування, об'єкти садово-паркового мистецтва та об'єкти науки і техніки.

¹⁵⁵ Див. офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики (МКІП України), [Посилання](#); та офіційний сайт Херсонської обласної адміністрації.

¹⁵⁶ МКІП, «Національний перелік нематеріальної культурної спадщини України доповнено ще 21 елементом», 7 липня, 2022 р., [Посилання](#).

¹⁵⁷ Закон України «Про охорону культурної спадщини», [Посилання](#).

¹⁵⁸ Згідно зі статтею 1 Гаазької конвенції 1954 року, «культурні цінності» включають «(1) рухоме або нерухоме майно, яке має велике значення для культурної спадщини кожного народу, що включає пам'ятки архітектури, мистецтва чи історії, археологічні пам'ятки, групи будівель, які представляють історичний або художній інтерес, твори мистецтва, рукописи, книги та інші об'єкти, які представляють художній, історичний чи археологічний інтерес, а також наукові колекції та важливі колекції книг або архіви; (2) будівлі, основним і фактичним призначенням яких є збереження або демонстрація рухомих культурних цінностей, такі як музеї, великі бібліотеки та архівні сховища; і (3) центри, що містять велику кількість культурних цінностей». [Посилання](#).

Таблиця 22. Вартість нанесеної шкоди по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

	Категорія	Підсумок
Будівлі та місця, які містять визнану культурну / соціальну цінність	Історичні райони	321
	Пам'ятки історії / архітектури (будівлі) (за історичним періодом)	91.7
	Національні пам'ятники	1
	Археологічні майданчики	24.5
	Монументальні могили	0.04
	Культові місця (будь-якого віросповідання)	226.8
	Інше майно, яким управляють релігійні організації (будь-якої конфесії)	6.8
	Культурний простір (будинки / палаци культури)	48.62
Рухомі культурні цінності та колекції, сховище культури	Національні та обласні театри	183
	Музейні колекції	192
	Архіви та бібліотечні фонди, що мають культурне значення	7.84
Туризм	Художні галереї	0.9
	Готелі та подібні засоби розміщення	45.68
Підсумок		1,149.16

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 23. Оцінка збитків по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

	Категорія	Підсумок
Вартість проведення екстрених заходів, захисту, документації (вартість тимчасових робіт із захисту культурних цінностей та витрати на їх демонтаж)		387.84
Видалення завалів		535.17
Видалення завалів за видами діяльності	Будівлі та об'єкти, які містять визнані культурні / соціальні цінності та рухомі культурні цінності та колекції, демонтаж сховищ культурних цінностей	327.22
	Будівлі та об'єкти, які містять визнані культурні / соціальні цінності та рухомі культурні цінності та колекції, розчищення від завалів сховищ культурних цінностей	204.51
	Демонтаж знищених об'єктів туризму	2.96
	Розчищення завалів об'єктів туризму	0.39
	Частково пошкоджені туристичні об'єкти: 1,25 відсотка на розчищення від завалів, за умови, що витрат, пов'язаних з демонтажем, понесено не буде	0.08
Втрата доходів	Втрата доходів через закриття або недоступність культурних цінностей	438.24
	Втрата доходів через закриття готелів і подібних закладів розміщення	2,239
	Втрата доходів туристичних агентств / туроператорів	497.27
	Втрата доходів через збій у виробництві товарів у культурних та креативних індустріях	13,000.39
	Втрата доходів ЗМІ	2,230.66
Підсумок		19,328.56

Джерело: команда з проведення оцінювання.

природної спадщини, Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини і Конвенція про охорону та сприяння різноманіттю форм культурного самовираження.

Спираючись на багатий культурний капітал України, культурні й креативні індустрії та туризм за останні роки стали важливою рушійною силою української економіки. Україна визначає креативні індустрії як «види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження», а 34 види такої економічної діяльності належать до креативних індустрій в Україні згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України №265-р.¹⁵⁹ Ці види діяльності, серед іншого, включають візуальне мистецтво, сценічне мистецтво, видавничу діяльність, аудіовізуальне мистецтво, ІТ, а також народне мистецтво та ремесла. Згідно з інформацією Державної служби статистики України та дослідженням, проведеним Київською школою економіки у співпраці з МКІП¹⁶⁰, креативні індустрії в Україні стрімко розвиваються; у 2019 році товарообіг склав понад 286 мільярдів гривень, а зайнятість - понад 351 тис. осіб. До війни туризм і креативні індустрії слугували економічним двигуном, генеруючи постійне зростання конкурентоспроможності та продуктивності.

Оцінка завданої шкоди та збитків за сектором

У часи збройних конфліктів культура стає особливо вразливою. Часто її навмисно руйнують з метою знищення зв'язків людей з громадами, містами та нацією, так само і знищення колективної та історичної пам'яті й ідентичності громадян¹⁶¹, соціального капіталу і засобів до існування¹⁶².

Попередні та консервативні оцінки підтверджують, що близько 260 об'єктів культури були повністю знищені, включно з будівлями та місцями, які мають визнану культурну/соціальну цінність¹⁶³ (музеї, історичні будівлі, пам'ятники, археологічні пам'ятки, будинки / палаци культури, національні та регіональні театри, культові споруди тощо),

рухомі культурні цінності та колекції, сховища предметів культури (архіви та бібліотечні колекції, які мають культурне значення, художні галереї тощо), а також туристичні об'єкти. Повідомляється, що частково пошкоджено понад 560 об'єктів з них, зокрема історична дерев'яна споруда монастиря Всіх Святих Святогірської Лаври, будівлі Чернігівського краєзнавчого музею, палацового комплексу Попова та Харківського національного академічного театру опери та балету. Особливо значних руйнувань було завдано в Київській області та на сході країни, включно з Харківською, Донецькою та Луганською областями; пошкоджені релігійні споруди включають православні й католицькі церкви, а також мечеті та синагоги¹⁶⁴. Зазначається, що Гаазька конвенція 1954 року зобов'язує країни утримуватися від усіх ворожих актів проти культурних цінностей під час збройного конфлікту¹⁶⁵, і що Резолюція 2347, прийнята Радою Безпеки ООН у 2017 році, засуджує «незаконне знищення культурної спадщини, включаючи знищення культових місць і артефактів, а також мародерство і контрабанду культурних цінностей з археологічних майданчиків, музеїв, бібліотек, архівів та інших місць»¹⁶⁶.

За оцінками, війна завдала шкоди культурному сектору на 1.1 мільярда доларів США (Таблиця 22). Це надзвичайно консервативні оцінки, оскільки повідомлення про пошкоджені культурні об'єкти були частковими і неповними, а регулярний моніторинг і перевірка на місцях залишаються ускладненими, особливо для культурних об'єктів меншого масштабу, які мають культурне та історичне значення для місцевих жителів, але менш відомі широкому загалу. Крім того, відстеження розкрадання / торгівлі різними творами мистецтва, колекціями і старожитностями є складним завданням¹⁶⁷.

У секторі зареєстровано значні збитки на суму 193 мільярда доларів США (Таблиця 223). Війна спричинила закриття закладів культури та релігійних об'єктів, зокрема музеїв, архівів, будинків культури, церков і монастирів. Це не тільки порушило соціальні практики, але й спричинило значні економічні втрати, зокрема втрату доходів

¹⁵⁹ Український текст Розпорядження доступний за адресою [Посилання](#).

¹⁶⁰ У результаті було випущено звіт «Креативні індустрії: Вплив на розвиток економіки України» (укр.), [Посилання](#).

¹⁶¹ ЮНЕСКО та Світовий банк, «Питання культури під час реконструкції та відновленні міст» (Париж: ЮНЕСКО, 2018), [Посилання](#).

¹⁶² Сюзанна Носсель, «Як допомогти Україні боротися із знищенням культури», Зовнішня політика, 16 травня 2022 р., [Посилання](#).

¹⁶³ Шкоду, нанесену місцевим бібліотекам, покриває комунальне господарство.

¹⁶⁴ МКІП, «Українська культурна спадщина під вогнем Росії», 8 липня 2022 р., [Посилання](#).

¹⁶⁵ «Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, включно з правилами виконання Конвенції», 14 травня, 1954 р. [Посилання](#).

¹⁶⁶ Рада безпеки ООН, S/RES/2347 (2017 р.), [Посилання](#).

¹⁶⁷ ICOM, спільно з Українським комітетом та МКІП, розробляє Екстрений червоний список культурних об'єктів, що знаходяться під загрозою для України, з метою боротьби з незаконним обігом

через те, що культурні цінності, готелі та туристичні об'єкти були закриті або стали недоступні; втрачено доходи через припинення виробництва товарів у креативних індустріях, доходи в сферах ЗМІ та реклами і доходи турагентств і туроператорів. Війна одразу вплинула на засоби до існування творчих людей і професіоналів, і це також консервативні оцінки, з огляду на неофіційний характер багатьох творчих і туристичних заходів та концертної діяльності в креативній економіці (наприклад, виступи вуличних артистів та інших осіб, тури, організовані самозайнятими гідями, продаж сувенірів, продуктів творчості у кіосках просто неба і в соцмережах, здача в оренду гестхаусів/Airbnbs). Іншим вагомим джерелом збитків є розчищення культурних цінностей від завалів, витрати на тимчасові екстрені заходи щодо захисту і розроблення відповідної документації з метою уникнення подальшого пошкодження і зменшення підвищеної вразливості цих об'єктів. Природа культурних цінностей така, що їх утримання, консервація, збереження, реставрація та реконструкція часто є складними завданнями і потребують дуже спеціалізованого обладнання, перевірок, структурних оцінок і високого потенціалу. Для культурних цінностей історичного значення виконання цих завдань часто передбачає використання оригінальних матеріалів і дотримання традиційних знань, настанов і методів, пов'язаних з їх оригінальною цінністю та культурним і архітектурним значенням.

Сектор також зазнав шкоди у сфері нематеріальної культурної спадщини та внутрішніх / некомерційних цінностей духовного, символічного, емоційного та екзистенціального значення. Хоча втрати у нематеріальному вимірі не завжди одразу помітні й можуть проявитися з часом, війна спотворила звичайний спосіб життя українців в усіх сенсах і знищила культурну та соціальну структуру країни. Величезні людські втрати і переміщення населення, спричинені війною, мають серйозні наслідки з погляду можливої втрати традиційних знань, майстерності, сценічного мистецтва, соціальних практик, ритуалів, церемоній і мов; вони також мають наслідки з погляду відтоку мізків у творчих галузях. Гуманітарні втрати і втрата культури взаємопов'язані й нероздільні, оскільки нематеріальні культурні активи внутрішньо пов'язані з відчуттями людей і місцями. Крім того, війна порушила впровадження різноманітних ініціатив і програм в культурній сфері та призупинила загалом процес збереження та передачі культурних цінностей і нематеріальної спадщини; це також завдало шкоди людському

капіталу, включно з посадовими особами, спеціалізованим професійним і технічним персоналом, а також із охороною, задіяною в культурних і креативних індустріях. За цих обставин МКІП активно співпрацює з різними організаціями місцевого, національного та міжнародного рівня, наприклад, Світовий банк, ЮНЕСКО, ICCROM (Міжнародний центр вивчення збереження та реставрації культурних цінностей), ICOMOS (Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць), та ICOM (Міжнародна рада музеїв) з метою оцінки збитків, вирішення надзвичайних потреб і планування відновлення. Крім того, фахівці та волонтери активно задіяні у відстеженні пошкоджень і порятунку культурних цінностей на місцях¹⁶⁸ - укриванні пам'яток вогнестійким покриттям і мішками з піском, а також транспортуванні рухомих артефактів.

Попри складні виклики, у секторі залишаються підвищені ризики та вразливі місця. З огляду на часто крихкий стан багатьох культурних цінностей і труднощі у «відновленні» того, що було зруйновано, культурні цінності можуть зіткнутися з підвищеною фізичною вразливістю до нових потенційних небезпек або неналежних заходів захисту та реконструкції, які не враховують їх внутрішньої цінності. На додаток до втрати автентичності або фальсифікації вартості високими, також, залишаються ризики подальшого мародерства і вандалізму.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Згідно з оперативною оцінкою, для збереження сфери культури в Україні необхідно понад 5.2 мільярда доларів США (Таблиця 24). Цінність культури пов'язана з її автентичністю, спільними цінностями та соціальними зв'язками, які неможливо монетизувати за ринковою вартістю. З цієї причини, відновлення культури безпосередньо не означає реконструкцію фізичних / матеріальних активів, а її цінність може вважатися «незамінною» після втрати. Водночас, відновлення і реконструкція пошкоджених культурних цінностей та їх реабілітація є початковим кроком для відновлення втрачених / зруйнованих культурних і соціальних структур, а також для відновлення практичної цінності культурних об'єктів, почуття належності, яке вони надають, і

¹⁶⁸ Джейн Рекер, «Всередині зусиль щодо збереження української культурної спадщини», Смітсонівський журнал, 30 березня 2022 р., [Посилання](#).

Таблиця 24. Потреби в реконструкції та відновленні культури станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Рекомендації	Нагальні / коротко-строкові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Підсумок
Впровадження заходів та систем невідкладної допомоги (укріплення, підпирання і захисту)	310.3	181.0	491.3
Впровадження заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, інвентаризації та негайної консервації, щоб уникнути втрат і мародерства	387.8	181.0	568.8
Ремонт об'єктів, наскільки це можливо, щоб відновити їх функціонування	456.4	1,447.9	1,913.3
Впровадження систем та зміцнення потенціалу з метою забезпечення належної практики збереження і запобігання руйнуванню об'єктів / будівель, що мають культурне значення	155.1	724.0	879.1
Підтримка відновлення креативної індустрії та охорона нематеріальної спадщини	232.7	1,086.0	1,318.7
Підсумок	1,551.4	3,619.9	5,171.2

Джерело: команда з проведення оцінювання.

зв'язку людей з ними. Отже зусилля з реконструкції та відновлення повинні бути спрямовані на повернення людей і міст, постраждалих від війни, до більш стабільного і стійкого нормального стану в ширшому сенсі, тобто належна оцінка потреб культурних цінностей не повинна зосереджуватися лише на відбудові фізичної форми або відповідного рівня заходів і методів оброблення.

З огляду на обмеженість ресурсів — від кваліфікованої робочої сили до будівельних матеріалів — пріоритет слід віддавати культурним цінностям, які можуть сприяти відчуттю спільної спадщини, хоча пріоритети також мають ґрунтуватися на масштабах збитків і ризиків. Після вжиття основних екстрених заходів до процесу в ефективний спосіб слід якомога більше залучати місцеві громади, оскільки втручання у культурні цінності історичного та архітектурного значення повинні забезпечувати повагу і збереження цілісності, історії, ідентичності, спільних цінностей і пам'яті народу. Дуже важливо залучати групи зацікавлених сторін, які постраждали як прямо, так і опосередковано, зокрема недостатньо представлені або маргіналізовані групи, таких як жінки, молодь, нацменшини, люди з низькими статками та люди з особливими потребами. Крім того, життєво важливо, щоб групи місцевих громад оцінювали цінність своєї власної культури. Цей процес також має здійснюватися прозоро, на основі консенсусу та публічного діалогу й охоплю-

вати різні рівні цінностей і тлумачень культурних цінностей.

Рекомендується, щоб механізми реконструкції та відновлення розроблялися під загальним керівництвом Національної ради з відновлення України від наслідків війни і МКІП за погодженням з відповідними департаментами, державними установами та іншими державними, приватними і місцевими установами; окремими міжнародними експертами у сферах консервації, реставрації, археології, будівництва, архітектури та музеїв, та представниками основних донорських установ, якщо це доречно. Міністерство також співпрацюватиме з різними закладами культури, включно з музеями, бібліотеками, культурними центрами і державними мистецькими навчальними закладами з метою визначення планування та реалізації заходів. Під повноваженнями та загальним керівництвом Національної ради з відновлення України від наслідків війни та МКІП, обов'язки кожної дотичної державної чи приватної організації можуть бути розмежовані так, щоб вони працювали самостійно в координації та доповнювали одна одну.

Відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better) для сектору культури включає різні потреби - від реставрації, ремонту та реконструкції пошкоджених активів та інфраструктури до відновлення послуг і доступу до культурних цінностей, відновлення культурної діяльності та соціальних практик, а також пом'якшення нових

ризиків і вразливостей, спричинених війною. Будь-які зусилля з відновлення повинні закласти основу для сталого, зеленого, стійкого, інклюзивного і розумного розвитку України. Це вимагатиме зміцнення інституційного та професійного потенціалу на всіх рівнях планування і впровадження.

Реставрація, ремонт і реконструкція фізичних об'єктів культури

Перший етап – це етап реагування, зосереджений на екстрених заходах і наданні допомоги. З погляду фізичних структур, існує нагальна потреба впровадити заходи та системи першої допомоги, такі як укріплення, підпирання, утеплення і захист з метою стабілізації. Буде також ініційовано дрібномасштабну реставрацію та ремонт, які вважаються бажаними та здійсненими (а також не потребують великого досвіду, ресурсів і часу), а залишки будь-яких культурних цінностей і зруйнованих споруд будуть сфотографовані та інвентаризовані. Крім того, буде вжито негайних заходів щодо порятунку і консервації колекцій та рухомих культурних цінностей з метою уникнення подальших втрат і мародерства. Після впровадження заходів реагування на надзвичайні ситуації необхідні подальша оцінка і дослідження для підтримки масштабних зусиль з відновлення та реконструкції. Детальна інформація про кожен об'єкт, наприклад, місцезнаходження, історичні дані, архітектурні креслення (плани поверхів, креслення ландшафту, креслення інсталяції, деталі інтер'єру та екстер'єру, фасади тощо), елементи культурного / історичного значення та записи про минулі зусилля з реставрації сприяли б кращому інформуванню під час проведення заходів.

Через складнощі, пов'язані з реконструкцією культурних цінностей, що мають історичне значення, цей процес потребуватиме спеціальних навичок, досвіду, часу і значних витрат. Довгострокові заходи повинні бути скориговані на основі пріоритетів, визначених зацікавленими сторонами, та забезпеченого фінансування. Водночас споруди, які не мають історичного та архітектурного значення, можуть бути оновлені та модернізовані, тоді як ті, що розташовані в історичному центрі, можуть модернізуватись відповідно до історичного ландшафту, згідно зі спеціальними постановами, актами чи указами щодо історичних зон¹⁶⁹, а також відповідними планами управління та буферними зонами. Це також

надає можливість оновити або переглянути існуючі нормативні акти з урахуванням просторових, соціальних та економічних змін, щоб забезпечити більш стійкий, стабільний, інклюзивний та екологічний шлях розвитку (наприклад, модернізація інфраструктури відповідно до механізмів енергоефективності та універсальної доступності, а також з урахуванням захисту біорізноманіття та екосистем).

Відновлення креативної індустрії та збереження нематеріальної спадщини

Для креативної індустрії необхідно буде відновити процеси виробництва, розповсюдження та продажу предметів творчості та культури. Першим кроком необхідно впорядкувати перелік творчих професій та індустрій, які зазнали негативного впливу. Тут мається на увазі не лише заклади, необхідні для проведення творчої діяльності (наприклад, споруди, обладнання, сировина тощо), але й людський капітал: люди творчих професій, включно з ремісниками і майстрами, а також їхніми навичками та нематеріальними знаннями, особливо тих, хто був переміщений в інше місце. Для цього процесу наполегливо рекомендується розроблення і використання цифрової інфраструктури (наприклад, електронна бібліотека, оцифрування записів через електронний архів, ЗМІ, онлайн-музеї тощо). Триває розроблення Національної цифрової платформи культурної спадщини України, й очікується, що ЮНЕСКО надасть в цьому масштабну підтримку¹⁷⁰.

Документування творчих практик і людського капіталу є життєво важливим, оскільки воно відіграє важливу роль у підтримці й відбудові спільної та національної ідентичності, сприянні культурному розмаїтті, а також у відновленні соціальної згуртованості після навмисного нападу на українську культуру. Усвідомлюючи важливість матеріальної та нематеріальної спадщини, МКІП вже скеровує зусилля з об'єднання різних відповідних ініціатив та фондів, запустивши Об'єднану платформу культури та медіа¹⁷¹. Зусилля стосуватимуться також популяризації унікальної історії, культури та мови України.

¹⁶⁹ Наприклад, у статті 32 закону «Про охорону культурної спадщини» йдеться про «затвердження Порядку визначення меж і режимів використання історичних ареалів населених пунктів, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених пунктів». [Посилання](#).

¹⁷⁰ МКІП, «ЮНЕСКО підтримує цифровізацію культури в Україні», 12 липня, 2022 р., [Посилання](#).

¹⁷¹ Платформа доступна за адресою [Посилання](#).

Розвиток потенціалу щодо реставрації та реконструкції фізичних об'єктів, передачі нематеріальної спадщини, а також документування і моніторингу

Такі спроби відновлення вимагають високої спеціалізованих знань і навичок. Програми нарощування потенціалу (семінари і технічні тренінги) необхідні для реалізації та прискорення зусиль; вони залучатимуть не лише відповідний персонал, але й молодих, нових професіоналів у сфері спадщини та місцевих громад - які можуть передати їм знання та навички, а також допомогти знайти роботу. Потрібні різноманітні програми розвитку потенціалу, зокрема реставрація, ремонт і реконструкція об'єктів культурної спадщини, проведення інженерного і структурного аналізу для будівництва, забезпечення навчання навичкам майстерності, а також дослідження, документування і моніторинг культурних цінностей і нематеріальної спадщини.

Обмеження та рекомендації

Цю експрес-оцінку було проведено на основі даних та інформації, наданих МКІП, Київською школою економіки та Державною службою статистики, доповнених дослідженнями, проведеними ЮНЕСКО¹⁷², Всесвітнім фондом пам'яток та Обсерваторією конфліктів (Conflict Observatory), яка є спільним зусиллям Смітсонівської ініціативи з порятунку культури та Лабораторії моніторингу культурної спадщини¹⁷³. Оцінка зіткнулася з кількома перешкодами, включно з браком даних. З огляду на небезпечну ситуацію, коли війна все ще триває, було важко точно оцінити та підтвердити дані на місцях, зокрема ступінь пошкодження і робочий стан різних культурних об'єктів. Відсутність вихідних даних також створила проблеми щодо розуміння умов, які склалися до війни, а також права власності та відновної вартості різних культурних цінностей. Крім того, оцінка могла не врахувати шкоду і збитки щодо об'єктів з невеликою культурною цінністю або культурними практиками, маловідомими за межами громад; те саме стосується численних ситуативних, непостійних, неофіційних творчих видів діяльності, пов'язаних із зайнятістю на неповний робочий день або самозайнятістю. Відповідно до оцінки пропонуються такі кроки для подальшої оцінки та відновлення:

- Надання пріоритету культурним цінностям, які можуть сприяти почуттю спільної спадщини, а також ґрунтуючись на масштабах шкоди та ризику.
- Інвентаризація та впорядковане відображення культурних цінностей і нематеріальної спадщини.
 - » Початковий стан: тип власності, місце розташування, рік зведення, розмір, матеріали, історична інформація, умови, право власності; культурне / історичне / архітектурне / соціальне значення та атрибути; архітектурні креслення (плани поверхів, ландшафтні креслення, монтажні креслення, деталі інтер'єру та екстер'єру, фасади тощо); план управління, план землекористування, будівельні норми, записи про минулі реставрації / ремонти / реконструкції; економічна цінність (наприклад, дохід від плати за вхід, кількість і тип відвідувачів, дохід від творчої індустрії); список людей творчих спеціальностей; технічні експерти / організації; відповідні постанови, акти, укази та положення.
 - » Післявоєнний стан: пошкодження споруд, фізичний стан (частково пошкоджено, зруйновано), робочий стан, інформація про економічну цінність, пов'язана з втратою функції культурної цінності, порушення культурних і творчих практик.
- Розроблення управлінських / спеціалізованих планів, зокрема реагування на надзвичайні ситуації за необхідності.
- Сприяння змістовній участі всіх відповідних зацікавлених сторін.
 - » Залучення недостатньо представлених і маргіналізованих груп, зокрема жінок, молодь, нацменшини, людей з низькими статками і людей з особливими потребами, у процес планування, прийняття рішень та впровадження, якщо це доречно.
- Впровадження програм підвищення кваліфікації персоналу, а також місцевих установ і громад.
 - » Реставрація та реконструкція фізичних актів
 - » Передача нематеріальної спадщини
 - » Документування та моніторинг

¹⁷² ЮНЕСКО «Війна в Україні», [Посилання](#).

¹⁷³ Вебсайт Conflict Observatory знаходиться за адресою [Посилання](#).

- Відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better).
 - » Більш стійкий, сталий, інклюзивний, екологічний і розумний шлях розвитку
 - » Оновлення інфраструктури відповідно до енергоефективності
- » Використання розумних технологій (розширена цифрова інфраструктура)
- » Універсальні механізми доступності
- » Охорона біорізноманіття та екосистем

ВИРОБНИЧІ СЕКТОРИ

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО 174

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року загальний обсяг завданої шкоди сільському господарству досяг 2,2 мільярда доларів США; водночас сукупний обсяг збитків становить 28,3 мільярда доларів США. Завдана шкода включає часткове або повне знищення техніки та обладнання, складських об'єктів, худоби та багаторічних культур, а також викрадення матеріально-технічних ресурсів, продукції та сільськогосподарських угідь, які потребують рекультиваци¹⁷⁵. До обсягу завданої шкоди входить зменшення обсягу виробництва, зокрема, незібраний урожай озимих культур; підвищення собівартості в сільськогосподарському виробництві та зниження цін виробників, спричинене зривами у логістиці експорту, що відіграє значну роль в експортоорієнтованому сільському господарстві України. За оцінками, загальні потреби державного сектору на відбудову та відновлення становлять 18,7 мільярда доларів США. До переліку найактуальніших інвестицій входить відновлення пошкоджених активів, надання допомоги для відновлення сільськогосподарського виробництва через вирішення питань ліквідності та інших перешкод, а також відновлення діяльності державних установ у сфері сільського господарства з метою ефективного забезпечення відновлення та відбудови.

Контекст

До війни у сільському господарстві України створювалося 10 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП); галузь забезпечувала роботу для 14 відсотків трудових ресурсів, а також створювала 24 відсотки загального обсягу експорту. Разом із постачанням ресурсів і переробленням харчових продуктів агропродовольча система створювала 20 відсотків ВВП і загального рівня зайнятості. У 2021 році виробництво зернових та олійних культур досягло історичного максимуму -

109 млн т – а експорт цієї продукції, за прогнозами, мав досягти рекордних 65 млн т. Відповідно до таких прогнозів, того року Україна мала забезпечити 5 відсотків загальносвітового експорту пшениці, 13 відсотків загальносвітового експорту кукурудзи та 40 відсотків загальносвітового експорту олії.

Війна прийшла в Україну перед початком весняної посівної кампанії, завдавши їй дуже болючого удару. Порівнюючи з 2021 роком, загальна посівна площа скоротилася на 20 відсотків, а вже після перших трьох місяців війни було завдано шкоди 15 відсоткам основних фондів сільського господарства. За прогнозами врожай зернових та олійних культур у 2022 році зменшиться на 40 відсотків, порівнюючи з аналогічним періодом минулого року. Підвищення цін на сировину, особливо на добрива та дизельне паливо, а також зниження сільськогосподарського виробництва, призведе до значного зменшення доходів фермерів. Експорт зернових скоротився через блокаду чорноморських портів, через які проходило 90 відсотків довоєнного сільськогосподарського експорту. У березні 2022 року експорт зерна становив лише 0,3 млн т, порівнюючи з 5,4 млн т у січні. Незважаючи на те, що завдяки використанню альтернативних маршрутів експорт зернових зріс до 1,2 млн т у квітні та 2,7 млн т у червні 2022 року, це все одно значно менше, ніж 5-6 млн т, які щомісяця експортувалися через чорноморські порти до війни. Внаслідок цього із січня до червня 2022 року відпускні ціни на пшеницю та кукурудзу на внутрішньому ринку впали на 30–35 відсотків, тоді як у світі вони зросли на 42–60 відсотків. Майбутній урожай призведе до виникнення труднощів, які пов'язані з інфраструктурою зберігання зерна; за оцінками, дефіцит складських потужностей становить 10–15 млн т. Низькі обсяги експорту агропродовольчої продукції можуть загострити ситуацію з продовольчою безпекою в світі та спричинити ризик того, що поточна криза забезпеченості харчови-

¹⁷⁴ Сільське господарство включає в себе рослинництво та тваринництво. До цієї галузі не входить іригація та лісове господарство, які розглядаються в інших частинах RDNA; крім того, оцінки по субсектору рибного господарства не надаються через відсутність даних. Разом із тим, беручи до уваги незначний обсяг рибного промислу в сільськогосподарському секторі загалом, це суттєво не впливає на загальні оцінки щодо сектора.

¹⁷⁵ Збитки, пов'язані з мінами на сільськогосподарських угіддях та потреба в розмінуванні сільськогосподарських угідь, яка, ймовірно, буде значною, до оцінки сільськогосподарського сектору не включено. Вони розглядаються в RDNA окремо.

Таблиця 25. Вартість завданої шкоди за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка в загальному обсязі (відсотки)
Сільськогосподарські угіддя, що потребують рекультивациі	40	1.8
Машини та обладнання	926	41.4
Складські об'єкти	272	12.2
Худоба	136	8.0
Багаторічні культури	89	4.0
Викрадені ресурси та продукція	732	32.7
Всього	2,239	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 26. Вартість збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка загальної суми, відсотків
Логістичні зриви та зниження експортних цін	15,428	54.6
Скорочення виробництва однорічних культур	11,064	39.1
Скорочення виробництва багаторічних культур	222	0.8
Зменшення виробництва продукції тваринництва	706	2.5
Підвищення собівартості сільськогосподарського виробництва	859	3.0
Всього	28,280	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ми продуктами перетвориться на кризу наявності продовольства на наступні кілька років.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Внаслідок війни значної шкоди і збитків зазнало як рослинництво, так і тваринництво. Завдана шкода війною, розраховується у вигляді грошової вартості фізичних активів, які були знищені, викрадені або частково пошкоджені (але які все ще підлягають ремонту та відновленню) через вторгнення. Оцінка є непрямую; в її основу покладено початкові дані щодо активів / основних засобів, таких як машини та обладнання, складські елеватори, багаторічні культури, худоба та земля; вона також включає диференціацію територій за оціненою серйозністю пошкоджень. У регіонах, котрі протягом усієї війни перебували під контролем уряду та де військові дії були незначними, пошкодження вважалися нульовими.

Тимчасово непідконтрольні уряду, але пізніше звільнені райони Київської, Сумської, Чернігівської та Миколаївської областей зазнали певної шкоди. В регіонах, які на час посівної кампанії не перебували під контролем уряду або де відбувалися важкі бої, тобто у Харківській та Запорізькій областях, завдана шкода значно більша, причому з кожним днем бойових дій вони зростають. Найбільшої шкоди зазнали Херсонська, Донецька та Луганська області.

Найбільшою складовою частиною загальних пошкоджень було пошкодження машин і обладнання (41 відсоток); на другому місці після цього — викрадення матеріально-технічних ресурсів і продукції (33 відсотки), пошкодження складських об'єктів (12 відсотків) і худоби (8 відсотків), а також сільськогосподарських угідь, які потребують рекультивациі (2 відсотки) (Таблиця 25).

Таблиця 27. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Загальна вартість	Частка в загальному обсязі (відсотки)
Черкаська	0	1,168	1,168	3.8
Чернігівська	62	1,510	1,572	5.2
Чернівецька	0	144	144	0.5
Дніпропетровська	0	1,299	1,299	4.3
Донецька	618	2,160	2,778	9.1
Івано-Франківська	0	214	214	0.7
Харківська	216	2,544	2,760	9.0
Херсонська	401	2,744	3,145	10.3
Хмельницька	0	1,008	1,008	3.3
Кіровоградська	0	1,345	1,345	4.4
Київська	87	1,532	1,619	5.3
Луганська	581	1,491	2,072	6.8
Львівська	0	416	416	1.4
Миколаївська	44	1,357	1,401	4.6
Одеська	0	1,123	1,123	3.7
Полтавська	0	1,378	1,378	4.5
Рівненська	0	363	363	1.2
Сумська	62	1,241	1,303	4.3
Тернопільська	0	668	668	2.2
Вінницька	0	1,560	1,560	5.1
Волинська	0	314	314	1.0
Закарпатська	0	65	65	0.2
Запорізька	168	1,948	2,116	6.9
Житомирська	0	691	691	2.3
Всього	2,239	28,280	30,519	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

До складу збитків, спричинених війною, включено втрату доходів аграрними підприємствами, яка виникла через скорочення обсягу виробництва, зниження відпускних цін на їх продукцію, зростання собівартості виробництва (наприклад цін на добрива та пальне). Загальна сума збитків становить 28,3 мільярда доларів США. Найбільші збитки, а саме 54 відсотки загального обсягу збитків, були спричинені зниженням цін виробників на експортну продукцію, таку як пшениця, ячмінь, кукурудза та соняшникове насіння (Таблиця 26). Наступними за розміром є збитки,

спричинені зниженням виробництва однорічних і багаторічних культур (40 відсотків), зниженням виробництва продукції тваринництва (3 відсотки) та підвищенням собівартості сільськогосподарського виробництва (3 відсотки).

За оцінками, загальна вартість війни для українського сільськогосподарства становить 30,5 мільярда доларів США, причому збитки досягають 93 відсотків загальної суми (Таблиця 27). Понад 10 відсотків загальних втрат припадає на Херсонську область. Загальні втрати на рівні від

Таблиця 28. Потреби на відбудову та відновлення станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальні потреби
Потреби на відбудову	Матеріально-технічна база та виробничі фонди	422.2	227.3	649.5
	Сільськогосподарське обладнання та техніка	602.0	324.2	926.1
	Землі сільськогосподарського призначення	25.8	13.9	39.6
	Ресурси та продукція	476.0	256.3	732.3
Потреби на відновлення надання послуг	Підтримка відновлення виробництва	7,464.2	4,966.6	12,430.8
	Підтримка ліквідності банків для фінансування сільського господарства	592.5	319.1	911.6
	Підтримка державних сільськогосподарських установ для надання послуг	456.3	2,585.8	3,042.2
Всього		10,039.0	8,693.1	18,732.1

Джерело: команда з проведення оцінювання.

5 до 10 відсотків понесли Чернігівська, Київська, Харківська, Донецька, Луганська, Запорізька та Вінницька області. Від 3 до 5 відсотків загальних втрат понесли Кіровоградська, Миколаївська, Дніпропетровська, Хмельницька, Одеська, Полтавська, Сумська та Черкаська області.

Для відновлення сільськогосподарської галузі, забезпечення її ролі як рушія загального економічного відродження та джерела гідних доходів для сільськогосподарських виробників, протягом різних періодів необхідно запроваджувати такі заходи. За оцінками, потреби сільського господарства на наступні 10 років сягають 18,7 мільярда доларів США (Таблиця 28).

Основний напрям відновлення та відбудови на перший рік передбачає проведення таких заходів:

- Відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better) об'єктів фізичної інфраструктури, пошкоджених через війну.
- Надання безпосередньої підтримки сільськогосподарським підприємствам через поєднання безповоротних грантів і пільгових кредитних ліній з метою відновлення виробничої діяльності, а також підвищення ліквідності

банківської системи для повернення попередніх проблемних позик (що виникли через війну) та стимулювання нового кредитування у сільськогосподарській галузі.

- Розмінування та розчищення сільськогосподарських угідь (оцінюється окремо та не входить до Таблиця 28).

Потреби на перший рік післявоєнного періоду, за оцінками, становлять 10,04 мільярда доларів США, тобто майже 54 відсотки загального обсягу потреб (Таблиця 24). Першочергові середньострокові та довгострокові потреби (до п'яти років та після того) становлять 8,7 мільярда доларів США або 46 відсотків обсягу загальних потреб, з особливою увагою до таких сфер:

- Завершення відбудови завданої шкоди війною.
- Розширення безпосередньої підтримки аграріїв і банків (через підтримку ліквідності) протягом кількох виробничих сезонів з метою сприяння відновленню сільськогосподарського виробництва.
- Збільшення інвестицій у державні сільськогосподарські установи для надання

сільськогосподарських послуг (санітарні та фітосанітарні заходи, безпека харчових продуктів, моніторинг і реєстрація земельних ресурсів, тестування ґрунту для точного землеробства, дослідження та послуги поширення передового досвіду в сільському господарстві, навчання та перепідготовка фермерів і працівників інших агропромислових підприємств тощо) з метою забезпечення ефективнішої підтримки відновлення сільськогосподарського сектору цими установами. Це також потребує підтримки з метою адаптації до зміни клімату.

Обмеження та рекомендації

- Дані щодо початкового рівня активів, виробництва, собівартості та цін були надані Державним комітетом статистики України. Дані про завдану шкоду є непрямими, такими, що вказують на оцінку наслідків окупації та/або військових дій у регіонах. Оцінка збитків проводилася з використанням даних про втрати виробництва, зокрема — щодо однорічних і багаторічних культур і тваринництва,
- а також цін на продукцію та сировину, наданих Держкомстатом України, Міністерством аграрної політики та продовольства та приватними аналітичними компаніями, такими як "АПК-Інформ".
- Майбутні оцінки можуть бути досконалішими завдяки точнішим даним про завдану шкоду зокрема, отриманих за допомогою дистанційного зондування; оновленої оцінки втрат з огляду на майбутній урожай 2022 року, що спричиняє зниження цін на продукцію та підвищує ймовірність додаткових втрат продовольчих запасів; а також оновленої оцінки потреб відповідно до останнього урядового плану відновлення та відбудови.
- Потрібно враховувати, що сільськогосподарський сектор в Україні також охоплює іригацію / зрошення, лісне господарство та розмінування сільськогосподарських угідь, хоча інформація щодо них розглядається в інших частинах RDNA.

ЗРОШЕННЯ ТА ВОДНІ РЕСУРСИ

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року завдана шкода в секторі зрошення, дренажу та управління водними ресурсами (УВР) кількох областей оцінюються в 154,4 мільйонів доларів США, включно з пошкодженнями дамб, зрошувальних каналів, насипів, будівель та відомчих приміщень. Це число частково відображає обсяг завданої шкоди на територіях, повернутих під контроль уряду України, на територіях, які завжди були підконтрольні уряду, але постраждали внаслідок бомбардувань, і на територіях, які були затоплені для захисту від пересування військ. Початкові сукупні збитки, враховані на цей час (дані ще не повні), становлять 75,8 мільйонів доларів США. Дані про збитки, включно з операційні збитками у вигляді втраченої вигоди, надаються Державному агентству водних ресурсів (ДАВР) водогосподарськими організаціями системи водного господарства України. За попередніми оцінками, загальні потреби на відбудову та відновлення державного сектору становлять 7,5 мільярдів доларів США, що передбачає відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) систем зрошення, дренажу та захисту від повеней. Найактуальнішими є інвестиції у відновлення зруйнованих гідротехнічних споруд і водосховищ на територіях, повернутих під контроль уряду, і територіях, де не велися бойові дії; ці інвестиції допоможуть відновити сектор управління водними ресурсами (УВР), усунувши головну прогалину — відсутність водопостачання і послуг зі зрошення для фермерів. Вони також захистять громади від ризиків, пов'язаних із повенями, й відновлять роботу державних установ, відповідальних за зрошення та управління водними ресурсами (УВР), що забезпечить ефективну підтримку ними процесів відновлення та відбудови.

Контекст

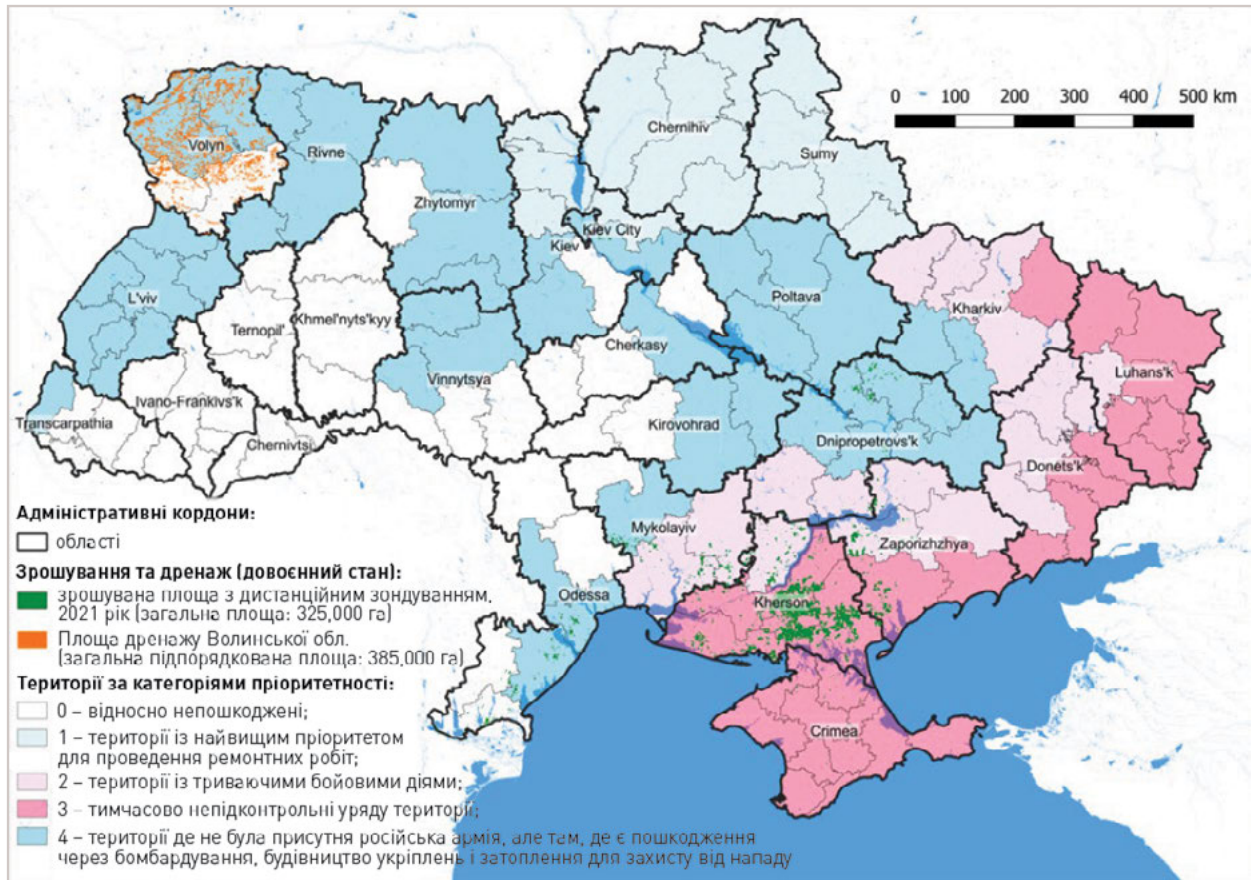
В Україні 41 мільйон гектарів (га) становлять сільськогосподарські угіддя, із них 33 мільйона га – рілля. Агропромисловий сектор створює близько 10 відсотків ВВП, 20 відсотків експорту

і 5 відсотків робочих місць, справляючи значний додатковий вплив на постачання, перероблення та маркетинг. На зрошення припадає 1 відсоток усіх сільськогосподарських угідь, але воно має надзвичайно важливе значення для виробництва деяких культур (наприклад, 15 відсотків площ зайнято під картоплю, майже всі томати та рис вирощуються тільки на зрошенні) та для сільськогосподарського виробництва у регіонах (наприклад, 14 відсотків сільськогосподарської продукції отримується на зрошуваних у Херсонській області) та сприяє економічному розвитку сільських територій. Дренаж охоплює близько 10 відсотків сільськогосподарських угідь, переважно на півночі й північному заході, сприяючи зростанню загального обсягу виробництва в Україні, зокрема національного виробництва зернових та яловичини, через забезпечення придатних для використання пасовищ і кормових угідь.

До війни надання послуг зі зрошення і дренажу (ЗіД) в Україні стикалося з постійними проблемами, оскільки сектор зрошення зазнав краху після здобуття незалежності й потребував глибоких структурних змін для подолання інфраструктурних бар'єрів. Система зрошення і дренажу в Україні була розроблена для потреб державних господарств, але в умовах переходу до нових економічних і політичних реалій після розпаду Радянського Союзу ці великі структури були розбиті, утворивши вакуум власності та фінансування, що призвело до загального погіршення стану. Ці зміни також спричинили гострий негативний вплив на зрошувані площі в Україні. З існуючих 2,2 мільйона га землі, обладнаних для зрошення, лише близько 738,000 га (33 відсотки) можуть зрошуватись без додаткових капіталовкладень, і ця площа ще більше скоротилася внаслідок війни. Довоєнні оцінки (з використанням даних дистанційного зондування) показують, що у 2021 році зрошувалось лише 325,000 га, як зазначено на Рисунку 19)¹⁷⁶. Отже, із загальної сільськогосподарської площі, яку можна зрошувати в Україні, сьогодні фактично зрошується лише 25 відсотків, що створює значні ризики нестачі води для врожайності, що призводить до потенційних негативних наслідків які впливають на рівень життя

¹⁷⁶ Майбутній звіт Світового банку «Глобальна практика водних ресурсів у ЕКА та Hydrosolutions 2022»..

Рисунок 19. Карта загальної зрошуваної площі за пріоритезацією зон конфлікту в Україні (включаючи площу Волинської області)

Джерело: Світовий банк/Hydrosolutions 2022, див. [Посилання](#).

сільських мешканців, стійкість до зміни клімату, продовольчу безпеку та потенціал економічного розвитку країни.

Низький рівень використання зрошувальних систем є результатом погано підтримуваних систем, які здебільшого не придатні для експлуатації, поганого стану дренажу та збільшення витрат на енергію внаслідок зменшення державного фінансування¹⁷⁷. Внаслідок цього продуктивність сектору значно нижча за його потенціал; необхідно перевести сектор на вирощування високовартісних експортних культур, але для цього потрібні відповідний рівень послуг зі зрошення, якого зараз немає. У 2017 році уряд України, за підтримки Світового банку, підготував стратегію для сектору Зід¹⁷⁸, в якій підкреслюється необхідність чіткого розподілу ролей, чітко визначених бюджетних

зобов'язань та фінансової стійкості зрошувальних систем. Уряд знаходиться у процесі реалізації цієї стратегії, навіть під час війни. Нещодавно прийнято закон про організації водокористувачів, а поточні реформи національних інституцій спрямовані на створення нової структури для проектування, управління, будівництва та підтримання критично важливих об'єктів іригації, дренажу та УВР.

Державне агентство водних ресурсів відповідає за управління основними державними зрошувальними системами. Воно також управляє основними дренажними системами та захистом від повеней. Держводагентство підпорядковане Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів, а його діяльність координується Кабінетом Міністрів. Реформування сектору Зід неминуче потребува-

¹⁷⁷ World Bank. 2015. Ukraine Irrigation Sector Modernization. World Bank Mission June 2015. Prepared by Olga Zhovtonog, Onno Schaap and Sam H. Johnson. (Світовий банк. 2015. Модернізація зрошувального сектору України. Місія Світового банку, червень, 2015 р. Підготовлено Ольгою Жовтоног, Онно Шаапом та Семом Х. Джонсоном)

¹⁷⁸ World Bank. 2017. Irrigation and Drainage Strategy of Ukraine Final Draft Proposal. (Світовий банк, 2017. Остаточний проект пропозиції щодо стратегії зрошення та дренажу в Україні).

Таблиця 29. Пріоритезація категорій та відповідних областей

Категорія пріоритетності	Пріоритетні області
1. Території, що мають найвищий пріоритет для ремонтних робіт	Київська, Чернігівська, Харківська (південно-західна частина), Сумська
2. Території, де тривають бойові дії	Херсонська (північна частина), Запорізька (північна і східна частини), Харківська (південно-східна частина), Луганська, Миколаївська, Донецька
3. Території не під контролем уряду	Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська
4. Території, де російської армії не було, але є пошкодження внаслідок бомбових та ракетних ударів, будівництва фортифікаційних споруд, затоплення площ для захисту від нападу	Київська, Житомирська, Рівненська, Волинська
0. Порівняно непошкоджені території	Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська, Миколаївська

Джерело: група з оцінки за підтримки фахівців державного агентства водного господарства та Інституту Водних проблем і меліорації.

тиме кардинальної реформи Держводагентства, і вона зараз триває. Відповідно до нещодавнього діалогу, уряд створить нове агентство з питань іригації та рибальства у підпорядкуванні Міністерства аграрної політики та продовольства України, якому незабаром будуть передані повноваження Державного агентства водних ресурсів щодо будівництва основних державних меліоративних систем, функції з управління, виконання операційних та експлуатаційних завдань.

Україна повинна управляти своїми національними водними ресурсами в інтересах усіх користувачів і довкілля та у відповідності до Водної рамкової директиви Європейського Союзу (ЄС), яка запроваджує ключові концепції інтегрованого управління водними ресурсами та управління річковим басейном¹⁷⁹. У межах Директиви ЄС Україна розробляє плани управління річковими басейнами, які є важливими кроками на шляху підвищення її потенціалу УВР.

Інфраструктура Зід в Україні сильно постраждала від війни. Військові дії були спрямовані на водосховища, системи Зід, насосні станції, противопаводкові насипи та ключові будівлі й обладнання водогосподарських організацій. Є приклади ці-

леспрямованого руйнування дамб, тоді як інші пошкодження сталися внаслідок інтенсивних бойових дій навколо водних систем, вандалізму щодо споруд під час окупації, будівництва барикад із матеріалів водних систем, оборонних затоплень та встановлення мін навколо критично важливих об'єктів інфраструктури.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

На основі консультацій із Міністерством аграрної політики та продовольства, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів та Держводагентством, RDNA, яка визначає пріоритетність областей в Україні відповідно до чотирьох категорій зон конфлікту (Таблиця 29). Области класифікуються залежно від ступеня впливу війни. П'ята категорія (позначена «0») стосується тих областей, які поки що не зачеплені війною. Для територій категорії 2 (там, де тривають бойові дії) та категорії 3 (території, не під контролем уряду) інвентаризація зі зрозумілих причин є неповною; немає (надійного) зв'язку з експлуатаційними установами. Для цих територій під час виконання RDNA застосовано гібридний метод, який поєднує початкові оцінки з підходом КШЕ (більш детальну інформацію див. у Табли-

¹⁷⁹ World Bank, "Irrigation and Drainage Strategy of Ukraine: Final Draft Proposal", 2017.

Таблиця 30. Методологія оцінки завданої шкоди для регіонів категорій 2 та 3

Зрошувана площа	Зрошувана площа оцінюється на основі супутникових знімків 2021 року з використанням географічних координат, наданих Держводагентством. Оскільки значна частина початкових командних площ зрошувальних систем перестала функціонувати, цей підхід вважається найбільш достовірною апроксимацією для оцінки площ фактичного зрошення.
Розрахунок завданої шкоди за методологією КШЕ	Завдана шкода визначається як коефіцієнт від зрошуваної площі за методом Київської школи економіки. Цей метод припускає, що обсяг завданої шкоди є лінійною функцією тривалості періоду, протягом якого регіон є зоною активних бойових дій (категорія 2) або окупованим (категорія 3). Для активних зон бойових дій передбачається, що обсяг завданої шкоди лінійно збільшується з часом зі швидкістю 0,274 відсотка на день. Якщо регіон знаходиться не під контролем уряду України, темпи зростання обсягу пошкоджень становлять половину цього коефіцієнта (0,137 відсотка). Донецька і Луганська області є зонами активних бойових дій, тобто обсяг завданої шкоди у цих регіонах лінійно зростає з часом на 0,274 відсотка. За весь період (до 1 червня 2022 року) це дає загальну частку пошкоджень 27 відсотків. У Харківській області лише близько половини області є зоною бойових дій. Отже, темпи зростання руйнувань також зменшуються вдвічі. На сьогодні Херсонська область повністю окупована, як і більша частина Запорізької області (де розташована більшість об'єктів іригаційної та водоакумуляючої інфраструктури). Коефіцієнт розрахункових пошкоджень для цих областей з часом зростає, хоча й удвічі повільніше, оскільки непідконтрольні уряду регіони, ймовірно, зазнають менших пошкоджень, ніж зони активних бойових дій. Тому, з урахуванням того, що тимчасово непідконтрольні уряду регіони, ймовірно, зазнають менших пошкоджень, ніж зони активних бойових дій, коефіцієнт для цих регіонів становить половину коефіцієнта завданої шкоди, який використовується для зон бойових дій (0,274), і оцінюється у 0,137 відсотка на день (що дає загальну частку завданої шкоди, яка становить 13 відсотків до 1 червня 2022 року, її отримуємо множенням коефіцієнта на кількість днів конфлікту (0,137*97)). Виняток становить Миколаївська область, для якої встановлено коефіцієнт завданої шкоди 5 відсотків.
Ступінь завданої шкоди	Ступінь завданої шкоди коригується на основі даних дистанційної оцінки, підготовленої для RDNA з урахуванням кількості інцидентів.
Вартість завданої шкоди	Відповідно до формули ККШЕ, витрати на відновлення повністю зруйнованих і частково пошкоджених об'єктів становлять відповідно 3,000 доларів США/га та 600 доларів США/га. Це відповідає витратам на відбудову (тільки) третинних систем, розрахованим у межах Стратегії зрошення та дренажу (2017) і встановленим на рівні 2,000–2,200 доларів США/га. Для цієї оцінки зроблено припущення, що одна третина всіх пошкоджень - це повністю пошкоджені об'єкти, а дві третини - пошкоджені частково. Це припущення дає загальну суму 1400 доларів США/га. Витрати, отримані за допомогою інвентаризації на обласному рівні та методу КШЕЕ, були додані для територій категорії 2 та 3.

Джерело: команда з проведення оцінювання, відповідно до інформації, наданої КШЕ.

$$a. 1/3 * \$3,000 + 2/3 * \$600 = \$1,400.$$

ця 30).¹⁸⁰ Проте документація Держводагентства охоплює лише державну інфраструктуру, а не приватну внутрішньогосподарську інфраструктуру, яка, однак, становить важливу частину бази активів. Оскільки спостережень та звітування про неї немає, для чотирьох областей категорії 1

(території, що мають найвищий пріоритет для ремонтних робіт) на липень 2022 року заплановані польові дослідження в межах сільськогосподарського обстеження за допомогою дистанційного супутникового зондування / та наземних обстежень. Іншою статтею витрат, яка не оцінюється, є

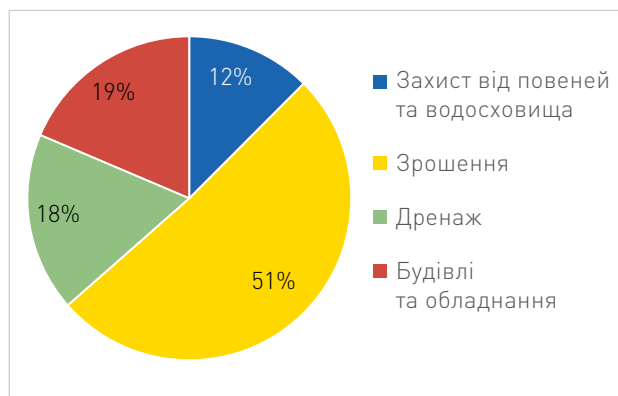
¹⁸⁰ Розрахунок завданої інфраструктурі шкоди частково спирається на інвентаризацію пошкоджень, завданих усім іригаційним, дренажним і протипаводковим об'єктам, що проводиться Держводагентством в усіх регіонах на постійній основі. Охоплено період від початку війни (24 лютого 2022 р.) до 1 червня 2022 р. Розрахунок також спирається на методологію оцінки завданої шкоди КШЕ. Зроблено припущення, що чим довша зрошувана площа у зоні активних бойових дій, тим більша шкода вона зазнає.

невеликі, приватно розроблені меліоративні системи. Рисунок 19 відображає розбивку категорій за областями в Україні. На карті також видно, що станом на 2021 рік усі зрошувані території України наразі розташовані в зонах активного конфлікту.

У Таблиця 30 наведено короткий виклад методології, застосованої, КШЕ, яка використовується для регіонів категорії 2 і 3 як частина оцінки RDNA в контексті обмежених даних.

Результати оцінки завданої шкоди за типами активів були отримані за даними методу інвентаризації, що використовується Держводагентством на обласному рівні та показують загальну суму завданої шкоди 37,8 мільйона доларів США. З цієї суми 4,7 мільйонів доларів США припадає на захист від повеней і водосховища, 19,3 мільйона доларів США на зрошувальні споруди, 6,76 мільйонів доларів США на дренаж і

Рисунок 20. Пошкодження за типами активів як частка від загальних пошкоджень

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Підписи до: Пошкодження за типами активів (метод інвентаризації на обласному рівні): захист від повеней та водосховища 12%; зрошення 51%; дренаж 18%; будівлі та обладнання 19%.

Таблиця 31. Пошкодження за типами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип активу	Початковий рівень	Повністю зруйновані	Частково пошкоджені	Орієнтовне пошкодження (млн дол. США)
Захист від повеней і водосховища				4.72
Дамби	232	2	18	4.63
Насипи	775	0	13	0.90
Зрошення				19.30
Магістральні канали (км)	10,238	0	43	5.86
Вторинні канали (і водогони) (км)	164,218	0	0	
Діючі насосні станції	1,312	6	42	10.30
Інші гідротехнічні споруди	18,033	6	22	3.13
Дренажна мережа (км)	1,177	0	0	
Дренаж				6.76
Магістральні колектори (км)	7,639	0	0	
Колектори нижнього порядку (км)	91,566	0	0	
Діючі насосні станції (НС)	170	0	5	0.38
Інші гідротехнічні споруди	17,489	12	5	6.39
Будівлі та обладнання				7.04
Адміністративні будівлі та гаражі	49	5	22	2.47
Ремонтні майстерні та виробничі дільниці	62	1	8	0.76
Інші споруди, включно з мостами	0	3	8	0.69
Автомобілі та інша техніка	1,606	9	57	3.13
Всього	314.566	44	243	37.82

Джерело: команда з проведення оцінювання та Держводагентство, уряд України.

Таблиця 32. Завдана шкода за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Області	Категорія пріоритетності	Завдана шкода відповідно до методу інвентаризації на обласному рівні	Завдана шкода за методом KSE	Загальна шкода завдана об'єктам інфраструктури з використанням гібридного методу
Черкаська	0	0	0	0
Чернігівська	0	1.47	0	1.47
Чернівецька	0	0	0	0
Дніпропетровська	3	0.05	0	0.05
Донецька	2	5.50	45.51	51.00
Івано-Франківська	0	0	0	0
Харківська	1, 2	6.96	0.06	7.02
Херсонська	2, 3	0.07	42.93	43.00
Хмельницька	0	0	0	0
Кіровоградська	0	0	0	0
Київська	1, 4	11.07	0	11.07
Луганська	2	4.40	20.13	24.53
Львівська	0	0	0	0
Миколаївська	2	6.61	1.48	8.09
Одеська	0	0.02	0	0.02
Полтавська	0	0	0	0
Рівненська	4	0.37	0	0.37
Сумська	1	0.37	0	0.37
Тернопільська	0	0	0	0
Вінницька	0	0	0	0
Волинська	4	0.55	0	0.55
Закарпатська	0	0	0	0
Запорізька	3	0.01	6.42	6.44
Житомирська	4	0.37	0	0.37
Всього		37.82	116.52	154.35

Джерело: команда з проведення оцінювання та Держводагентство, уряд України.

7,04 мільйонів доларів США на будівлі та обладнання (Таблиця 31). Однак, оскільки цей метод значною мірою занижує шкоду, завдану спорудам в областях категорії 2 і 3, остаточні показники завданої шкоди для цих областей розраховуються за допомогою гібридного методу, описаного в Таблиця 30. RDNA припускає, що така сама пропорція є показником для розподілу за категоріями активів. Це все одно не охоплює шкоди, завданої третинним системам, які зазвичай експлуатуються підприємствами або окремими фермерами і, отже,

не відображаються в звітах Держводагентства. З урахуванням цього застереження Таблиця 31 демонструє пошкодження для кожного основного типу активів як частку від загальних пошкоджень.

У Таблиця 32 показана завдана шкода за областями. Загальні пошкодження об'єктів інфраструктури розраховується за допомогою гібридного методу, який визначає пошкодження як коефіцієнт зрошуваної площі.

Таблиця 33. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Оцінка збитків (млн дол.)	Частка від загального обсягу (%)
Втрачена вигода: Управління Дніпровських водосховищ	0.01	0.0
Втрачена вигода: Мелітопольський технікум	0.06	0.1
Втрачена вигода: Регіональні офіси водних ресурсів	2.16	2.8
Втрачена вигода: Водосховища	2.63	3.5
Втрачена вигода: Відділи з управління	7.12	9.4
Втрачена вигода: Управління Головного Каховського магістрального каналу	17.01	22.4
Втрачена вигода: Басейнові управління водних ресурсів	46.84	61.8
Всього	75.83	100%

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 34. Збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Категорія пріоритетності	Оцінка втрат (млн дол.)	Частка від загального обсягу (%)
Черкаська	н.д.	н.д.	0
Чернігівська	0, 1	0.12	0
Чернівецька	0	0	0
Дніпропетровська	3	1.74	2
Донецька	2	0.47	1
Івано-Франківська	0	н.д.	0
Харківська	1, 2	0.54	1
Херсонська	2, 3	54.10	71
Хмельницька	0	0.01	0
Кіровоградська	н.д.	н.д.	0
Київська	1, 4	2.87	4
Луганська	2	0.15	0
Львівська	0	н.д.	0
Миколаївська	2	5.79	8
Одеська	0	н.д.	0
Полтавська	0	н.д.	0
Рівненська	4	0.12	0
Сумська	1	0.30	0
Тернопільська	0	н.д.	0
Вінницька	н.д.	н.д.	0
Волинська	4	0.10	0
Закарпатська	0	0.16	0
Запорізька	3	9.58	13
Житомирська	4	0.04	0
Всього		75.83	100%

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: н.д.- не застосовується

Сектор зазнав значних операційних збитків серед різних державних структур. Серйозним чинником є те, що в багатьох районах утруднена оплата водокористувачами послуг водопостачання (яка становить 60 відсотків від усіх експлуатаційних витрат). Ці операційні збитки також відображають шкоду, завдану державі та системі управління водними системами, оскільки фінансова база зазнає серйозного спаду. Найбільша частка збитків становила 75,8 мільйонів доларів США. Найбільшу частку збитків виявлено в басейнових управліннях водних ресурсів (61,8 відсотків). Збитки поки що не враховують вартість проведення аварійно-відновлювальних робіт на пошкоджених об'єктах, оскільки дані про завдану шкоду ще збираються Держводагентством. Отже, наведені показники збитків є попередніми і будуть зростати з отриманням даних про вартість ремонту. Див. огляд збитків за категоріями в Таблиця 32.

У Таблиця 34 наведено збитки за областями. Найбільша частина збитків припадає на Херсонську область, де вони становлять 54,1 мільйона доларів США.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Таблиця 35 містить огляд потреб на відновлення для кожної категорії для трьох етапів. Наведено короткий опис зв'язку цих програм із відновленням після війни: потрібні певні інвестиції для відновлення пошкоджених систем, де це можливо, в межах принципу «краще, ніж було» (build back better). Інші програми є компенсаційними,

тобто призначеними для підтримки та підвищення рівнів виробництва через покращення дренажу та розширення зрошення в частинах країни, на яких діє українська влада. Загальні потреби для етапу 1 - нагальні/короткострокові потреби - становлять 19.92 мільйона доларів США. Середньострокові та довгострокові потреби на етапі 2 становлять 7.5 мільярда доларів США. Це включає загальнонаціональний компонент розширення іригаційної та водоакумулюючої інфраструктури для забезпечення гнучкості заходів, враховуючи ризики продовження втрати контролю над основними зрошувальними системами України, які забезпечують 90 відсотків усієї зрошуваної площі (розташованих у Херсонській та Запорізькій областях або переважно в областях категорій 2 і 3). У Таблиця 36 показано розподіл потреб на відновлення за областями. Стосовно загальних потреб у відновленні Держводагентством та Інститутом водних проблем і меліорації (ІВПіМ) було зроблено початкове попереднє визначення пріоритетів, яке надалі буде оновлюватися та уточнюватися.

Ще до початку війни сектор ЗіД, сектор захисту від повеней і сектор УВР перебували в перехідному стані. Деякі зрошувальні системи вже були нежиттєздатними, а зрошувані площі значно скоротилися. Інші системи були обрані для покращення, модернізації або комбінації обох складових. Однак сьогодні існує нагальна потреба терміново вирішити деякі пріоритетні завдання, оскільки руйнування, пошкодження і ще більший ризик втрати доступу до основної інфраструктури ЗіД для українського уряду має серйозні соціальні та економічні наслідки і, крім того, ставить під загрозу виробництво продуктів харчування в тисячах фермерських господарств в Україні.

Таблиця 35. Потреби на відбудову та відновлення на етапах 1 і 2 за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Компонент	Етап 1 (нагальні/короткострокові потреби)	Етап 2 (середньострокові та довгострокові потреби)	Загальні потреби
Потреби щодо відбудови			
Модернізація іригаційної та дренажної інфраструктури і відповідних насосних станцій		Реконструкція, капітальний ремонт, модернізація та нове будівництво зрошувальних та дренажних систем: забезпечення зрошення на 756,400 га та додаткового нового зрошення на 353,900 га для усунення завданої шкоди та втрат прибутку в областях категорії 0 та категорії 1 (якщо застосовно)	
			1,254.94 1,254.94

Компонент	Етап 1 (нагальні/ короткострокові потреби)	Етап 2 (середньострокові та довгострокові потреби)	Загальні потреби
Централізоване водопостачання та групові водогони		Будівництво мереж водопостачання в населених пунктах Львівської області, групових водогонів на території Одеської та Херсонської областей; відбудова групових водогонів внаслідок завданої шкоди на території Миколаївської області (категорії 0, 2)	
			91.63 91.63
Гідротехнічні споруди та захисні засоби водосховищ Дніпра		Реконструкція гідрозахисної споруди навколо Дніпровських водосховищ із захистом 197 тис. га земель, зокрема 131 населеного пункту (в 10 містах 5 областей), з населенням 600 тис. в областях категорій 0 та 3 (якщо застосовно)	
			76.97 76.97
Розширення систем зрошення		Розширення зрошувальних та акумулюючих споруд для відновлення послуг та компенсаційних заходів у разі продовження окупації основних зрошувальних систем категорій 2 та 3	
			1,254.73 1,254.73
Потреби щодо відновлення надання послуг			
Модернізація водо-господарської інфраструктури	Відновлення пошкоджених гідротехнічних та водогосподарських систем і споруд в умовах воєнного стану	Екологічне відновлення дренажних та водогосподарських систем з урахуванням природоохоронних рішень та економічної обґрунтованості заходів щодо усунення збитків та втрат прибутку, переважно в областях категорії 1 (повернуті під контроль уряду території)	
			19,06 1,099.61 1,118,67
Відновлення пошкодженої системи моніторингу вод	Передислокація Лабораторії моніторингу вод східного регіону, облаштування лабораторних приміщень та комунікацій, придбання допоміжного обладнання. Акредитація лабораторії моніторингу вод східного регіону, придбання обладнання	Відновлення лабораторії моніторингу вод в м. Слов'янськ Донецької області	
			0.86 1.10 1.96
Охорона та відновлення заплав річки Ірпінь, що постраждали від затоплення		Козаровицька захисна дамба та експлуатаційна ділянка, капітальний ремонт Ірпінської насосної станції Київської області категорій 1 та 4	
			3,742.33 3,742.33
Всього	19.92		7,521,31 7,541,24

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 36. Потреби на відбудову та відновлення у розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальні потреби
Черкаська	0	12.83	12.82
Чернігівська	1.83	183.27	185.10
Чернівецька	0	0	0
Дніпропетровська	0	326.56	326.56
Донецька	1.34	1.10	2.44
Івано-Франківська	0	0	0
Харківська	1.34	0	1.34
Херсонська	1.34	349.47	350.82
Хмельницька	0	0	0
Кіровоградська	0	0	0
м. Київ	0	0	0
Київська	1.83	3,938.42	3,940.25
Луганська	1.34	0	1.34
Львівська	0	22.91	22.91
Миколаївська	1.34	336.64	337.99
Одеська	0	336.64	336.64
Полтавська	0	12.83	12.82
Рівненська	1.83	183.27	185.10
Сумська	1.83	183.27	185.10
Тернопільська	0	0	0
Вінницька	0	0	0
Волинська	1.83	183.27	185.10
Закарпатська	0	0	0
Запорізька	1.34	12.83	14.17
Житомирська	1.83	183.27	185.10
Загальнонаціональний (без конкретного регіону)	0.86	1,254.73	1,255.59
Всього	19.92	7,521.31	7,541.24

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: потреби у відновленні деяких областей передбачені в межах загальнонаціональних витрат, щоб забезпечити певну гнучкість.

Існує також очевидна потреба в покращенні роботи, як у сфері застосування внутрішньогосподарських методів водопостачання (наприклад, перехід на системи низького тиску), так і в перерозподілі енергії для насосних станцій: збільшення витрат на енергію загрожує рентабельності експлуатації систем. План відновлення може передбачати оцінку енергетичних потреб за допомогою проведення детального енерге-

тичного аудиту, фінансування енергоефективних насосних систем та модернізованого перекачування, а також переходу на гравітаційні системи.

Модернізація та реконструкція інфраструктури мають поєднуватися з поточною інституційною реформою. Політика зрошення та дренажу (Світовий банк, 2017)¹⁸¹ встановлює середньострокову

¹⁸¹ World Bank. 2017. Irrigation and Drainage Strategy of Ukraine Final Draft Proposal. (Світовий банк. 2017. Остаточний проект пропозиції щодо стратегії зрошення та дренажу в Україні)

мету щодо модернізації, відновлення та розширення зрошення, щоб забезпечити ефективне зрошення на 810,000 га. Було обговорено можливість подальшого розширення до 1,5 мільйона га зрошуваних земель, де майбутній аналіз показує, що це буде доцільно та економічно вигідно. Крім того, цільові показники дренажу будуть встановлені після детального аналізу, з урахуванням як 3 мільйона га вже осушених площ, так і можливості додання ще 1 мільйон га.

Обмеження та рекомендації

У цьому попередньому огляді деякі важливі компоненти RDNA ще не розглядаються. Вони підсумовані в Таблиця 37).

Важливо зазначити, що інформація про доступ до товарів і послуг збігатиметься з даними RDNA для сільського господарства та довкілля. Серйозне порушення роботи інфраструктури водопостачання є однією з причин дуже високих збитків у

сільському господарстві, які можуть бути підтверджені через зіставлення розбивок за областями / регіонами після додання повних даних про завдану шкоду та збитки до шаблону сектору ЗіД.

Через зростаюче кліматичне навантаження на існуючі незрошені площі в Україні, а також потенційну втрату доступу до 90 відсотків найважливіших зрошувальних систем (розташованих у тимчасово непідконтрольних уряду областях), Україні може знадобитися розглянути питання сталого розширення своїх водосховищ та систем ЗіД в областях, які зараз виробляють продукти харчування в богарних умовах. Світовий банк передбачає проведення аналізу із застосуванням дистанційного зондування та моделювання режимів поливу сільськогосподарських культур для поточних і майбутніх кліматичних сценаріїв, щоб визначити можливі території для сталого розширення зрошення з метою кращого відновлення після наслідків війни для секторів зрошення та УВР в Україні з результатами, доступними на початку вересня 2022 року.

Таблиця 37. Резюме основних секторальних обмежень

Категорія оцінки	Деталізація обмежень
Оцінка ефекту війни	
Порушення доступу до товарів і послуг, а також витрати на аварійний ремонт основних іригаційних об'єктів та активів УВР ^a	Втрата виробничих потужностей у сільському господарстві або зміни в системах землеробства через війну, враховуючи час, необхідний для відновлення / розмінування (хоча це охоплюється розділом щодо типової моделі сільськогосподарського сектору, присвяченої збиткам). Втрата другорядних функцій системи ЗіД щодо захисту водно-болотних угідь або джерел води. Витрати на проведення аварійно-відновлювальних робіт на пошкоджених об'єктах.
Процеси управління та прийняття рішень	Вплив на надання послуг через війну, наявність ключового персоналу у секторі експлуатації й планування систем ЗіД, втрата досвіду, підрив фінансової інституційної бази
Підвищені ризики та вразливості	Вплив на прострочені відстрочені інвестиції (див. Стратегію зрошення та дренажу, Світовий банк, 2017), погіршення якості води та ризики забруднення.
Оцінка наслідків війни	
Економічний вплив на макро- та мікрорівнях	Руйнація економіки, внаслідок втрати частки зрошувальних систем, що заходяться на тимчасово непідконтрольних уряду територіях, прямих і зворотних зв'язків (пов'язаних із сільськогосподарськими обстеженнями).
Пошкодження та збитки приватних та комунальних внутрішньогосподарських зрошувальних систем	Відсутність обстежень та звітності про стан приватної та комунальної внутрішньогосподарських інфраструктуру, яка є важливою частиною бази активів. Оскільки даних про цю інфраструктуру немає, у липні 2022 року планується проведення польових досліджень у чотирьох областях категорії 1 (повернутих під контроль уряду) у межах сільськогосподарського обстеження RDNA. Ще однією статтею витрат, яка не оцінюється, є невеликі приватно розроблені меліоративні системи.

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ТОРГІВЛЯ І ПРОМИСЛОВІСТЬ

Огляд

Торгівля і промисловість - один з найбільш постраждалих від війни секторів. Станом на 01 червня 2022 року, за оцінками, завдана шкода цьому сектору оцінюється в розмірі близько 9,7 мільярда доларів США. Як приватні, так і державні підприємства в регіонах, які зазнали впливу конфлікту, були зруйновані або збанкрутували. Ланцюги доданої вартості були розірвані через знищення або пошкодження сполучної інфраструктури, неможливість доступу до ключових ресурсів і розрив ділових зв'язків з компаніями, розташованими в постраждалих регіонах. Більшу частину пошкоджених активів становлять великі заводи, зокрема зруйновані металургійні заводи в Донецькій області, що становлять майже 10 відсотків від загальних пошкоджень. Близько 2 900 роздрібних магазинів, торгових центрів і складських приміщень були пошкоджені або зруйновані. За оцінками, сукупні збитки становлять 47,5 мільярда доларів США. Збитки оцінюються переважно на основі очікуваного недоотриманого доходу компаній протягом 21 місяця і витрат на знесення і вивезення сміття. Загальні потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються в 20,8 мільярда доларів США. Більше 80 відсотків потреб припадає на відбудову і модернізацію будівель, обладнання та товарно-матеріальні запаси. В промисловості, Донецька область має найбільші потреби щодо відбудови й відновлення, на її долю припадає майже половина від загальних потреб, за нею йдуть Харківська, Луганська, Чернігівська та Київська області.

Контекст

На промисловість і торгівлю припадало близько третини валового внутрішнього продукту (ВВП) України в 2021 році і близько 7,2 мільйона робочих місць в 2020 році¹⁸². Як визначено в цьому розділі, до промисловості належать виробництво та послуги не включені до інших розділів звіту.

Зокрема, до цього розділу не входять транспортна галузь, військово-промисловий комплекс та енергетика, але включений агропромисловий комплекс з етапу перероблення. Послуги, пов'язані з культурою, туризмом, фінансами та креативними індустріями, як-от готелі, туроператори та рекламодавці, також виключені. Послуги ресторанів і закладів громадського харчування включені в розділ «Промисловість і послуги». Торгівля охоплює оптову і роздрібну торгівлю і складські послуги. У цьому розділі розглядаються наслідки як для державних, так і для приватних компаній.

Металургійна промисловість й машинобудування, зокрема електротехнічне та комп'ютерне обладнання, належать до провідних галузей експорту України. Експорт металу навіть перевищив експорт зерна в 2021 році. З приблизно 700 000 діючих підприємств в Україні в 2021 році переважну більшість склали мікро- і малі підприємства з чисельністю менше 50 співробітників¹⁸³. Найбільша концентрація компаній (19 відсотків) спостерігається в Києві. За даними Статистичного збірника «Робоча сила України 2019», найбільше працівників було зайнято в оптовій та роздрібній торгівлі, за якими слідує сільське господарство і промисловість¹⁸⁴.

З огляду на географічне положення України, людський капітал та фізичні активи, конкурентоспроможність її торгівлі та промисловості мали нереалізований потенціал до війни. Проводилися реформи, спрямовані на поліпшення бізнес та інвестиційного клімату і, зокрема, на створення більшої конкуренції, реформування державних підприємств і надання компаніям можливості перейти до вищого сегменту ланцюга доданої вартості на ринку.

Інституційно, Міністерство економіки є основним партнером в уряді з багатьох ключових питань бізнесу, включно торгівлю, бізнескліматом, інноваціями та розвитком малих і середніх

¹⁸² Оцінки засновані на даних Державної служби статистики України.

¹⁸³ Дані Державної служби статистики України. З 700 000 компаній майже половина не була класифікована за розміром в даних, але більшість, ймовірно, є приватними підприємцями або невеликими компаніями

¹⁸⁴ Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Робоча сила України 2019», 2020. [Посилання](#).

Таблиця 38. Завдана шкода в розбивці за розміром / типом компанії (млн дол. США) станом на 1 червня 2022 року

Категорія	Тип активу	Завдана шкода (млн дол. США)	Частка (%)
Промисловість	Великі та середні приватні підприємства	4,454.4	46.1
	Малі приватні підприємства	2,223.7	23.0
	Державні підприємства	762.2	7.9
Торгівля	Магазини	1,493.4	15.5
	Складські приміщення	160.2	1.7
	Автозаправні станції	157.6	1.6
	Аптеки	31.2	0.3
	Торгові центри	381.2	3.9
Підсумок		9,663.9	100%

Джерело: дані, надані КШЕ. Коригування в розрахунках, здійснених Світовим банком для великих, середніх приватних підприємств і державних підприємств, з метою вирахування пошкоджень підприємств, які не включені до цього розділу.

підприємств (МСП). Уряд визначив важливість сприяння безперервності функціонування бізнесу під час конфлікту. З цією метою було заявлено про необхідність прийняття або було прийняте законодавство, спрямоване на зменшення навантаження на бізнес та спрощення ведення бізнесу. Діючі бізнес асоціації також є ключовими учасниками інституційної структури.

Різні аспекти бізнесу зазнали значного впливу війни, як-от доходи, витрати, доступність ресурсів, пошкодження матеріальних ресурсів, порушення торгових шляхів і переміщення клієнтів. Підраховано, що економіка втратила 30-50 відсотків своїх виробничих потужностей, причому збитки зосереджені на Сході України. Останні дані Національного банку України (НБУ) свідчать, що 14 відсотків підприємств повністю припинили свою діяльність у травні, порівнюючи з 17 відсотками у квітні. Однак рівень завантаження виробничих потужностей, як і раніше, на 40 відсотків нижче довоєнного рівня. Основними проблемами в роботі є (i) труднощі з логістикою; (ii) перебої в постачанні сировини і товарів; (iii) переміщена робоча сила; (iv) заморожені контракти з іноземними та місцевими клієнтами; (v) низька купівельна спроможність місцевих клієнтів; (vi) пошкоджені об'єкти та інфраструктура; і (viii) брак фінансових ресурсів.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальна завдана шкода промисловим і торговим об'єктам оцінюються в 9,7 мільярда доларів США.

Більша частина завданої шкоди (77 відсотків) припадає на промисловість, а решта на торгівлю. Велика частина руйнувань припала на великі і середні приватні підприємства (46,1 відсотка) (Таблиця 38). Близько 80 відсотків пошкоджень, яких за оцінками зазнали ці компанії (4,5 мільярда доларів США), були руйнуванням двох металургійних заводів в Донецькій області, металургійного комбінату «Азовсталь» і металургійного комбінату імені Ілліча в Маріуполі, внаслідок чого було знищено близько половини потужностей металургійної промисловості в країні.

Завдана шкода у промисловості становлять 7,4 мільярда доларів США. За можливості була включена наявна інформація про завдану шкоду середніх/великих приватних та державних підприємств. У разі відсутності інформації про точні суми завданої шкоди, активи визначалися відповідно до останніх фінансових звітів як валове нагромадження основного капіталу, товарно-матеріальні запаси і незавершена продукція; використовувалося 100 відсотків вартості, якщо повідомлялося про знищення активу, і 40 відсотків, якщо повідомлялося про часткове пошкодження. Ці активи включають будівлі, обладнання, машини, а також проміжну та кінцеву продукцію. Що стосується малих приватних підприємств, за виключенням тих, що належать до торгівлі, інформація про безпосередні пошкодження відсутня, з огляду на велику кількість таких підприємств. Натомість для розрахунку впливу на малі підприємства використовувався непрямий метод, заснований на відсотковій оцінці пошкодження житла у великих містах, згідно з повідомленнями місцевої влади. Цей підхід був використаний для оцінки завданої

шкоди, оскільки багато малих компаній розташовані в житлових будинках¹⁸⁵.

Як зазначалося вище, компанії в галузях, що описані в інших частинах оцінки, як-от транспорт, військово-промисловий комплекс, енергетика та сільське господарство, не були включені в ці розрахунки. Середні / великі промислові підприємства в цій оцінці охоплюють 51 середнє і велике підприємство (35 приватних підприємств і 16 державних підприємств). З них найбільше постраждали виробничі підприємства, на частку яких припало більше половини пошкоджених і зруйнованих підприємств, а на частку металургійних і машинобудівних підприємств припало 10 з 29 пошкоджених і зруйнованих підприємств.

Що стосується торгівлі, то про завдану шкоду повідомили Асоціація ритейлерів України, Українська Рада Торгових Центрів та інші відкриті джерела. Близько 2 900 магазинів роздрібно́ї торгівлі, торгових центрів і складських приміщень були пошкоджені або зруйновані. Оцінка завданої шкоди проводилася на основі звичайних опитувань та онлайн-опитувань власників і топ-менеджерів компаній роздрібно́ї торгівлі з урахуванням площі і характеру пошкоджень будівель і на основі вартості будівництва, обладнання та товарно-матеріальних запасів. Опитування були проведені серед 295 провідних мережеских компаній, які представляють близько 1 000 брендів і мають 28 500 торгових точок загальною площею 15,4 млн м². Розрахунки не включають підприємства з менш ніж трьома торговими точками, торговців на вуличних ринках, склади оптових товарів і магазини, яким було завдано незначні пошкодження. З завданої шкоди в розмірі 2,2 мільярда доларів США, про які повідомили торгові підприємства, більше двох третин шкоди зазнали магазини (Таблиця 38).

Загальні збитки в торгівлі і промисловості становлять 47,5 мільярда доларів США. Збитки у промисловості були розраховані на основі даних про продажі з останніх доступних фінансових звітів і збільшені на 10 відсотків з урахуванням інфляції. Збитки розраховуються як втрачені продажі за 21 місяць, включно тримісячним періодом, вимірюваний з початку війни (з 24 лютого по 01 червня), і додаткові 18 місяців, протягом яких, за прогнозами, триватимуть збитки. Втрачені продажі також розраховувалися для підсекторів, що зазнали впливу на загальнонаціональному рівні, зокрема для тих, які надають специфічні по-

слуги, як-от прокат автомобілів або рекрутингові послуги¹⁸⁶. Збитки також включають узгоджені розрахунки щодо знесення і вивозу сміття, засновані на пошкодженнях. Загальні збитки в промисловості становлять близько 23,2 мільярда доларів США. Показники втрати продажів в цих розрахунках ймовірно переоцінені для таких компаній, з огляду на те, що в багатьох областях, де немає активних бойових дій, компанії повертаються до роботи. Однак, втрата продажів використовуються як непрямий показник інших збитків, як-от продуктивність і потреба в орендній платі, за якими дані були відсутні. Крім того, оцінки вказують на те, що всі пошкоджені та постраждалі компанії на національному рівні не враховуються у показнику втрачених продажів.

В торгівлі збитки також розраховувалися як втрачені продажі, на основі звітів відповідних бізнес-асоціацій. За оцінками роздрібних магазинів, середній дохід знизиться на 25 відсотків за 21 місяць. За оцінками, загальні збитки в торгівлі, включно з вивезення сміття, становлять 24,3 мільярда доларів США, зокрема 23,1 мільярда доларів США від магазинів.

Як і очікувалося, завдана шкода й збитки в промисловості і торгівлі зосереджені в областях на сході України. Торгівля і промисловість в Донецькій області постраждали найбільше: завдана шкода склала майже 5 мільярдів доларів США, а збитки - 16,5 мільярдів доларів США. Далі йде Харківська область, де завдана шкода склала 2,2 0мільярда доларів США, а збитки 12,7 мільярда доларів США; а потім Луганська область, де завдана шкода склала 0,8 мільярда доларів США, збитки 3,7 мільярда доларів США (Таблиця 39). Оцінка, яка підтвердила завдану шкоду торгово-промисловим об'єктам в деяких містах, показала: в Маріуполі в Донецькій області 32 відсотки з 901 об'єкта були зруйновані, а 67 відсотків були пошкоджені частково; в Бучі в Київській області 13 відсотків з 127 об'єктів були зруйновані, а 50 відсотків пошкоджені частково; в Ірпені в Київській області, 18 відсотків з 231 об'єкта були зруйновані, а 74 відсотки пошкоджені частково; а в місті Києві 0,8 відсотка з 2 858 об'єктів були зруйновані, а 5 відсотків пошкоджені частково. Найбільших шкоди і збитків по регіонах зазнали приватні промисловості підприємства, водночас на державні підприємства припадає 7,9 відсотка від загальної суми завданої шкоди і 1,4 відсотка від загальної суми збитків. Завдана шкода державним підприємствам зосереджена в Хар-

¹⁸⁵ Інформація про активи була агрегована по містах з фінансових звітів. Зруйновані та пошкоджені активи були розраховані з використанням відсотку пошкодженого житлового фонду і розподілені за зруйнованими (60 відсотків) і пошкодженими (40 відсотків) об'єктами і агреговані за областями.

¹⁸⁶ Це не включає в креативні послуги або галузі, описані в інших частинах звіту, як-от кінотеатри та реклама.

Таблиця 39. Завдана шкода і збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Шкода	Збитки
Черкаська	-	41.1
Чернігівська	522.2	4,779.6
Чернівецька	-	9.0
Дніпропетровська	-	251.3
Донецька	4,989.5	16,536.4
Івано-Франківська	-	16.8
Харківська	2,274.9	12,729.2
Херсонська	0.2	89.3
Хмельницька	-	22.1
Кіровоградська	-	9.6
Київ (місто)	43.9	2,177.6
Київська	458.8	2,308.4
Луганська	758.4	3,678.6
Львівська	-	173.2
Миколаївська	238.2	1,291.8
Одеська	-	203.2
Полтавська	-	71.3
Рівненська	-	10.3
Сумська	255.9	2,417.1
Тернопільська	-	11.4
Вінницька	-	32.2
Волинська	-	2.1
Закарпатська	-	9.2
Запорізька	84.1	171.0
Житомирська	37.9	165.8
Загальнонаціональна (без конкретного регіону)	-	264.3
Підсумок	9,663.9	47,472.1

Джерело: розрахунки Світового банку відповідно до даних, наданих КШЕ.

Примітка: - = інформація недоступна або про пошкодження не повідомляється.

ківській області, де руйнування двох виробничих підприємств становить майже 0,5 мільярда доларів США, що складає близько 63 відсотків від загальної суми завданої шкоди виробничим державних підприємств.

Багато компаній, крім пошкоджень активів і втрати доходів, зіткнулися з іншими витратами, як-от переміщення або загибель співробітників, а також скорочення або зникнення клієнтської бази. Багато компаній взяли на себе витрати по переїзду в більш безпечні регіони в Україні або за її межі. Компанії в сфері торгівлі і промисловості також нерозривно пов'язані з іншими секторами. У багатьох регіонах були перебої у постачанні

електроенергії, води і палива, що позначилося на виробничих витратах. Пошкодження і утруднений доступ до транспорту і логістики перешкоджають доступу до ринків як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Деякі компанії майже виснажили свої фінансові резерви, але не можуть легко отримати доступ до необхідних кредитів. Повне руйнування ланцюгів доданої вартості через сполучну інфраструктуру, доступ до необхідних ресурсів і зниження попиту на ринках будуть і надалі впливати на компанії доки продовжуватиметься конфлікт і, ймовірно, після його закінчення. Невизначеність щодо тривалості та серйозності конфлікту також стримує планування та довгострокові інвестиції¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Відповідно до опитувань експертів в промисловості і торгівлі в Україні, проведених у червні та липні 2022 року.

Таблиця 40. Потреби на відновлення та відбудову за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Негальні/ короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальна потреба
Потреби на відбудову	Промисловість	3,906.2	9,114.4	13,020.5
	Торгівля	1,167.4	2,723.9	3,891.3
Потреби на відновлення надання послуг	Промисловість	1,171.8	1,822.9	2,994.7
	Торгівля	350.2	544.8	895.0
Підсумок		6,595.6	14,205.9	20,801.5

Джерело: розрахунки Світового банку відповідно до даних, наданих КШЕ.

Таблиця 41. Потреби на відновлення та відбудову за областями (млн дол. США) станом на 1 червня 2022 року

Область	Категорія потреб на відновлення	Коротко- строкові	Середньо- та довгострокові потреби	Підсумок
Київ (місто)	Інфраструктура	23.05	53.78	76.83
	Надання послуг	6.91	10.76	17.67
Донецька	Інфраструктура	2,619.49	6,112.15	8,731.64
	Надання послуг	785.85	1,222.43	2,008.28
Житомирська	Інфраструктура	19.89	46.41	66.29
	Надання послуг	5.97	9.28	15.25
Запорізька	Інфраструктура	44.13	102.97	147.10
	Надання послуг	13.24	20.59	33.83
Київська	Інфраструктура	240.87	562.03	802.90
	Надання послуг	72.26	112.41	184.67
Луганська	Інфраструктура	398.15	929.02	1,327.18
	Надання послуг	119.45	185.80	305.25
Миколаївська	Інфраструктура	125.06	291.82	416.88
	Надання послуг	37.52	58.36	95.88
Сумська	Інфраструктура	134.33	313.44	447.77
	Надання послуг	40.30	62.69	102.99
Харківська	Інфраструктура	1,194.32	2,786.75	3,981.07
	Надання послуг	358.30	557.35	915.65
Херсонська	Інфраструктура	0.00	0.00	0.00
	Надання послуг	0.03	0.05	0.08
Чернігівська	Інфраструктура	274.14	639.67	913.81
	Надання послуг	82.24	127.93	210.18
Підсумок		6,595.51	14,205.69	20,801.20

Джерело: розрахунки Світового банку відповідно до даних, наданих КШЕ.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better)

За оцінками, загальні потреби на відновлення та відбудову в промисловості й торгівлі становлять 20,8 мільярда доларів США протягом 10 років. Потреби на відбудову інфраструктури та активів відповідно до принцип принципу «краще, ніж було» (build back better) оцінюються загалом в 16,9 мільярда доларів США, водночас 5,1 мільярда доларів США в нагальній/короткостроковій перспективі та 11,8 мільярда доларів США в довгостроковій перспективі. Це означає, що більше 80 відсотків передбачуваних потреб цього сектора припадає на відновлення та модернізацію будівель, обладнання та товарно-матеріальних запасів. Потреби на відновлення надання послуг і поліпшення їх якості становлять 3,9 мільярда доларів США, з яких 1,5 мільярда доларів США в короткостроковій перспективі і 2,4 мільярда доларів США в довгостроковій перспективі (Таблиця 40)¹⁸⁸.

У регіональному розрізі, Донецька область має найбільші потреби на відбудову та відновлення, за нею слідує Харківська, Луганська, Чернігівська та Київська області (Таблиця 41.) Короткострокові потреби на будівництво в трьох східних областях - Донецькій, Харківській та Луганській - становлять 4,2 мільярда доларів США, або 84 відсотки від загальних потреб на відбудову в короткостроковій перспективі. На відновлення зруйнованих і пошкоджених заводів в цьому регіоні припадає основна частина потреб на відбудову.

Принципи задоволення потреб в секторах торгівлі і промисловості включені до планів Уряду України щодо відновлення економіки і відбудови відповідно до принципу «краще, ніж було» (build back better). Вони включають визначення ключових секторів, які робили значний внесок в економіку, але постраждали від конфлікту, як-от металургія та машинобудування. Сільське господарство, звичайно, визначається як найважливіший сектор, а агропромисловий комплекс є ключовим компонентом. Пріоритетні напрямки відбудови повинні включати об'єкти, задіяні в цих галузях, зокрема виробничі підприємства, підприємства харчової промисловості та складські приміщення. Будівництво також має вирішальне значення,

оскільки воно зазнало збитків під час конфлікту і буде мати вирішальне значення на етапі відбудови. Покращення бізнес клімату, полегшення доступу до фінансування, відновлення і модернізація логістики, а також розвиток людського капіталу допоможуть підприємствам відновлюватися й відбудовуватися відповідно до принципу «краще, ніж було» (build back better), і все це визначено урядом в якості потреб. Крім того, більш тісна інтеграція з Європейським союзом (ЄС) та відкриття доступу до нових ринків вимагатимуть від підприємств адаптації більш екологічних та стійких технологій.

Варіанти підтримки бізнесу, підтвержені якісними опитуваннями галузевих експертів, повинні включати пільгові кредити, гранти або дольові субсидії для задоволення потреб в ліквідності для мікро- і малих підприємств в короткостроковій перспективі, фінансування для підтримки зайнятості, фінансування виробничого обладнання / машин, схеми кредитних гарантій для відновлення складських приміщень, підтримку компаній експортерів за допомогою сертифікації продукції та відновлення зв'язків з іноземними інвесторами. З огляду на величезну кількість співробітників у роздрібній та оптовій торгівлі (приблизно 3,6 мільйона осіб в 2020 році), відновлення збільшення кількості магазинів є життєво важливою необхідністю. Нарешті, в середньостроковій перспективі уряд повинен сприяти зростанню приватного сектора через проведення структурних реформ, які збільшать конкуренцію, полегшать ведення бізнесу і дадуть змогу компаніям працювати прозоро.

Обмеження та рекомендації

Пожвавлення торгівлі та промислового сектору є пріоритетним завданням, з огляду на те, що засоби до існування мільйонів працівників і роботодавців залежать від цього сектора, а також з огляду на його внесок у задоволення найважливіших потреб під час відбудови, як-от будівництво, підприємства харчової промисловості та ключові виробництва. Нижче наведені пріоритетні рекомендації щодо підтримки торгівлі та промисловості в короткостроковій перспективі:

- Надавати фінансову підтримку компаніям у формі позик, грантів і гарантій, щоб дати змогу життєздатним компаніям вижити, провести реструктуризацію і модернізувати активи, а також дати змогу з'явитися новим учасникам

¹⁸⁸ Потреби на відбудову були розраховані як множник пошкоджень, щоб врахувати принцип «краще, ніж було» (build back better). Потреби на відновлення були розраховані як частка цього множника, розподілена між короткостроковою і довгостроковою перспективами.

ринку. Інструменти торговельного фінансування могли б допомогти компаніям отримати доступ до нових ринків.

- Відновити логістичну інфраструктуру, необхідну для доступу до ресурсів і ринків.
- Спростити правила ведення бізнесу, щоб спростити започаткування і відновлення бізнесу, а також впровадження нових продуктивних лінійок і моделей доставки.
- Сприяти внутрішнім та іноземним інвестиціям для відновлення ключових галузей промисловості.
- Забезпечити участь приватного сектора в діяльності з розбудови і розвивати зв'язки з МСП в пріоритетних секторах для відновлення та інвестицій, таких як будівництво, транспорт і логістика.

У середньостроковій і довгостроковій перспективі слід продовжувати діяльність щодо відбудови до принципу «краще, ніж було» (build back better), приділяючи особливу увагу екологічним і цифровим технологіям для створення стійких підприємств. Слід також продовжувати надавати фінансову підтримку компаніям, зокрема заходи щодо полегшення доступу до кредитів. Усунення перешкод для бізнесу, інвестицій і привабливого бізнес клімату, які існували до конфлікту, наприклад гармонізація торгівлі з ЄС, проблеми конкуренції і реформа державних підприємств, має бути пріоритетом. Пряма технічна допомога компаніям, потенційно зосереджена на секторах, критично важливих для зростання, таких як агробізнес, металургія, машинобудування та ІТ, може допомогти їм вийти на нові ринки, перейти на продукти з більш високою доданою вартістю та запровадити більш стійкі практики. Фінансова та нефінансова підтримка може бути спрямована на компанії, що належать та управляються жінками.

З огляду на те, що конфлікт триває, визначення пріоритетних потреб ускладнене і пріоритети будуть і надалі змінюватися. Більш докладне обстеження компаній з регіональним і міжгалузевим охопленням дало б змогу отримати більш повну картину пошкоджень та збитків. Перевірка також ускладнена в умовах конфлікту, що триває¹⁸⁹, але можлива в регіонах, де інтенсивність конфлікту знизилася.

Цей аналіз зіткнувся з низкою обмежень. Він був заснований на якісних опитуваннях галузевих експертів, що створило підґрунтя для рекомендації. Цей аналіз також ґрунтувався на інформації, отриманій від декількох бізнес-асоціацій, але інформація про завдану шкоду та збитки не була специфічною для регіону і часто не була специфічною для сектора. Конкретні обмеження в даних і аналізі для цього розділу, які, як ми сподіваємося, можуть бути усунені в наступних аналізах, включають:

- Регіональні дані по деяких областях, які, ймовірно, постраждали від конфлікту, були недоступні.
- Що стосується торгівлі, то дані з розбивкою за регіонами були відсутні. Непрямий метод використовувався для визначення частки пошкоджень та збитків на основі впливу на малі підприємства, оскільки більшість торгових точок є малими підприємствами.
- Інформація про пошкоджені активи і цінності була недоступною для більшості компаній, особливо менших. Використані припущення ґрунтувалися на фінансовій звітності, відповідно до якої робилися оцінки.
- Збитки були розраховані тільки на основі втрачених продажів, хоча і були завищені для врахування інших збитків. Для великих і державних підприємств втрачені продажі, ймовірно, не покривали весь обсяг збитків, оскільки компанії, які не зазнали жодних фізичних пошкоджень, ймовірно, все одно зазнали економічних збитків. В ідеалі для подальшого аналізу можна було б збирати дані для оцінки втрат продуктивності та інших непрямих витрат, таких як орендна плата.
- Розбивка малих підприємств за секторами була відсутня і не могла бути оцінена за допомогою непрямих методів.
- Розрахунки потреб на відновлення ґрунтувалися на розрахунках завданої шкоди, якої зазнав сектор. З огляду на величезні загальнонаціональні збитки, з якими стикається цей сектор, дані розрахунки можуть бути занижені.

¹⁸⁹ Пошкодження, завдані великим компаніям, були підтвержені, наскільки це було можливо, за допомогою повідомлень засобів масової інформації та іноді супутникових знімків.

ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР І БАНКІВСЬКА СПРАВА

Огляд

Війна суттєво вплинула на фінансовий сектор України. На момент початку війни банківська система перебувала у порівняно хорошому стані, і банки продовжують операційну діяльність. Однак втрата активів, предметів застави і доходів серйозно вплине на прибутковість і платоспроможність банків. Упродовж березня – травня банківський сектор сформував резерви в сумі 1,1 мільярда доларів США на випадок очікуваних кредитних збитків, пов'язаних з війною. Можна передбачити, що внаслідок російського вторгнення сектор небанківських фінансових установ (НБФУ) також зазнає значних збитків на додаток до довоєнних вразливостей. З огляду на невеликий обсяг цього сектору навряд чи НБФУ матимуть системний вплив на фінансову систему загалом. За попередніми оцінками, загальна завдана шкода оцінюється в 26,3 мільярда доларів США та потенційні збитки, понесені банківським сектором, становитимуть 8,1 мільярда доларів США; однак дані, що стосуються НБФУ, дуже обмежені. Знадобиться багато місяців, щоб справжній масштаб завданої шкоди фінансовому сектору, став повністю очевидним/підлягав кількісному вимірюванню. Окрім того, кількісна оцінка збитків не враховує невід'ємних ризиків втратити надбання реформ, проведених в останні роки у фінансовому секторі, зокрема через послаблення пруденційних нормативів і зміни підходів

управління державними банками; ця оцінка не враховує також потенційних затримок із запровадженням подальших реформ, що пов'язано з необхідністю спершу вирішити післявоєнні проблеми. З урахуванням поточних умов станом на червень 2022 року, загальна вартість видатків на потреби щодо відбудови та відновлення оцінюється в 8 мільярдів доларів США, з 6,4 мільярда доларів США в короткостроковій перспективі та 1,6 мільярда доларів США в середньостроковій перспективі.

Контекст

У фінансовій системі України переважну частку становлять банки зі значною часткою державної власності. На банки припадає 88,6 відсотка від сукупних активів фінансової системи¹⁹⁰; близько 47 відсотків активів банків припадає на державні, 31 відсоток – на іноземні та 22 відсотки – на приватні (Таблиця 42, Таблиця 43). Банківському сектору України бракує глибини: у 2020 році відношення суми позик приватного сектору до ВВП (валового внутрішнього продукту) становило 28,2 відсотка порівняно із середнім показником 57,5 відсотка для регіону Європи та Центральної Азії (за винятком країн з високим рівнем доходу). Крім того, небанківський сектор є недостатньо розвинутим і потребує подальшого зміцнення регуляторної та наглядової бази, а також інфраструктури фінансової системи.

Таблиця 42. Фінансові установи, регульовані Національним банком України (НБУ), станом на кінець 2021 р.

Фінансові установи	Число	Загальні активи (млрд грн)	Частка від загальної кількості (%)
Банки	71	2,054	88.6
Кредитні спілки	278	2.3	0.1
Фінансові компанії	935	195.2	8.4
Ломбарди	261	3	0.1
Страхові компанії	155	63.6	2.7

Джерело: НБУ; розрахунки працівників Світового банку.

¹⁹⁰ Це значення не охоплює інститути спільного інвестування та пенсійні фонди.

Таблиця 43. Еволюція надійності банківського сектору

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Норматив достатності капіталу (%)	18.3	15.6	12.3	12.7	16.1	16.2	19.7	22.0	18.01
NPL як частка всіх кредитів (%)	12.9	19.0	28.0	30.5	54.5	52.9	48.9	41.0	30.0
Ліквідні активи до сукупних активів (%)	20.6	26.4	33.0	48.5	53.9	51.1	72.3	69.1	69.2
ROA (%)	0.3	-4.2	-5.5	-12.5	-1.8	1.6	4.7	2.8	4.5
ROE (%)	1.7	-32.0	-65.5	-122.2	-15.3	14.6	37.6	21.7	37.9
Клієнтські депозити до всіх (неміжбанківських) кредитів (%)	73.3	64.5	71.2	80.5	84.6	81.8	103.1	139.0	140.3
Кредити в іноземній валюті відносно до всіх кредитів (%)	34.7	47.7	57.9	51.4	47.5	46.5	41.2	39.1	32.0
Частка державних облігацій в активах банків (% від сукупних активів)	7.0	7.9	7.0	19.4	26.1	29.9	24.5	31.7	28.6

Джерело: НБУ; розрахунки працівників Світового банку.

Примітка: ROA = рентабельність активів; ROE = рентабельність власного капіталу.

Внаслідок заходів, вжитих після кризи 2014-2015 років, на момент початку війни банківська система України перебувала у порівняно хорошому стані; однак війна призвела до підвищення операційних, кредитних, ринкових ризиків, ризиків прибутковості, платоспроможності та ліквідності. Завдяки вжиттю жорстких регулятивних і наглядових заходів достатність капіталу всієї банківської системи утримувалася на рівні 18 відсотків, а сукупна частка непрацюючих позик (NPL) наприкінці 2021 року – на рівні 30 відсотків (що на 11 відсоткових пунктів менше, ніж роком раніше). Прибутковість і ліквідність банків були високими; усі 13 системно важливі банки мали коефіцієнт короткострокової ліквідності (LCR), що перевищував 150 відсотків (станом на 1 січня 2022 року), тобто був щонайменше на 50 відсотків вищим від необхідного мінімуму. Близько третини кредитного портфеля та зобов'язань за депозитами номіновано в іноземній валюті, що є ключовим джерелом уразливості у разі тривалого знецінення грошової одиниці та/або економічного спаду. Ще одне серйозне уразливе місце банківської системи пов'язане з можливими петлями негативного зворотного зв'язку між фіскальними рахунками України та банківською системою, з огляду на її значну залежність від державного сектору. Див. Таблиця 43 для отримання детальнішої інформації.

Інфраструктура системи платежів надалі розвивалася, тоді як кількість відділень банків скорочувалася. Порівнюючи з 2020 роком кількість платіжних терміналів (POS-терміналів) у мережах роздрібною торгівлі та послуг зросла на 13,7 відсотка – до 426,5 тис., з яких 393,6 тис. (92,3 відсотка) становлять безконтактні термінали. Загалом кількість POS-терміналів у мережах роздрібною торгівлі та послуг за останні п'ять років збільшилася майже вдвічі – з 232,1 тис. до 426,5 тис. Водночас спостерігалось поступове щорічне зменшення кількості банківських пристроїв (банкоматів, кіосків самообслуговування тощо). Оскільки клієнти переходили на онлайн-транзакції, банки змогли оптимізувати мережі своїх відділень. Упродовж останніх чотирьох років кількість відділень скоротилася на 21 відсоток, з 8271 до 6607 відділень.

Сектор страхування, який є невеликим за обсягом, стикався з проблемами ще до війни. Національний банк України (НБУ) – регулятор страхового сектору з середини 2020 року – розпочав роботу зі зміцнення цього сектору, проте війна її призупинила. До кінця 2021 року кількість страховиків зменшилася на 25 відсотків (із 210 у 2020 році до 155 у 2021 році). Станом на кінець 2021 року кількість страхових компаній, які порушили вимоги щодо платоспроможності, була значно меншою, ніж у попередні періоди.

ди¹⁹¹, однак вразливі місця збереглися. Рівень проникнення страхування в Україні (відношення обсягу залучених страхових премій до ВВП) залишається низьким за міжнародними стандартами (лише 1,14 відсотка у 2021 році). На компанії зі страхування життя припадає лише 0,13 відсотка ринку, якщо цей показник вимірювати за чистими преміями.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Хоча інфраструктура системи електронних платежів залишається повністю функціональною з початку війни, банки стикаються з низкою операційних проблем. Згідно з даними НБУ, станом на середину червня працювало близько 85 відсотків банківських відділень, водночас фінансові послуги онлайн повністю доступні всім клієнтам банків, які мають підключення до Інтернету. Банки поступово відновлюють роботу в нещодавно повернутих північних областях України, тоді як на південному сході ситуація з безпекою залишається дуже складною. НБУ вжив заходів для забезпечення максимального захисту своєї діяльності. Роботу системи електронних платежів було перенесено в умовне місце (contingent location), і таким чином місцева система оптових платежів наразі працює в повному обсязі.

Ліквідність залишається на достатньому рівні, зважаючи на порівняно стабільну депозитну базу та підтримку рефінансуванням НБУ. Відтік гривневих депозитів фізичних осіб був короткочасним. Депозитна база зросла з початку війни завдяки регулярним виплатам заробітної плати та соціальним виплатам на банківські рахунки та накладенням обмеження на зняття вкладів, однак насамперед завдяки довірі клієнтів до банків. Загалом з початку війни до середини червня депозити фізичних осіб у гривнях зросли на 20 відсотків, тоді як депозити в іноземній валюті скоротилися на 4,9 відсотка. Водночас, депозити юридичних осіб у гривнях зросли на 4,1 відсотка, а в іноземній валюті – скоротилися на 4,9 відсотка. Передбачаючи можливі майбутні зняття коштів, НБУ запровадив беззаставний механізм рефінансування¹⁹². Станом на середину червня заборгованість банків за кредитами рефінансування НБУ становила 4,5 мільярда доларів США (132 мільярди гривень), що становить приблизно 10 відсотків від зобов'язань, і це лише на 170 мільйонів доларів (5 мільярдів гривень) більше, ніж напередодні війни.

Втрата надходжень від бізнес діяльності та доходів домогосподарств, а також застави суттєво вплине на якість кредитних портфелів банків. Обсяг таких кредитних збитків дуже складно оцінити на цьому етапі війни та економічної кризи. Навесні банки запропонували «кредитні канікули» майже всім позичальникам, а також відмовилися від зборів і комісій, водночас своєчасно виплачуючи відсотки за депозитами в повному обсязі. Криза вже почала даватися взнаки банкам. Упродовж березня-травня банківський сектор сформував 1,1 мільярда доларів США (33 мільярди гривень) резервів на випадок очікуваних кредитних збитків, пов'язаних з війною. Близько третини кредитного портфеля номіновано в іноземній валюті, що є ще одним джерелом вразливості. Водночас було запроваджено кілька істотних антикризових регуляторних запобіжних заходів, зокрема відтермінування санкцій щодо банків, які порушують мінімальні вимоги, передбачені нормативами (за винятком кредитування пов'язаних осіб) на час воєнного стану. Було призупинено проведення аудитів звітності банків за 2021 рік і регулярних щорічних стрес-тестів/перевірок якості активів (AQR).

З початку війни було оголошено неплатоспроможними чотири банки – дві дочірні структури російських державних банків та один приватний банк. 25 лютого 2022 року НБУ ухвалив рішення відкликати банківські ліцензії у двох українських дочірніх банків російських банків (Сбербанку та Промінвестбанку) та спрямувати ці банки на процедуру ліквідації. На ці дочірні банки припадало лише 2 відсотки від сукупних активів банківського сектору, оскільки їх діяльність було згорнуто після 2014 року. Рада національної безпеки та оборони України ухвалила рішення (затверджене президентом і парламентом) про вилучення акцій та частини активів і зобов'язань цих двох дочірніх банків. Національний фонд інвестицій України стане де-факто публічною компанією з управління цими активами. Мегабанк (приватний банк, на частку якого припадає 0,5 відсотка від загальних активів) було визнано неплатоспроможним у червні 2022 року. Банк «Січ» (приватний банк, на який припадає 0,3 відсотка загальних активів) був визнаний неплатоспроможним у серпні 2022 року.

Очікується, що сектор НБФУ також зазнає значних наслідків війни, хоча відповідних даних все ще дуже мало. Війна чинить серйозний негативний вплив на операції надавачів небанківських фінансових послуг. Сектор НБФУ продемонстрував

¹⁹¹ Станом на 1 січня 2022 року лише чотири страховики порушили принаймні один із двох стандартів платоспроможності (джерело: [Посилання](#)), порівняно з 44 страховиками станом на 1 січня 2021 року (джерело: [Посилання](#)).

¹⁹² Максимальну суму підтримки, доступної для банків, обмежено 30 відсотками від суми довоєнних депозитів фізичних осіб.

Таблиця 44. Інвентаризація завданої шкоди за типами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип банку	Актив	Початковий рівень	Тимчасово невідконтрольні уряду території ^а	інші території	Загальна вартість
Національний банк України	Приміщення НБУ	-	-	-	-
Банки	Державні банки	470.5	17.4	0.8	18.1
	Приватні банки (іноземні та українські)	589.5	5.2	3.0	8.2
Загальна сума збитків		1,060.0	22.6	3.8	26.3

Джерело: НБУ; розрахунки працівників Світового банку.

а. До тимчасово невідконтрольних уряду територій належать території, вказані у складеному Кабінетом Міністрів України переліку територіальних громад, розташованих у районах, де нині ведуться бойові дії, поблизу цих районів або в районах, що тимчасово невідконтрольних уряду. До цих територій не належать нещодавно повернуті Київська, Чернігівська та Сумська області.

Таблиця 45. Реєстр збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип банку	Втрата	Початковий рівень	Загальна вартість
Державні (держбанки)	Кредитні збитки (за оцінками ~29% від чистих позик)	9,904	2,872
	Готівка	1,315	8.2
	Рахунки в банках у Росії	0	0
	Інвестиційна нерухомість	136	0.1
	Майно, отримане банком, як заставодержателем	158	0.6
Приватні (іноземні та українські)	Кредитні збитки (за оцінками ~29% від чистих позик)	17,624	5,111
	Готівка	1,418	9.0
	Рахунки в банках у Росії	80	80
	Інвестиційна нерухомість	89	1.5
	Майно, отримане банком, як заставодержателем	85	1.5
Загальні збитки			8,084

Джерело: НБУ; розрахунки працівників Світового банку.

свою вразливість до операційного ризику, і велика кількість компаній сектору або призупинили свою діяльність, або були змушені закритися. Крім того, НБФУ можуть зіткнутися з матеріалізацією ризиків ліквідності та кредитних ризиків і, зрештою, з погіршенням своїх фінансових показників. Страхові премії страхових компаній, що подають свої звіти, стрімко знизилися в першому кварталі 2022 року (14 відсотків для компаній,

що здійснюють страхування життя, і 25 відсотків для компаній, що надають послуги з інших видів страхування). Фактичне призупинення надання послуг перестраховування підвищує ризики для українських страховиків. Тим часом деякі міжнародні компанії через високі ризики відмовляються укладати договори перестраховування з українськими страховиками. Якість кредитного портфеля кредитних спілок погіршується; у порт-

Таблиця 46. Реєстр збитків за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Державні/приватні банки	Нагальні/ короткострокові	Середньо та довгострокові	Підсумок
Інфраструктура центрального банку	-	-	-
Інфраструктура державних банків	16.3	10.9	27.2
Збільшення резервів державними банками за наданими кредитами клієнтам	2,298	574	2,872
Державні банки підсумок	2,314	585	2,899
Інфраструктура приватних банків	7.4	4.9	12.3
Збільшення резервів приватними банками за наданими кредитами клієнтам	4,089	1,022	5,111
Приватні банки підсумок	4,096	1,027	5,123
Підсумок	6,410	1,612	8,023

Джерело: НБУ; розрахунки працівників Світового банку.

Примітка: - = немає даних. Усі наведені дані про витрати стосуються відновлення надання послуг.

фелі переважають споживчі кредити, а діяльність фінансових компаній, ломбардів і лізингодавців з початком війни сповільнилася. Лише дві третини страховиків і ще менша кількість кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів та орендодавців змогли відзвітувати про свою діяльність у першому кварталі 2022 року. Деякі з установ, які не надали звітів, припинили свою діяльність. Стан сектору можна буде точно оцінити лише після відновлення надання звітності¹⁹³.

На підставі умов, які склалися на червень 2022 року, та наявних даних загальна вартість завданої шкоди оцінюється в 26,3 мільйона доларів США і збитків оцінюється в 8,08 мільярда доларів США (див. Таблиця 44 і Таблиця 47). Завдана шкода оцінювалася на підставі даних про основні фонди банків і нещодавно проведеного НБУ опитування банків щодо зазваної шкоди¹⁹⁴. Кредитні збитки були оцінені на рівні 29 відсотків, що відповідає верхньому діапазону оцінок НБУ, наведених у його Звіті про фінансову стабільність за 1-е півріччя.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better)

На підставі умов, які склалися на червень 2022 року, загальна сума потреб на відбудову та відновлення оцінюється в 6,4 мільярда доларів США у короткостроковій перспективі та 1,6 мільярда доларів США у середньостроковій перспективі (Таблиця 46). Загалом сукупні потреби на відновлення сектору становлять 8 мільярдів доларів США. Потреби інфраструктури було розраховано на підставі нещодавно проведеного НБУ опитування банків щодо завданої шкоди та оцінок, здійснених для територій, на яких банки наразі не можуть провести належної оцінки завданої шкоди їхній інфраструктурі¹⁹⁵. Додаткові резерви під кредитні збитки банків було розраховано за допомогою оцінки загальних кредитних збитків на рівні 29 відсотків, що відповідає верхньому діапазону оцінок НБУ, викладених у його Звіті про фінансову стабільність за 1-е півріччя.

¹⁹³ НБУ, "Звіт про фінансову стабільність", червень 2022 року.

¹⁹⁴ Використавши як початковий рівень дані про основні фонди станом на 1 червня, було зроблено припущення щодо обсягу пошкоджень на території, повернутих під контроль уряду. Що стосується інших територій, для обчислень використовувалися дані про пошкодження, отримані на підставі опитування банків, проведеного НБУ (станом на кінець квітня).

¹⁹⁵ Використавши як початковий рівень дані про основні фонди станом на 1 червня, було зроблено припущення щодо обсягу пошкоджень на тимчасово окупованих територіях. Що стосується інших територій, для обчислень використовувалися дані про пошкодження, отримані в опитуванні банків, проведеному НБУ (станом на кінець квітня).

Потрібно вжити критично важливих заходів для захисту фінансової системи, підтримки довіри та мінімізації фіскальних витрат. Водночас, платоспроможний, ліквідний і стабільний фінансовий сектор буде ключовим чинником забезпечення фінансування економіки під час і після війни. Реформи політики у фінансовому секторі мають бути зосереджені на (i) збереженні фінансової стабільності та підтримці суспільної довіри, (ii) посиленні готовності до врегулювання, (iii) захисті інституційних рамок та (iv) збільшенні внеску фінансового сектору у задоволення потреб фіскального та приватного секторів. Для забезпечення фінансової стабільності під час війни та на етапі відновлення/відбудови потрібні скоординовані зусилля всіх гравців фінансового ринку — фінансових інституцій, НБФУ, НБУ, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) та інших регуляторів ринку, а також дієва підтримка органів державної влади, зокрема Міністерства фінансів України.

У короткостроковій перспективі влада України повинна буде здійснювати ретельний моніторинг ситуації та вчасно усвідомлювати вплив війни на фінансовий сектор. Їй потрібно також спланувати наступні кроки, що будуть необхідними на етапі відновлення / відбудови, а саме:

- Здійснити первинну оцінку збитків фінансових інституцій (зокрема банків і страхових компаній). Фінансові інституції повинні будуть подати плани щодо того, як вони будуть проводити рекапіталізацію, щоб забезпечити відповідність пруденційним вимогам. Використовуючи одержані результати як відправну точку, слід здійснити оцінку життєздатності окремих інституцій, застосовуючи перспективний підхід.
- Розробити стратегію реструктуризації фінансового сектору. Ця стратегія має охоплювати модальності управління, прозорості та фінансування.
- Забезпечити фінансову стабільність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Забезпечити наявність у ФГВФО достатніх ресурсів для покриття застрахованих вкладів у банках, для яких є найвища ймовірність стати неплатоспроможними.
- Планувати, координувати та впроваджувати подальші політику та заходи з регуляторного реагування у мінливому середовищі із зазначеними конкретними термінами їх виконання. Метою цих заходів є забезпечення безперебій-

ного здійснення критично важливих операцій банківського сектору.

- Розробити детально вивіреним план поступового скасування спеціальних заходів, запроваджених під час війни. Ці заходи потрібно поступово замінити стандартними заходами або вдосконаленими законами й нормативними актами, необхідними для рішення проблем поточної ситуації.
- Удосконалити механізми вирішення проблеми непрацюючих позик (NPL) та створити ринки / механізми для роботи з проблемними активами.
- Надавати фінансову підтримку компаніям, які постраждали від війни, але залишаються життєздатними, якщо пройдуть комплексну та впорядковану програму корпоративної реструктуризації. Таке фінансування потребуватиме прозорого та чіткого механізму управління та має бути добре інтегровано з процедурами реструктуризації.
- Розробити програми допомоги застрахованим сторонам. Такі програми знадобляться тим, хто зазнав значних збитків, а зобов'язання страховиків є невизначеними або діють умови непереборної сили.
- Розробити належно продумані програми фінансової підтримки із конкретними часовими межами їх виконання, спрямовані на позичальників і сектори, що постраждали внаслідок війни, з використанням прозорих правил і механізмів управління. Стратегічні заходи реагування потребуватимуть мінімізації можливостей для морального ризику та пошуків ренти; необхідно буде також забезпечувати дотримання надійних методів управління кредитними ризиками та застосування механізмів незалежного управління державними банками, сприяючи водночас ефективному розподілу нових кредитів. Необхідно створити спеціальний військовий страховий пул та операционувати Фонд часткового кредитного гарантування для малих фермерів.

У середньостроковій перспективі слід продовжувати реалізацію критично важливих реформ фінансовому секторі, що відповідатимуть міжнародним стандартам і Директивам ЄС та будуть спрямовані на посилення фінансової стабільності, сприяння сталому розвитку банківського сектору та стимулювання збалансованої диверсифікації та посилення доступності фінансової системи. Необхідно оцінити переваги, пов'язані зі

створенням фінансової установи розвитку, яка б дозволила одній установі координувати використання коштів на реконструкцію та забезпечувати належний контроль за виконанням як пріоритети уряду, так і пріоритети донорів.

Обмеження та рекомендації

Наведена оцінка потреб фінансового сектору ґрунтується на широкому спектрі вхідних даних та інформації з різноманітних джерел, зокрема дані НБУ та матеріали опитувань установ фінансового сектору. В підготовці оцінки використовувалися також висновки експертів і вторинні дані, де це було можливо. Проте наведені оціночні дані ба-

зуються на доступній на цей час інформації, яка є переважно неофіційною та не підтвердженою даними, необхідними для точної оцінки. Знадобиться багато місяців для того, щоб став повністю очевидним справжній масштаб шкоди, завданої фінансовому сектору. Кількісна оцінка збитків не враховує також невід'ємних ризиків, пов'язаних з результатами, досягнутими впродовж останніх років завдяки реформам у фінансовому секторі, як-от пом'якшення пруденційних нормативів і правил управління державними банками; окрім того, наведена оцінка не враховує можливих затримок із запровадженням подальших реформ, що пов'язане з необхідністю спершу вирішувати післявоєнні проблеми.

СЕКТОРИ ІНФРАСТРУКТУРИ

ЕНЕРГЕТИКА ТА ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року війна завдала шкоди сектору енергетики розміром приблизно 3 мільярди доларів США, а сукупні збитки оцінюються у 11,7 мільярда доларів США. До цієї суми входять завдана шкода галузям енергетики (1,4 мільярда доларів США), централізованого теплопостачання (0,7 мільярда доларів США), газопостачання (0,5 мільярда доларів США), пального для транспорту (0,4 мільярда доларів США) та вугледобування (0,1 мільярда доларів США). До складу збитків включено втрачені доходи та зменшення обсягів виробництва, зростання собівартості, збитки, зумовлені погіршенням ліквідності, а також збитки, спричинені втратою доступу до енергетичних послуг. Загальні потреби щодо відбудови та відновлення в державному секторі сягають, за оцінками, 10,4 мільярда доларів США, зокрема 7,3 мільярда в найближчому енергетичний сектор забезпечує надання життєво важливих послуг, всі вищезгадані інвестиції у відбудову та відновлення вважаються нагально необхідними. Крім того, відшкодування частини збитків теж може вважатися нагально необхідним для забезпечення діяльності енергетики в короткостроковій перспективі. Сюди входить потреба в усуненні розривів ліквідності в оператора системи передачі (TSO) («Укренерго») та інших зацікавлених сторін в розмірі 2,6 мільярда доларів США. «Нафтогаз України» на закупівлю газу на наступний опалювальний сезон потрібно

щонайменше 5 мільярдів доларів США¹⁹⁶. Для видобувного сектору, в контексті обмежених даних, було визначено завдану шкоду на 110 мільйонів доларів США, збитки на 0,3 мільярда доларів США та потреби на 0,3 мільярда доларів США на додаток до оцінок енергетичного сектора. Окрім фізичної шкоди та збитків, завданих війною, деякі ключові реформи енергетичного ринку та управління зазнають затримок через необхідність впровадження тимчасових надзвичайних заходів для забезпечення надання базових енергетичних послуг населенню.

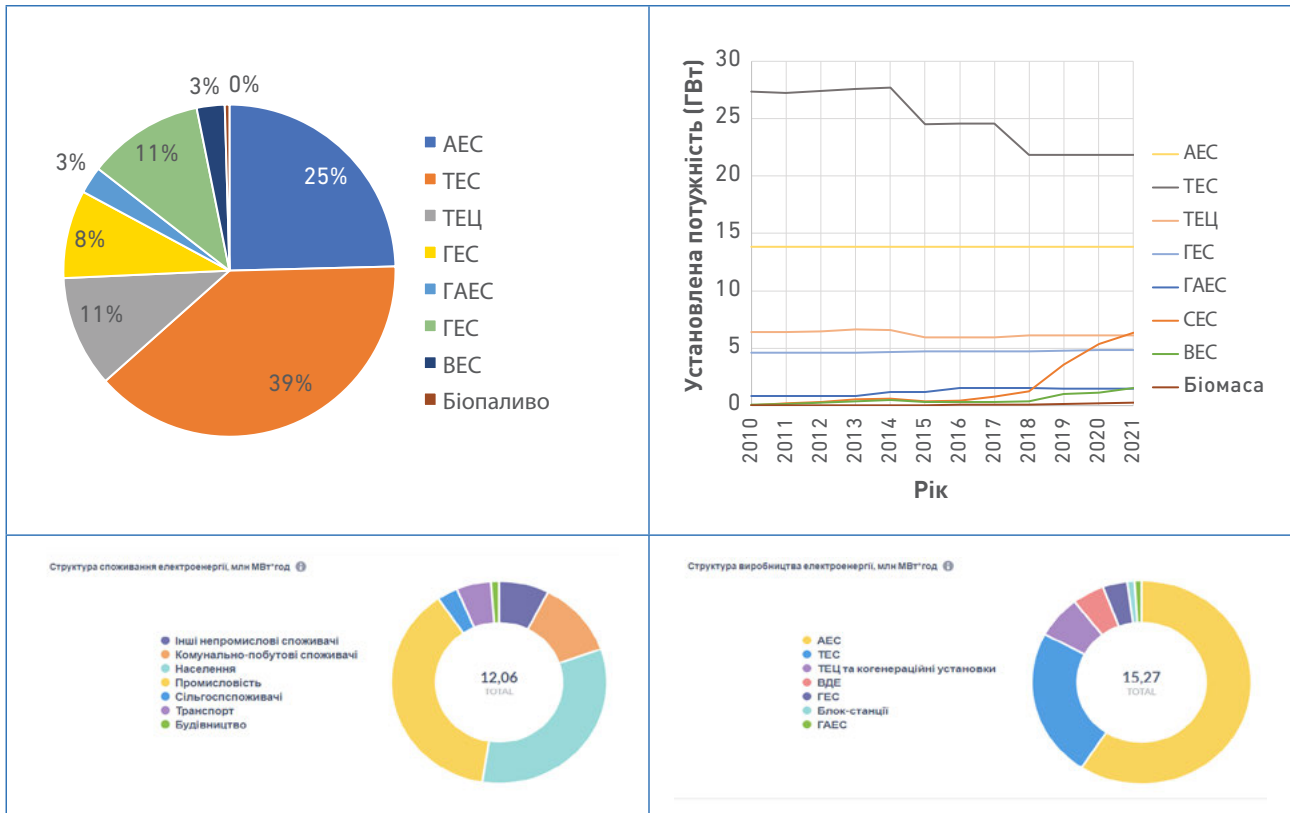
Контекст

До початку війни енергетичний сектор відіграв ключову роль у забезпеченні економічного зростання України та її національної безпеки, й дедалі більшою мірою сприяв реалізації прагнення країни модернізувати свою економіку. На сектор енергопостачання припадало 17 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП), а плата за транзит газу від Росії становила близько 0,3 відсотка ВВП¹⁹⁷. На викопне паливо у 2020 році припадало близько 66 відсотків загального обсягу постачання первинної енергії, а решту покривали атомна енергетика (близько 27,5 відсотка) та відновлювана енергетика й генерація енергії з відходів (близько 6,5 відсотка). Україна історично залежала від імпорту енергоносіїв, імпортуючи у 2020 році 31 відсоток природного газу, 48 відсотків вугілля та 84,5 відсотка нафти

¹⁹⁶ Потреби енергетичного сектору також включають короткострокову потребу в закупівлі природного газу для майбутнього опалювального сезону (близько 4,8 млрд кубометрів), що створить фінансовий дефіцит Нафтогазу в розмірі близько 5 мільярдів доларів США. За оцінками, Нафтогазу може знадобитися близько 4,8 млрд кубометрів (млрд кубометрів) додаткового газу, щоб досягти розрахункового необхідного рівня в 15 млрд кубометрів. Нафтогаз використовуватиме свій видобутий газ (до 1,4 млрд кубометрів), закуповуватиме газ у вітчизняних виробників/приватних сховищ (1,3 млрд кубометрів), а решту (2,1 млрд кубометрів) імпортуватиме. Значення цього обсягу може змінюватись залежно від ціни імпорту. Якщо припустити, що внутрішня ціна на газ від інших вітчизняних виробників становитиме близько 1000 доларів США, а імпортний газ закуповується за 2000 доларів США за 1000 кубометрів, загальні витрати на закупівлю становитимуть 5,1 мільярда доларів США, якщо імпортна ціна становитиме 2000 доларів США, і 7,2 мільярда доларів США, якщо ціна імпорту становить 3000 доларів США. Враховуючи ціну продажу газу для Нафтогазу на рівні 190 доларів США за 1000 кубометрів, фінансовий розрив становитиме 4,37 мільярда доларів США за імпортною ціною 2000 доларів США та 6,47 мільярда доларів США за імпортною ціною 3000 доларів США.

¹⁹⁷ За час, що минув після здобуття незалежності, транзит природного газу через територію України зазнав значних змін. Будівництво газопроводів («Блакитний потік» у 2003 році, «Північний потік 1» у 2011 році та «Турецький потік» у 2020 році), газові спори між Україною та Росією й розвиток ринку зрідженого природного газу (ЗПГ) протягом кількох останніх років сприяли невпинному зменшенню обсягів транзиту газу через територію України.

Рисунок 21. Установлена потужність на кінець 2021 року (вгорі ліворуч), історична динаміка (вгорі праворуч) і структура генерації електроенергії (внизу ліворуч) та її споживання (внизу праворуч)

Джерело: складено відповідно до Energy Map. [Посилання](#); власний аналіз.

Примітка: ТЕЦ — когенерація теплової та електричної енергії; ГЕС — гідроелектростанції; АЕС — атомні електростанції; ГАЕС — гідроаккумуляційні електростанції; ВДЕ — відновлювані джерела енергії; СЕС — сонячні електростанції; ТЕС — теплоелектростанції; ВЕС — вітрові електростанції.

й нафтопродуктів¹⁹⁸. Крім того, Україна цілком залежала від імпорту ядерного палива з Росії. До війни найбільші частки у кінцевому споживанні енергії мали комунальний і промисловий сектори: відповідно 28 відсотків і 33 відсотки¹⁹⁹. Перед війною система електропередачі України працювала в синхронізованому режимі з Єдиною енергетичною системою Росії, попри те, що з 2016 року країна працювала над забезпеченням синхронізації з європейською мережею.

Електроенергія. Із загальної встановленої потужності об'єктів генерації, що оцінюється в 56,2 ГВт, близько половини (27,9 ГВт) припадає на теплові електростанції (ТЕС). Серед ТЕС 80 відсотків працюють на вугіллі. На атомні електростанції припадає 24,6 відсотка (13,8 ГВт) встановленої потужності, тоді як на гідроелектростанції разом

з гідроаккумуляційними електростанціями — 11,2 відсотка (6,3 ГВт) загальної встановленої потужності. Із загального обсягу генерації електроенергії, що сягнув у 2020 році 130753 ГВт·год, 76203 (58 відсотків) було вироблено атомними електростанціями, а 42852 ГВт·год (33%) — вугільними ТЕС, 11257 ГВт·год (9 відсотків) — ТЕС на природному газі, а 441 ГВт·год (0,3 відсотка) — ТЕС на мазуті. Невідновлювані джерела енергії забезпечили понад 91 відсоток загального обсягу виробництва електроенергії. Потужність відновлюваних енергоресурсів (ВДЕ) становить 14 500 ГВт·год, де частка гідроенергетики становить 7487 ГВт·год, фотоелектричних сонячних електростанцій — 2933 ГВт·год, енергії вітру — 1932, біоенергії — 384 ГВт·год, а інших видів ПЕ — 129 ГВт·год. Потужність об'єктів фотоелектричних СЕС і вітроенергетики стрімко

¹⁹⁸ У 2021 році Україна імпортувала антрацит із Росії, Іспанії, Білорусі, Німеччини та Польщі; нафтопродукти — з Білорусі, Росії та Німеччини; сиру нафту — з Азербайджану, Лівії, США, Латвії та Литви. Природний газ імпортується з Польщі, Словаччини та Угорщини, що є фактично купівлею частини обсягів російського газу, проданого європейським покупцям за допомогою взаємозаліку.

¹⁹⁹ Державна служба статистики України, Ukrainian Energy Balance for 2020. Режим доступу: [Посилання](#).

зростала з огляду на привабливі тарифи на постачання електроенергії в мережі («зелений тариф»). Очікувалося, що у 2022 році обсяг генерації сягне 8020 ГВт-год на фотоелектричних СЕС і 5750 ГВт-год на вітрових електростанціях.

Завдяки щедрим «зеленим тарифам» на електроенергію з відновлюваних джерел до комплексу потужностей генерації протягом кількох останніх років додалося чимало приватних ВДЕ-потужностей, але неадекватна система тарифів призвела до нагромадження великої заборгованості перед власниками ВДЕ-потужностей у 2020 та 2021 роках. Більшу частку заборгованості перед власниками ВДЕ-потужностей було погашено після того, як «Укренерго» (оператор системи передачі) випустив у грудні 2021 року євробонди, але тариф на послуги передачі електроенергії досі не повністю враховує собівартість, що веде до нагромадження нової заборгованості²⁰⁰. Міністерство енергетики (Міненерго) оголосило 26 серпня 2021 року про оприлюднення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії на ринкових засадах», у якому було представлено систему Feed-in-Premium з підтримки проєктів у сфері відновлюваної енергетики замість «зеленого тарифу».

Газ. Україна має мережу повністю автоматизованих газопроводів загальною протяжністю 36 700 км, якою газ із Сибіру надходить у Чехію, Словаччину, Румунію, Угорщину та Польщу. Попри те, що транзит газу здійснювався й після здобуття незалежності, Помаранчева революція 2004 року та Революція гідності 2014 року призвели до зменшення обсягів транзиту. Будівництво газопроводів Північний потік 1 і 2, а також інших газопроводів, газові спори між Україною та Росією, й розвиток ринку зрідженого природного газу (ЗПГ) протягом кількох останніх років сприяли невинному зменшенню обсягів транзиту газу через територію України. Утім, перед війною плата за транзит досі становила близько 0,5 відсотка ВВП.

Централізоване теплопостачання. Україна має порівняно добре розвинуту, але дуже неефективну інфраструктуру централізованого теплопостачання на основі вугілля та природно-

го газу, на яких працюють котельні (60 відсотків), що виробляють лише теплову енергію, та теплоелектроцентралі (40 відсотків), що виробляють теплову та електричну енергію. Наслідком десятиліть недостатніх капіталовкладень стали дуже високі втрати. Наприклад, для опалення Україна потребує в середньому 250–400 кВт-год на м² на рік, тоді як Німеччина — 180 кВт-год, країни Скандинавії — 150 кВт-год, а будинки, збудовані за енергоощадними технологіями, — 60–80 кВт-год. Більшість систем централізованого теплопостачання є неефективними та працюють за межами свого планового строку служби; котли зазвичай мають надмірну потужність і обмежені можливості регулювання температури²⁰¹. Більшість споживачів також не мають засобів обліку та регулювання температури, що обмежує стимули до уникнення надмірних витрат енергії.

Енергетична ефективність (EE) у (виробничих) секторах, що споживають енергію. Серед країн Європи та Центральної Азії Україна посіла четверте місце з кінця за балом EE (47) за даними звіту про регуляторні показники сталої енергетики (RISE) у 2020 році²⁰². Донедавна (до листопада 2021 року) Україна була єдиною учасницею Європейського Енергетичного Співтовариства, яка не мала закону про енергетичну ефективність. Потенціал енергозбереження є найвищим у промисловому (33 відсотки) та житлово-комунальному секторах (30 відсотків), проте чималі можливості пов'язані також із підвищенням ефективності надання послуг у державному секторі. Загальний фонд будівель гостро потребує реконструкції: енергоспоживання на квадратний метр урядових будівель, зведених у період з 1978 до 1988 років, перевищує енергоспоживання будівель класу В за енергоефективністю більш ніж утричі; лікарні, збудовані в той самий час, споживають удвічі більше енергії, ніж будівлі класу В за енергоефективністю, а школи — більш ніж утричі.

Електроенергетична система України зберегла стабільність свого функціонування після початку війни. В умовах війни Україна зробила історичний крок, синхронізувавши свою енергосистему з європейською мережею операторів систем передачі (ENTSO-E) 16 березня 2022 року. ENTSO-E погодилась на здійснену в надзвичайному режимі синхронізацію після успішного завершення

²⁰⁰ Непогашена заборгованість гарантованого покупця перед виробниками електроенергії з ВДЕ за електроенергію, поставлену у 2021 році, становить 9,6 мільярда гривень.

²⁰¹ За даними Державної служби статистики України загальна встановлена потужність 31 000 котельнь становила на кінець 2014 року 111,8 ГВт. Надалі оцінки не проводились. Експерти проєкту «Партнерство заради ринкової готовності в Україні» (PMR) (2016–2021 роки) нарахували у своїх оцінках понад 1 000 котельнь зі встановленою тепловою потужністю, які підпадали б під вимоги щодо обов'язкового звітування за системою моніторингу, звітування та верифікації (МЗВ) на територіях під контролем уряду.

²⁰² World Bank. [Посилання](#).

випробувань в ізолюваному режимі (що передбачено протоколом синхронізації). Це дало Україні змогу користуватись автоматичними резервами, що допомагають стабілізувати енергомережу. Відтоді енергосистема зберігала свою стабільність попри певні перешкоди на місцевому рівні, зумовлені невибірковими обстрілами. Утім, захоплення атомних електростанцій (Чорнобильської та Запорізької) та гідроелектростанцій призвело до виникнення ситуацій з дуже високим ризиком для безпеки як України, так і Європи.

Експорт електроенергії. Падіння попиту на електроенергію в Україні створило привабливу нагоду для залучення доходів у галузь і часткової компенсації дефіцитів у галузі за допомогою експорту електроенергії. Експорт у європейському напрямку міг би стати для України особливо прибутковим з огляду на високі ціни на ринку та дешевизну генерації в Україні. За попередніми оцінками, надходження за місяць можуть сягнути близько 140 мільйонів доларів США. Україні було дозволено ініціювати експорт до ENTSO-E і в даний час працює над поступовим збільшенням своєї спроможності експортувати електроенергію, що уможливить одержання більших доходів. Для цього необхідно реалізувати додаткові технічні заходи, зокрема забезпечити застосування статичних синхронних компенсаторів і інші вимоги необхідні за ENTSO-E для максимального збільшення експорту без проблем зі стабільністю. Україна очікує, що до кінця 2022 року вона зможе експортувати 800 МВт на день, але на це потрібен дозвіл ENTSO-E²⁰³. Крім того, «НАЕК «Енергоатом» веде з Польщею переговори щодо додаткового експорту електроенергії в Польщу після відновлення лінії електропередачі, призначеної для такого експорту (протягом 1 – 1,5 року). Слід зазначити, що наприкінці березня як виняток вже було надано згоду на окремі комерційні обміни з Польщею з використанням ізолюваної лінії, яка сполучає Добровірську ТЕС потужністю 510 МВт (вона належить компанії ДТЕК) на заході України з містом Замосцю в Польщі, з потоками, вигідними для України та взаємовигідними для українських і польських компаній. Крім того, з 12 травня Україна почала експортувати електроенергію в Молдову за двостороннім контрактом між «Укргідроенерго» (державною гідроенергетичною компанією) і молдовською компанією «Енергоком» (яка задовольняє 30 відсотків споживання електроенергії в Молдові). Останнім часом ENTSO-E надала дозволи на початок експорту електроенергії в червні 2022 року (спочатку

лише близько 100 МВт потім зросла до 250 МВт після 30 липня). «Укренерго» працює над реалізацією відповідних заходів; заходи в енергосистемі можуть бути реалізовані в повному обсязі не раніше середини 2023 року. Утім, війна призвела до виникнення в цьому секторі дефіциту коштів, і сектор зараз потребує вливання ліквідності для подальшої роботи в період до надходження доходів від реалізації та експорту електроенергії.

Інституційні механізми. Ключову роль у структурі управління енергетичним сектором України та формуванні нормативно-правової бази відіграють Кабінет Міністрів України (КМУ), Міненерго та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). КМУ — вищий орган виконавчої влади, що відповідає за ухвалення колективних рішень. Міненерго забезпечує формування та реалізацію державної політики в енергетичному секторі, звітуючи перед КМУ, а також Верховною Радою України та Офісом Президента. Міненерго відповідає також за розроблення енергетичної стратегії України на період до 2035 року, відстеження та моніторинг результатів її реалізації з поданням річних звітів про результати діяльності. Крім того, Міненерго визначає економічні стимули, здійснює моніторинг і звітування щодо попиту на енергію, і його прогнозування, а також визначає стратегію та методику будівництва об'єктів генерації. Міненерго — один з основних органів серед тих, що відповідають за управління державними підприємствами (ДП) у сфері енергетики та здійснення нагляду за ними²⁰⁴. Третім гравцем поряд з КМУ та Міненерго є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, що посідає чільне місце в регулюванні енергетики в країні, особливо у веденні тарифної політики та впровадження відповідних цінових формул.

До інших органів, що відповідають за формування та реалізацію державної енергетичної та кліматичної політики, належить Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля). Це міністерство відповідає за державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр; охорони довкілля; здійснення державного геологічного контролю та контролю у сфері охорони озонового шару; регулювання негативного впливу антропогенних викидів на зміну клімату та адаптацію до зміни клімату; виконання вимог Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН). Крім того,

²⁰³ Kosatka Media. [Посилання](#).

²⁰⁴ У сфері відання Міненерго перебуває близько 130 компаній, зокрема «Укргідроенерго», оператор гідроелектростанцій України; Міненерго має в них право управління корпоративними правами держави. КМУ теж відповідає за управління ДП в цій галузі.

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується через міністра енергетики і який реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон) відповідає за формування політики та технічних регламентів, що стосуються енергетичної ефективності (ЕЕ) будівель і енергетичної сертифікації. Міністерство інфраструктури України (Мінінфраструктури) відповідає за державну політику, плани заходів та стратегії розвитку інфраструктури, покликаної заохочувати використання альтернативних видів палива та реалізацію заходів з енергоефективності на транспорті. Міністерство економіки України (Мінекономіки) здійснює нагляд над державними енергетичними кампаніями, надає підтримку в технологічному оновленні агропромислового комплексу та розробленні техніки для агропромислового комплексу, включно з енергозбереженням, сприяє впровадженню проєктів виробництва біопалива в агропромисловому комплексі; підтримує підвищення ЕЕ сільськогосподарських підприємств і розвиток сировинної бази виробництва біопалива. На рівні реалізації державної політики Фонд енергоефективності відіграє важливу роль у сприянні підвищенню ЕЕ будівель і реалізації заходів з енергозбереження, особливо в житлово-комунальному секторі.

Реформи в енергетиці та структура управління. З 1990-х років Україна прагнула реформувати свою електроенергетику, однією з перших у регіоні розпочавши роботу над лібералізацією ринку. Утім, поступ у цій роботі був повільним. На енергетичному секторі глибоко позначився жорсткий економічний спад 1990-х років, що відбувся після розпаду СРСР²⁰⁵. У 1996 році уряд розпочав роботу над створенням оптового ринку електроенергії. Однак він зберіг у секторі ДП, запровадив модель єдиного покупця й запровадив у галузі регульовані тарифи. Ця ситуація в поєднанні з субсидіюванням використання викопного палива для генерації електроенергії, перехресним субсидіюванням на ринку електроенергії та слабкою платіжною дисципліною значною мірою обмежила стимули до забезпечення енергоефективності чи здійснення нових інвестицій. Унаслідок цього Україна й надалі існувала в умовах неефективності генерації та розподілу електроенергії, причому річні втрати перевищували 10 відсотків. Крім того, ситуацію ускладнювала часткова

приватизація регіональних енергорозподільчих компаній, яку було здійснено до завершення реструктуризації сектору. За відсутності чітких планів подальшої реструктуризації енергетичної галузі приватизація виявилась проблемною. Часткова приватизація, проведена в деяких сегментах галузі, створила можливості для експлуатації недосконалостей ринку та можливості, пов'язані з недореформованістю галузі. Деякі з відмежованих один від одного активів згодом було «об'єднано» в єдиній державній холдинговій компанії, а оптовий ринок електроенергії у середині 2000 років був настільки жорстко регульований та настільки викривлений механізмами перехресного субсидіювання, що вважався квазіринком.

Реформування тривало, попри ці виклики та перешкоди. Поряд з запуском ініціатив з приватизації енергорозподільчих компаній в галузі поряд з ДП з'явилися ринкові гравці, а в лютому 2011 року Україна ввійшла до складу Європейського Енергетичного Співтовариства. У 2013 році Верховна Рада України схвалила закон про лібералізацію оптового ринку електроенергії (ОРЕ) та сприяння конкуренції на ньому відповідно до регламентів Європейського Союзу (ЄС). Український ринок електроенергії працював у надзвичайному стані, зумовленому економічною та енергетичною блокадою. Поза тим, Україна продовжила здійснювати реструктуризацію ринку електроенергії, маючи на меті забезпечення енергоефективності та енергетичної безпеки. У 2014 році країна підписала з ЄС Угоду про асоціацію, яка передбачає підвищення енергоефективності та сприяння реалізації реформ, орієнтованих на ринок. На виконання цих вимог Україна спрямувала свої зусилля на забезпечення виконання вимог Третього енергетичного пакету ЄС та інтеграцію в мережу ENTSO-E. Для сприяння конкуренції в галузі у 2017 році було схвалено закон «Про ринок електричної енергії». Цей закон змінив модель єдиного покупця більш конкурентоспроможними елементами, передбачивши запровадження двосторонніх договорів і створивши ринок допоміжних послуг з ринковим ціноутворенням. Крім того, законом визначено за мету сприяння ефективності енергетичного сектору, зокрема енергетичного ринку. Згідно з вимогами закону оптовий ринок енергії, оператором якого було ДП «Енергоринок» як єдиний оптовий торговець, в середині 2019 року нарешті перейшов на більш конкурентну модель енергоринку.

Уряд України продовжував надавати державну підтримку учасникам ринку та споживачам. Для

²⁰⁵ Обсяг генерації електроенергії в період з 1991 по 1999 рік знизився в умовах економічного спаду на 38%.

утримання низьких тарифів на енергію для кінцевих користувачів в Україні впроваджувалися заходи з контролю над цінами та щедрі схеми субсидювання. Після запуску ринку електроенергії АЕС і ГЕС змушені продавати частину виробленої енергії житлово-комунальному сектору за нижчими тарифами. Крім того, Україна надає вразливим споживачам додаткову підтримку у формі субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, розмір яких визначається за рівнем доходу домогосподарства кількості осіб у ньому. Оскільки політика уряду призвела до постачання енергії за рівнем, що не покриває її собівартості, уряд розробив схеми відшкодування збитків компаніям, що генерують, розподіляють і постачають електроенергію, пропонуючи, зокрема, бюджетні трансферти на часткове покриття собівартості виробництва. Додатково було запроваджено звільнення від оподаткування. Попри докладені зусилля енергетика України досі страждає від відсутності прозорих механізмів ціноутворення та правил, що диктуються законодавством, а не встановлюються незалежним регулюванням²⁰⁶. Як наслідок, до війни, правила ринку електроенергії були неоптимальними, а низька конкуренція призводить до концентрації влади на ринку та зростання рівня презюмованого ризику в очах потенційних нових інвесторів.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Попередні оцінки, які визначені на підставі інформації, поширеної урядом, ДП та Світовим банком, вказують на те, що шкода, заподіяна енергетичній, газовій та паливній інфраструктурі, а також вуглевидобуванню, наближається до 3,1 мільярдів доларів США (включно з оцінками пошкодження активів, розташованих на тимчасово непідконтрольних уряду територіях²⁰⁷). Розбивку на рівні підгалузей представлено в Таблиця 47. Найбільшою є частка завданої шкоди у сегменті електропередачі в секторі електроенергетики, сегменті інфраструктури централізованого тепlopостачання та в газовому секторі. Оцінки завданої шкоди газовому сектору коливаються навколо 500 мільйонів доларів США; до цієї суми входять 330 мільйонів доларів США шкоди, заподіяної газорозподільній інфраструктурі за даними найбільшого оператора газорозподільних мереж — Регіональної газової компанії, та майже 150 мільйонів доларів США, про які заявив Оператор газотранспортної системи України. Завдана шкода 28 паливним базам оцінюється приблизно у 250 мільйонів доларів США, а автозаправним станціям — близько 150 мільйонів доларів США.

Таблиця 47. Завдана шкода станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Підсектор	Завдана шкода (млн дол. США)
Електроенергетика	1,400 ^a
Централізоване тепlopостачання	700
Газова галузь	500
Нафтова галузь / пальне для транспорту	400
Видобування вугілля	110 ^b
Усього	3,110

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: а) до 1 400 мільйонів доларів США входить завдана шкода, зареєстрована оператором системи передачі «Укренерго» (700 мільйон доларів США); завдана шкода розподільчим компаніям, КШЕ оцінила в приблизно 600 мільйонів доларів США на підставі непрямих розрахунків, і завдана шкода окремим електростанціям, що оцінюються у приблизно 100 мільйонів доларів США. Оцінки Світового банку теж є приблизно такого порядку величини.

б) Сукупний показник, одержаний від Міненерго.

²⁰⁶ Великі ДП, що постачають 60% електроенергії, не мають права участі в ОРЕ та зобов'язані постачати електроенергію за низькими тарифами; ці вимоги загострюють їх фінансовий стан, особливо через те, що постачання енергії з відновлюваних джерел за більш високим тарифом змушує їх зменшувати свої обсяги виробництва.

²⁰⁷ Активи, що знаходяться на тимчасово непідконтрольних уряду територіях, прийнято до оцінки як частково пошкоджені (50%). Цілком імовірно, що деякі з цих активів повністю знищено, тоді як інші залишилися майже цілими. Можливість перевірити дані щодо завданої шкоди на цьому етапі вельми обмежена.

Електроенергетичний сектор. За оцінками, шкоди та збитки, заподіяні найбільшій Запорізькій атомній електростанції під час окупації, сягають 0,9 мільярдів доларів США. Охтирську, Чернігівську, Кременчуцьку ТЕЦ і ТЕЦ «Азовсталь» було зруйновано. Уряд втратив контроль над ТЕС компанії ДТЕК у Луганській області²⁰⁸. У Донецькій і Луганській областях нещодавно було зруйновано ТЕЦ у Лисичанську та Сєверодонецьку, як і Вуглегірську ТЕС у Світлодарську. Зараз працює лише близько 50 відсотків потужностей відновлюва-

ної енергетики; 73 відсотки потужностей вітрової енергетики або не працюють, або розташовані в тимчасово непідконтрольних уряду регіонах. У секторі електропередачі було пошкоджено деякі підстанції, але найбільшої шкоди було заподіяно на рівні розподілу. Завдана шкода лініям електропередачі в розрізі областей зазначена в Таблиця 48.

Активи генерації електроенергії. На початок червня завдана шкода активам генерації елек-

Таблиця 48. Завдана шкода мережам передачі електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Завдана шкода
Чернігівська	1.50
Дніпропетровська	7.87
Донецька	102.00
Харківська	24.87
Херсонська	82.29
місто Київ	82.75
Київська	3.32
Луганська	85.14
Миколаївська	10.39
Одеська	0.11
Рівненська	0.30
Сумська	6.88
Закарпатська	0.19
Запорізька	292.34
Житомирська	0.04
Усього	699.96

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

Таблиця 49. Завдана шкода об'єктам генерації електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	АЕС	СЕС	ВЕС	Усього
Харківська	0.00	0.48	0.00	0.48
Херсонська	0.00	0.00	23.52	23.52
Київська	57.00	0.00	0.00	57.00
Запорізька	0.00	8.00	0.00	8.00
Усього	57.00	8.48	23.52	89.00

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких були дані станом на 1 червня.

²⁰⁸ Українські теплові електростанції працюють на місцевому вугіллі, причому його видобування та постачання знаходяться під загрозою.

Таблиця 50. Завдана шкода газотранспортній системі в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	ОГТС України (крім регіональних розподільних мереж)
Чернігівська	0.04
Дніпропетровська	3.67
Донецька	23.35
Харківська	5.90
Херсонська	1.65
Київська	0.26
Луганська	2.38
Миколаївська	0.07
Сумська	31.78
Запорізька	78.15
Усього	147.24

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

троенергії сягнули загалом 89 мільйонів доларів США (Таблиця 49). Якщо взяти до уваги поточні пошкодження та нові пошкодження, заподіяні в червні, зокрема завдана шкода тепловим електростанцій на сході України, а також інших активів генерації електроенергії, загальний обсяг завданої шкоди буде набагато більшим.

Газотранспортна система. 10 травня 2022 року оператор газотранспортної системи заявив, що війська втручаються у функціонування Новопсковської компресорної станції на території, що тимчасово непідконтрольна уряду, та відводять газ. Цим газопроводом подається 33 відсотки газу, що перекачується через Україну на Європу. З огляду на це оператор газотранспортної системи України зупинив постачання через газовимірювальну станцію «Сохранівка», запропонувавши перенаправити газ на іншу станцію (а «Газпром» вважає це неможливим). Це перекриття, як очікується, не вплине значною мірою на транзит газу, але вже призвело до зростання невизначеності на газових ринках Європи. Завдана шкода газорозподільним мережам триває; наприклад, 14 червня 2022 року в Запорізькій області було завдано шкоди газопроводам середнього тиску²⁰⁹. Завдана шкода газорозподільним мережам була також у Херсонській, Донецькій, Луганській, Харківській і Миколаївській областях. На кінець травня загаль-

ний обсяг завданої шкоди сягнув, за оцінками, щонайменше 330 мільйонів доларів США²¹⁰.

Мережі операторів газотранспортних мереж також зазнали значної шкоди, як видно з Таблиця 50.

Потреби в газі для підготовки до наступного опалювального сезону. Запаси газу в Україні протягом останнього опалювального сезону були використані майже повністю. Станом на початок серпня «Нафтогаз України» мав у сховищах близько 10.2 мільярди кубічних метрів (млрд м³) природного газу²¹¹. З цього обсягу протягом наступного опалювального сезону можуть бути використані лише 5.5 млрд м³ з огляду на потребу в запасі газу з експлуатаційних причин. Поточний обсяг газовидобування в країні становить близько 1,5 млрд м³ на місяць (що на 4 відсотки менше, ніж до війни); це дає змогу (1) покривати споживання влітку та (2) закачати близько 3 млрд м³ у сховища до наступного опалювального сезону²¹². Це означає, що для досягнення середньоісторичного рівня запасів газу до початку наступного опалювального сезону доведеться імпортувати близько 5 млрд м³ газу²¹³. Фактичні потреби в газі протягом наступного опалювального сезону можуть виявитися нижчими, якщо зима буде

²⁰⁹ Kosatka. [Посилання](#).

²¹⁰ RGC. [Посилання](#).

²¹¹ Доступ до даних щодо газу, який зберігає Нафтогаз, був доступний у серпні 2022 року за цим [Посиланням](#).

²¹² BIZ. [Посилання](#).

²¹³ UA Energy. [Посилання](#).

Таблиця 51. Завдана шкода газотранспортній системі в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Котельні	ЦТП	ТЕЦ	Мережі теплопостачання	Усього
Чернігівська	11.51	14.50	29.44	8.03	63.47
Дніпропетровська	0.00	0.00	0.15	0.00	0.15
Донецька	7.70	0.17	0.00	471.16	479.04
Харківська	30.33	8.14	3.70	5.51	47.67
місто Київ	0.20	0.00	-	0.00	0.20
Київська	14.53	0.00	-	0.00	14.53
Луганська	6.63	0.00	-	0.00	6.63
Львівська	0.20	0.00	-	0.00	0.20
Миколаївська	6.92	1.61	0.05	0.00	8.58
Одеська	0.59	0.00	-	0.00	0.59
Полтавська	0.20	0.00	16.03	0.00	16.23
Сумська	3.02	3.31	11.79	0.04	18.16
Житомирська	3.12	0.00	-	0.18	3.30
Усього	84.93	27.73	61.15	484.92	658.72

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані. Дані про збитки на ТЕЦ можуть бути більшими (до 100 мільйона доларів), оскільки не вся завдана шкода була задокументована. З огляду на це, загальна сума завданої шкоди централізованому теплопостачанню (658,72 мільйона доларів США) округлюється до 700 мільйонів доларів США.

м'якою, а також у зв'язку зі зниженням попиту та руйнуванням інфраструктури централізованого теплопостачання. У будь-якому разі, потреба в закупівлі газу для накопичення достатніх запасів може постати протягом активних бойових дій. Утім надходження доходів попри стрімке зростання цін на газ знизилися й «Нафтогаз України» звернувся до донорів по допомогу в закупівлі газу.

Мережі централізованого теплопостачання. Значна частина інфраструктури централізованого теплопостачання в охоплених війною регіонах зазнала такої шкоди, що не підлягає відновленню й має бути відбудована за сучасними, ефективнішими стандартами або замінена іншими, сталими рішеннями з опалення в поєднанні з реконструкцією будівель, що забезпечить їх енергетичну ефективність. Оцінки завданої шкоди мережам централізованого теплопостачання подано в Таблиця 51

Ремонт енергетичних мереж під час війни. Протягом війни, що триває, компанії енергетичного сектору відігравали та відіграють величезну роль у забезпеченні населення електроенергією, газом і теплом, стикаючись водночас з дефіцитом палива, запасних частин і інструмента. Потреби в екстремому ремонті обладнання стають дедалі

більшими кожного дня, але найнагальніші потреби мереж електропостачання та газопостачання становлять близько 100–150 мільйонів доларів США. Вартість екстрених ремонтів мереж централізованого теплопостачання, покликани гарантувати безпеку, становить, за інформацією Мінрегіону, близько 100 мільйонів доларів США. Секретаріат Енергетичного Співтовариства допомагає скоординувати підтримку донорів на виконання ремонтів в електроенергетичному секторі. Світовий банк працював над забезпеченням кращої обізнаності Міністерства фінансів з потребами газових кампаній для включення в бюджет видатків на критично необхідні ремонти.

Пальне для транспорту. Поточні потреби України в пальному становлять близько 100 000 тонн бензину, 250 000 тонн дизельного пального та 70 000 тонн зрідженого нафтового газу щомісяця. Після руйнування нафтопереробних заводів і нафтобаз уряд веде з Європейським Союзом переговори про створення «зелених коридорів» для постачання в Україну пального через порти Гданська, Гдині, Констанци, Свіноуйсьця та Бургаса, а також формування нового захищеного резерву пального. Оцінки завданої шкоди інфраструктурі забезпечення транспорту паливом, представлено в Таблиця 52

Таблиця 52. Завдана шкода інфраструктурі забезпечення транспорту паливом у розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Запас пального	АЗС	Нафтобази	Усього
Чернігівська	0	18.19	0.00	18.19
Донецька	0	12.63	0.00	12.63
Харківська	0	40.99	0.00	40.99
Київська	0	19.47	15.00	34.47
Луганська	0	11.93	0.00	11.93
Львівська	0	0.00	12.00	12.00
Миколаївська	0	7.58	0.00	7.58
Без зазначення області	0	0.00	60.60	60.60
Полтавська	0	0.00	18.00	18.00
Сумська	0	21.02	0.00	21.02
Вінницька	0	0.00	12.00	12.00
Закарпатська	0	0.00	14.40	14.40
Житомирська	0	2.02	0.00	2.02
По країні	120.00	0.00	0.00	120.00
Усього	120.00	133.83	132.00	385.83

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

Видобування. Багато важливих шахт розташовані на територіях, що знаходяться під загрозою. Декілька шахт у Луганській області вже було затоплено, зокрема, шахти «Золоте» і «Тошківська», відновити роботу яких неможливо. Поступово підтоплюються ще дві шахти: «Гірська» та «Карбоніт». У Донецькій області тяжких пошкоджень зазнала шахта «Південнодонбаська №1». Шахту ім. Сургая («Південнодонбаську №3») було закрито через масовані обстріли. Міненерго поширило попередню оцінку завданої шкоди вуглевидобувним підприємствам, у розмірі 111 мільйонів доларів США. Дані щодо інших видів шахт одержати не вдалося. У наведеній оцінці не враховано розмір впливу на довкілля, зумовленого пошкодженнями видобувної інфраструктури (наприклад забруднення ґрунтових вод через припинення роботи систем відкачування води).

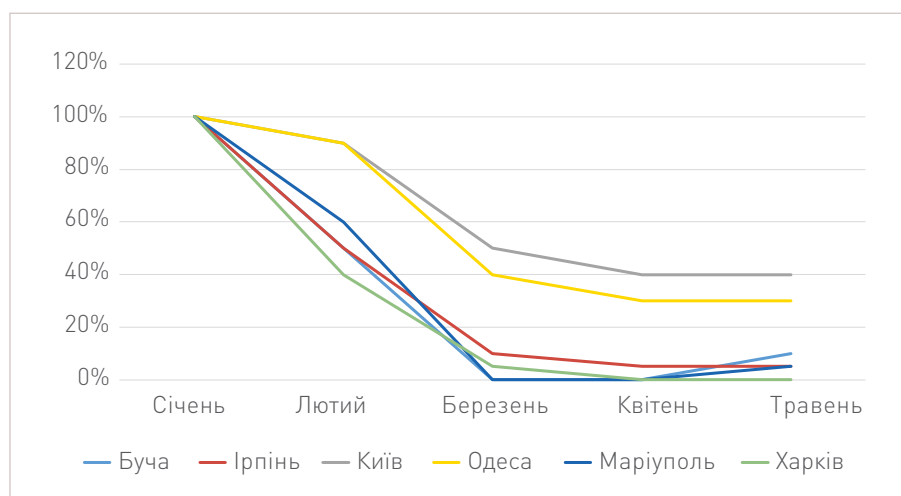
Збитки: вплив на виробництво та доступ до товарів і послуг

Загалом, зумовлені війною збитки у сфері енергетики оцінені у 11,7 мільярдів доларів США без урахування зростання цін на газ, що імпортується.

Доступ до послуг енергопостачання. Станом на 1 червня компаніям енергетичного сектору вдало-

ся забезпечити енергією більшість споживачів. Хоча завдана шкода основним об'єктам систем електропередачі, залишалися обмеженими, розподільча інфраструктура зазнає дедалі більшої шкоди, унаслідок яких багато споживачів не мають доступу до електроенергії, газу чи пального. Станом на 11 липня від електропостачання було відключено 765 населених пунктів і понад 580 000 споживачів — переважно через пошкодження мереж передачі та розподілу, причому величезна робота з відновлення електропостачання триває. Порівнюючи з другою половиною березня (коли було відключено 1 мільйон споживачів) значно зменшилась кількість відключень у Київській області, що вказує на відновлення підключень в області. Поза тим, на сході кількість відключень збільшується. Попри те, що яскравість освітлення вночі в цьому випадку не може служити безпосереднім показником доступу до електропостачання (оскільки чимало громадян уночі ховаються в підвалах), у багатьох містах вона вказує на відсутність доступу до електроенергії. Як показано на Рисунок 22, на більшій частині території Бучі та Ірпеня в березні та квітні вуличне освітлення зникло повністю. У Києві зниження інтенсивності відбувалося більш поступово, а з кінця квітня воно змінило не зазнавало.

Рисунок 22. Відносні рівні яскравості за VIIRS за січень–травень 2022 року

Джерело: за даними [Посилання](#).

Примітка: VIIRS — блок тепловізійно-радіометричної апаратури для видимої та інфрачервоної областей спектра.

Надання послуг електропостачання загрожують також регулярні кібератаки на національний диспетчерський центр оператора системи передачі, що робить електропостачання дуже вразливим до частих відключень; протягом перших 40 днів війни відбулося близько 200 000 кібератак на енергетичну інфраструктуру²¹⁴, порівнюючи з 900 000 атаками протягом 2021 року, причому відтоді кількість кібератак зросла. 9 червня 2022 року «Укренерго» повідомила, що кількість DDoS-атак (розподілених атак для відмови в обслуговуванні) протягом трьох місяців війни (березня–травня) виявилася вдесятеро більшою за кількість таких атак за попередні три роки (2019–2021)²¹⁵.

Крім того, близько 244 000 споживачів залишаються без газопостачання, хоча останнім часом удалося знов підключити до мережі значну кількість споживачів²¹⁶. Перебої в газопостачанні найбільше позначились на таких регіонах, як Луганська, Донецька, Запорізька, Чернігівська, Миколаївська та Харківська області. Крім того, Україна зіткнулася з дефіцитом пального після припинення постачання з білоруських нафтопереробних заводів і ракетних обстрілів вітчизняних нафтопереробних заводів (Кременчуцький НПЗ у Полтавській області було зруйновано внаслідок обстрілів, а Шебелинський НПЗ у Харківській області було закрито через активні бойові дії в лютому 2022 року та його обстріл в червні 2022 року).

З огляду на описані вище наслідки війна призвела до значного погіршення фінансового стану електроенергетики, що ставить під загрозу стійкість енергопостачання по всій території країни. У березні–квітні 2022 року споживання електроенергії значно знизилася: на 35 відсотків, порівнюючи з попереднім роком, а збируваність плати за неї зменшилась у середньому приблизно на 40 відсотків. Споживання електроенергії в першій половині 2022 року буде, як очікується, на 20 відсотків нижчим, ніж у 2021 році, тоді як збируваність можна було б підвищити до 85 відсотків залежно від ситуації. За оцінками «Укренерго», загальний фінансовий дефіцит в електроенергетичному секторі до кінця 2022 року може сягнути 2,6 мільярда доларів США. Попри те, що ця ситуація вплине на всі зацікавлені сторони галузі, найбільші дефіцити нагромадять «Укренерго» та «НАЕК «Енергоатом», хай навіть деякі з їх фінансових зобов'язань можуть бути відстрочені. Саме «Укренерго» як центр фінансових розрахунків галузі нагромадить, як очікується, дефіцит за фінансовою заборгованістю перед різними гравцями, включно з «Енергоатомом», «Укргідроенерго» та виробниками енергії з ВДЕ. Фінансовий дефіцит компанії до кінця 2022 року зросте, як очікується, до 1,2 мільярда доларів (35,1 мільярда гривень), навіть якщо врахувати поступове зростання збируваності та споживання, а також очікувані надходження від експорту електроенергії²¹⁷.

²¹⁴ ePravda. [Посилання](#).

²¹⁵ Згідно з повідомленням «Укренерго», оприлюдненим на офіційній сторінці компанії у Facebook: [Посилання](#).

²¹⁶ За інформацією від уряду про ситуацію у сфері енергетики станом на 11 липня 2022 року: [Посилання](#).

²¹⁷ Експорт електроенергії до ENTSO-E поступово зростатиме, як очікується, в міру реалізації в Україні заходів з забезпечення стабільності мережі.

Таблиця 53. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Сектор	Нагальні / короткострокові	Середньо- та довгострокові	Усього
Електроенергетика	960	1,440	2,400
Централізоване теплопостачання	540	810	1,350
Газ	5,340	510	5,850
Нафта	320	480	800
Усього	7,160	3,240	10,400

Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до різних даних.

Примітка: Потреби газового сектору також включають короткострокову потребу в закупівлі природного газу для майбутнього опалювального сезону на суму 5 мільярдів доларів США. Решта суми включає потреби реконструкції

Газова галузь. КШЕ оцінила втрачені надходження від видобування та постачання газу у 2 мільярди доларів США. Крім того, через війну російський «Газпром» не повністю сплатив транзитні платежі, належні операторові ГТС України. Транзитні платежі за весь 2022 рік сягнуть близько 1,2 мільярда доларів США.

Вуглевидобувний сектор. Виявилось можливим одержати дані про збитки шахт Донецької та Луганської областей. За даними Міненерго, видобуток вугілля на державних шахтах у зоні конфлікту знизився на 37 відсотків, порівнюючи з початковим рівнем до вторгнення, який становив 625 000 тонн на місяць (дані за січень 2022 року). Це відповідає кумулятивним збиткам у розмірі 305 мільйонів доларів США за весь період конфлікту. Якщо прийняти лінійний сценарій зростання збитків, то сума збитків зростає на 75 мільйонів доларів США щомісяця, поки триває конфлікт. Дані про шахти інших типів одержати не вдалось.

Вплив на рівень життя. Конкретний вплив саме відключень електроенергії, нестачі газу та централізованого теплопостачання важко відокремити від інших наслідків війни, але зрозуміло, що брак опалення чи електроенергії на деяких територіях, де йшли бойові дії, загострив страждання населення. Перебої в постачанні електроенергії можуть призводити до пограбування комерційних підприємств, а неможливість використання мобільного телефону (або через відсутність мережі, або через неможливість його зарядження) призводить до високого рівня стресу на територіях, на які здійснюється напад, і яким доводиться мати справу з високими рівнями насильства та які потребують каналів для повідомлень про надзвичайні ситуації.

Ширші наслідки в секторі та секторальні реформи. Крім прямого впливу війни, непроведення технічного обслуговування об'єктів мереж і скорочення технічних та управлінських спроможностей в енергетичних компаніях через війну, підвищують імовірність відключень, що охоплюють усю державу. Крім того, деякі реформи електроенергетики та газу, що здійснювалися до війни, спрямовані на покращення фінансової стійкості сектору та його управління, були призупинені через необхідність забезпечити доступні ціни на енергію для населення за допомогою тимчасового запровадження обмеження цін, нові зобов'язання щодо державних послуг для ДП і труднощі впровадження процесів корпоративного управління під час війни.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Попередні оцінки, які визначені на підставі інформації, поширеної урядом, ДП та Світовим банком, вказують на те, що потреби щодо відбудови електроенергетичної, газової та паливної інфраструктури, як показано в Таблиця 53, наближаються до 5,5 мільярда доларів США.

Електроенергетичний сектор. За оцінками, потреби мережі ліній електропередачі сягають 1240 мільйонів доларів США, а індикативну розбивку за регіонами подано в Таблиця 54. Станом на початок червня обсяг потреб об'єктів генерації становив, за оцінками, понад 157 мільйонів доларів США, як показано в Таблиця 55. Якщо взяти до уваги поточну завдану шкоду та нову шкоду, запо-

Таблиця 54. Потреби на відбудову та відновлення мереж передачі електроенергії в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Усього потреб
Чернігівська	1.06	1.59	2.65
Дніпропетровська	5.58	8.36	13.94
Донецька	72.29	108.44	180.73
Харківська	17.62	26.44	44.06
Херсонська	58.32	87.48	145.80
місто Київ	58.65	87.98	146.63
Київська	2.35	3.53	5.88
Луганська	60.34	90.52	150.86
Миколаївська	7.36	11.05	18.41
Одеська	0.08	0.12	0.19
Рівненська	0.21	0.32	0.53
Сумська	4.87	7.31	12.18
Закарпатська	0.13	0.20	0.33
Запорізька	207.19	310.79	517.98
Житомирська	0.03	0.04	0.07
Усього	496.10	744.14	1,240.24

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

Таблиця 55. Потреби на відбудову та відновлення генерації електроенергії в розрізі областей і технологій станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	АЕС	СЕС	ВЕС	Нагальні / короткострокові потребит	Середньо- та довгострокові потреби	Усього потреб
Харківська	0.00	0.85	0.00	0.34	0.51	0.85
Херсонська	0.00	0.00	41.68	16.67	25.01	41.68
Київська	101.00	0.00	0.00	40.40	60.60	101.00
Запорізька	0.00	14.18	0.00	5.67	8.51	14.18
Усього	101.00	15.03	41.68	63.08	94.62	157.70

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

Таблиця 56. Потреби на відбудову та відновлення оператора газотранспортної системи України в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Усього потреб
Чернігівська	0.03	0.04	0.07
Дніпропетровська	2.60	3.90	6.50
Донецька	16.55	24.82	41.37
Харківська	4.18	6.27	10.46
Херсонська	1.17	1.75	2.92
Київська	0.18	0.27	0.46
Луганська	1.69	2.53	4.22
Миколаївська	0.05	0.08	0.13
Сумська	22.52	33.79	56.31
Запорізька	55.39	83.08	138.46
Усього	104.35	156.53	260.89

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані. У потребах не враховано потреби регіональних газорозподільних мереж.

Таблиця 57. Потреби на відбудову та відновлення централізованого тепlopостачання в розрізі областей і типу активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Котельні	ЦТП	ТЕЦ	Мережі теплопостачання	Нагальні / короткострокові	Середньо- та довгострокові	Усього
Чернігівська	23.41	29.49	59.88	16.34	49.66	79.46	129.12
Дніпропетровська	-	-	0.30	-	0.12	0.19	0.30
Донецька	15.67	0.34	0.00	958.43	374.79	599.66	974.45
Харківська	61.69	16.56	7.53	11.20	37.30	59.67	96.97
місто Київ	0.40	-	-	-	0.15	0.24	0.40
Київська	29.55	-	-	-	11.37	18.19	29.55
Луганська	13.49	-	-	-	5.19	8.30	13.49
Львівська	0.40	-	-	-	0.15	0.24	0.40
Миколаївська	14.08	3.28	0.09	-	6.71	10.74	17.45
Одеська	1.19	-	-	-	0.46	0.73	1.19
Полтавська	0.40	-	32.61	-	12.69	20.31	33.00
Сумська	6.15	6.73	23.98	0.08	14.21	22.73	36.93
Житомирська	6.35	-	-	0.36	2.58	4.13	6.71
Усього	172.76	56.40	124.39	986.42	515.37	824.60	1,339.97

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані. У тексті загальна сума округлена до 1 350 мільйонів доларів США.

Таблиця 58. Потреби на відбудову та відновлення сектору пального для транспорту в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Запас пального	АЗС	Нафтобази	Нагальні / коротко-строкові	Середньо- та довго-строкові	Усього
Чернігівська	0	37.01	0	14.80	22.20	37.01
Донецька	0	25.70	0	10.28	15.42	25.70
Харківська	0	83.38	0	33.35	50.03	83.38
Київська	0	39.60	30.51	15.84	23.76	70.11
Луганська	0	24.26	0	9.70	14.56	24.26
Львівська	0	0	24.41	9.76	14.65	24.41
Миколаївська	0	15.42	0	6.17	9.25	15.42
Без зазначення області	0	0	123.27	61.51	92.27	123.27
Полтавська	0	0.00	36.62	14.65	21.97	36.62
Сумська	0	42.76	0	17.10	25.66	42.76
Вінницька	0	0	24.41	9.76	14.65	24.41
Закарпатська	0	0	29.29	11.72	17.58	29.29
Житомирська	0	4.11	0	1.65	2.47	4.11
По країні	244.10	0	0	97.64	146.46	244.10
Усього	244.10	272.23	268.51	313.94	470.91	784.85

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: у таблиці зазначено лише ті області, щодо яких є дані.

діяну в червні, зокрема завдану шкоду тепловим електростанціям на сході України, а також інших активів генерації електроенергії, загальний обсяг цих потреб буде набагато більшим.

Газ. Мінімальні потреби газотранспортної мережі оцінюються в 260,89 мільйона доларів США (Таблиця 56); утім очікується, що остаточний обсяг потреб виявиться набагато вищим з огляду на заподіяння нової шкоди і зростання витрат.

Мережі централізованого теплопостачання. Значну частину інфраструктури централізованого теплопостачання на сході України, де частка міського населення є найвищою, було знищено. Станом на 1 червня загальний обсяг потреб становив, за оцінками, близько 1,4 мільярда доларів США (Таблиця 57). З огляду на високу ймовірність подальших руйнувань на сході України цей показник неодмінно зросте.

Сектор пального для транспорту. Обсяг потреб цього сектору становить, за оцінками, 784 мільйони доларів США як показано в Таблиця 58.

Вуглевидобувний сектор. На підставі оцінки завданої шкоди у розмірі 110 мільйонів доларів

США обсяг потреб у відбудові сягне, ймовірно, щонайменше 275 мільйонів доларів США. Цей показник ґрунтується на припущенні про те, що завдана шкода вуглевидобувній інфраструктурі зазвичай є застарілою та не відповідає сучасним стандартам. Без конкретної інформації про те, які складові та компоненти вугільної галузі зазнали шкоди, можна з великою ймовірністю припустити, що на підвищення якості та модернізацію до рівня світових стандартів знадобиться щонайменше вдвічі більше за розмір завданої шкоди, тобто ще 110 мільйонів доларів США. Тут слід узяти до уваги додатковий чинник: багато вітчизняних підприємств з виробництва шахтного обладнання, технічного обслуговування та ремонту, підрядних організацій з виконання гірничих робіт (проходки стовбура, підземного будівництва) зазнали шкоди і припинили свою діяльність чи були розграбовані / демонтовані. У зв'язку з цим очікується, що чимала частка робіт з відбудови, товарів і послуг постачатимуться іноземними постачальниками, що призводить до збільшення витрат ще на 50–100 відсотків («премія за обмежений ринок»). Загалом потреби в інвестиціях на відбудову складаються зі 110 мільйонів доларів США на усунення завданої шкоди, 110 мільйонів доларів США на підвищення стандартів якості та

55 мільйонів доларів США премії за ситуацію на ринку.

Керівні принципи під час реконструкції

Під час етапу стійкої реконструкції уряд має визначити пріоритетність заходів відповідно до пріоритетів європейської безпеки та клімату, одночасно сприяючи швидкому відновленню економіки.

Диверсифікація поставок газу та інтеграція з європейськими газовими ринками, зокрема:

- Завершення реформи газового сектору та прискорення інтеграції ринку газу з Європою. Належне управління та прозорість мають бути пріоритетними для забезпечення стійкої реконструкції. Необхідною умовою для інтеграції з європейськими газовими ринками є незалежність і належне управління ОГТС і газовим регулятором.
- Оптимізація інфраструктури виробництва та постачання газу (включно з біогазом) (зокрема для сприяння імпорту ЗПГ) з огляду на суттєве скорочення транзиту газу з Росії до Європи.
- Оптимізація інвестицій у енергетичний сектор відповідно до орієнтовного плану розширення з найменшими витратами, який максимізує енергетичну безпеку, відповідає кліматичним зобов'язанням і будує за сучасними стандартами. Гідроенергетика, змінні відновлювані джерела енергії та зберігання можуть допомогти досягти вищої енергетичної безпеки.
- Прискорення розгортання зеленого водню. Для України розвиток можливостей водню пропонує широке коло переваг: (i) новий диверсифікований експорт; (ii) можливість замінити потоки доходів від транзиту природного газу; (iii) можливість використовувати існуючу інфраструктуру; та (iv) потенціал водню для підтримки зусиль з декарбонізації в Україні.

Підвищення енергоефективності під час реконструкції та електрифікації попиту на енергію, коли це можливо:

- Введення в дію закону про ЕЕ, схваленого в жовтні 2021 року. Необхідно прийняти підзаконні акти для введення в дію закону про ЕЕ, включно зі створенням сприятливих операційних меж для енергосервісних компаній та визначенням стратегій і цілей у підгалузях. Роль регуляторів і гравців енергетичного сек-

тору може бути дуже важливою для програм енергоефективності.

Реалізація масштабних програм ефективної реконструкції житлових і громадських будівель, з акцентом на муніципальні та житлові. Енергоефективні будівлі необхідні не лише для декарбонізації – вони також забезпечують вищий тепловий комфорт, покращують здоров'я та знижують витрати на енергію (IEA, 2019). Технології, які використовують викопне паливо (наприклад газові печі), повинні бути замінені технологіями, які використовують електроенергію (наприклад тепловий насос) в будівлях, що вже є.

- Заміна пошкодженої інфраструктури централізованого опалення, яка не підлягає відновленню, відповідно до сучасних стандартів сталого опалення, більш адаптованих до потреб громадян, є частиною будівництва. Використання теплових насосів у багатоквартирних будинках можна розширити в регіонах з відносно м'якою зимою. Інші варіанти сталого опалення могли б замінити газ у середньостроковій перспективі в регіонах, де теплові насоси були б неефективними.
- Зелена реконструкція промислового сектору. Заходи, спрямовані на зменшення та електрифікацію споживання енергії, можуть допомогти озеленити галузі, що виживають.
- Прискорення адаптації до європейської якості палива в транспортному секторі. У короткостроковій перспективі, незважаючи на політичну делікатність, має бути запроваджено ефективну схему оподаткування, яка сприятиме поширенню невеликих, ефективних автомобілів, а не неефективних. У майбутньому європейські стандарти паливної економії для легких і важких транспортних засобів значно зростуть у наступне десятиліття, що свідчить про те, що політичні межі ЄС продовжуватимуть забезпечувати надійну основу для України для поступового стримування попиту та підвищення енергоефективності в Україні у транспортному секторі.
- Перебудова громадського транспорту за допомогою ефективних систем, що стимулюють зміну поведінки в бік громадського транспорту, може допомогти зменшити попит на енергію.
- У середньостроковій та довгостроковій перспективі сприяння використанню електромобілів у приватному та громадському транспорті.

Консолідація інтеграції з енергетичними ринками ЄС та підвищення операційної ефективності сектору:

- Поліпшення управління та регулювання ринків електроенергії у відповідності та інтеграції з європейськими ринками.
- Відбудова застарілого та пошкодженого енергетичного сектору за допомогою сучасних та ефективних технологій.
- Зменшення фізичних і регуляторних бар'єрів для імпорту енергії з ринку електроенергії ЄС, а також посилення нагляду сприяли б посиленню конкуренції та секторального управління в Україні. Інтеграція ринків електроенергії є взаємною вигодою для України та країн ЄС.
- Зменшення ризиків кібербезпеки забезпечує повну транспозицію європейських директив.

Прискорення розширення відновлюваних джерел енергії: декарбонізація виробництва електроенергії вимагатиме: (i) значного розширення сонячної та вітрової енергії; (ii) підтвердження потенціалу офшорної вітряної енергії та підготовки нормативно-правової бази для її розгортання в довгостроковій перспективі, а також потенційне застосування для виробництва екологічно чистого водню; (iii) підтримки розроблення накопичувачів енергії (батареї та насосні гідрогенератори) необхідна для інтегрування більш високих часток змінної ВДЕ; (iv) сприяння розподіленню ВДЕ для зменшення споживання. Розподілені ВДЕ можуть сприяти забезпеченню децентралізованого постачання чистої енергії та зменшити попит на мережу; та (v) переосмислення ланцюжка вартості ядерної енергетики та потреби в майбутніх інвестиціях.

Поступова відмова від використання вугілля та сприяння екологічно розумному видобутку, зокрема:

- Переосмислення стратегії вугільного переходу. Рушійні сили для поступової відмови від вугілля залишаються актуальними в післявоєнному сценарії. Крім того, наразі завдано шкоди трьом вугільним шахтам та двом вугільним електростанціям, які, ймовірно, не підлягають ремонту.
- Сприяння екологічно розумному видобутку корисних копалин. Україна має хороші можливості для постачання мінералів і металів, необхідних для низьковуглецевих технологій, зокрема вітрової, сонячної енергії та акумуляторів.

Обмеження та рекомендації

У цій оцінці на додачу до загальних припущень оцінки RDNA прийнято низку припущень щодо географічних і часових аспектів:

- Завдана шкода та потреби включають завдану шкоду на територіях, що контролюються урядом України повністю або частково, та завдану шкоду на тимчасово невідконтрольованих територіях. Завдана шкода на тимчасово невідконтрольованих територіях оцінюються на підставі інформації, що є в уряді, та за даними інших джерел стосовно фактичної завданої шкоди об'єктам. Активи на тимчасово невідконтрольованих територіях не вважаються остаточно втраченими, крім як у разі впевненості в тому, що їх було повністю зруйновано.
- Завдана шкода об'єктам генерації електроенергії визначена на підставі інформації з кількох джерел, які подекуди подають оцінки завданої шкоди і потреб відповідно до своїх власних інтересів. Деякі активи було пошкоджено та відремонтовано по декілька разів. З огляду на обмеження на поширення даних, запроваджені урядом, виявилось неможливим одержати безпосередню детальну інформацію про завдану шкоду розподільчим мережам. У майбутньому постане потреба в оцінюванні фактичного обсягу завданої шкоди на місцях і доопрацюванні моделі електроенергетичного сектору для уточнення оцінок потреб.
- Розрахунок завданої шкоди мережі електропередач проведено на підставі оцінок «Укренерго», які поєднують у собі два види оцінок: (1) попередні оцінки, що можуть бути застосовними до завершення бойових дій і ґрунтуються на наявній інформації від технічного персоналу (очевидців) щодо стану активу, ступеня його пошкодження та можливості відновлення платоспроможності і (2) фактичні оцінки, що ґрунтуються на результатах огляду, технічних перевірок і повної інвентаризації на тих територіях, що знаходяться під контролем уряду України, де проведення таких перевірок є можливим. «Укренерго» має оперативні дані щодо завданої шкоди мережі та проводить перевірки й ремонт пошкоджених активів. Отже, на цій основі виділено шість категорій активів «Укренерго»: (1) пошкоджені, оглянуті та зазначені у звіті (з даними детальної оцінки пошкодження); (2) пошкоджені та відремонтовані; (3) пошкоджені, але не відремонтовані; (4) ймовірно пошкоджені за оперативними даними системи (чи даними про обстріл у випадку невикористаних активів), але не перевірені; (5) розташовані на територіях, що частково кон-

тролюються Збройними Силами України та (6) розташовані на тимчасово непідконтрольних уряду територіях.

- Завдана шкода активам на тимчасово непідконтрольних уряду територіях було оцінено повторно на основі припущення про часткове пошкодження, а не 100 відсотків знищення (відповідно до припущень «Укренерго»). Цей аспект доцільно буде кількісно оцінити на пізнішому етапі.
- Попередній розрахунок потреб енергетичного сектору в інвестиціях передбачає використання узагальнених коефіцієнтів витрат на заміщення об'єкта на підставі даних про інвестиційні та ремонтні програми, а також про закупівлі, здійснені в останні роки проектами, що фінансувались Світовим банком у регіоні. У випадку повторних пошкоджень одного й того самого активу використовувалась вартість попередніх ремонтів.
- Заради простоти потреби на цій стадії розраховуються як розмір завданої шкоди з коефіцієнтом 1,75. До потреб віднесено роботи зі знесення і розчищення частково та повністю пошкоджених активів, які розраховуються з використанням коефіцієнтів, погоджених з урядом: для знищених активів — 14,1 відсотка повної вартості повністю зруйнованих активів слід додати для врахування робіт зі знесення та 1,875 відсотка — на видалення будівельних відходів; для частково пошкоджених активів на видалення будівельних відходів слід додати 1,25 відсотка на основі припущення про відсутність витрат на знесення.
- Короткострокові потреби включають 5 мільярдів доларів США, необхідних Нафтогазу для закупівлі газу в короткостроковій перспективі, і потреби в ліквідності в секторі електроенергії, оскільки обидва вважаються збільшеними через війну.

Основний недолік аналізу полягає в тому, що він ґрунтується на обмеженій інформації про деякі підсектори та регіони:

- Дані про завдану шкоду в електроенергетичному секторі на територіях, що контролюються урядом України, вважаються точними. Дані про завдану шкоду в електроенергетичному секторі на територіях, що повністю непідконтрольні уряду, оцінено в 50 відсотків, але ця оцінка може бути завищена. На територіях, що контролюються Україною частково, точність оцінок може бути різною.
- Завдана шкода мережам розподілу електроенергії оцінено на основі розрахунку КШЕ з огляду на відсутність даних.
- Завдана шкода в електроенергетичному секторі оцінено в розмірі витрат на заміщення (обладнанням аналогічної якості).
- Потреби в електроенергетичному секторі оцінено в розмірі витрат на заміщення (обладнанням аналогічної якості).
- Завдана шкода в газотранспортному секторі оцінено в розмірі балансової вартості, зазначеної оператором ГТС України.
- Завдана шкода в газорозподільному секторі оцінено в 330 мільйонів доларів США на підставі публічних заяв приватної корпорації, що є оператором регіональних розподільних мереж за період до травня 2022 року.
- Дані про завдану шкоду в секторі централізованого теплопостачання було надано урядом і порівняно з попередніми оцінками для деяких міст. Для більшої точності знадобиться додаткова перевірка.

Зазначені нижче дослідження та аналіз мають допомогти забезпечити в майбутньому краще розуміння сектору:

- Геопросторова база даних активів мережі передачі електроенергії та об'єктів енергосистеми. Ця база даних має включати високовольтні лінії електропередачі, місця розташування основних підстанцій на цих лініях, трансформаторів, місця розташування об'єктів генерації електроенергії, а також можливості постачання відповідних об'єктів інфраструктури електропередачі (дороги, що забезпечують доступ до інфраструктури систем електроенергетики) в поєднанні з основними продуктивними користувачами (великими підприємствами), водонасосними станціями, аеропортами, морськими портами та великими міськими центрами.
- Аналіз нічного освітлення. Цей аналіз може допомогти в підтвердженні завданої шкоди активам, і перевірку доступності електроенергії в деяких районах великих міст.
- Оцінка поточного операційного стану основних об'єктів інфраструктури генерації електроенергії. Для цього, крім інших методів, може бути застосоване швидке оцінювання з використанням датчиків температури для

визначення об'єктів, що функціонують. До основних об'єктів інфраструктури належать (1) гідроелектростанції, особливо ті, що повідомляли про завдану шкоду конструкціям і витікання; (2) теплові електростанції — насамперед ТЕС потужністю понад 300 МВт, розташовані в ключових вузлах мережі та поряд з густозаселеними територіями; (3) високовольтні лінії електропередачі; (4) високовольтні підстанції поряд з ключовими електростанціями та вузлами мережі електропередачі та (5) газопроводи, що постачають газ на ТЕС.

- Оцінка поточного операційного стану об'єктів розподілу та постачання. Цей аналіз покликаний надати інформацію про перебої, кількість годин постачання, планового та позапланового скидання навантаження тощо на основних міських територіях з приділенням особливої уваги наданню послуг у лікарнях, школах, ключових об'єктах інфраструктури транспорту (аеропортах і морських портах), а також на селищних територіях.
- Супутникові знімки основних активів з метою перевірки для уточнення обсягу завданої шкоди.

ТРАНСПОРТ

Огляд

Завдана шкода (29,9 мільярда доларів США), збитки (26,1 мільярда доларів США) і потреби на відновлення (73,8 мільярдів доларів США) у транспортному секторі України є значними та вказують на стратегічну важливість, якою комбатанти наділили транспортні мережі. Загалом завдана шкода включає: (i) 8 699 км автомагістралей, автомобільних доріг та інших національних автомобільних доріг; (ii) 7 619 км обласних та сільських доріг; (iii) 3 мільйони м² мостів на національних автомобільних дорогах; (iv) 428 470 м² мостів на місцевих дорогах; (v) 1 119 км залізничних шляхів; (vi) 93 залізничні станції; (vii) 63 072 м² залізничних мостів; (viii) 392 843 приватних автомобілів; (ix) 9 473 комунальних доріг; (x) 16 аеропортів та (xi) 850 одиниць рухомого складу міського громадського транспорту. Збитки включають урахування (i) втрати чорноморського транспорту; (ii) перебоїв у послугах автомобільного та залізничного транспорту через пошкоджену інфраструктуру; (iii) збитки, пов'язані з закриттям повітряного простору України, та (iv) вартість послуг залізничного транспорту, які надавалися безоплатно для евакуації населення, а також імпорту гуманітарної допомоги. Очікувані коротко-, середньо- та довгострокові потреби на відновлення відображають важливу роль транспорту у всіх секторах, а також потребу сприяти інтеграції в Європейський Союз (ЄС). За оцінками, для відбудови транспортного сектору потрібно приблизно 73,8 мільярда доларів США з 8,9 мільярда доларів США у нагальній/короткостроковій перспективі, разом із додатковими 64,1 мільярдами доларів США у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Оцінки є приблизними та залежать від припущень щодо конфігурації та обсягу транспортних мереж України після реконструкції. Характер і рівень вимог до цієї мережі можуть вплинути на економічну життєздатність відбудови за певним набором стандартів. Найпріоритетнішими потребами щодо відбудови є такі: (i) відновлення базової функціональності мережі (доріг, залізниці та повітряного транспорту) як для потоків гуманітарної допомоги, так і підтримки для масштабніших заходів із відбудови у різних секторах, оскільки це залежить від доступу до транспорту; (ii) посилення дорожніх та залізничних зв'язків у західному напрямку з ЄС задля сприяння економічній інтеграції з єдиним ринком ЄС та забезпечення стійкості щодо будь-яких потенційних збоїв у доступі до Чорного моря;

та (iii) трансформація застарілих мереж відповідно до стандартів ЄС щодо безпеки, якості послуг та сумісності як елемент, що доповнює заявлену Україною політичну мету вступу до ЄС, що вимагає узгодження з правовою системою ЄС.

Контекст

Транспортна мережа є масштабною у всіх підсекторах з огляду на площу, географічне розташування та розміщення населення в Україні. Транспортні мережі України включають 46 600 км підконтрольних урядові автомобільних доріг, приблизно 200 000 км місцевих доріг, 19 800 км залізничних колій (із яких 9 300 км є електрифікованими), 25 аеропортів цивільної авіації, 27 річкових портів та 15 морських портів. До війни приблизно 70 відсотків населення України проживало у міських районах. Це є досить високим рівнем урбанізації, порівнюючи з іншими європейськими країнами, такими як Польща (60 відсотків), Румунія (54 відсотків) і Молдова (42,7 відсотків). В Україні було п'ять міст із населенням у майже чи понад 1 мільйон осіб, чотири міста із населенням від 500 000 до 1 мільйону осіб і щонайменше 15 міст із населенням від 250 000 до 500 000 осіб. Міські транспортні системи у великих містах складаються із метро, громадських автобусів, тролейбусів, трамваїв та приватних невеликих і середніх автобусів, які в Україні називають «маршрутками».

Міністерство інфраструктури України – це провідна установа з питань контролю, розроблення і реалізації політик щодо транспортного сектору України, а підзвітні Міністерству установи (разом із органами місцевого самоврядування) є основними органами, відповідальними за їх реалізацію. Органи влади і державні підприємства, підконтрольні Міністерству інфраструктури України, реалізують надання послуг, освоєння інвестицій та управління активами щодо національної мережі автомобільних доріг, національної залізничної мережі, авіаційного підсектору, а також підсекторів морських та внутрішніх водних шляхів. У випадку міського транспорту органи місцевого самоврядування (та їх комунальні підприємства або департаменти) надають послуги, реалізують інвестиції та управляють активами, тоді як Міністерство інфраструктури України залишає за собою провідну роль щодо формування політики. Найбільш помітні фінансові

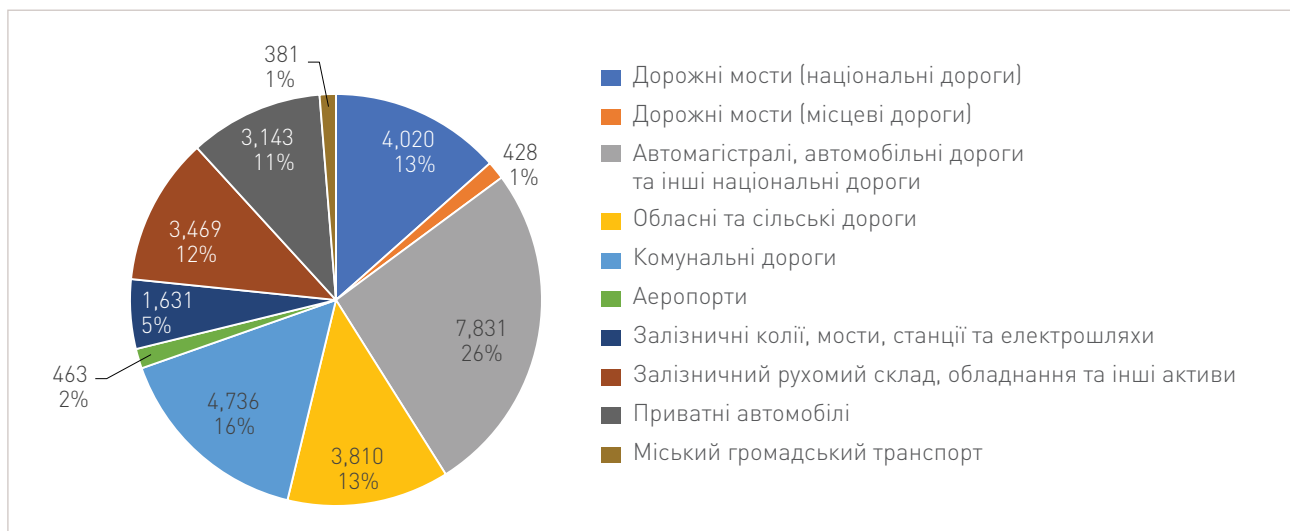
потоки у транспортному секторі до війни проходили у секторі автомобільних доріг через Державний дорожній фонд. Тільки у 2022 році очікувалося, що Державний дорожній фонд забезпечить понад 2,5 мільярда доларів США у вигляді експлуатаційних та інвестиційних видатків на дороги.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Війна безпосередньо вплинула на майже 26 відсотків всієї площі України у межах дев'яти областей. Болотистий стан ґрунту у зимовий та весняний періоди 2022 року зумовив те, що важке озброєння та бої зосереджувалися вздовж основних автомобільних та залізничних вузлів. Інфраструктура аеропортів була основною ціллю для повітряних атак від самого початку бойових дій, і закриття повітряного простору зумовило повне закриття галузі цивільної авіації в Україні. Мости були зруйновані або навмисно задля позбавлення доступу, або випадково як супутні пошкодження. Міста ставали цілями навмисно, що відповідно зумовило пошкодження міських транспортних мереж, які є центральними елементами для діяльності цивільного населення. Не так давно з огляду на затяжний характер боїв та інтенсивне використання артилерії потрібними стали розширені заходи із забезпечення логістики та постачання, що пов'язано відповідно із більш інтенсивними нападами на транспортні вузли у східних областях. До того ж втрата доступу до Чорного моря збільшила стратегічне значення доріг та залізничних сполучень у західному напрямку з Європейським Союзом, і такі сполучення також ставали об'єктами нападів, метою яких було порушення ліній постачання.

Загалом завдана шкода транспортному сектору оцінюються у 29,9 мільярда доларів США. Найчастіше завдана шкода стосується (i) місцевих обласних, сільських та комунальних доріг разом (29 відсотків); (ii) автомагістралей, автомобільних доріг та інших національних доріг (26 відсотків); (iii) мостів на національних автомобільних дорогах (15 відсотків); та (iv) рухомого складу залізничного транспорту, обладнання та інших активів (12 відсотків). Масштабна завдана шкода, пов'язана за оцінками із автомобільною мережею та мостами в Україні, відображають як збитки, спричинені бойовими діями, так і оцінені збитки, пов'язані з перенавантаженням доріг і мостів броньованими транспортними засобами та колонами постачання. Досвід минулих конфліктів (наприклад, в Іраку, колишній Югославії) показав, що пересування важкого озброєння по дорожній мережі погіршує стан доріг та асфальтного покриття, що в подальшому потребуватиме повного відновлення доріг. Російська Федерація дуже сильно покладається на залізничний транспорт для забезпечення логістичної підтримки своїх сил у процесі вторгнення. Україна дуже сильно покладається на свою залізничну мережу під час проведення воєнних операцій, а також для евакуації цивільного населення, імпорту гуманітарної допомоги та експорту товарів, які б за нормальних умов рухалися Чорним морем. Особливо вартій уваги аспект пошкоджень транспортної інфраструктури стосується автомобільних та залізничних мостів (43,5 мільйона м² та 63 000 м² пошкоджених мостів відповідно). Масштаб завданої шкоди мостам відповідає критично важливій ролі, яку мости відіграють для уможливлення маневрів, постачання, евакуації та експорту / імпорту, а також їх вразливості як критичних активів, які

Рисунок 23. Завдана шкода за типом активів (млн дол. США)

Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до даних Міністерства інфраструктури України.

легко визначити та руйнування яких може унеможливити доступ. Збитки за категоріями активів представлено на Рисунок 23. Таблиця 59 надає інвентаризацію завданої шкоди за типом активів; таблиця 59 надає інформацію щодо завданої шкоди за областями.

Попри масштабний негативний вплив на транспортні мережі, інституційна спроможність транспортного сектору виявилася напроцуд стійкою. Українське державне агентство автомобільних доріг (Укравтодор) та державна залізнична компанія (Укрзалізниця або УЗ) продовжили проводити невідкладні ремонтні роботи, надавати послуги та вести облік завданої шкоди активам на звільнених територіях. Дані, які використовувалися для оцінювання завданої шкоди у транспортному секторі, були отримані переважно від цих підприємств. Інституційні спроможності комунальних підприємств, залучених до системи міського громадського транспорту, працюють набагато гірше у районах, де відбувалися запеклі бої, ймовірно, через меншу кількість персоналу та водночас можливу завдану шкоду домівкам і робочим місцям працівників. З огляду на це, ймовірно, що сума завданої шкоди у системі міського транспорту (наразі 381 мільйон доларів США) є відображенням неповноти звітних показників.

Збитки у транспортному секторі оцінюються у 26,1 мільярда доларів США, та серед них переважає вплив втрати доступу до Чорного моря (17,6 мільярда доларів США або 67 відсотків). До війни Росії проти України порти вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів опрацьовували близько 135 –150 мільйонів тонн вантажу на рік. Це включало близько 70 відсотків всього експорту, зокрема майже 95 відсотків всього експорту зерна з України. На заміну доступу до Чорного моря вантажні перевезення України тепер перейшли до використання довших автомобільних та залізничних маршрутів до портів на річці Дунай, і узбережжі Балтійського, Адріатичного морів, Атлантики, чорноморського узбережжя Румунії / Болгарії. Додаткова відстань, яку потрібно покрити, щоб дістатися до альтернативних портів, становить близько 1 200 – 1 500 км, що збільшує прямі транспортні витрати у процесі транспортування із використанням альтернативних шляхів. Реальні втрати ймовірно перевищують оцінку з огляду на такі чинники, як витрати на формування і зберігання запасів, додаткові шанси того, що товар зіпсується або буде втрачений у процесі перевезення, а також більшу складність у координуванні логістичного ланцюга під час перевезення товарів до більш віддалених портів.

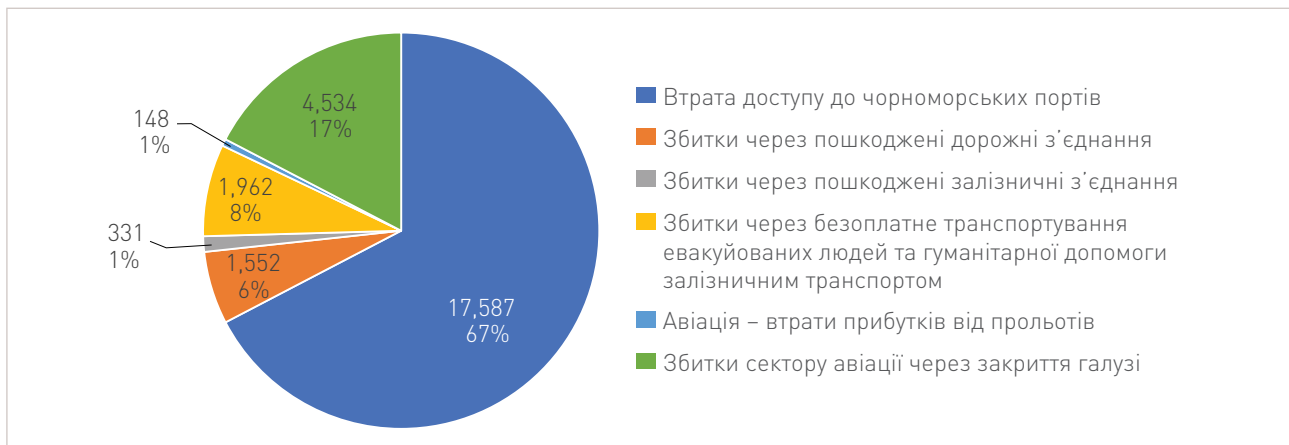
Таблиця 59. Інвентаризація завданої шкоди за видом активів (одиниці, як зазначено) станом на 1 червня 2022 року

Вид активу	Початковий рівень		Частково пошкоджено		Повністю зруйновано		Всього завдано шкоди активам	
	Державна власність	Приватна власність	Державна власність	Приватна власність	Державна власність	Приватна власність	Державна власність	Приватна власність
Дорожні мости (національні дороги) [м ²]	17,936,293	н.з.	н.з.	н.з.	3,035,177	н.з.	3,035,177	н.з.
Дорожні мости (місцеві дороги) [м ²]	10,686,760	н.з.	н.з.	н.з.	984,347	н.з.	984,347	н.з.
Автомагістралі, автомобільні та інші національні дороги [км]	46,600	н.з.	н.з.	н.з.	8,699	н.з.	8,699	н.з.
Обласні та сільські дороги [км]	200,000	н.з.	н.з.	н.з.	18,422	н.з.	18,422	н.з.
Комунальні дороги [км]	н.з.	н.з.	н.з.	н.з.	9,473	н.з.	9,473	н.з.
Аеропорти [к-сть]	25	н.з.	9	н.з.	14	н.з.	14	н.з.
Залізничні колії [км]	19,800	н.з.	н.з.	н.з.	1,119	н.з.	1,119	н.з.
Приватні автомобілі [к-сть]		10,811,850	н.з.	н.з.	н.з.	392,843	н.з.	392,843
Міський громадський транспорт [к-сть одиниць рухомого складу]	80,909	н.з.	н.з.	н.з.	850	п.а.	850	н.з.

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: інформація про часткові пошкодження відсутня. Примітка: н.з. = не застосовно.

Рисунок 24. Збитки за категоріями (млн дол. США)

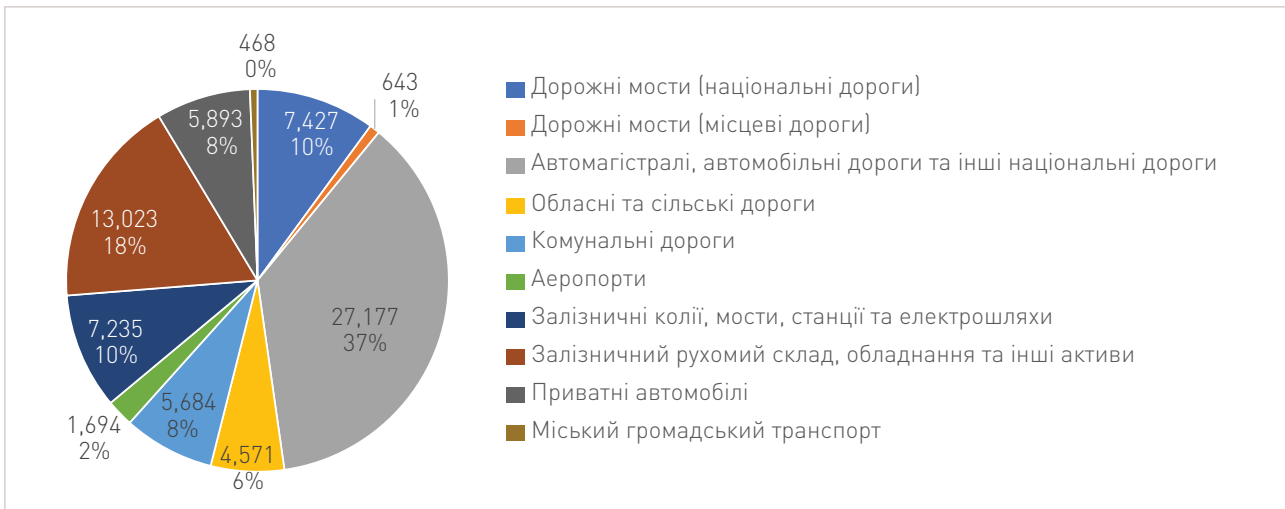
Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до даних Міністерства інфраструктури України.

Таблиця 60. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Всього завданої шкоди		Всього збитків	
	Державна власність	Приватна власність	Державна власність	Приватна власність
Черкаська	59.2	0.0	531.4	107.2
Чернігівська	1,891.3	119.4	538.3	138.0
Чернівецька	0.0	0.0	204.4	41.2
Дніпропетровська	190.4	0.0	2,003.7	404.6
Донецька	5,186.4	1,016.0	1,159.3	255.9
Івано-Франківська	5.0	0.0	449.6	90.7
Харківська	3,447.3	266.7	1,432.0	326.4
Херсонська	3,122.3	35.5	457.6	122.0
Хмельницька	12.5	0.0	429.2	86.6
Кіровоградська	1,507.6	506.6	6,089.3	1,247.3
Київська	40.0	0.0	367.9	74.2
Луганська	4,552.7	989.3	303.2	83.6
Львівська	4.7	0.0	1,103.6	222.7
Миколаївська	1,002.4	0.0	570.1	137.8
Одеська	154.6	0.0	1,022.7	206.6
Полтавська	0.0	0.0	960.5	193.9
Рівненська	2.0	0.0	347.4	70.1
Сумська	1,414.0	101.1	492.5	123.0
Тернопільська	0.0	0.0	286.1	57.7
Вінницька	55.5	0.0	674.4	136.1
Волинська	1.4	0.0	388.3	78.4
Закарпатська	0.0	0.0	306.6	61.9
Запорізька	3,946.1	108.2	967.9	234.1
Житомирська	174.3	0.0	437.3	90.1
Всього	26,769.6	3,142.7	21,523.1	4,590.4

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Рисунок 25. Потреби на відбудову та відновлення (млн дол. США)

Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до даних Міністерства інфраструктури України.

Повне закриття повітряного простору України спричинило значні збитки в авіаційному секторі (4,5 мільярди доларів США або 17 відсотків усіх втрат). Історично так склалося, що авіаційний сектор відповідав за приблизно 1,1 відсотка надходжень до валового внутрішнього продукту України завдяки працевлаштуванню, ланцюгам постачання із використанням авіатранспорту та непрямого впливу на туризм, за даними Міжнародної авіатранспортної асоціації (IATA). Закриття українського повітряного простору для цивільних повітряних суден спричинило повну втрату цього підсектору. Вторинним джерелом втрат, пов'язаних із авіаційним сектором, є втрата прибутків від прольотів (149 мільйонів доларів США) літаків, які літали на великі відстані із транзитом між Європою та Азією, використовуючи спільний маршрут для обльоту. Важливо зазначити, що RDNA враховувало лише вплив втрачених прибутків від прольотів над Україною, не враховуючи збитки, понесені міжнародними авіалініями, які більше не можуть рухатися через український (і потенційно російський) повітряний простір через війну. Для «середньостатистичного» перельоту з Європи до Азії необхідна додаткова відстань може спричинити втрати від 20 000 до 50 000 доларів США за політ через додаткові витрати на паливо та експлуатацію повітряного судна. Збитки за категоріями показано на Рисунок 24. Збитки за областями - у Таблиця 60.

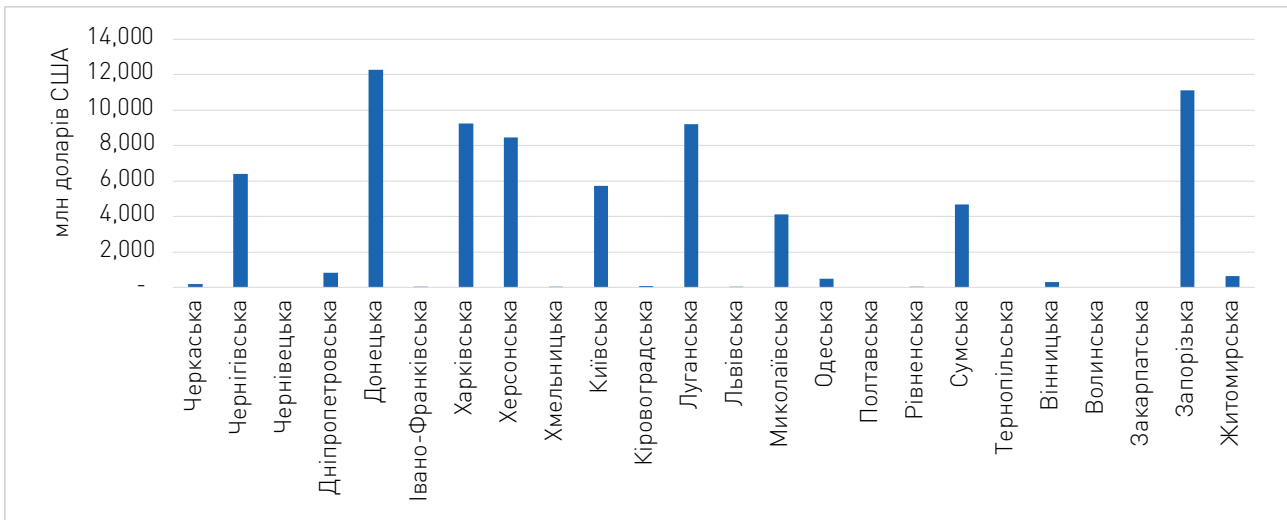
Збої у роботі дорожніх та залізничних мереж спричинили серйозні збитки через збільшення витрат для користувача дорожнього руху, втрачені прибутки залізниці та безоплатні транспортні послуги, які надаються для евакуації / імпорту гуманітарної допомоги. Збої, пов'язані з дорогами (6 відсотків втрат), відображають припущення

щодо необхідності використання об'їзних шляхів та вищих експлуатаційних витрат транспортних засобів через погіршення стану пошкоджених доріг. За оцінками, втрати залізничного сектору у різних категоріях становлять 2,3 мільярди доларів США (9 відсотків). Вони відображають (i) підрахунки втрачених прибутків до оподаткування через збої у роботі мережі (1 відсоток); і (ii) збитків внаслідок безоплатного транспортування гуманітарної допомоги та біженців (8 відсотків). Попри те, що ці збитки видаються незначними, порівнюючи з масштабом втрат, пов'язаних із втратою доступу до Чорного моря, варто зазначити, що вони разом перевищують загальну суму у 3,8 мільярда доларів США.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

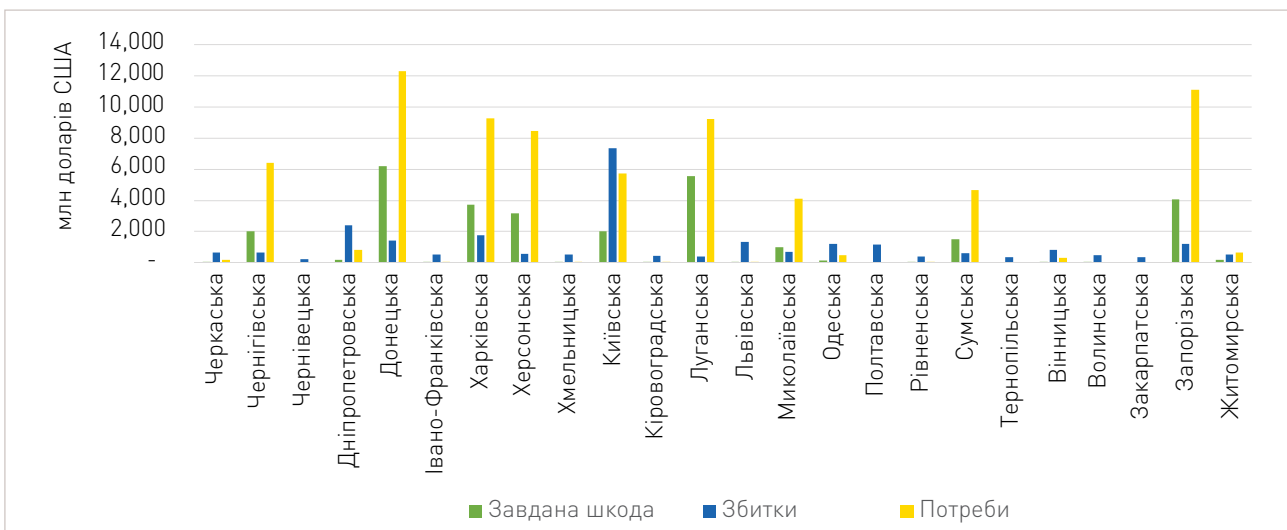
За оцінками, загальні потреби транспортно-го сектору становлять 73,8 мільярди доларів США. Найбільші категорії потреб включають (i) автомагістралі, автомобільні дороги та інші національні дороги (37 відсотків); (ii) рухомий склад залізничного транспорту, обладнання та інші активи (18 відсотків); (iii) дорожні мости на національних та місцевих дорогах (11 відсотків разом); та (iv) залізничні колії, мости та електричне обладнання (10 відсотків). Найбільша частка потреб для інвестицій, пов'язаних із дорогами та залізницею, відображає як рівень збитків у цих підсекторах, так і велику різницю у витратах, порівнюючи застарілі українські стандарти та стандарти, на які Україна як держава-кандидат у члени ЄС зрештою наці-

Рисунок 26. Потреби на відбудову та відновлення за областями (млн дол. США)

Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до даних Міністерства інфраструктури України.

Рисунок 27. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн дол. США)

Джерело: команда з проведення оцінювання відповідно до даних Міністерства інфраструктури України.

лена у процесі відбудови. У випадку національних доріг це, зокрема, означає відбудову відповідно до сучасних стандартів дорожньої безпеки та якості послуг, якими характеризуються нещодавно збудовані автомагістралі та автомобільні дороги в Європейському Союзі. Подібно, у випадку залізничного транспорту припускалося, що потреби України включають впровадження Європейської системи управління залізничним транспортом (ERTMS) та відповідність Технічним стандартам сумісності (TSI). Відповідно вартість одиниць у сусідніх європейських країнах стала підґрунтям для підрахунку потреб. Потребу відбудувати відповідно до стандартами Європейського Союзу пояснюється більшість відмінностей у оцінках між збитками і потребами (приблизно 2,5 рази). Потреби за видом активів показано на Рисунок 25.

Потреби є найбільшими у східних та південних областях, які стали місцем зтяжних наземних боїв, інтенсивних артилерійських обстрілів та навмисного знищення транспортних мереж задля унеможливлення доступу. Зокрема, на Донецьку, Луганську, Херсонську, Харківську, Миколаївську та Запорізьку області разом (де все ще тривають активні бойові дії) припадає орієнтовно 74 відсотки потреб у відбудові транспортного сектору. У Київській (включно з містом Києвом), Сумській та Чернігівській областях, які було повністю повернуто під контроль уряду України, спостерігається близько 23 відсотків потреб транспортного сектору. Інші потреби (близько 3 відсотків) відображають завдану шкоду в областях, які стали об'єктом авіанпадів (наприклад ракетних ударів), націлених на аеропорти, залізничні вузли, дорож-

ні мости та місця в міських населених центрах, які також є вузлами мереж міського транспорту. Потреби за областями показано на Рисунок 26 та 27.

Очікується, що Міністерство інфраструктури України очолить процес відбудови транспортного сектору та структуруватиме механізми впровадження у межах відповідної мережі своїх підвідомчих установ. Існує чотири пріоритетні сфери, щодо яких очікується, що Міністерство інфраструктури зосередить увагу на підготовці інституційного підходу, необхідного для реалізації відбудови:

1. **Визначення проєктів, пріоритизація і визначення послідовності реалізації проєктів, а також комерційна стратегія:** Потрібно визначити та сформулювати пакети проєктів із відбудови, а також визначити послідовність їх реалізації. Цей процес має відображати стратегії відбудови за принципом «краще, ніж було» (build back better) в конкретних підсекторах, відносно пріоритетності потреб, логічну послідовність незалежних робіт і комерційні міркування щодо об'єднання контрактів відповідно до масштабу та обсягу, які ринок інженерських та підрядних послуг може задовольнити. Комерційна стратегія проведення робіт у масштабі, передбаченому для відбудови України, ймовірно, потребуватиме збільшення кількості міжнародних будівельних компаній, які працюють в Україні, паралельно із зусиллями, спрямованими на те, щоб допомогти меншим національним компаніям перетворитися на компанії, які можуть успішно конкурувати на світовому ринку.
2. **Структури впровадження для окремих підсекторів:** Установам-виконавцям Міністерства інфраструктури України потенційно потрібно буде створювати спеціалізовані групи з впровадження (або кілька груп) із метою управління проєктами в конкретних підсекторах. З огляду на ймовірність міжнародної підтримки такі групи зможуть готувати / управляти проєктами відповідно до вимог двосторонніх чи багатосторонніх установ із розвитку відповідно до технічних, фідучіарних та екологічних /соціальних вимог. В Україні є досвід мобілізації таких груп у межах державного підприємства, відомого як Укрдорінвест, та раніше реалізованих проєктів, які фінансувалися Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку і Європейським інвестиційним банком. Ключовою перевагою Укрдорінвесту є його здатність платити конкурентну зарплатню (вище стандартної зарплатні державного службовця) та наймати персонал міжнародного рівня. Відтворення цієї моделі для таких
3. **Мобілізація підготовки технічного проєкту:** Проєкти з відбудови, необхідні у транспортному секторі, є технічно складними та інженерно інтенсивними. Деякі потребуватимуть проведення екологічної оцінки та/або реалізації процесів набуття землі, разом із проведенням публічних консультацій. Необхідність дотримання вимог колег з Європейського Союзу також вимагатиме від України застосування стандартів, які відрізняються або змінюють ті, які використовувалися до цього. Хоча може бути і можливо певний час використовувати іноземні стандарти (наприклад польські стандарти щодо автомагістралей), зрештою, потрібно буде внести зміни у власні національні стандарти України для того, щоб узгодити їх із правовою системою ЄС. Обґрунтовано очікується, що виконання завдань із підготовки проєктів коштуватиме від 2 до 10 відсотків від загальної вартості будівельних робіт. Невідкладне ініціювання виконання таких завдань та початок технічної підготовки до інвестицій, які не викликать «жалю» та які ймовірно становитимуть категорію найвищої пріоритетності, є надзвичайно важливими для швидкої мобілізації та здатності України поглинати фінансування на відбудову транспортного сектору.
4. **Фінансова стратегія та ролі міжнародних фондів, власне фінансування та стягування комісій із користувачів у певних підсекторах.** Масштаб інвестицій, необхідних для відбудови України, виходить за межі бюджетних можливостей Міністерства інфраструктури та його дочірніх підприємств практично у всіх підсекторах. Очікується, що міжнародна допомога у формі грантів, позик та/або гарантій із зовнішніх джерел доповнить ті фіскальні можливості, які може мати Україна у процесі відбудови. Окрім цих джерел окрему роль також буде відігравати стягнення комісій із користувачів для підтримки інвестицій та довгострокової сталості транспортних послуг. Кожен окремий підсектор відповідно потребуватиме фінансової стратегії та орієнтовного підрахунку витрат, що відобразатиме надійні джерела фінансування та їх роль у підтримці прямих видатків або визначенні різних форм фінансування для структурування виплат із часом (власні, іноземні, комерційні тощо). До війни національний дорожній сектор України здобув міжнародне фінансування та комерційне фінансування із

використанням стягування комісій із користувачів, які надходили у Державний дорожній фонд (разом із національними гарантіями). Проте Україні ще потрібно мобілізувати подібні механізми в інших підсекторах та повністю реалізувати фінансове планування власне для дорожнього фонду. До того ж фінансова роль національного уряду ніколи не була систематично визначена щодо послуг міського громадського транспорту. Надання фінансових стратегій для транспортних підсекторів під час відбудови є необхідним у короткостроковій перспективі та ймовірно доповнить заходи на етапі після завершення відбудови із метою забезпечення фінансової сталості критичних транспортних послуг.

Очікувані коротко-, середньо- і довгострокові потреби відображають сприятливу роль, яку транспорт відіграватиме у всіх секторах, а також потребу сприяти інтеграції до ЄС. За оцінками, на відбудову транспортного сектору знадобиться близько 8,9 мільярдів доларів США у нагальній/короткостроковій перспективі, разом із додатковими 64,9 мільярдами доларів США середньо- і довгостроковій перспективі (Таблиця 61). Найбільш пріоритетними потребами щодо відбудови є такі: (i) відновлення базової функціональності мережі (доріг, залізниці та авіатранспорту) для транспортування гуманітарної допомоги та підтримки ширших заходів із відбудови по всіх секторах, оскільки вони будуть залежати від транспортних послуг; (ii) посилення дорожніх та залізничних зв'язків у західному напрямку з Єв-

ропейським Союзом задля сприяння економічній інтеграції з європейським єдиним ринком та забезпечення стійкості щодо будь-яких можливих майбутніх перебоїв у доступі до Чорного моря; та (iii) трансформація застарілих мереж відповідно до стандартів ЄС щодо безпеки, якості послуг та сумісності як доповнення до заявленої Україною політичної мети вступити до ЄС, що потребуватиме узгодження із правовою системою ЄС.

Обмеження та рекомендації

Дане оцінювання RDNA розглядає активи, зокрема дороги, залізничні шляхи, авіацію, порти та міський громадський транспорт, як частину оцінювання. До певних обмежень щодо підходу, який використовувався для оцінювання завданої шкоди, збитків і потреб, належать такі:

- **Набори даних та їх повнота.** Пошкодження автомобільного, залізничного, авіаційного та міського транспорту відображені у даних, наданих через Міністерство інфраструктури України. Точність таких даних варіюється за областями відповідно до безпекової ситуації – тобто відповідно до того, чи може персонал Міністерства інфраструктури або його дочірніх підприємств отримати доступ до об'єктів і підтвердити (хоча б орієнтовно) локації та реальний рівень пошкоджень. У разі відсутності точних даних про пошкоджені активи через триваючі бойові дії аналіз RDNA використовував підрахунки із використанням інструментів

Таблиця 61. Пріоритизовані потреби щодо реконструкції за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	У нагальній/короткостроковій перспективі	У середньо- та довгостроковій перспективі	Всього
Дорожні мости (національні дороги)	891	6,536	7,427
Дорожні мости (місцеві дороги)	77	566	643
Автомагістралі, автомобільні дороги та інші національні дороги	3,261	23,916	27,177
Обласні та сільські дороги	549	4,023	4,571
Комунальні дороги	682	5,002	5,684
Аеропорти	203	1,490	1,694
Залізничні колії, мости, станції та електричне обладнання	868	6,366	7,235
Залізничний рухомий склад, обладнання та інші активи	1,563	11,460	13,023
Приватні автомобілі	707	5,186	5,893
Міський громадський транспорт	56	412	468
Всього	8,858	64,957	73,815

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ГІС та/або приблизних підрахунків Міністерства інфраструктури щодо обсягу завданої шкоди.

- **Непрямі збитки.** За винятком авіатранспорту підрахунки збитки наразі не враховують непрямі втрати. Це обмеження може бути найбільш релевантним у випадку доступу до Чорного моря, де ймовірно певні галузеві кластери біля портових міст залежали від транспортування Чорним морем та інакше не були б конкурентоспроможними без такого доступу. Збої у роботі певних дорожніх та залізничних зв'язків можуть мати подібний вплив на галузі із певними транспортними вимогами, для яких може бути неможливо переключитися на альтернативні форми транспорту. Вплив цих обмежень ймовірно є недооціненим щодо масштабу збитків, понесених через перебої у роботі транспортного сектору, хоча деякі з цих впливів ймовірно буде відображено в аналізі інших секторів.
- **Оцінка витрат.** Оцінка витрат щодо потреб у відбудові відображає використання вартості одиниці або наближення для конкретних активів (наприклад, терміналів аеропорту). Такий підхід приблизний та варіюється залежно від місця розташування в Україні з огляду на різні географічні чинники, а також ринкові чинники, які можуть вплинути на ціну робіт. Вартість одиниці також відображає припущення щодо характеру робіт, необхідних для відбудови, яке може бути неточним, особливо, у випадках, коли технічні рішення будуть відрізнятися від припущень (наприклад, інший альтернативний маршрут або режим, розроблений для задоволення потреби у транспорті).
- **Припущення щодо обсягу завданої шкоди.** Оцінювання завданої шкоди не включає детальні інженерні роботи або тестування, яке зрештою буде необхідним для остаточного визначення рівня завданої шкоди та належних стратегій реагування на них. Такі оцінки чітко продемонструють, чи активи, які, як припускалося, були повністю зруйнованими, потребують лише ремонту для відновлення або ж повної заміни / модернізації.
- **Продовження втрати доступу до Чорного моря та закриття авіапростору.** В розрахунку збитків зроблено припущення, що доступ до української частини Чорного моря залишиться закритим, як і повітряний простір - на весь майбутній період, який досліджується оцінкою RDNA (тобто, до грудня 2023). Це припущення може виявитись дещо песимістичним на фоні

фактичних військових здобутків України та ефективності міжнародної дипломатії з зусиль щодо розблокування Чорного моря.

Найважливішими для урахування рекомендаціями із вище перелічених є: (i) щойно буде можливо з огляду безпеки, потрібно посилити польові дослідження та інженерні роботи, необхідні для визначення та класифікації пошкоджень; та (ii) паралельно із покращеними даними про пошкодження після їх підтвердження на місцях розширити міркування стосовно непрямих втрат, для чого знадобиться складніша методологія підрахунків, які використовувалися для проведення оцінювання.

Оцінки значних інвестиційних потреб є приблизними та залежать від припущень щодо конфігурації та обсягу транспортних мереж України після реконструкції. Крім того, характер і рівень вимог до цієї мережі можуть вплинути на економічну життєздатність відбудови за певним набором стандартів. У цьому плані особливо актуальними є східні та північні кордони післявоєнної України з Росією та Білоруссю. Наприклад, якщо кордони залишаються закритими або обмежені, автомагістралі можуть бути понижені до національних доріг, а залізничні лінії можуть бути спрощені (наприклад, шляхом закриття колій, єдиного шляху або спрощеної сигналізації), або через те, що вони не є економічно життєздатними, або через те, що уряд зробив політичне рішення щодо пріоритетності ресурсів для зв'язків на захід. У гіпотетичному випадку, коли 50 відсотків пошкоджених автомагістралей буде понижено до національних доріг (категорія «Н»), загальні потреби транспортного сектору зменшаться приблизно на 2,1 мільярда доларів США. Також не виключено, що Україна вирішить відбудувати за стандартами, нижчими за стандарти ЄС, через фіскальні чи інші обмеження. У гіпотетичному сценарії, коли витрати на реконструкцію на 20 відсотків нижчі за поточну передбачувану вартість інвестицій у місцеві та національні дороги/мости та залізничну інфраструктуру, потреби транспортного сектору загалом зменшаться на 13,2 мільярда доларів США (9,1 мільярда доларів США менше для доріг і 4,1 мільярда доларів США менше для залізниці). І навпаки, збільшення потреб, також можливе, якщо сума інвестицій, необхідних для досягнення вищих стандартів, є більшою, ніж передбачається. На цьому етапі відновлення України важливо відзначити притаманну невизначеність щодо конфігурації післявоєнних транспортних мереж і вплив, який це має на оцінені потреби.

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Огляд

Завдана шкода телекомунікаційному і цифровому сектору досягла обсягу 0,7 мільярда доларів США. Це включає завдану шкоду на суму 6 мільярда доларів США, що стосується операторів зв'язку (стаціонарного та мобільного зв'язку), 0,1 мільярда доларів США щодо компанії поштового зв'язку і 0,04 мільярда доларів США щодо українського провайдера мовлення. На частку Донецької, Харківської, Херсонської та Запорізької областей припадає 67 відсотків завданої шкоди щодо операторів телекомунікацій. Завдана шкода щодо операторів телекомунікацій. Завдана шкода щодо поштових служб також зосереджена подібно: на Донецьку та Харківську області припадає 68 відсотків завданої шкоди поштової інфраструктурі (поштові відділення, депо, сортувальні центри тощо). У сфері мовлення, станом на 1 червня 2022 року, нараховується 49 пошкоджених та неприцездатних телевеж, з них 11 - у Луганській області та 12 - у Запорізькій. Збитки щодо економічної доданої вартості в секторі становлять 0,6 мільярда доларів США за період між початком війни і 1 червня 2022 року. Потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 3,3 мільярда доларів США в середньостроковій перспективі протягом 10 років. Серед невідкладних інвестицій у відбудову є відновлення широкосмугового покриття на територіях, повернутих під контроль уряду. Покриття інтернетом і доступ до поштових послуг мають стратегічне значення, з огляду на необхідність забезпечення зв'язком місцевого населення.

Контекст

Телекомунікаційний та цифровий сектор України відіграє величезну роль у розвитку сектору послуг України, особливо ІТ-індустрії та стартапів. Широкий доступ до мобільного та стаціонарного широкосмугового зв'язку був одним з ключових чинників економічного зростання країни в довоєнний період.

Бездротовий зв'язок був широко розповсюджений в Україні. Станом на грудень 2019 року, проникнення бездротового зв'язку становило 131 відсоток на душу населення, що було другим за величиною показником серед країн Східного партнерства (СП), порівнюючи з Польщею (127 відсотків) і Болгарією (134 відсотки)²¹⁸. Що стосується покриття, то, за даними Ukrcensus, до війни 36 мільйонів українців (з 41,9 мільйона населення) мали покриття мобільного зв'язку. Ринок мобільного зв'язку був конкурентним, а мобільний інтернет загалом був доступний середньому українцю. Ринок бездротового зв'язку в Україні демонстрував рівень конкуренції, аналогічний європейським ринкам, з якими він порівнювався: Індекс Херфіндаля-Хіршмана (HHI), рівний 0,38 (в Україні три великих оператора контролюють 97 відсотків ринку), був порівняний з показниками Польщі (0,2), Болгарії (0,33) і Румунії (0,28). За вартістю тарифів на мобільний стільниковий зв'язок Всесвітній економічний форум (ВЕФ) у 2016 році поставив Україну на 48-ме місце з 139 економік²¹⁹. Опитування, проведене консалтинговою компанією Factum Group в 2019 році показало, що 64 відсотки українців користуються інтернетом (стаціонарним або мобільним) не рідше одного разу на місяць²²⁰.

За даними TeleGeography, станом на 2019 рік проникнення стаціонарного широкосмугового зв'язку становило 32 відсотки; це нижче середнього показника у Європейському союзі, який становить 55 відсотків. За оцінками Світового банку і Ookla, однією з проблем розвитку було те, що в 2020 році 12 відсотків населення не мали широкосмугового доступу (переважно в сільських і менш густонаселених районах). З тих, хто користується стаціонарним широкосмуговим зв'язком, лише 53 відсотки робили це за допомогою сучасних оптоволоконних з'єднань. Глобальний індекс тесту швидкості Ookla в 2020 році поставив Україну на 59-е місце з 176 країн за швидкістю інтернету. Середня швидкість широкосмугового зв'язку в Україні склала 50,51 Мбіт/с (мегабіт в секунду), що порівнюване з такою швидкістю в Болгарії

²¹⁸ Дані про довоєнний доступ до інтернету в Україні взяті зі Світового банку: [Посилання](#).

²¹⁹ Джерело: [Посилання](#).

²²⁰ Див. Factum Group (2019): [Посилання](#).

(53,98 Мбіт/сек), але нижче середньосвітового показника 76,64 Мбіт/сек. Ринок стаціонарного широкосмугового зв'язку в Україні був висококонкурентним (ННІ 0,12), а ціни загалом доступними (підключення зі швидкістю 100 Мбіт/з коштувало близько 1-2 відсотків середнього доходу домогосподарства в 2020 році).

Поштова служба України відіграла важливу роль у зростанні електронної комерції в Україні; в 2021 році вона опрацювала 450 мільйонів посилок (всередині країни і за кордоном), що відображає зростання на 15-20 відсотків на рік²²¹. Двома гравцями, що домінували на ринку, були «Нова пошта» (65-відсоткова частка ринку) і «Укрпошта» (25-відсоткова частка ринку). Внутрішні посилки становили 90 відсотків ринку, і з цієї частки 75 відсотків припадало на внутрішню українську електронну торгівлю.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Станом на 1 червня 2022 року оцінена завдана шкода українським провайдером стаціонарного широкосмугового зв'язку становить 0,3 мільярда доларів США; для мобільних провайдерів вона становить 0,2 мільярда доларів США. Детальна розбивка завданої шкоди та збитків за областям наведена в Таблиця 62. Завдана шкода включає вартість пошкоджених і зруйнованих інтернет-ліній через військові дії на тимчасово непідконтрольних уряду територіях, а також пошкодженої інфраструктури на тих територіях, які були повернуті під контроль уряду до 1 червня 2022 року. Загалом 1 767 269 стаціонарних ліній були пошкоджені або зруйновані, що обмежило доступ місцевого населення до широкосмугового інтернету та телекомунікаційних послуг. Завдана шкода була зосереджена в східних регіонах країни: на Харківську область припадає 22 відсотки завданої шкоди телекомунікаціям, на Запорізьку - 18 відсотків, Донецьку - 17 відсотків, Херсонськ - 10 відсотків, Луганську - 7 відсотків і Чернігівську - 6 відсотків. Масштаби завданої шкоди на тимчасово непідконтрольних уряду територіях можна тільки припустити. Справжня завдана шкода в частинах країни, непідконтрольних уряду, не можуть бути оцінені кількісно, поки ці території не будуть повернуті під контроль уряду. Прифронтові міста Харків, Суми, Чернігів, Дніпро і Запоріжжя, ймовірно, зазнають значної шкоди інфраструктури, оскільки ракетні удари по житлових районах тривають. Завдана шкода інфраструктурі широкосмугового зв'язку негативно позначається на доступі до інформації, а

також обмежує можливості державних установ щодо охоплення місцевого населення. Оскільки український додаток електронного уряду «Дія» використовується багатьма українцями для доступу до гуманітарних платежів та інших державних послуг, відсутність широкосмугового зв'язку може серйозно погіршити управління та соціальне забезпечення.

Станом на 1 червня 2022 року накопичені збитки українських провайдерів стаціонарного широкосмугового зв'язку становлять не менше 0,05 мільярда доларів США; для провайдерів мобільного зв'язку вони становлять 0,1 мільярда доларів США. Ці збитки є нижньою оцінкою економічної доданої вартості (прибутку), втраченої внаслідок вторгнення. Вони відображають втрачений прибуток інтернет-провайдерів (ISP) протягом перших трьох місяців війни та періоду відновлення послуг протягом 18 місяців. За оцінками, 22 відсотки доходів інтернет-провайдерів були втрачені через втрату абонентів і неоплаченого надання послуг. Оператори мобільного зв'язку постраждали ще сильніше в короткостроковій перспективі (перші три місяці), оскільки неоплачене надання послуг і втрата абонентів на тимчасово непідконтрольних уряду територіях вже проявилися в березні й тривали до кінця травня. Витрати інтернет-провайдерів також збільшилися через видалення уламків, незаплановані ремонтні роботи, витрати на переїзд персоналу і багато чого іншого. Оцінка збитків є консервативною, оскільки вона враховує лише частину, що стосується норми прибутку (17 відсотків в середньому для європейських інтернет-провайдерів) із 22 відсотків втраченого доходу. Збільшені експлуатаційні витрати, ремонтні роботи, розмінування та інші додаткові експлуатаційні витрати на цьому етапі не були визначені кількісно.

Станом на 1 червня 2022 року завдана шкода двом найбільшим постачальникам поштових послуг становить 0,07 мільярда доларів США (приватні активи «Нової пошти») і 0,07 мільярда доларів США (державні активи «Укрпошти»). Пошкоджені активи включають поштові депо, сервісні центри, сортувальні центри та поштові відділення. «Нова пошта» надала детальну розбивку завданої шкоди на рівні населених пунктів за областями, водночас «Укрпошта» надала загальні дані по країні. Це дослідження використовує ті самі пропорційні оцінки, що і для «Нової пошти», щоб визначити завдану шкоду «Укрпошти» на рівні області. Що стосується «Нової пошти», то підтверджено, що 18 поштових відділень і 51 поштових центрів обслуговування були пошкоджені або зруйно-

²²¹ Джерело: [Посилання](#).

Таблиця 62. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (кількість об'єктів)

Область	Початковий рівень (інтернет-лінії)	Загальна кількість пошкоджених інтернет-ліній	Загальна кількість пошкоджених поштових депо	Загальна кількість пошкоджених поштових центрів обслуговування	Загальна кількість пошкоджених телевізійних станцій
	Приватні	Приватні	Приватні	Приватні	Державні
Черкаська	205,339	0	0	0	0
Чернігівська	193,318	136,343	0	3	2
Чернівецька	117,612	0	0	0	0
Дніпропетровська	717,441	15,440	0	0	0
Донецька	364,867	364,867	7	9	3
Івано-Франківська	238,751	0	0	0	0
Харківська	467,649	459,173	3	31	4
Херсонська	236,721	236,721	0	1	8
Хмельницька	268,325	0	0	0	0
Кіровоградська	159,477	0	0	0	0
м. Київ	0	0	0	0	0
Київська	1,520,962	79,287	1	1	3
Луганська	120,916	120,916	3	3	11
Львівська	573,502	0	0	0	0
Миколаївська	232,136	176,100	0	1	4
Одеська	619,566	0	0	0	0
Полтавська	287,983	0	0	0	0
Рівненська	209,474	0	0	0	0
Сумська	236,440	176,794	0	0	2
Тернопільська	198,246	0	0	0	0
Вінницька	293,093	0	0	0	0
Волинська	210,039	0	0	0	0
Закарпатська	151,936	0	0	0	0
Запорізька	428,472	900	4	2	12
Житомирська	228,116	728	0	0	0
Всього	8,280,381	1,767,269	18	51	49

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: для телекомунікаційного сектору, всі лінії стаціонарного широкопasmового зв'язку є приватними активами; для поштового сектору доступна тільки інформація про приватні активи; для сектору мовлення існують тільки державні активи (телевізійні вежі).

вані (див. Таблиця 63). Найбільшої шкоди було завдано в Донецькій (34 відсотки), Харківській (34 відсотки), Миколаївській (10 відсотків) та Чернігівській (7 відсотків) областях. Така завдана

шкода постачальникам поштових послуг негативно позначилася на ланцюгах поставок по всій країні, обмеживши доступ до споживчих товарів, ліків і продуктів харчування. Деякі прифронтові

Таблиця 63. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Всього завданої шкоди		Всього збитків	
	Державні	Приватні	Державні	Приватні
Черкаська	0.000	0.000	0.000	0.000
Чернігівська	2.035	40.410	16.810	12.299
Чернівецька	0.000	0.000	0.000	0.000
Дніпропетровська	0.000	4.160	0.000	1.301
Донецька	3.853	121.845	75.741	31.684
Івано-Франківська	0.000	0.000	0.000	0.000
Харківська	4.770	150.492	77.803	42.876
Херсонська	7.153	56.887	4.820	16.713
Хмельницька	0.000	0.000	0.000	0.000
Кіровоградська	0.000	0.000	0.000	0.000
м. Київ	0.000	0.000	0.000	205.575
Київська	2.924	29.337	17.042	9.241
Луганська	9.941	42.642	13.314	14.205
Львівська	0.000	0.000	0.000	0.000
Миколаївська	3.904	49.407	23.094	12.185
Одеська	0.000	0.000	0.000	0.000
Полтавська	0.000	0.000	0.000	0.000
Рівненська	0.000	0.000	0.000	0.000
Сумська	1.778	41.706	0.538	11.693
Тернопільська	0.000	0.000	0.000	0.000
Вінницька	0.000	0.000	0.000	0.000
Волинська	0.000	0.000	0.000	0.000
Закарпатська	0.000	0.000	0.000	0.000
Запорізька	10.731	101.082	7.320	29.047
Житомирська	0.000	0.285	0.000	0.109
Всього	47.089	638.254	236.481	386.927

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: пошкодження та збитки в цій таблиці належать до підсекторів телекомунікацій, пошти та мовлення. Пошкодження та збитки щодо держави належать до мовлення і «Укрпошти» (державного постачальника поштових послуг); приватні пошкодження та збитки належать до операторів мобільного зв'язку, постачальникам стаціонарного широкопasmового зв'язку і «Нової пошти» (приватного постачальника поштових послуг).

поселення повністю залежать від гуманітарної підтримки у вигляді повсякденних продуктів харчування і товарів масового попиту.

Збитки поштового сектору станом на 1 червня 2022 року становлять 0,4 мільярда доларів США (включно зі збитками приватного сектору «Нової пошти» та збитками державного сектору «Укрпошти»). Збитки постачальників поштових послуг

пов'язані з втратою поштових посилок, переїздом співробітників та іншими операційними витратами, пов'язаними з війною.

Накопичена завдана шкода українським мовникам станом на 1 червня 2022 року становить 0,04 мільярда доларів США. Шкода була завдана внаслідок руйнування 49 телевізійних веж за тримісячний період.

Таблиця 64. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія		Нагальні/ короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальні потреби
Потреби реконструкції	Стаціонарні оператори	478.2	-	478.2
	Оператори мобільного зв'язку	314.5		314.5
	Пошта	100.9	33.0	133.9
	Мовлення	-	406.5	406.5
Потреби у відновленні надання послуг	Стаціонарні оператори	50.0	-	50.0
	Оператори мобільного зв'язку	121.4	-	121.4
	Пошта	215.5	1,488.6	1,704.2
	Мовлення	-	87.9	87.9
Підсумок		1,280.5	2,016.0	3,296.5

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Економічні наслідки завданої шкоди війною телекомунікаційному та цифровому сектору включають наслідки для економічного зростання та зайнятості у секторі послуг (основного бенефіціару стабільного та надійного широкосмугового покриття), електронної комерції (основного бенефіціару ефективної поштової мережі), а також ІТ та стартапів (обидва з яких вимагають підключення до інтернету як саму передумову для існування). Робочі місця і зростання продуктивності, ймовірно, постраждають в результаті збоїв в обслуговуванні в телекомунікаційному та цифровому секторах.

Соціальні наслідки завданої шкоди телекомунікаційному та цифровому сектору внаслідок війни включають наслідки щодо нерівності, рівня освіти та гендерної рівності. Нерівність, ймовірно, буде зростати, оскільки найменш захищені верстви населення з більшою ймовірністю залишаться в районах зі зруйнованою інфраструктурою (широкосмуговий зв'язок тощо) і будуть страждати від негативних наслідків відсутності доступу до інтернету і, отже, доступу до державних послуг, що надаються через інтернет. Несприятливі освітні наслідки для студентів, змушених навчатися онлайн, також з більшою ймовірністю відчуватимуться тими, хто залишається на тимчасово непідконтрольних уряду

територіях або в районах активних бойових дій. Наслідки зруйнованої цифрової інфраструктури є другорядними, порівнюючи з прямим впливом війни на засоби для існування, але відсутність доступу до інформації, поштової логістики та інтернету, проте не незначними. Нарешті, будь-які можливості, які раніше існували для жінок завдяки легкому доступу до інтернету (наприклад соціальний захист, онлайн-робота), також з меншою ймовірністю будуть реалізовані для тих, хто залишається на територіях з пошкодженими або знищеними цифровими активами.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Першочергові короткострокові потреби на відновлення становлять 1,3 мільярда доларів США; з цієї суми 0,9 мільярда доларів США призначені для відновлення інфраструктури та відновлення широкосмугового зв'язку, приватної поштової служби і покриття мобільного зв'язку там, де було завдано шкоди, водночас як 0,4 мільярда доларів США призначені для потреб у наданні послуг, включно з більш високими витратами на обслу-

говування під час відновного періоду (від одного до двох років) (Таблиця 64). Ці оцінки включають премію за відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) на 40 відсотків вище від оцінок завданої шкоди (див. Таблиця 65, Таблиця 64). Негайне вирішення проблеми через надання терміналів Starlink може пом'якшити несприятливі наслідки військових дій для доступу в інтернет, але відновлення широкосмугового зв'язку в районах, постраждалих від війни, як і раніше, є пріоритетним завданням на період від одного до двох років. Оскільки підключення до інтернету навчальних закладів, лікарень і державних установ не може підтримуватися тільки через термінали Starlink, відновлення широкосмугового зв'язку має вирішальне значення для ефективного функціонування державного сектору (освіта, охорона здоров'я, державні послуги), а також для повернення приватного сектору (особливо компаній, орієнтованих на послуги), що буде сприяти відновленню в постраждалих від війни регіонах.

Відновлення надання поштових послуг приватним провайдером «Нова Пошта», на частку якого до війни припадало 65 відсотків ринку поштових відправлень, також має вирішальне значення в короткостроковій перспективі. Як розповідають, «Нова пошта» вже надає послуги поштової доставки на лінію фронту, що має прискорити відновлення служби. Рекомендація щодо надання пріоритету приватним провайдерам (як у сфері телекомунікацій, так і в сфері поштового зв'язку) для короткострокового відновлення продиктована економічним аргументом про те, що організації, що максимізують прибуток, більш ефективно розподіляють ресурси, ніж державні організації. Ця рекомендація повинна гарантувати, що широкосмугові та поштові послуги будуть відновлені швидко, масштабно та з урахуванням відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better).

Пріоритетність відновлення широкосмугового зв'язку також відповідає національному плану розвитку широкосмугового зв'язку України та цифровому порядку денному країни. Швидке, доступне та інклюзивне підключення дасть змогу прискорити зростання в таких секторах, як електронна комерція та ІТ-послуги, які мають вирішальне значення для економічного зростання країни в процесі відновлення України.

Пріоритетні довгострокові потреби на відновлення становлять 2 мільярда доларів США; з цієї суми 0,4 мільярда доларів США призначені для віднов-

лення і відбудови інфраструктури мовлення та державної поштової служби, де було завдано пошкоджень, водночас як 1,6 мільярда доларів США призначені для потреб у наданні послуг, включно з більш високими витратами на обслуговування протягом усього періоду відновлення.

Обмеження та рекомендації

Ключові дані, використані для цих оцінок, отримані від Уряду України (отримані від поштових провайдерів, суспільних мовних компаній та інтернет-провайдерів) і від КШЕ. Постачальники телекомунікаційних послуг (провайдери стаціонарного широкосмугового зв'язку) надали дані про завдану шкоду в розбивці за населеними пунктами, а постачальники мобільного зв'язку представили загальну оцінку завданої шкоди. У тих випадках, коли дані по областях недоступні (наприклад для операторів мобільного зв'язку), група з оцінки екстраполює масштаби завданої шкоди за допомогою розрахунку пропорційних пошкоджень по областях на основі наявних даних стаціонарного широкосмугового зв'язку. Дані про завдану шкоду, надані інтернет-провайдерами, припускають, що балансова вартість завданої шкоди обладнання приблизно дорівнює його ринковій вартості. Це припущення є консервативним, оскільки воно, ймовірно, недооцінює, а не переоцінює масштаби завданої шкоди.

Група оцінки здійснює перехресну перевірку припущень КШЕ та припущень команди Світового банку і деталізує будь-які відмінності в припущеннях (для розрахунків збитків і потреб), де такі відмінності існують. Якісна інформація про пошкодження в Києві була перевірена за допомогою дистанційного аналізу даних. Перевірка даних зіткнулася з кількома ключовими обмеженнями: (i) відсутність декількох постачальників даних для одних і тих же точок даних (за винятком Києва, дані по якому доступні за проведеною аналітикою дистанційно в межах RDNA з); (ii) військові дії, що тривають, і тимчасова втрата контролю урядом над деякими територіями перешкоджають збору точної інформації; та (iii) період відновлення послуг протягом до 18 місяців є спрощеним припущенням і може спричинити недооцінку справжніх масштабів потреб у відновленні, якщо військові дії продовжаться після річного горизонту та (iv) оцінки щодо видалення сміття для відновлення послуг телекомунікаційного сектору не були чітко кількісно визначені.

Таблиця 65. Потреби на відбудову та відновлення за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні/короткострокові		Середньо- та довгострокові		Сукупні потреби
	Приватні		Державні		
	Інфраструктура	Надання послуг	Інфраструктура	Надання послуг	
Черкаська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Чернігівська	56.575	12.299	18.996	112.064	199.9
Чернівецька	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Дніпропетровська	5.823	1.301	0.000	0.000	7.1
Донецька	170.583	31.684	35.960	504.941	743.2
Івано-Франківська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Харківська	210.689	42.876	44.520	518.683	816.8
Херсонська	79.642	16.713	66.762	32.132	195.2
Хмельницька	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Кіровоградська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
м. Київ	0.000	205.575	0.000	0.000	205.6
Київська	41.072	9.241	27.287	113.610	191.2
Луганська	59.699	14.205	92.785	88.760	255.4
Львівська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Миколаївська	69.170	12.185	36.437	153.960	271.8
Одеська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Полтавська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Рівненська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Сумська	58.388	11.693	16.592	3.587	90.3
Тернопільська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Вінницька	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Волинська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Закарпатська	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Запорізька	141.515	29.047	100.156	48.803	319.5
Житомирська	0.399	0.109	0.000	0.000	0.5
Всього		1,280.482		2,016.035	3,296.5

Примітка: потреби у відновленні в цій таблиці належать до підсекторів телекомунікацій, пошти та мовлення. Пошкодження та збитки щодо держави належать до мовлення і «Укрпошти» (державного постачальника поштових послуг); приватні пошкодження та збитки належать до операторів мобільного зв'язку, постачальників стаціонарного широкосмугового зв'язку і «Нової пошти» (приватного постачальника поштових послуг).

ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Огляд

Завдана шкода сектору водопостачання і водовідведення (СВВ) за оцінками становить \$1.3 мільярда доларів США. Ця оцінка є консервативною, з огляду на різні перешкоди і складнощі зі збором даних (особливо для тимчасово непідконтрольних уряду територій), однак вона слугує справедливою оцінкою масштабу завданої шкоди інфраструктурі СВВ. Збитки оцінюються приблизно в розмірі 6.8 мільярда доларів США, з огляду на зазначені виклики, пов'язані з доступністю даних. Основна частина збитків (понад 50 відсотків) спричинена втраченим доходом від надання послуг з водопостачання і водовідведення. Потреби повної відбудови і відновлення сектору оцінюються в розмірі близько 5.4 мільярда доларів США. Підхід за принципом «краще, ніж було» (build back better) обмежувався відбудовою пошкоджених / зруйнованих активів СВВ і не був спрямований на досягнення відповідності цього сектору Цілям сталого розвитку (ЦСР). Однак існує можливість забезпечити подальшу оптимізацію існуючих систем і об'єктів СВВ (довоєнні розроблення) для відповідності підвищеним стандартам і вимогам сталого розвитку та кліматичних змін.

Контекст

За оцінками Міністерства з розвитку громад і територій України (Мінрегіон) до війни доступ до централізованого водопостачання мали 70 відсотків жителів країни, а доступ до послуг з централізованого водовідведення і водоочищення – близько 50 відсотків²²². Для такої країни як Україна, яка прагне гармонізувати національні вимоги в секторі СВВ з вимогами Водних Директив ЄС, такий рівень послуг СВВ є відносно низьким; приблизно 10 мільйонів осіб не мають доступу до надійних послуг з водопостачання, а 20 мільйонів позбавлені доступу до послуг з централізованого збору та очищення стічних вод. В доступності водопровідного постачання існує суттєва нерівність між міськими і сільськими регіонами (80 відсотків в містах проти з 34 відсотків в сільській місцево-

сті), так само як і з доступом до змивних туалетів (86 відсотків проти 26 відсотків) та до каналізаційних відводів (75 і 8 відсотків відповідно).

Структура управління СВВ є дуже фрагментованою, а недоліки адміністративного та правового характеру стають на заваді ефективності і координації між зусиллями загальнодержавної і місцевої адміністрації. На національному рівні установою, яка відповідає за розроблення загальнодержавної політики у сфері СВВ задля забезпечення покращення і безперервності послуг з водопостачання і водовідведення, виступає Мінрегіон; однак на місцевому рівні за надання послуг СВВ відповідають місцеві органи (через власні комунальні підприємства СВВ), а конкретний механізм передачі цілей політики і зобов'язань на місця відсутній. Національний економічний регулятор відповідає за затвердження цін на послуги водопостачання і водовідведення для комунальних підприємств, які обслуговують понад 100,000 споживачів, але останніми роками він був ізольованим у своїх зусиллях покращити результати діяльності цього сектору.

На початку 2000-х років країна розробляла Національний план стратегії для сфери водопостачання і водовідведення, який не був ані схвалений, ані реалізований. За цим стратегічним планом потреби в інвестиціях у сектор для забезпечення операційної безпеки систем водопостачання і водовідведення України оцінювалися в розмірі 4.3-6.5 мільярда доларів США (4-6 мільярдів євро), а досягнення міжнародних стандартів у наданні зазначених послуг потребувало 23.8-28.1 мільярда доларів США (22-26 мільярдів євро). Відтоді жодної деталізованої загальнодержавної оцінки або генерального планування для оновлення цих розрахунків не проводилося. Однак, той факт, що протягом тридцяти і більше років комунальні підприємства СВВ страждали від недостатнього інвестування, а ця ситуація продовжується і донині, коли лише 8 відсотків витрат СВВ спрямовуються на інвестиції, дає змогу припустити, що потреби напередодні війни були навіть більш суттєвими аніж ті, що за оцінками визначалися для стратегічного плану.

²²² Відповідно до Уряду України. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні за 2020 рік, [Посилання](#).

Таблиця 66. Інвентаризація завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року

Тип активу	Частково пошкоджений	Повністю зруйнований	Всього завданої шкоди активам
Очисні споруди (к-сть)	8	2	10
Очисні споруди (к-сть)	10	4	14
Водонасосні станції (к-сть)	20	18	38
Каналізаційні насосні станції (км)	32	19	41
Водопровідні мережі (км)	0	816,314	816,314
Каналізаційні мережі (км)	0	241,665	241,665
Колодязі (к-сть)	11	13	24
Лабораторії (к-сть)	3	2	5
Резервуари для чистої води (к-сть)	4	12	16
Водонапірні башти (к-сть)	8	24	32

Джерело: дані Мінрегіону.

Примітка: усі наведені активи СВВ є загальнодоступними.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

На початку війни зруйнували ГЕС Оскільського водосховища в Харківській області. В результаті було спущено близько 355.5 млн м³ води і це негативно вплинуло на муніципальні підприємства, які забезпечують водопостачання в Луганській і Донецькій областях; як наслідок, значна частина населення цих областей має обмежений доступ до водопостачання або не має його взагалі. Згідно з інформацією UNICEF, станом на травень 2022 року близько 6 мільйонів українців мали проблеми з доступом до питної води. Дані UNICEF свідчать, що приблизно 13.6 мільйона українців страждають через відсутність води для санітарних і гігієнічних потреб, ця ситуація може призвести до появи і поширення інфекційних захворювань у всій країні.

Активні бойові дії і/або випадки нанесення ракетних ударів (зокрема авіаудари і бомбардування системами залпового ракетного вогню) негативно вплинули на доступ до питної води в багатьох великих і малих містах. Найбільше постраждали Дружківка, Донецьк, Костянтинівка, Бердянськ, Маріуполь, Миколаїв, Попасна, Приморськ, Ізюм, Рубіжне, Суми, Лисичанськ, Тростянець, Северодонецьк, Харків і Чернігів. За інформацією від Мінрегіону, станом на 1 червня найбільш постраждалою інфраструктурою були мережі водопостачання (31 відсоток), мережі збору стічних вод (28 відсотків), водоочисні споруди (18 відсотків), і станції очищення питної води (10 відсотків). Мережі переважно знаходяться під дорогами, які

зазнали значних руйнувань під час війни, а очисні споруди розташовані на поверхні, і тому є легкою ціллю. В Таблиця 66 наводимо види активів і відповідно завдану шкоду. Наведена інформація не є вичерпною і може не відображати фактичний стан справ на місцях, з огляду на складність отримання даних з тимчасово непідконтрольних уряду територій.

Таблиця 67 містить інформацію за результатами оцінки завданої шкоди і збитків сектору водопостачання і водовідведення в розрізі областей; через обмежену доступність даних оцінка збитків сектору СВВ здійснювалась переважно на національному рівні. Станом на 1 червня 2022 року оціночний обсяг завданої шкоди сектору СВВ становить \$1.3 мільярда доларів США. З огляду на той факт, що зазначена оцінка проводилася швидким темпом і супроводжувалася складнощами під час збору даних (особливо на тимчасово непідконтрольних уряду територіях), наведена цифра є неточною і, ймовірно, занижує реальний обсяг завданої шкоди; проте вона є справедливою оцінкою масштабу завданої шкоди інфраструктурі сектору водопостачання і водовідведення. Більшість об'єктів інфраструктури СВВ розташовані під землею, проводити ретельне оцінювання в умовах активних бойових дій складно, тому команда покладалася на дані, зібрані Мінрегіоном, на звіти стосовно проблем, пов'язаних з доступом до послуг СВВ, досліджень доступності послуг СВВ і на обмежені обстеження на місцях і спостереження (включно зі супутниковими знімками) видимих пошкоджень очисних споруд питної води і стічних вод, насосних станцій тощо.

Таблиця 67. Завдана шкода та збитки в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Загальна завдана шкода	Загальні збитки
Черкаська	-	-
Чернігівська	304.3	45.5
Чернівецька	-	-
Дніпропетровська	-	-
Донецька	133.2	5.8
Івано-Франківська	-	-
Харківська	73.3	6.4
Херсонська	-	-
Хмельницька	-	-
Кіровоградська	-	-
м. Київ	-	-
Київська	146.7	16.7
Луганська	499.8	79.7
Львівська	8.4	1.3
Миколаївська	41.3	2.1
Одеська	30.0	4.8
Полтавська	-	-
Рівненська	-	-
Сумська	15.2	0.4
Тернопільська	-	-
Вінницька	-	-
Волинська	-	-
Закарпатська	-	-
Запорізька	51.4	7.9
Житомирська	0.0	0.0
Загальнонаціональна (без конкретного регіону)	-	6,600.0
Підсумок	1,303.6	6,770.6

Джерело: дані Мінрегіону.

Примітка: - = немає в наявності. Усі наведені активи СВВ є загальнодоступними.

Оцінки збитків СВВ базуються на припущеннях і на обмеженій інформації від водоканалів (комунальних підприємств СВВ), а також від областей. Збитки сектору обчислені в розмірі близько 6.8 мільярда доларів США. Основні збитки — 53 відсотки від загальної суми збитків — спричинені втраченими надходженнями за надання послуг СВВ і суттєвим зниженням рівня оплати цих послуг. Другою великою категорією збитків є додаткові витрати для надання послуг СВВ через зростання енергетичних витрат; енергоспоживання є другою за величиною складовою частиною ви-

трат для українських водоканалів після заробітної платні (30 відсотків). Решта економічних збитків пов'язана зі збільшенням споживання палива, зростанням цін, з розчищенням завалів і з необхідним знесенням конструкцій. Оцінка більшості цих збитків здійснювалася на національному рівні і їх неможливо розподілити відповідно до заявлених випадків, оскільки ці збитки не завжди пов'язані з пошкодженнями, вони радше відображають кількість осіб, які обслуговуються на рівні областей тощо.

Таблиця 68. Потреби на відбудову та відновлення в розрізі областей станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Підсумок
Черкаська	-	-	-
Чернігівська	114.1	456.3	570.4
Чернівецька	-	-	-
Дніпропетровська	-	-	-
Донецька	47.1	188.4	235.5
Івано-Франківська	-	-	-
Харківська	26.6	106.3	132.9
Херсонська	-	-	-
Хмельницька	-	-	-
Кіровоградська	-	-	-
м. Київ	-	-	-
Київська	54.0	215.8	269.8
Луганська	188.4	753.6	942.0
Львівська	3.2	12.7	15.8
Миколаївська	14.6	58.6	73.2
Одеська	11.3	45.2	56.6
Полтавська	-	-	-
Рівненська	-	-	-
Сумська	5.3	21.2	26.5
Тернопільська	-	-	-
Вінницька	-	-	-
Волинська	-	-	-
Закарпатська	-	-	-
Запорізька	19.3	77.2	96.5
Житомирська	0.0	0.0	0.0
Загальнонаціональна (без конкретного регіону)	3,000.0	-	3,000.0
Підсумок	3,483.9	1,935.4	5,419.3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: - = немає в наявності. Усі наведені активи СВВ є загальнодоступними.

З погляду впливу на населення, через війну мільйони українців стикаються з перебоями, обмеженням або з відсутністю доступу до послуг постачання безпечної питної води і водовідведення. Місцеві комунальні підприємства СВВ докладають всіх можливих зусиль для усунення наявних проблем, але їх надходження скорочуються (через несплату споживачами наданих послуг) а витрати зростають, їм бракує ресурсів і обладнання, тоді як запроваджені тимчасові рішення усувають проблеми лише на декілька місяців. Наразі комунальні підприємства покладаються на міжнародну

підтримку і на незначні кошти, що надаються для усунення невідкладних проблем. Головним викликом для СВВ є продовження надання послуг сектору; наразі у найбільш постраждалих областях це можливо завдяки втручанню центрального уряду, який напяму виплачує заробітну плату і покриває інші критично важливі операційні витрати. Якщо державний бюджет не буде спроможний покривати накопичені в секторі збитки, це може призвести до припинення цих життєво і критично важливих послуг, з подальшими катастрофічними соціальними наслідками.

Таблиця 69. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Нагальні / короткострокові	Середньо- та довгострокові	Загальна
Потреби реконструкції	Водоочисні споруди	39.0	156.0	195.0
	Очисні споруди	72.0	288.0	360.0
	Водонасосні станції	13.7	54.6	68.3
	Каналізаційні насосні станції	28.6	114.5	143.1
	Водопровідні мережі	122.4	489.8	612.2
	Каналізаційні мережі	108.7	435.0	543.7
	Свердловини	0.6	2.4	3.0
	Лабораторії	0.3	1.2	1.4
	Резервуари для чистої води	4.1	16.3	20.4
	Водонапірні башти	1.6	6.5	8.2
Потреби у відновленні надання послуг	Знесення та управління сміттям	34.1	136.5	170.6
	Експлуатаційні витрати об'єкта	58.7	234.6	293.3
	Підтримка витрат на енергію / паливо	3,000.0	0	3,000.0
Підсумок		3,483.9	1,935.4	5,419.3

Джерело: команда з проведення оцінювання. Усі наведені активи СВВ є загальнодоступними.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Потреби СВВ базуються на оцінках завданих пошкоджень та збитків і оцінюються в розмірі близько 5.4 мільярда доларів США. Частково пошкоджена і зруйнована інфраструктура потребує відбудови за принципом пріоритетності. Пропонуємо починати з відбудови критично важливих активів СВВ на рівні області у поєднанні з підтримкою комунальних підприємств для покриття їх операційних витрат з метою забезпечення надання послуг СВВ. Необхідні інвестиції розподілені на невідкладні – короткострокові і на середньо-довгострокові (до 10 років); див. Таблиця 68

Оцінка потреб враховує обмежений підхід до відбудови пошкоджених / зруйнованих активів СВВ за принципом «краще, ніж було» (build back better) і не передбачає досягнення Цілей сталого розвитку СВВ. Однак існує можливість для подальшої оптимізації систем і об'єктів СВВ, яка

розроблялася в минулому за інших умов і прогнозів. Відбудова сектору СВВ в Україні має брати до уваги ширший діапазон пов'язаних з водою викликів країни (таких як доступність водних ресурсів, вплив змін клімату, які спричиняють засухи і наводнення) і забезпечувати належний обсяг нових послуг водопостачання і водовідведення, які є легкими в управлінні і обслуговуванні (зокрема природозберігаючі рішення для стічних вод) задля забезпечення безперебійності надання послуг.

Таблиця 69 містить розбивку за видами активів СВВ, які підлягають відбудові. Для забезпечення надання послуг водопостачання і водовідведення в нагальній/короткостроковій перспективі існує нагальна потреба у подальшій підтримці (субсидуванні) додаткових витрат на паливо і електроенергію, допоки комунальні підприємства цього сектору не відновлять свої відповідні довоєнні рівні надходжень. Підтримка для покриття витрат на паливо і електроенергію базується на розрахунках на національному рівні і на поступовому зниженні цих додаткових витрат (або субсидій, які наразі покриваються коштом державного бюджету) у нагальній/короткостроковій перспективі. Цей підхід враховує те,

що надходження СВВ дорівнюють витратам, що загальнонаціональний показник для витрат на паливо / електроенергію становить приблизно 30 або більше відсотків від загальної суми операційних витрат, і що комунальні підприємства, які фінансуються в межах другого Проекту з розвитку міської інфраструктури Світового банку (UIP2) звітували про 40-відсоткове зростання своїх щомісячних витрат на паливо і електроенергію від початку війни.

Обмеження та рекомендації

Сектор водопостачання і водовідведення потребує реформи для розвитку і покращення надання послуг своєї сфери, щоби він міг відповідати вимогам ЄС. Складність в отриманні даних для RDNA свідчить про те, що Мінрегіон стикається із суттєвими викликами як розробник політики для сектору СВВ; немає національної інформаційної системи або бази даних для активів СВВ, їх стану, якості послуг тощо. Поточна децентралізація в Україні не повинна означати, що всі обов'язки СВВ передаються на місцевий рівень, вона радше має передбачати створення механізму, який

забезпечить доведення і реалізацію національної політики на місцевому рівні. Децентралізація, яка триває в Україні, не повинна означати, що всі повноваження щодо СВВ будуть передані на місцевий рівень, а скоріше буде розроблено механізм, який гарантуватиме, що національні політики просочуються вниз і впроваджуються на місцевому рівні.

В 2021 році Світовий банк підготував Записку з викладом політики у секторі водопостачання і водовідведення²²³, з рекомендаціями одночасного проведення реформ за трьома ключовими викликами сектору: (i) вдосконалення управління задля розширення доступності, більшої прозорості і кращої підзвітності; (ii) посилення регулювання задля покращення результатів діяльності і якості послуг; та (iii) реформування підходів у фінансуванні з метою забезпечення покриття витрат і сталого функціонування разом з диверсифікацією джерел можливого фінансування. Ці зусилля з реформування сектору СВВ мають поєднуватися з підходом кращої відбудови інфраструктури і послуг СВВ щоби забезпечити суттєві покращення і результати разом із безперебійним наданням послуг.

²²³ Світовий банк, "Записка з викладом політики у сфері водопостачання і водовідведення України," Світовий банк, Вашингтон, округ Колумбія, 2021, [Посилання](#)

МУНІЦИПАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року, за попередніми оцінками, сектор муніципальних послуг України зазнав шкоди на суму понад 2,3 мільярдів доларів США, тоді як сукупні збитки становлять 4,3 мільярдів доларів США. Завдана шкода включає часткове пошкодження або повне знищення ключових муніципальних активів (щодо яких були наявні дані), а також пошкодження товарів та обладнання. Оцінка збитків сфокусована на втраті прибутків, розчищенні завалів та підвищенні експлуатаційних витрат. Понад 90 відсотків всіх оцінених збитків пов'язані з понесеними та прогнозованими втратами прибутків органів місцевого самоврядування; цей результат свідчить про те, що органи місцевого самоврядування і надалі будуть нести фінансовий тягар, а надання послуг у другій половині 2022 року вказує на потенційну нестабільність. Загальні витрати на потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 5,7 мільярдів доларів США. Це включає витрати на відбудову за принципом «краще, ніж було» (build back better) і враховує інфляцію. Найбільш нагальні потреби у короткостроковій перспективі стосуються підтримання рівня та збільшення масштабу надання послуг, швидкого нарощування інвестицій у сектор утилізації відходів, а також формулювання стратегій відбудови і відновлення міст та відповідних планів дій. Основні керівні принципи відбудови і відновлення включають чітку пріоритизацію та поетапне впровадження інвестицій відповідно до результатів технічних оцінок, а також сприяння утворення дієвого інституційного та правового середовища для ефективного реалізації планів.

Контекст

В Україні муніципальна інфраструктура та послуги багато років зазнавали негативного впливу недостатнього рівня інвестування, та, як наслі-

док, неналежного обслуговування та вузького спектру послуг. До війни надання комунальних послуг та відповідна інфраструктура у всіх регіонах були нерегулярними та відзначалися низьким рівнем покриття. За даними Міністерства розвитку громад та територій України (Мінрегіон), покриття послугами з поводження з побутовими відходами становило лише 79 відсотків²²⁴, ремонт місцевих доріг зазвичай відкладався²²⁵, та лише приблизно 50 відсотків публічних зелених просторів активно обслуговувалися²²⁶. Із загальної протяжності вулично-дорожньої мережі в Україні (за оцінками Мінрегіону станом на кінець 2021 року загальна протяжність перевищила 270 950 км) лише 60 відсотків дорожньої мережі мали вуличне освітлення, а покриття та якість пішохідних доріжок у містах є недостатньої якості. З огляду на те, що більшість громадських будівель та об'єктів комунальної інфраструктури походять ще з радянських часів, де із плином часу відбувалася їх мінімальна модернізація, а муніципальні активи є дуже низької енергоефективності і не відображають демографічні тенденції та пов'язані з цим потреби. Наприклад, попри старіння населення, публічні місця та якість пішохідних доріжок не відповідає вимогам та принципам доступності. Високий рівень урбанізації у 70 відсотків свідчить про те, що міста особливо стикаються з постійним надмірним навантаженням на їх інфраструктуру та що їм дедалі складніше встигати за все більшим попитом на основні комунальні послуги, міські послуги та земельні відносини. Цей аспект добре видно на прикладі сектору послуг із поховання: лише близько 12 відсотків всіх кладовищ знаходяться у містах, і за повідомленнями Мінрегіону, в міських районах потрібно 500 додаткових кладовищ²²⁷.

Сектор поводження з побутовими відходами особливо сильно потребує нагальних інвестицій та реформування. Близько 500 мільйонів тонн відходів продукується щороку, із яких побутові відходи становлять понад 10 мільйонів тонн. Майже всі

²²⁴ Міністерство розвитку громад та територій України, «Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2021 рік», [Посилання](#).

²²⁵ Міністерство розвитку громад та територій України, «Аналіз стану сфери дорожньо-мостового господарства за 2021 рік», [Посилання](#).

²²⁶ Міністерство розвитку громад та територій України, «Стан сфери зеленого господарства за 2021 рік», [Посилання](#).

²²⁷ Міністерство розвитку громад та територій України, «Стан галузі поховання в Україні за 2020 рік». Доступно за [Посилання](#).

побутові відходи (93 відсотки) утилізуються на полігонах або нерегламентованих сміттєзвалищах; 6 відсотків переробляється і 1 відсоток спалюється для отримання електроенергії²²⁸. Сектор поводження з відходами відповідає за достатньо високі 4 відсотки національних викидів парникових газів²²⁹. В Україні є 6 000 полігонів, які мають загальну площу у 9 000 га, але 99 відсотків працюючих полігонів не відповідають стандартам Європейського Союзу (ЄС), а 15 відсотків не відповідають національним вимогам щодо екологічної безпеки. Більш того, через невідповідну інфраструктуру та мережі з поводження з відходами у населених пунктах щороку надходять повідомлення про орієнтовно 26 000 несанкціонованих сміттєзвалищ. Масштабне використання нерегульованих та несертифікованих місць утилізації відходів має значні наслідки для здоров'я, екосистем та безпеки. Збір відходів проводиться або приватними установами, або комунальними підприємствами, які надають послуги за порівняно низькими тарифами, відтак не можуть модернізувати обладнання і технології, якщо такі витрати не будуть компенсуватися за рахунок користувачів послуг або місцевих бюджетів.

Попри те, що в Україні органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за надання широкого спектру послуг та інфраструктури, вони стикаються з численними обмеженнями щодо їх спроможностей. Органи місцевого самоврядування надають «тверді» комунальні послуги (такі як місцеві дороги, утилізація твердих побутових відходів, комунальні послуги та інші міські послуги), разом із соціальними послугами (наприклад, освіта, охорона здоров'я), водночас також виконуючи свої громадські обов'язки та обов'язки з охорони довкілля. Загальні регулятивні функції в Україні виконуються на місцевому рівні, та вони безпосередньо впливають на якість життя громадян, місцевий економічний розвиток та сталість. Проте слабе фінансове становище деяких органів місцевого самоврядування, яке погіршилося ще більше через мінливі грошові потоки стають на заваді виконанню критичних місцевих функцій. Подальше недостатнє інвестування у комунальну інфраструктуру та послуги призвело до швидкого погіршення стану активів та постійного погіршення послуг. До того ж існують прогалини між правовим мандатом місцевих органів влади та необхідними технічними і ресурсними спромож-

ностями та інституційними механізмами надання муніципальних послуг; ці прогалини суттєво обмежують вплив та ефективність місцевих органів влади, особливо в маленьких громадах.

Ефективне управління земельними ресурсами та територіальне планування зазнали суттєвого впливу невизначеності щодо місцевих адміністративних меж, а стале планування у містобудуванні ще потрібно запровадити. Реформа децентралізації, розпочата в 2014 році, у 2020 році призвела до об'єднання понад 11,509 старих (до реформи) громад у приблизно 1,407 громад (крім території Криму)²³⁰. Створення таких громад пропонувалося на національному рівні протягом 2014-2019 років та було добровільним. Серед 11 509 сільських та міських громад лише біля третини міських муніципалітетів мали записані та погоджені межі. Жодна з сільських громад не зафіксувала та не погодила межі. Нечіткий статус меж має значний вплив на планування, управління земельними ресурсами і сталий розвиток. Без меж будь-який міський чи територіальний план або кадастрова інформація не вважаються юридично обов'язковими і можуть оскаржуватися. Земельні реєстри та кадастри є неповними, і неможливо ефективно провести на місцевому рівні територіальне планування, зонування тощо, не знаючи межі міста. Як наслідок, спостерігається неефективне подальше територіальне планування, надання послуг, управління інфраструктурою, земельними ресурсами тощо. До того ж, попри високий рівень урбанізації в Україні, їй ще потрібно сформулювати національну стратегію містобудування, яка б надавала настанови для місцевого рівня щодо планування і розвитку міських районів відповідно до принципу сталості й кліматичних цілей. До війни місцеві та обласні міські генеральні плани залишалися переважно застарілими стосовно відображення поточних потреб населення та змін у площі забудови.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Завдана шкода комунальній інфраструктурі та припинення надання муніципальних послуг – це одні з найбільш яскраво виражених наслідків війни, і вони охоплюють широкий спектр комунальних установ та функцій із надання послуг, які сконцентровані в певному визначеному місці. У цілях RDNA секторальне оцінювання муніципаль-

²²⁸ Міністерство розвитку громад та територій України, «Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2021 рік». Доступно за [Посилання](#).

²²⁹ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, «Інвентаризація парникових газів в Україні за 1990 – 2019 роки», 2021 рік.

²³⁰ У межах децентралізації та вступу в силу Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» станом на 2019 рік було створено 892 об'єднані територіальні громади. Ці ОТГ склалися з приблизно 4500 колишніх місцевих рад. Доступно за [Посилання](#).

Таблиця 70. Інвентаризація завданої шкоди із розбивкою за видом активу станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Тип активу	Оцінка збитків (млн дол. США)	Частка (%)
Поводження з твердими побутовими відходами	Контейнери для збору побутових відходів	10.22	4.1%
	Вантажні автомобілі для вивезення сміття	32.63	
	Контейнерний майданчик	0.23	
	Сортувальна лінія	4.50	
	Звалища	42.67	
	Біогазова установка	5.11	
Громадські простори та громадські об'єкти	Громадські площі	15.75	28.5%
	Міські парки, сади та зелені та рекреаційні зони на відкритому повітрі	94.51	
	Кладовища	80.18	
	Крематорії	0.00	
	Бібліотеки	49.19	
	Бази відпочинку	424.36	
Адміністративні будівлі	Адміністративні та офісні будівлі місцевих органів самоврядування	552.22	24.0%
	Центри надання адміністративних послуг місцевих органів самоврядування	8.15	
Місцева мобільність	Пішохідні доріжки	555.48	39.0%
	Вуличне освітлення	354.80	
Спортивні споруди	Стадіони	20.92	4.4%
	Басейни	6.98	
	Спортивні зали та спортивні школи	73.03	
	Катки	2.75	
Підсумок		2,333.7	100%

Джерело: дані Міністерства розвитку громад та територій України.

ної інфраструктури та послуг переважно покриває п'ять категорій активів: поведження з побутовими відходами, громадська інфраструктура та установи, місцеві адміністративні будівлі, спортивні заклади та місцева мобільність²³¹. У межах кожної з категорій активів включені види активів не містять вичерпного набору з огляду на обмежені дані, проте вони відображають широкий спектр інфраструктурних об'єктів та послуг, які належать до сфери відповідальності органів місцевого самоврядування.

За оцінками, станом на 1 червня 2022 року війна завдала шкоди сектору муніципальної

інфраструктури і послуг на суму щонайменше 2,3 мільярдів доларів США. Розбивка за видами активів, категоріями та завданій шкоді представлена у Таблиця 70. Найбільша частка завданої шкоди на рівні 39 відсотків припадає на активи щодо місцевої мобільності (пішохідні доріжки та вуличне освітлення), після чого йде категорія публічних місць та установ, на яку припадає 28,5 відсотків всієї завданої шкоди. У межах цієї категорії паркам та публічним площам завдано шкоди на рівні 5 відсотків від загального показника. Місцеві адміністративні будівлі та центри, які виконують функції та діяльність муніципальних служб, зазнали шкоди на суму в 0,6 мільярда

²³¹ Усі інші комунальні послуги та житлова сфера покриваються відповідно оцінюваннями інфраструктури та житлового сектору.

Таблиця 71. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Оцінки збитків (млн дол. США)	Частка (%)
Вартість вивезення будівельного сміття / завалів	320.7	7.4
Обчислені збитки щодо надходжень до органів місцевого самоврядування	3,912.5	90.6
Збільшення видатків, понесених органами місцевого самоврядування	74.6	1.7
Втрати прибутків підприємствами з утилізації сміття	11.9	0.3
Підсумок	4,319.7	100%

Джерело: дані Міністерства розвитку громад та територій України; КШЕ аналіз місцевих бюджетів.

доларів США (24 відсотки), із яких 75 відсотків припадає на повністю зруйновані будівлі²³².

Сектор поводження з твердими побутовими відходами зазнав значної шкоди. За оцінками, загальна сума завданої шкоди у секторі становить 95 мільйонів доларів США, що є значною проблемою для і так проблемного сектору. Близько 5 відсотків всіх існуючих сміттєзбиральних автомобілів, 17 відсотків всіх біогазових установок та 9 відсотків сортувальних ліній було знищено або пошкоджено, що спричинило збій у роботі всієї мережі. Особливо значної шкоди зазнали Донецька та Луганська області, в яких локалізовано 75 відсотків завданої шкоди за сектором утилізації відходів.

За оцінками, завдана шкода є найвищою у Донецькій, Харківській, Київській, Луганській, Чернігівській та Запорізькій областях. У Таблиця 71 представлена завдана шкода за всіма областями. Суттєві збитки також спостерігаються у Миколаївській та Сумській областях. Точність та покриття даних про завдану шкоду на рівні області різняться за видами активів і за областями з огляду на обмеження щодо збору і верифікації даних на місцях, мінливу ситуацію щодо окупації територій та інші перебої, спричинені війною, що триває. Тоді, коли це було можливо та припустимо, прогалини у даних закривалися за допомогою об'єктивних припущень і екстраполяції на основі звітів про існуючий довоєнний стан, обмежених супутникових знімків видимої

завданої шкоди, даних про місце розташування бойових дій і непідтверджених свідчень місцевих експертів та органів влади. Обчислена сума завданої шкоди не може вважатися точною, а радше має вважатися як орієнтовний показник масштабу завданої шкоди.

Секторальні збитки оцінюються у суму в 4,3 мільярдів доларів США, водночас збитки міста Київ, Донецької та Харківської областей разом становлять понад 50 відсотків від загальної суми. Оцінені збитки включають знесення будівель і розчищення завалів (7 відсотків), втрату прибутків та витрати органів місцевого самоврядування та підприємств зі збору відходів, які значно зросли (Таблиця 72, Таблиця 71)²³³. Понад 90 відсотків всіх збитків визначено як втрати муніципальних прибутків. Такі дані наголошують на потребі у фіскальному забезпеченні органів місцевого самоврядування з метою, щоб вони мали змогу і далі надавати муніципальні послуги. Під час оцінки втрат прибутків органів місцевого самоврядування було отримано середні показники за березень, квітень і травень, які після цього було екстрапольовано на наступні 18 місяців. Ці дані включали як місцеві частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО)²³⁴, так і надходження із власних джерел²³⁵. Втрати прибутків підприємствами зі збору побутових відходів (комунальних підприємств і приватних компаній) оцінювалися за період березень – травень і становили 11 мільйонів доларів США, тоді як фінансове навантаження внаслідок надання додаткових послуг органами місцевого

²³² Адміністративні будівлі не включають заклади охорони здоров'я та навчальні заклади.

²³³ Підрахунки збитків не враховують збільшені витрати, пов'язані з вищою вартістю пального.

²³⁴ У період із березня до травня місцеві надходження від ПДФО відзначалися підвищенням у 20 областях, і відтак ці області не зазнали втрат щодо надходжень від ПДФО. Таке збільшення можна пояснити суттєвим збільшенням зарплат у секторах оборони та ІТ, а також відповідним збільшення кількості військових. Лише шість областей – Київська, Донецька, Харківська, Херсонська, Миколаївська області та м. Київ – повідомили про втрати, пов'язані з доходами від ПДФО.

²³⁵ Муніципальні надходження із власних джерел складаються з місцевих податків (наприклад, єдиного податку, податку на землю та майно, платежів), комісії з користувачів послуг, адміністративного збору та будь-якого місцевого доходу від капіталу.

Таблиця 72. Завдана шкода та збитки за областями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Завдана шкода (млн дол. США)	Збитки (млн дол. США)	Частка завданої шкоди	Частка збитків
Черкаська	10.2	14.5	0.4%	0.3%
Чернігівська	216.7	74.5	9.3%	1.7%
Чернівецька	n/a	7.1	0.0%	0.2%
Дніпропетровська	15.4	343.0	0.7%	7.9%
Донецька	336.4	819.4	14.4%	19.0%
Івано-Франківська	0	11.0	0.0%	0.3%
Харківська	287.1	811.1	12.3%	18.8%
Херсонська	76.8	195.4	3.3%	4.5%
Хмельницька	1.9	15.3	0.1%	0.4%
Кіровоградська	36.3	16.2	1.6%	0.4%
м. Київ	34.8	656.6	1.5%	15.2%
Київська	215.6	203.0	9.2%	4.7%
Луганська	213.6	221.4	9.2%	5.1%
Львівська	3.8	35.5	0.2%	0.8%
Миколаївська	149.7	97.4	6.4%	2.3%
Одеська	13.2	180.5	0.6%	4.2%
Полтавська	3.8	44.2	0.2%	1.0%
Рівненська	n/a	12.6	0.0%	0.3%
Сумська	162.1	68.3	6.9%	1.6%
Тернопільська	n/a	8.8	0.0%	0.2%
Вінницька	2.5	16.7	0.1%	0.4%
Волинська	n/a	9.1	0.0%	0.2%
Закарпатська	8.3	9.8	0.4%	0.2%
Запорізька	208.9	373.7	9.0%	8.7%
Житомирська	64.6	31.2	2.8%	0.7%
Немає конкретного регіону	271.9	43.4	11.6%	1.0%
Підсумок	2,333.7	4,319.7	100.00%	100.00%

Джерело: дані Міністерства розвитку громад та територій України та КШЕ

Примітка: цифри, виділені жирним шрифтом, зображують регіони, які мають значну частку завданої шкоди або збитків; завдана шкода = «н/д» означає, що не було оціненої завданої шкоди на основі наявних даних для активів, включених до цієї галузевої оцінки.

самоврядування становило 74,6 мільйонів доларів США за цей самий період. Підрахунки секторальних збитків ґрунтувалися на наявних даних про місцеві бюджети та припущеннях, отриманих у результаті аналізу інтенсивності конфлікту, нового бюджетного законодавства (зокрема того, що діє на період воєнного часу) та довоєнного базового рівня щодо тарифів та об'ємів збору та утилізації побутових відходів.

Ситуація із доступом до збору та утилізації відходів значно погіршилася через війну, а пошкодження місцевої інфраструктури і комунальних установ мало значний вплив на якість життя місцевих жителів. Сектор поводження з відходами, який вже й так страждав через брак інвестицій та низькі операційні спроможності й рівень покриття, зіткнувся з ще більшими проблемами. Збільшення тягаря для сектору пов'язане із двома аспектами: по-перше, збільшення попиту на послуги щодо вивезення відходів у містах та населених пунктах, які стали хабами для ВПО і де проживає орієнтовно 17 відсотків населення країни; і, по-друге, потреба в постійному наданні послуг – попри суттєві проблеми в мережі – в районах, де ведуться інтенсивні бойові дії. Багато приватних компаній зі збору сміття тимчасово припинили роботу через значні втрати капіталу та прибутків, а в органів місцевого самоврядування немає достатньо спроможностей та інфраструктури для закриття цієї прогалини. Більш того, через обмеження (та в багатьох випадках відсутність) вивезення сміття створюються несанкціоновані відкриті сміттєзвалища із пошкодженим майном та побутовим сміттям, що може становити значний ризик для громад. Наявність надійної системи поводження з побутовими відходами є надзвичайно важливою для забезпечення здоров'я місцевого населення і ВПО в міських районах; це є також важливим як для розчищення завалів на критичних об'єктах, так і для початку заходів із відбудови. Пошкодження місцевих доріг, пішохідних доріжок та вуличного освітлення спричинило обмеження щодо пересування у великих та малих населених пунктах, що так само обмежило своєчасну закупівлю необхідних побутових товарів і послуг, а також зменшило кількість можливостей для працевлаштування ВПО. До того ж в областях, де наразі не відбуваються бойові дії, значно зменшена функціональність громадських установ та закладів через обмеження операційних спроможностей, яка призвела до зниження рівня якості життя місцевих жителів та уповільнила процес інтеграції ВПО до громади.

Коли йдеться про відновлення та відбудову, роль органів місцевого самоврядування, особливо в містах, є значно ширшою, ніж муніципальні активи як такі. Органи місцевого самоврядування є критично важливими для впровадження, координування та планування заходів, передбачених окремими функціональними секторами та профільними міністерствами. Така реальність вимагає запровадження інтегрованого та локального підходу на місцевому рівні та забезпечення наявності потужних міждержавних, міжсекторальних та міжмуніципальних координаційних механізмів. До того ж, для того, щоб подолати ймовірні виклики, пов'язані з обмеженими ресурсами і нестабільними грошовими потоками під час періоду відновлення, органи місцевого самоврядування у містах потребуватимуть від самого початку проведення науково доказового визначення пріоритетних потреб і відповідного поетапного впровадження заходів із відновлення та відбудови.

Потреби щодо відновлення муніципального сектору і відповідно сприяння місцевій відбудові та відновленню, за оцінками, становлять 5,7 мільярдів доларів США. Обчислені потреби включають необхідні витрати, пов'язані з інфляцією та принципом «краще, ніж було» (build back better), відповідно до стратегії відбудови України, яка пріоритизує відмову від вугільної енергетики та Зелену угоду ЄС²³⁶. Пріоритетні нагальні / короткострокові потреби детально описані в Таблиці 73; на них загалом припадає 1,8 мільярдів доларів США, та вони наголошують на будівництві «архітектури розумного відновлення» на місцевому рівні, як окреслено під час Міжнародної конференції з питань відновлення України²³⁷, тобто із визначенням керівних принципів процесу відновлення та побудовою від самого початку сприятливих операційних, правових, фінансових та інституційних механізмів. Нижче представлено приклади пропонувананих нагальних дій по ключових компонентах.

1. Підтримання та збільшення масштабу надання послуг: здійснення надання послуг поточного рівня у всьому місті зі збільшенням масштабу надання послуг у районах, де проживають ВПО
 - Посилення систем моніторингу, звітування та верифікації для збору даних із метою розуміння динамічної ситуації, пов'язаної з місцем розташування та профілем насе-

²³⁶ «Національний план відновлення України», Національна рада з відновлення, липень, 2022 р.

²³⁷ «Концептуальна записка про відновлення України. Міжнародна конференція з питань відновлення України, 4 – 6 липня, Лугано, Швейцарія, 2022 р.

Таблиця 73. Потреби на відбудову та відновлення за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальна потреба
Підтримання та збільшення масштабу надання послуг у хабах для ВПО	594.54	69.75	664.29
Координовані та ефективні вивезення, поводження та утилізація завалів; посилені спроможності та інфраструктура щодо управління відходами	592.58	148.14	740.72
Ремонт, відбудова та стабілізація пріоритизованої громадської інфраструктури та інфраструктури надання послуг	672.10	2,688.38	3,360.48
Відновлення всіх послуг	-	945.13	945.13
Підсумок	1,859.21	3,851.41	5,710.63
Загальна частка	33%	67%	100%

Джерело: дані Міністерства розвитку громад та територій України.

лення, визначення критичних проблем із надання послуг, документування завданої шкоди та оцінювання потреб громадян.

- У районах із великою кількістю ВПО збільшення покриття послугами та проведення ремонтних робіт на частково пошкоджених об'єктах інфраструктури та критичних установ (наприклад кладовища / крематорії).
 - Отримання фінансування від зовнішніх зацікавлених сторін та від національного уряду для забезпечення обслуговування послуг та збільшення операційної спроможності (персонал, товари, технології та обладнання).
2. Вивезення завалів та управління відходами: координовані та ефективні вивезення, поводження та утилізація завалів з одночасним посиленням спроможностей та інфраструктури з управління відходами
- Проведення оцінювання на обраних об'єктах, включених до вибірки, щоб зрозуміти склад будівельного сміття, і підготовка міського плану вивезення, сортування, оброблення та опрацювання такого сміття із визначенням пріоритетних локацій для знесення будинків і розчищення завалів.

- Визначення та санітарне оброблення несанкціонованих сміттєзвалищ, які використовуються для будівельного сміття, де так само необхідно передбачити тимчасові заходи для утилізації будівельного сміття із забезпеченням дотримання безпекових та екологічних стандартів.

- Підготовка і запровадження коротко- і середньострокового плану управління відходами відповідно до переміщення населення та інфраструктурних прогалин у системі поводження з побутовими відходами (як на національному, так і на місцевому рівні).

- Закупівля необхідних та критичних активів, таких як сміттєзбиральні автомобілі, для забезпечення своєчасного збору відходів та ефективного управління відходами в короткостроковій перспективі.

3. Ремонт, відбудова та стабілізація пріоритизованих активів

- На національному рівні заохочення угод та вирішення питання щодо визначення меж населених пунктів, зокрема швидке вирішення конфліктів, пов'язаних зі спорами щодо їх визначення.

- Проведення технічного обґрунтування для окремих будівель з оцінкою різноманітних можливих небезпек на рівні міста з метою визначення структурної цілісності та ризиків, а також конкретних потреб у відбудові.
- Підготовка та запровадження інтегрованих коротко- і середньострокових планів дій щодо відновлення та відбудови міст із визначенням та пріоритизацією потреб і поетапним впровадженням запланованих заходів із відбудови.
- Оновлення будівельних норм і стандартів безпеки та енергоефективності.
- Оновлення місцевих кадастрів та земельних реєстрів у координуванні з національним міністерством та проведення кадастрових заходів (процеси систематичного дослідження та реєстрації майна) у міських районах.
- Проведення ремонтних робіт на частково пошкоджених пріоритизованих об'єктах.

Обмеження та рекомендації

Дані про кількість та статус широкого кола об'єктів, які обслуговуються на місцевих рівнях та які належать місцевим органам влади, потрібно регулярно документувати на національному рівні; те саме потрібно робити і щодо надання послуг. Це б дало змогу проводити кращий моніторинг

надання послуг на місцевому рівні, здійснювати міжобласні порівняння для відповідного аналізу. Це також дало б змогу визначати інфраструктурні потреби і прогалини, що є важливим для осіб, відповідальних за розроблення та затвердження науково-обґрунтованих національних політик, які розробляються з метою спрямування відповідних інвестицій. Попри те, що для цього оцінювання Мінрегіон надав дані про існуючий стан та дані щодо вартості одиниці й завданої шкоди, у більшості випадків такі дані були або неповними або неперевіряними, що вказує на існування можливості вдосконалення системи повідомлення даних щодо комунальних активів. Відтак, значною мірою збитки та втрати було екстрапольовано на основі аналізу інтенсивності війни у областях і з огляду на поінформовані припущення та інформацію з різних джерел. Отримані підрахунки є приблизними і не можуть вважатися точними.

Для майбутніх заходів зі збору даних та оцінювання корисною була б розбивка даних про інфраструктурні активи за міськими та сільськими населеними пунктами. Потреби щодо інфраструктури та послуг, підходи до надання послуг та витрати в міських районах суттєво відрізняються від таких показників у сільських районах. Ще важливішим є те, що місцеві спроможності також є абсолютно різними, коли йдеться про порівняння міст з іншими меншими населеними пунктами або сільськими районами. Категоризація даних за ступенем урбанізації дасть краще розуміння контекстуально конкретної політики та вимог щодо фінансування.

НАСКРІЗНІ СФЕРИ

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Огляд

Довкілля та природні ресурси зазнали значної шкоди внаслідок війни в Україні. Наразі вже зафіксовані численні випадки забруднення повітря та потенційно серйозне забруднення підземних та поверхневих вод та ґрунту, а довгострокові наслідки війни можуть бути ще більш шкідливими, не тільки для здоров'я та безпеки населення, але й для екосистем та біорізноманіття. Більшість екологічних ризиків пов'язані з пошкодженням промислових об'єктів і житлових будинків (викид азбесту), енергетичної інфраструктури (електростанції, нафтохранилища, нафтопереробні заводи, бурові платформи, об'єкти газопостачання і розподільні трубопроводи) і екосистем (лісові пожежі та наземні міни). Основні екологічні ризики включають забруднення повітря, води та ґрунту з накопиченням небезпечних відходів, які впливають на здоров'я та безпеку населення, а також на біорізноманіття. Збитки та завдана шкода в грошовому вираженні оцінюються там, де це можливо, наприклад, у лісовому секторі. Через активні бойові дії вимірювання основних забруднюючих речовин у повітрі, воді та ґрунті було неможливим. Визначено пріоритетні галузі для очищення та відновлення за принципом «краще, ніж було» (build back better) з метою фундаментальної трансформації України у напрямі зеленої та вуглецево-нейтральної економіки. Процес відновлення повинен бути узгоджений з екологічними та кліматичними цілями Європейського Союзу (ЄС).

Війна мала значний вплив на лісовий сектор. Станом на 01 червня 2022 року приблизно 3 відсотки було втрачено через лісові пожежі, а 38 відсотків недоступні через мінування. Завдана шкода лісовим насадженням, дорогам, будівлям

і обладнанню становить майже 2,5 мільярда доларів США. Вартість втрачених екосистемних послуг внаслідок мінування - що робить ліси недоступними - оцінюється в 739 мільйонів доларів США протягом 21 місяця з березня 2022 року. Однак темпи відновлення лісового господарства повільні, і такі збитки можуть значно перевищити цей період. Галузеві потреби на відновлення та відбудову, з урахуванням посилення потенціалу установ, покращення обладнання та продуктивності розсадників, оцінюються в 1,2 мільярда доларів США. Частиною потреб на відновлення та відбудову є розбудова потенціалу, що включає функціональний огляд установ галузі з акцентом на удосконалене планування і на найкращі методи заліснення й лісовідновлення для ведення лісового господарства з урахуванням кліматичних чинників. Рекомендується ретельно вивчити можливості розроблення вуглецевих проєктів для інвесторів та збільшення потенціалу зайнятості в залісненні та лісовідновленні за допомогою схем «зеленої заробітної плати».

Охорона довкілля і природокористування

Контекст

Стратегія національної екологічної політики України на період до 2020 року²³⁸ визначає кілька ключових екологічних проблем: забруднення повітря; якість водних ресурсів та деградація ґрунтів; управління твердими відходами; втрата біорізноманіття; і проблеми зі здоров'ям людини.

Забруднення повітря. З 2016 року спостерігається часткове зростання викидів забруднюючих речовин внаслідок зростання виробництва в

²³⁸ Уряд України, «Національна екологічна політика на 2011-2022 роки», [Посилання](#); Див. також FAO Aquastat, "Country Profile: Ukraine," 2015, [Посилання](#).

сільському господарстві, енергетиці, промисловості та утворення відходів²³⁹. Отже, майже у всіх великих українських містах показники конкретних забруднювачів перевищують стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я²⁴⁰. Середньорічний Індекс якості повітря Plume Labs (AQI) для 10 найбільших міст України коливається від 31 до 36, що вказує на помірний рівень забруднення повітря²⁴¹. Найбільше середньорічне значення AQI в 10 найбільших містах було зафіксовано в Одесі (36 AQI), тоді як найнижче - в Харкові (31 AQI). Крім того, Кривий Ріг був містом з найбільшою кількістю днів з високим рівнем забруднення повітря, в той час як Маріуполь був містом з найбільшою кількістю днів з дуже високим або надмірним або екстремальним рівнем забруднення повітря. Інші міста, в яких були зафіксовані дні з дуже високим рівнем забруднення повітря, були Харків, Дніпро, Донецьк, Запоріжжя та Миколаїв. Через присутність важкої промисловості міста Дніпро, Донецьк, Харків, Київ, Маріуполь та Запоріжжя зазвичай визначаються як осередки забруднення повітря за концентраціями NO₂ і SO₂²⁴². Вплив перебоїв у промисловому виробництві, що спричинені війною, на рівень забруднення повітря ще необхідно оцінити. Водночас значна кількість забруднення повітря пов'язана з лісовими пожежами, які також зосереджені в зоні бойових дій.

Якість водних ресурсів: загальні відновні водні ресурси України оцінюються в 175 млрд м³ на рік і в 2018 році становили 3 980 м³ на душу населення в рік²⁴³. Хоча завдяки цьому рівню Україна належить до категорії «без проблем» (визначається як менше 1 700 м³ на душу населення на рік), існує нерівність у розподілі водних ресурсів між різними регіонами. Території, які постраждали від війни, знаходяться в посушливій зоні і без того страждають від нестачі води. Майже 70 відсотків питної води надходить з поверхневих джерел, що наражає населення ще більше через забруднення води, пов'язане з конфліктом, зі значним ризиком для здоров'я, особливо у вразливих групах.

Управління твердими відходами: В Україні визначено чотири класи промислових відходів, згрупованих за небезпечними властивостями

та фізичними, хімічними та біологічними характеристиками. На перший, другий і третій класи, які вважаються найбільш шкідливими, припадає 3 відсотки річного утворення відходів, або 1 відсоток накопичення відходів. Четвертий клас вважається менш шкідливим і на практиці є загальним накопиченням твердих відходів в Україні. У 2020 році в Україні було утворено близько 500 000 тонн найбільш шкідливих відходів і утилізовано близько 25 відсотків²⁴⁴. Великі скупчення таких відходів підвищують ризик екологічної катастрофи, причиною якої можуть стати утилізовані важкі метали, нафтопродукти, пестициди та інші матеріали. Війна в Україні є прямою й непрямою причиною багатьох катастроф, а також залишає небезпечні відходи, які потребують очищення і рекультивації значних територій, що постраждали від війни.

В Україні налічується загалом 663 природоохоронні території національного значення та 7 633 території місцевого значення. Букові ліси України, розташовані в межах природного заповідника «Горґани», природного заповідника «Розточчя», Національного природного парку «Подільські Товтри», національного природного парку «Синевир» та національного природного парку «Зачарований край», внесені до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО; ці «давні та первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи» - це одні з найстаріших лісових масивів Європи²⁴⁵. У 2017 році Постійний комітет Бернської конвенції визначив і затвердив список з 271 об'єкта Смарагдової мережі в Україні, загальна площа яких становить 10 відсотків території країни. 39 Рамсарських угідь України (водно-болотні угіддя міжнародного значення) займають площу понад 825 000 га. Багато охоронюваних територій та середовищ, які знаходяться на сході, постраждали від війни, і багато зон біорізноманіття розташовані на незахищеній території.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) формує та реалізує державну політику у таких сферах: контроль забруднення навколишнього природного середовища; стаке використання водних і викопних природних ресурсів; кліматична політика; еко-

²³⁹ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, «Інформаційний звіт про інвентаризацію в Україні», представлений у 2020 році в межах UNECE CLRTAP, Київ, 2021 рік.

²⁴⁰ World Bank, "Ukraine Country Environmental Analysis," січень, 2016 р., [Посилання](#).

²⁴¹ Plume Labs, Україна, [Посилання](#).

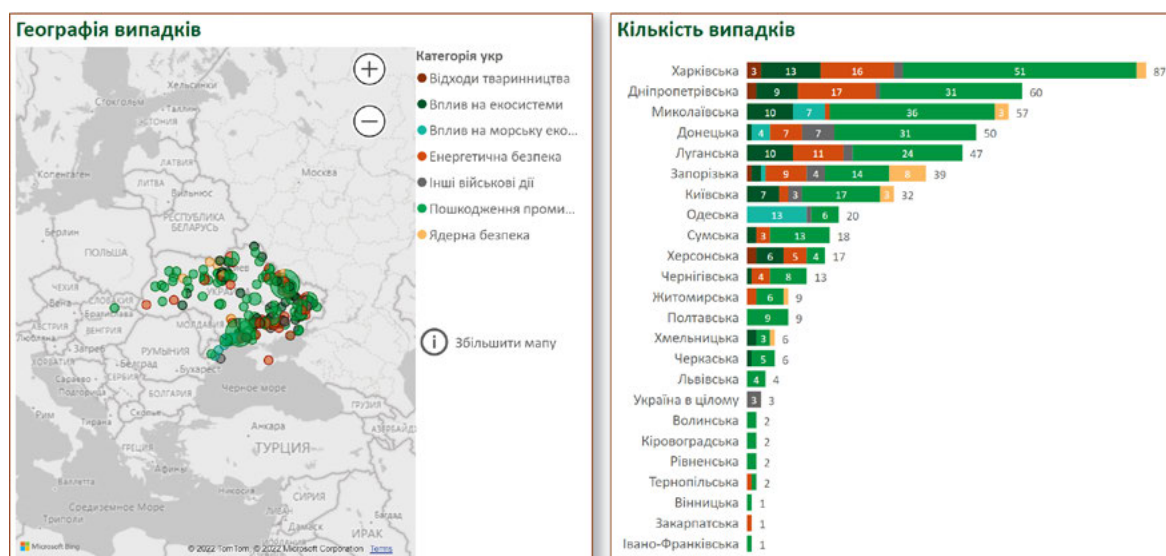
²⁴² Супутникові дані служби моніторингу атмосфери Коперника (CAMS), [Посилання](#); Бізнес інкубатор Програми розвитку організації Об'єднаних Націй, [Посилання](#).

²⁴³ World Bank, Clear Water Dashboard.

²⁴⁴ Укрстат (Державна служба статистики України), [Посилання](#).

²⁴⁵ «Шостий національний звіт про виконання Україною Конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття», грудень, 2018 р., [Посилання](#).

Рисунок 28. Екологічні інциденти станом на 5 травня 2022 року

Джерело: Екодія, «Випадки потенційної шкоди довкіллю, спричинені російською агресією», 5 травня, 2022 р., [Посилання](#).

логічна і (в межах повноважень, передбачених законом) радіаційна, біологічна і генетична безпека; рибне господарство і рибна промисловість, охорона, використання і відтворення водних біологічних ресурсів; охорона біорізноманіття, лісове господарство і полювання. На обласному рівні Департаменти екології та природних ресурсів при кожній обласній адміністрації також підзвітні Міндовкілля. Ці департаменти забезпечують реалізацію екологічної політики на обласному рівні.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

З перших днів війни Уряд України і неурядові організації (НУО) запровадили кілька інструментів для документування шкоди довкіллю, наприклад панель моніторингу «ЕкоЗагроза» з даними про вплив війни на довкілля²⁴⁶. Крім того, Державна екологічна інспекція України зафіксувала понад 250 випадків екологічних інцидентів і понад 1200 випадків завдання шкоди довкіллю внаслідок війни. Спеціальні підрозділи збирають докази, зокрема фотографії, відео та супутникові знімки, а також, якщо це можливо, зразки повітря і ґрунту для лабораторних досліджень. Розпочато роботу з розроблення методик розрахунку грошової оцінки завданої шкоди довкіллю. До 05 травня 2022 року в засобах масової інформації було зареєстровано 377 випадків екологічних інцидентів²⁴⁷. Найчастіше постраждали регіони виявляються

на сході і південному сході, а також в Київській області. Харківська область найбільше постраждала від екологічних інцидентів. Також сильно постраждали Луганська, Донецька, Дніпропетровська, Миколаївська, Київська та Запорізька області (Рисунок 28).

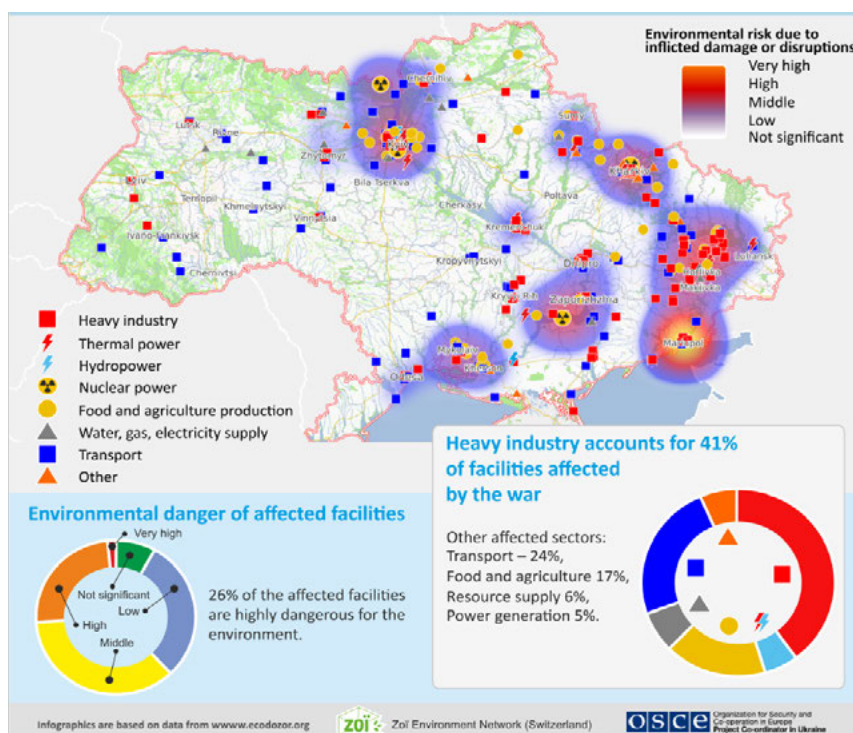
Результати оцінки RDNA щодо територій, найбільш вразливих до екологічних ризиків, дуже подібні до результатів оцінки програми Організації Об'єднаних Націй з довкілля та партнерських організацій²⁴⁸, які стежать за конфліктом в районах з атомними електростанціями, енергетичною інфраструктурою (зокрема танкери для зберігання нафти, нафтопереробні заводи, бурові платформи, а також об'єкти газопостачання і розподільні трубопроводи), шахтами і промисловими об'єктами, а також об'єктами агропромислового комплексу. У зоні бойових дій знаходиться близько 360 критично важливих об'єктів, деякі з них вже пошкоджені. Вже спостерігалися численні інциденти із забрудненням повітря і потенційно серйозне забруднення ґрунтових і поверхневих вод. Екологічні ризики, пов'язані з війною в Україні, представлені на карті (Рисунок 29). Серед промислових об'єктів, які створюють серйозний ризик забруднення, такі: Запорізька і Чорнобильська атомні електростанції, Авдіївський коксохімічний завод, Торезький завод наплавочних твердих сплавів, Маріупольський металургійний комбінат,

²⁴⁶ Міндовкілля, ЕкоЗагроза, [Посилання](#).

²⁴⁷ Екодія «Випадки потенційної шкоди довкіллю, спричинені російською агресією», 5 травня, 2022 р., [Посилання](#).

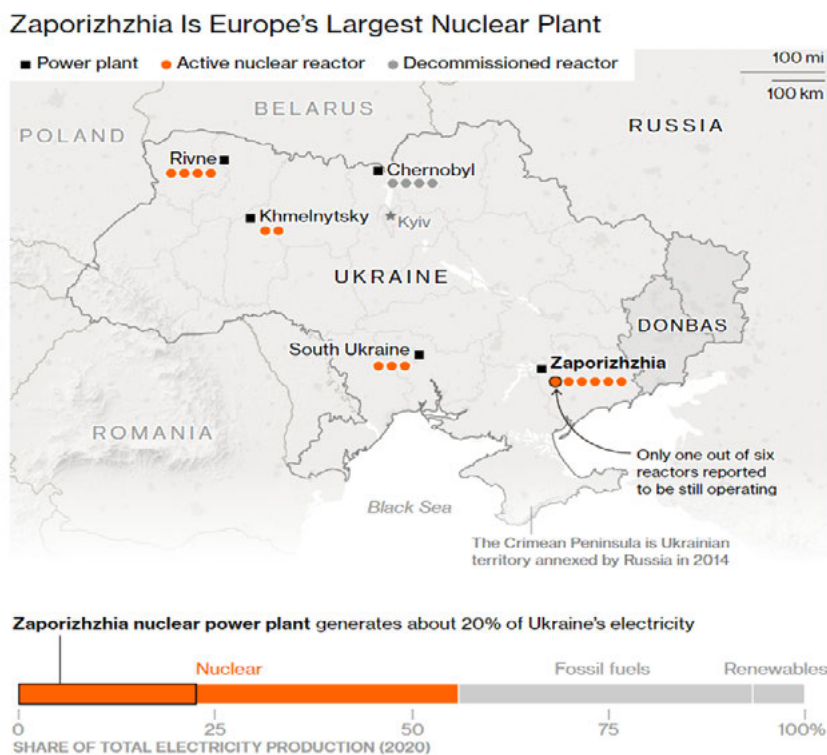
²⁴⁸ United Nations Environment Programme, "UN Warns of toxic Environmental Legacy for Ukraine, Region," July 4, 2022, [Посилання](#).

Рисунок 29. Екологічні ризики через війну в Україні

Джерело: Екологічна мережа ЗОІ, «Платформа Екодозор для моніторингу шкоди довкіллю та ризиків, пов'язаних з війною в Україні», [Посилання](#).

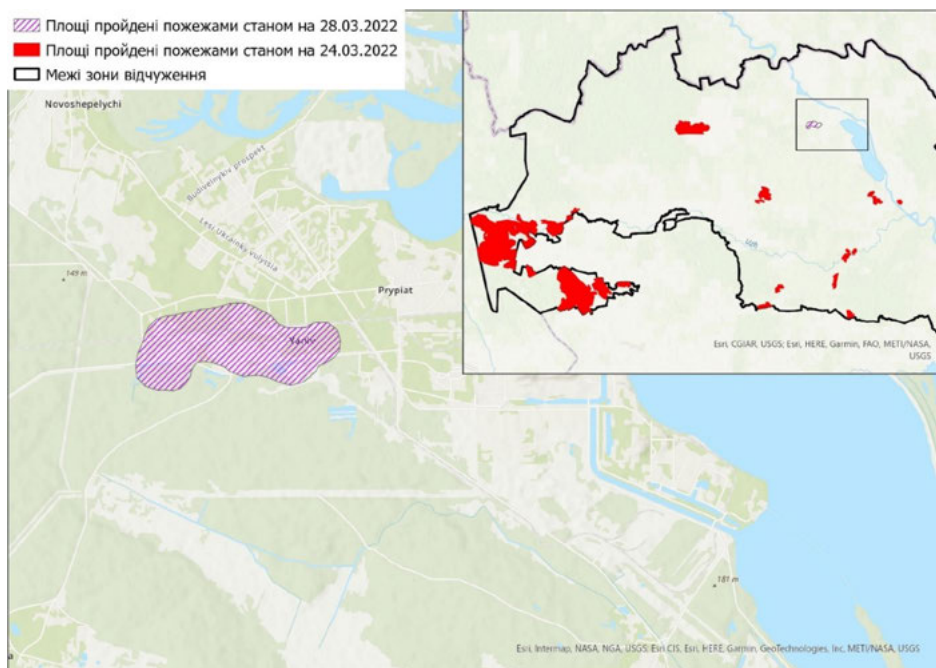
Рисунок 30. Атомні електростанції в Україні

Sources: World Nuclear Association, Bloomberg reporting, U.S. Energy Information Administration, Secretariat of Cabinet of Ministers of Ukraine

Джерело: Bloomberg, «Маріуполь пав», 18 травня, 2022 р., [Посилання](#).

Рисунок 31. Території з лісовими пожежами в зоні відчуження станом на 18:00 28 березня 2022 року

Джерело: Міндовкілля, «Ключові наслідки для довкілля від російської агресії в Україні 24 лютого – 31 березня 2022 року», 01 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

а також всі порти, нафтоховища і вугільні шахти. На наведеній нижче карті (Рисунок 29), підготовленій екологічною мережею ZOІ, представлений рівень ризику для різних промислових та інфраструктурних об'єктів в Україні.

Небезпека для довкілля та безпеки в зонах ризику. Загрози ядерної та радіаційної безпеки є цілком реальними, оскільки безпека українських атомних електростанцій під загрозою. Кожна аварія може призвести до витоку радіації (див. Рисунок 30).

- Запорізька атомна електростанція продовжує працювати поза контролем Уряду України з 4 березня. Російська армія використовує територію атомної станції як військову базу. За повідомленням Головного управління розвідки України, війська ставлять під загрозу безпечну роботу Запорізької АЕС, адже на станції практично відсутні запчастини та витратні матеріали. За даними Енергоатому, кілька співробітників об'єкта були вивезені у невідомому напрямку.

- У Чорнобильській зоні відчуження триває інвентаризація та оцінка розміру завданої шкоди. Під час свого візиту на Чорнобильську АЕС 2 червня Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець зазначив, що за попередніми підрахунками шкода від дій військ у Зоні відчуження становить майже 2,5 мільярда гривень. Війська знищили майже 100 одиниць коштовного аналітичного обладнання, аналогів якого немає у Європі. Загальна сума втраченого обладнання оцінюється в 135 мільйонів доларів США ²⁴⁹.

- Лісові пожежі в Чорнобильській зоні відчуження знищують ліси та перелогові землі, які накопичили значну кількість радіонуклідів після аварії 1986 року ²⁵⁰. За час окупації зони відчуження пожежі вже були зафіксовані в природних комплексах і покинутих селах на площі близько 10 287 га, зокрема 28 березня 2022 року, коли після двох днів без пожеж були виявлені нові пожежі, які охопили ще 176 га природних екосистем (див. Рисунок 30 і Рисунок 31).

²⁴⁹ Міндовкілля, «Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 2-8 червня 2022 року», [Посилання](#).

²⁵⁰ Міндовкілля, «Ключові наслідки для довкілля від російської агресії в Україні 24 лютого – 31 березня 2022 року», 01 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

- На сьогодні за допомогою супутникових знімків (VIIRS, MODIS) виявляються тільки великі пожежі, але може бути значна кількість невеликих і малоінтенсивних пожеж, які не реєструються. Такі пожежі, у разі сприятливих погодних умов і несвоєчасного виявлення і гасіння, здатні поширюватися на великі площі. З підвищенням температури влітку і відсутністю контролю над пожежною ситуацією очікується збільшення ризиків виникнення пожеж.

Забруднення повітря та ризик для здоров'я населення: пожежі, дим і пари, спричинені обстрілами, зокрема пожежі в житлових районах, мають значний вплив на якість повітря. Внаслідок пожеж на нафтобазах в повітря викидаються оксиди азоту, аміак, діоксид сірки, бензопірен, оксиди вуглецю, пари ціаністого водню, формальдегіду, металів, токсичних органічних речовин і їх сполук. Ці речовини також спричиняють окислювання ґрунту, деревини, дерну та металевих конструкцій, таких як мости. Хоча вуглекислий газ і водяна пара не токсичні і небезпечні тільки для клімату (обидва вони є парниковими газами), оксиди сірки та азоту можуть спричинити кислотні дощі, змінювати рН ґрунтів, спричинити опіки рослинності і створювати проблеми з диханням у ссавців і птахів. Після пожеж / вибухів на землі осідає сірка, яка після дощу перетворюється на сірчану кислоту. Постійний вплив цих забруднюючих речовин має кумулятивний ефект. Забруднюючі речовини істотно впливають на якість повітря і становлять загрозу для здоров'я людини, а також можуть переноситися вітром на великі відстані. Вплив забруднення повітря внаслідок перебоїв в промисловому виробництві через війну ще належить визначити. Водночас, значна кількість забруднення повітря пов'язана з лісовими пожежами, які також зосереджені в зоні бойових дій. Дотепер в Україні не проводилася оцінка впливу забруднення повітря, пов'язаного з війною, на здоров'я населення.

Завдана шкода водній інфраструктурі і ризик для здоров'я населення: водній інфраструктурі, зокрема насосним станціям, очисним спорудам та каналізаційним спорудам, також було завдано значної шкоди. У всіх містах Луганської області на території, підконтрольній Україні, відсутнє водопостачання та очищення стічних вод. Значно пошкоджено об'єкти водопостачання та кана-

лізації в Донецькій, Запорізькій, Харківській та Миколаївській областях. Найбільші пошкодження довкілля спричиняють руйнування очисних споруд і дамб та виведення з ладу обслуговуючих організацій, які займаються водопостачанням та очищенням стічних вод. На сьогодні вода потрапляє у водойми без очистки, особливо там, де відбуваються активні бойові дії. Наприклад, у результаті обстрілу очисних споруд Васильківського експлуатаційного цеху водопостачання та водовідведення війська зруйнували будівлю каналізаційної насосної станції²⁵¹. Унаслідок таких дій зворотні води без будь-якого очищення потрапляють до річки Дніпро, а це вже небезпечно поширенням інфекційних захворювань серед населення, що споживає цю воду, та цвітінням води, що врешті призводить до вимирання риби та заростання водойм.

Крім того, руйнування інфраструктури та промислових об'єктів може призвести до потрапляння забруднюючих речовин у водні об'єкти, що призведе до значного забруднення води.

Внаслідок пошкодження інфраструктури водопостачання, за оцінками, 1,4 мільйона осіб в Україні в цей час не мають доступу до безпечної води, а ще 4,6 мільйона осіб мають лише обмежений доступ²⁵². Наприклад, система водопостачання з річки Дніпро до міста Миколаєва була серйозно пошкоджена внаслідок обстрілу, що на три тижні перекрило доступ до питної води, поки основні потреби не були задоволені водою, що доставляється з сусідніх регіонів. Станом на 01 червня 2022 року в Україні розпочався посилений епідеміологічний нагляд за випадками прояву симптомів холери²⁵³. Діти віком до 15 років, які живуть у країнах, що постраждали від конфлікту, майже втричі частіше вмирають від діарейних захворювань, спричинених відсутністю безпечної води, санітарії та гігієни, ніж безпосередньо від силових дій; найбільший ризик серед дітей віком до п'яти років, у яких ймовірність смерті більш ніж у 20 разів вище.²⁵⁴ Шкода здоров'ю через відсутність доступу до чистої води (додаткова смертність від діареї) оцінюється в діапазоні 138-257 мільйонів доларів США²⁵⁵. Ця шкода не включена до загального обсягу пошкоджень через можливе подвійне врахування, оскільки збитки, пов'язані з погіршенням здоров'я людей і обмеженим доступом до послуг, оцінюються в секторі охорони здоров'я.

²⁵¹ Рубрика, «Крадії води: Як росіяни позбавляють нас водних ресурсів», 27 червня, 2022 р., [Посилання](#).

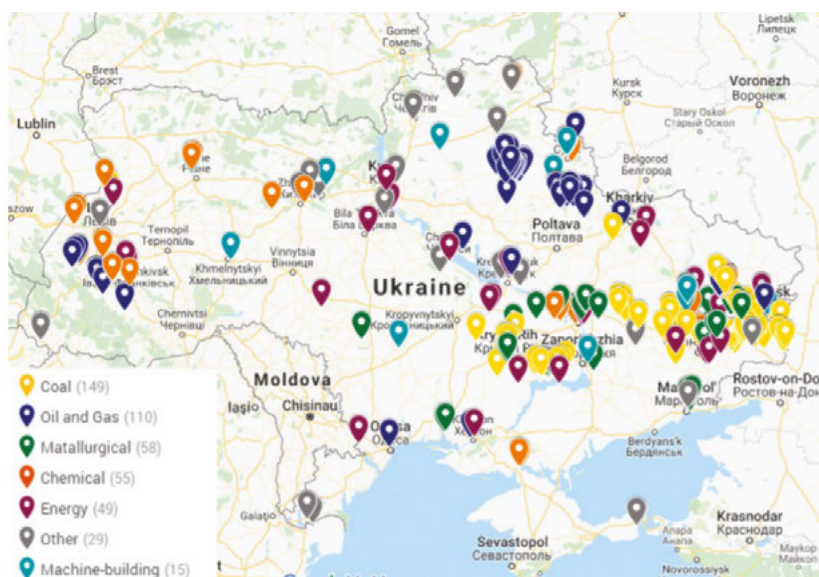
²⁵² Міндовкілля, «Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 4-10 травня 2022 року», 12 травня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁵³ OECD, "Environmental Impacts of the War in Ukraine and Prospects for a Green Reconstruction", [Посилання](#).

²⁵⁴ World Health Organization, "Ukraine Crisis. Public Health Situation Analysis—Refugee-Hosting Countries", 2022, [Посилання](#).

²⁵⁵ Value of statistical life is estimated using the standard World Bank methodology as presented in U. Narain and C. Sall, "Methodology for Valuing the Health Impacts of Air Pollution", 2016, [Посилання](#).

Рисунок 32. Сховища відходів в Україні

Джерело: Організація з безпеки і співробітництва в Європі, «Сховища відходів на Донбасі», [Посилання](#).

Проблема небезпечних відходів: високонебезпечні відходи внаслідок війни, ймовірно, перевищать загальну кількість щорічних відходів в Україні. Вони будуть представляти серйозну проблему як для діяльності з очищення, так і для дезактивації. Вартість очищення необхідно буде оцінити, і очікується, що вона буде доволі значною. Витрати варіюються залежно від типу відходів і технології безпечної утилізації²⁵⁶.

Сховища відходів: були пошкоджені численні промислові об'єкти, склади і фабрики, на деяких з них зберігалася низка небезпечних речовин. Війна в Донецькій і Луганській областях на Сході України загрожує приблизно 4 500 гірничодобувним, металургійним і хімічним підприємствам. Регіон Донбасу і раніше був забрудненим, і він є центром «найзначнішого антропогенного навантаження на довкілля в Європі». Серед цих галузей промисловості 80 відсотків мають небезпечні установки, які становлять загрозу для довкілля. У регіоні розташовано 200 з 465 сховищ відходів України (Рисунок 32) - великих водойм, в яких зберігаються промислові відходи і токсичні відходи важкої гірничодобувної, хімічної та енергетичної промисловості регіону. Більше половини (60 відсотків) цих об'єктів є старими, деякі з них

покинуті їх власниками або знаходяться в аварійному стані, і майже три чверті вважаються потенційно небезпечними²⁵⁷. У них зберігається близько 6 мільярдів тонн відходів різних галузей промисловості, і потенційні перебої можуть призвести до забруднення великих річок України, таких як Дністер, Дніпро і Сіверський Донець, які протікають через Росію, Молдову і Білорусь. Оцінка завданої шкоди сховищ відходів, спричинених війною, ще не проводилася.

Дослідження, проведене Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) в 2019 році, показало, що потенційні загрози, пов'язані з пошкодженням цих об'єктів, включають ризики пожеж і вибухів, а також хімічні, екологічні та пожежні небезпеки. Понад 40 промислових об'єктів вже зазнали нападу²⁵⁸. Наприклад, бомбардування «Азовсталі» створює загрозу транскордонного глобального отруєння сірководнем. Руйнування металургійного комбінату могло пошкодити технічну споруду, яка стримує десятки тисяч тонн розчину сірководню. За даними Маріупольської міської ради, витік цієї рідини може повністю вбити флору і фауну Азовського моря²⁵⁹ і призвести до потрапляння небезпечних речовин до Чорного і Середземного морів. Ситуація настільки кри-

²⁵⁶ Profitableventure.com, "How Much Does It Cost to Dispose Hazardous Waste Per Ton?", [Посилання](#).

²⁵⁷ VoxEurope, "What Impact Will the War in Ukraine Have on the Environment?", 20 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁵⁸ Radio Free Europe/Radio Liberty, "Scorched Earth: The Catastrophic Environmental Costs of Russia's Invasion of Ukraine", 28 червня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁵⁹ Рубрика, «Війна та довкілля: екологічні злочини росії і як їх фіксувати», 02 червня, 2022 р., [Посилання](#).

тична, що, за словами мера Маріуполя Вадима Бойченка, необхідно забезпечити негайний допуск на об'єкт міжнародних експертів та ООН для вивчення ситуації та запобігання екологічній катастрофі світового рівня ²⁶⁰.

Азбест: у багатьох міських районах під час розчищення зруйнованого житла виникне проблема із небезпечними матеріалами, зокрема азбестом. Азбест, все ще присутній в конструкції будівель, що руйнуються бомбардуваннями, може спричинити низку захворювань, починаючи від утрудненого дихання до раку легенів, шлунку, яєчників та інших органів. Проблема відходів набула критичного характеру. Кожен зруйнований будинок утворює близько 50 м³ відходів. За даними нещодавнього джерела, до 60 відсотків дахів використовували шифер, армований азбестом ²⁶¹. Внаслідок руйнування близько 240 000 будинків (за даними RDNA) в повітря могло бути викинуто близько 5-10 тонн азбесту ²⁶². Для порівняння, обвалення Всесвітнього торгового центру 11 вересня 2001 року призвело до викиду шлейфу, що містив 400 тонн подрібненого азбесту та інших небезпечних матеріалів, по всьому нижньому Манхеттену ²⁶³. З півмільйона людей, які зазнали впливу токсичного шлейфу, близько 4 500 померли від раку легенів та інших видів раку.

Токсичні залишки війни ²⁶⁴. Забруднення внаслідок екстенсивного застосування зброї, зокрема в населених районах, і великі обсяги відходів від війни, включно зі зруйнованими військовими транспортними засобами, створюють серйозну проблему щодо очищення території країни. Такі забруднення і відходи, виявлені в зонах бойових дій, називаються токсичними залишками війни (ТЗВ). Вони утворюються через гербіциди бойового призначення, викиди з військових баз, уламки будівель, які утворюються під час конфлікту, поводження з відходами війни, як-от ями для спалювання, утилізації боєприпасів під час і після конфлікту. За словами одного експерта: «ТЗВ також утворюються після припинення бойових дій через залишену військову техніку, використання критичної інфраструктури, викори-

стання промислових майданчиків, військової дії в населених пунктах, колапс управління (що призводить до відсутності контролю над екологічним регулюванням), втрату потенціалу оцінки і колапс в управлінні відходами» ²⁶⁵. Внаслідок війни вже утворилося понад 200 000 тонн небезпечних відходів і металобрухту ²⁶⁶.

Завдана шкода заповідникам та екосистемам, що охороняються. Внаслідок війни близько 20 відсотків площі всіх охоронюваних територій в Україні знаходиться під загрозою. До регіонів, які знаходяться під загрозою, належать 17 Рамсарських ділянок (водно-болотних угідь міжнародного значення) загальною площею 627 300 м²; близько 160 територій Смарагдової мережі площею 2,5 мільйона га; і чотири біосферних заповідника. Така ситуація створює загрозу стратегічним цілям щодо збереження біорізноманіття, призводить до зниження потенціалу поглинання парникових газів і посилює процес опустелювання. Зникнення ендемічних видів рослин і тварин матиме значні наслідки для біорізноманіття в планетарному масштабі ²⁶⁷. Масштаби потенційної шкоди більші, тому що конфлікт почався ближче до весни, коли тварини переміщуються в пошуках партнерів і їжі, а також, коли вони вирощують своїх дитинчат. За даними Міндовкілля, щонайменше 900 заповідних територій загальною площею 1,2 мільйона га, або 30 відсотків площі всіх природоохоронних територій України, постраждали від обстрілів, бомбардувань, забруднення нафтою і військових маневрів ²⁶⁸. За словами Олексія Василюка з громадської організації Ukrainian Conservation Group, п'ята частина з 377 об'єктів Смарагдової мережі країни, що охороняються відповідно до Бернської конвенції, була зруйнована внаслідок військових дій. До них належать безліч унікальних степових середовищ існування найвищої природної цінності, а також густі ліси, що ростуть уздовж річки Сіверський Донець, які забезпечують притулок, їжу і місця гніздування охоронюваних хижих птахів. Оскільки війська концентруються тут, вони ставлять під загрозу цілісність цієї зони біорізноманіття ²⁶⁹. Крім того, оскільки сільськогосподарським угіддям загрожують наземні міни,

²⁶⁰ Newsweek, "Leak at Bombed Mariupol Steel Plant Risks Environmental Catastrophe—Ukraine", 18 травня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶¹ UNDRR, "Rebuilding Ukraine: The Imminent Risks from Asbestos," (блог), 07 червня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶² Міндовкілля, «Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 2-8 червня 2022 року», 10 червня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶³ Asbestos, 9/11 and the World Trade Center, [Посилання](#).

²⁶⁴ T. Persico, "On Russia's Invasion and Environmental Devastation of Ukraine: An Introduction to the Toxic Remnants of War", April 26, 2022, American Bar Association, [Посилання](#).

²⁶⁵ Там само.

²⁶⁶ Міндовкілля, «9 нагальних реформ десятки нових природоохоронних об'єктів: Руслан Стрілець презентував довкілєву складову Плану відновлення України» [українською мовою], 04 липня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶⁷ Ibid.; WWF, "Assessing the Environmental Impacts of the War in Ukraine", 13 червня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶⁸ Сторінка Міндовкілля у Facebook, 30 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁶⁹ WWF, "Assessing the Environmental Impacts of the War in Ukraine", 13 червня, 2022 р., [Посилання](#).

країна змушена перейти до перетворення унікальних степових районів в сільськогосподарські угіддя. Це непрямий вплив війни на біорізноманіття та екосистемні послуги.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

21 квітня Президент України своїм указом створив Національну раду з відновлення України від наслідків війни. При ній створена робоча група «Екологічна безпека». Її пропозиції щодо відновлення довкілля та план дій щодо післявоєнного відновлення та розвитку України були представлені 04 липня 2022 року²⁷⁰. У ньому були визначені п'ять пріоритетних сфер: (i) реформа державного екологічного управління; (ii) політика пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них; (iii) екологічна безпека та ефективне управління відходами; (iv) стале використання природних ресурсів; (v) збереження природних екосистем, збереження біологічного різноманіття, а також відновлення та розвиток охоронюваних територій. Ці підходи, викладені урядом, забезпечують дуже корисні загальні принципи для усунення множинних типів завданої шкоди довкіллю.

План робочої групи включає короткострокові та довгострокові пріоритети, які відображають результати широкого процесу консультацій із зацікавленими сторонами. Як узагальнено ОЕСР:

- «У короткостроковій перспективі Україна повинна зосередитися на усуненні і зниженні безпосередніх ризиків для здоров'я людей і навколишнього середовища від наслідків війни. Підготовка та проведення комплексних заходів з очищення навколишнього середовища, особливо пов'язаних зі збором, безпечною утилізацією та знешкодженням величезної кількості відходів від війни та інших відходів, допоможуть знизити безпосередні ризики для здоров'я. У той же час, виникне нагальна потреба в ремонті і відбудові більш ефективної екологічної інфраструктури для забезпечення поставок безпечної питної води, належного водовідведення та належного збирання, зберігання та утилізації відходів. Існуючі та потенційні

наслідки для здоров'я людини повинні визначати пріоритетність дій.

- «У довгостроковій перспективі післявоєнний процес економічного розвитку повинен бути використаний для фундаментальної трансформації України в напрямку зеленої і вуглецево-нейтральної економіки. Відбудова не повинна відтворювати довоєнну економіку, засновану на викопному паливі, неефективну в енергетичному відношенні і інтенсивно забруднюючу навколишнє середовище. Пріоритетну увагу слід приділяти коригуванню економічної структури шляхом створення більш енергоефективних і менш забруднюючих навколишнє середовище галузей промисловості і транспортних систем. Відновлення житлового фонду, шкіл і лікарень також має підвищити їхню енергоефективність і використовувати низьковуглецеві матеріали. Важливо буде чітко сформулювати і заявити про такі цілі щодо відмови від викопного палива і включення переходу до «зеленої» економіки та сталого розвитку в довгостроковій перспективі в якості ключових підходів до всіх аспектів післявоєнного економічного розвитку. Це бачення має охоплювати не тільки території, найбільш постраждалі від війни, але і всю територію України».²⁷¹

Стратегічна мета Уряду України з післявоєнного відновлення в чистому і безпечному середовищі включає організацію відновлювальних робіт відповідно до екологічного законодавства ЄС. Ця мета передбачає таке:²⁷²

- інтеграція кліматичних цілей до цілей розвитку та відбудови;
- мінімізація довгострокових ризиків для екологічної безпеки (хімічних і радіаційних);
- скорочення та запобігання промислового забрудненню та впровадження принципу «забруднювач платить»;
- ефективне управління відходами;
- ефективний моніторинг навколишнього середовища для оцінки загальної шкоди довкіллю, вжиття необхідних заходів для запобігання подальшого погіршення і відновлення екосистем для людей і дикої природи;

²⁷⁰ Міндовкілля, «9 нагальних реформ десятки нових природоохоронних об'єктів: Руслан Стрілець презентував довкіллеву складову Плану відновлення України» [українською мовою], 4 липня, 2022 року, [Посилання](#).

²⁷¹ ОЕСР, "Environmental Impacts of the War in Ukraine and Prospects for a Green Reconstruction", [Посилання](#).

²⁷² Там само.

- стале природокористування;
- збереження та відновлення біорізноманіття; розвиток охоронюваних територій;
- впровадження європейських стандартів державного управління в галузі природокористування.

Необхідно провести повну оцінку вторинної небезпеки та екологічних ризиків, які виникають внаслідок війни, та впровадити відповідні плани та процедури для забезпечення адекватного та ретельного реагування на них. Ключовим елементом цієї системи оцінки екологічних ризиків є екологічний моніторинг забруднення повітря, води та земель, який зосереджений на основних загрозах, описаних вище. Ця система моніторингу повинна бути доступною і прозорою, придатною для аналізу і має формувати інформаційне підґрунтя для майбутньої діяльності. Після очищення території відбудова повинна здійснюватися відповідно до принципів, описаних вище. Незалежно від конкуруючих і нагальних потреб у відновленні, стратегічне планування з очищення від забруднення має розпочатися негайно, щоб забезпечити краще і безпечно відновлення для України та її народу.

Частиною потреб на відновлення та відбудову в лісовому секторі є функціональний огляд установ галузі з акцентом на удосконалене планування і на найкращі методи заліснення й лісовідновлення для ведення лісового господарства з урахуванням кліматичних чинників. До них належать розроблення вуглецевих проєктів для інвесторів і збільшення потенціалу зайнятості у сфері заліснення та лісовідновлення, а також в деревообробній промисловості.

Обмеження та рекомендації

Більшість екологічних ризиків пов'язані з пошкодженням промислових об'єктів і житлових будинків (викид азбесту), енергетичної інфраструктури (електростанції, нафтохранилища, нафтопереробні заводи, бурові платформи, об'єкти газопостачання і розподільні трубопроводи) і екосистем (лісові пожежі й наземні міни). Основні екологічні ризики включають забруднення повітря, води та ґрунту з накопиченням небезпечних відходів, які впливають на здоров'я та безпеку населення, а також на біорізноманіття. Збитки і

пошкодження в грошовому вираженні оцінюються там, де це можливо, наприклад для лісового сектору. Через активні бойові дії вимірювання основних забруднюючих речовин у повітрі, воді та ґрунті було неможливим. Отже, в межах RDNA не оцінювалися пошкодження і потреби для цих об'єктів. Перевірка здійснювалася лише для районів лісових пожеж на кінцеву дату 01 червня 2022 року відповідно до методології RDNA. Витрати на очищення будуть оцінені, а потреби в реконструкції та відновленні можуть навіть перевищити ці витрати відповідно до принципу стійкості та відновлення за принципом «краще, ніж було» (build back better).

Лісове господарство

Контекст

Україна вважається малолісною країною, оскільки тільки 15,9 відсотка її території вкрито лісами. Однак, площа лісів України, що становить 9,6 мільйона га, займає дев'яте місце серед європейських країн і за площею еквівалентна лісам Німеччини або Італії. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй²⁷³, загальна площа лісових насаджень становить 2,28 млрд м³, що еквівалентно середній площі лісових насаджень у 235,29 м³ на гектар, а дорожня мережа простягається більш ніж на 6 000 км. Середньорічний приріст на гектар становить приблизно 4 м³ на гектар на рік²⁷⁴. З низького рівня приблизно в 16 мільйонів м³ у 2009 році до нинішнього рівня більше 22 мільйонів м³ загальний обсяг заготівлі деревини значно виріс за останнє десятиліття і на сьогодні становить близько 60 відсотків річного приросту. Середній показник у Європі становить понад 70 відсотків, що вказує на потенціал України для подальшого стійкого зростання виробництва (див. Рисунок 33. Інформація про довоєнний просторовий розподіл лісів у областях).

Зазвичай у лісовому секторі зайнята велика кількість людей: на державних лісових підприємствах працює близько 49 000 співробітників, а загальна зайнятість в лісовому господарстві та лісозаготівлі, включно зі всіма державними лісовими підприємствами і приватними організаціями, в 2018 році становила 68 000 чоловік. Якщо врахувати також деревооброблення (75 700) і меблеву промисловість, зокрема кустарні підприємства (55 500), то безпосередня зайнятість

²⁷³ FAO, "Global Forest Resources Assessment 2020: Report—Ukraine", [Посилання](#).

²⁷⁴ FAO, "Global Forest Resources Assessment 2015: Report—Ukraine", [Посилання](#).

Рисунок 33. Інформація про довоєнний просторовий розподіл лісів у областях

Data source: State Statistics Service of Ukraine, 2010.

Джерело: Державна служба статистики України.

в цьому секторі становила майже 200 000 осіб²⁷⁵. Можна з упевненістю припустити, що ця цифра була б набагато вищою, якби сюди також була включена зайнятість у зеленому туризмі, полюванні та целюлозно-паперовій промисловості.

За оцінками, частка цього сектору у ВВП становить близько 0,5 відсотка. У 2018 році вартість експорту лісопродукції України (ліс-кругляк, лісоматеріали, целюлозно-паперова продукція та дерев'яні меблі) становила 1,9 мільярда доларів США. Середньорічна ціна продажу одиниці продукції, скоригована з урахуванням цін 2022 року, становила 1 218 гривень або 41,20 долара США за м³. Сектор повільно переходив до ринкової системи, і, крім того, на нього негативно вплинув економічний спад 2014-2015 років. Показово, що, незважаючи на ці невдачі, загальний лісовий покрив був збережений і економічна діяльність тривала.

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) управляє 73 відсотками площі лісів, а решта 27 відсотків знаходяться у віданні

інших центральних державних органів і муніципалітетів. Менше 1 відсотка лісів знаходиться в приватній власності. З 2019 року діяльність Держлісагентства координується Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів. Обласні управління лісового і мисливського господарства, по одному на кожну область, є регіональними органами Держлісагентства, яким підпорядковано 310 державних підприємств.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

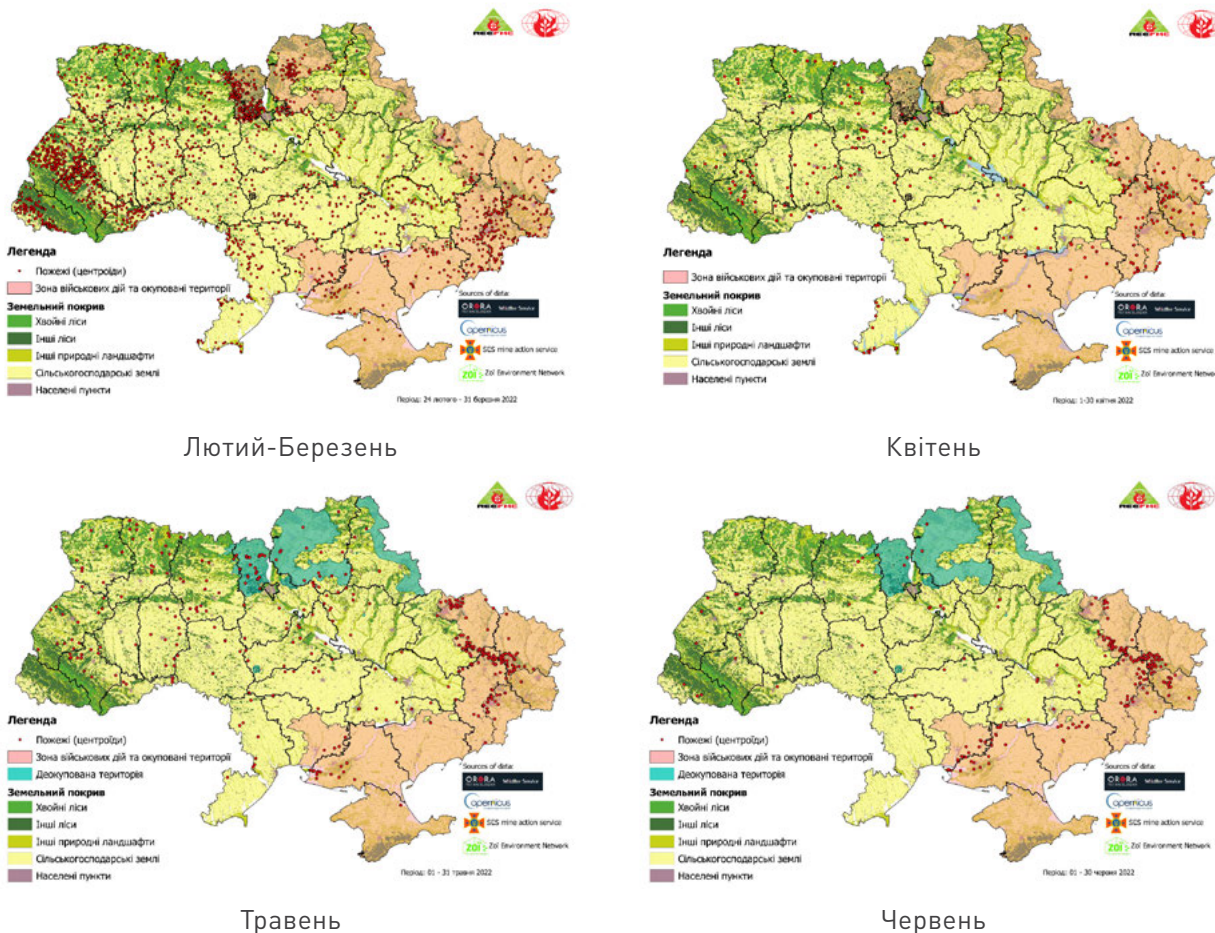
Пожежі були основним джерелом завданої шкоди лісів через війну²⁷⁶. Протягом першої половини 2022 року було зареєстровано кілька інцидентів з пожежами, як показано на Рисунок 34. Для RDNA були вивчені інформаційні бюлетені: пожежі на території України з 1 до 14, що охоплюють період з 24 лютого 2022 року до 2 червня 2022 року. Ці опубліковані урядом бюлетені підкріплюються даними екологічної мережі ZOІ²⁷⁷, що ґрунтується на первинному аналізі, проведеному компанією Ogoratech GmbH з використанням її Служби виявлення та моніторингу лісових пожеж.

²⁷⁵ World Bank, "Ukraine Country Forest Note: Growing Green and Sustainable Opportunities", 2020, [Посилання](#).

²⁷⁶ Після лісозаготівлі в деревині можуть бути виявлені металеві включення через скидання боєприпасів, що призводить до знецінення деревини в районах, які не були пошкоджені вогнем; це джерело додаткових пошкоджень тут не аналізується.

²⁷⁷ ZOI Environmental Network, "War on Ukraine", [Посилання](#).

Рисунок 34. Облік завданої шкоди від пожеж за місяцями протягом 2022 року

Джерело: Регіональний Східноєвропейський Центр моніторингу пожеж (REEFMC), інформаційні бюлетені: пожежі на території України, [Посилання](#).

Таблиця 74. Завдана шкода за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Клас активів	Значення	млн дол. США
Спалена ділянка всередині зони бойових дій	249,237 ha	-
Пошкодження лісових насаджень	58,643,000 m3	2,416
Дороги, що потребують ремонту	374 km	7
Пошкодження допоміжних активів	Various (see Table 75)	73
Всього		2,496

Джерело: команда з проведення оцінювання.

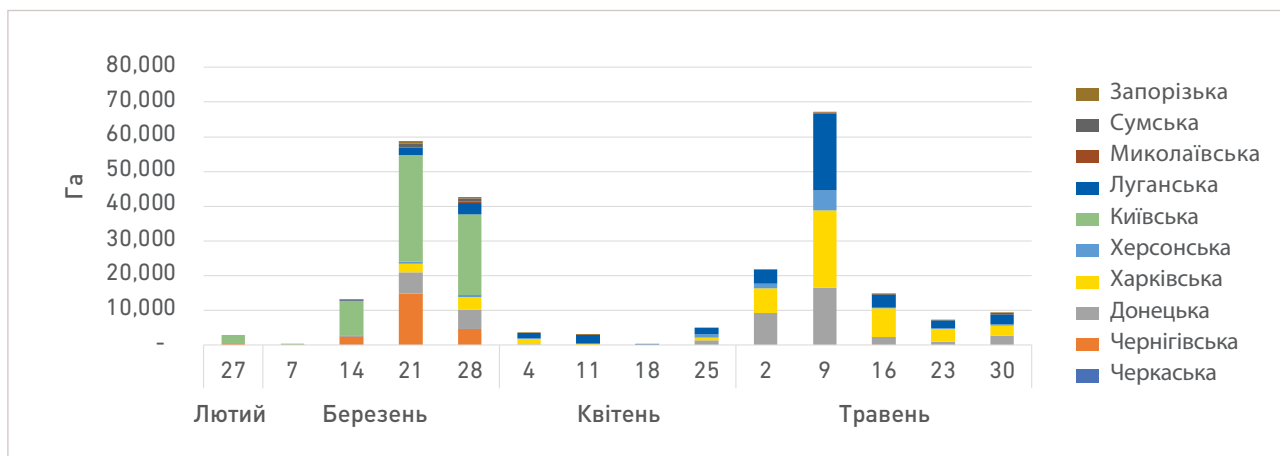
Примітки: - = інформація недоступна.

Таблиця 75. Завдана шкода за видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип активу	Зруйновані	Пошкоджені	Всього
Будівлі	29.97	21.10	51.07
Обладнання	10.34	3.45	13.79
Офісне обладнання	3.45	4.49	7.94
Всього	43.76	29.03	72.79

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Рисунок 35. Щотижневі звіти про лісові пожежі в зонах бойових дій (до середини звітного періоду), що показують переміщення конфлікту в різні області за цей період

Джерело: Розрахунки команди з оцінки засновані на даних Регіонального Східноєвропейського Центру моніторингу пожеж (REEFMC), інформаційні бюлетені: пожежі на території України, [Посилання](#).

Картографічна система об'єднує мультиспектральні, допоміжні дані й дані про зони біорізноманіття майже в реальному часі з 20 різних геостаціонарних і низькоорбітальних супутникових джерел даних для виявлення областей з високим рівнем інфрачервоного випромінювання для визначення потенційних осередків загоряння²⁷⁸. Поширення завданої шкоди внаслідок розгортання війни можна побачити на Рисунок 34. Джерелом, використаним для визначення довоєнного рослинного покриву, була карта «Рослинність і енергія», складена компанією Copernicus Global Land Operations, яка містить докладний опис з масштабом 100 м станом на 2019 рік²⁷⁹.

Завдана шкода в лісовому секторі була підрахована для лісових насаджень, активів, пов'язаних з лісокористуванням (будівель, обладнання) і лісових доріг (див. Таблиця 74).

Завдана шкода лісовим насадженням: вартість знищеної деревини оцінюється в 2,4 мільярда доларів США, з огляду на площу пошкоджень в зонах конфлікту, що становить 249 237 га, середньої вартості продажу деревини (скоригованої на ціну 2022 року) в 936 гривень за м³²⁸⁰ і щільності лісових насаджень 235,29 м³ на гектар. Використана

ціна за одиницю відображає середню виручку від продажів, яку Держлісагентство отримувало в 2018 році, скориговану на 2022 рік.

Завдана шкода допоміжним лісовим активам: були також пошкоджені інші активи й обладнання, які використовувалися в лісовому господарстві, щодо яких була в наявності національна оцінка (див. Таблиця 75).²⁸¹ Ця завдана шкода була розподілена по областях відповідно до пошкоджень від пожеж, яких зазнала кожна область, у відсотках від загального обсягу (див. Таблиця 76).

Збитки були розраховані відповідно до (i) екосистемних послуг, які більше не отримуються від спалених лісів, та (ii) економічних наслідків обмеженого доступу до лісів через мінування.

Збитки від втрати екосистемних послуг: сукупна економічна вартість п'яти екосистемних послуг (рекреаційні, гідрологічні, захист середовища проживання для збереження біорізноманіття, недеревні продукти лісу (НДПЛ) і поглинання парникових газів) оцінюється в 431 долар США на гектар на рік (у доларах США в базовому періоді в 2022 році)²⁸². Ця формула була застосована тільки до пошкодженої вогнем території.

²⁷⁸ OroraTech GmbH, "Service Description for the Wildfire Detection and Monitoring Service Version 1.15.0", 14 квітня, 2022 р., [Посилання](#).

²⁷⁹ "Copernicus Global Land Operations: 'Vegetation and Energy' 'CGLOPS-1'—Algorithm Theoretical Basis Document Moderate Dynamic Land Cover Collection 100 M Version 2 Issue I2.00", 26 серпня, 2019 р., [Посилання](#).

²⁸⁰ Громадська спілка «Біоенергетична асоціація України», «Лісогосподарська діяльність в Україні 2019» [українською мовою], [Посилання](#).

²⁸¹ На основі проекту аналізу, проведеного національними консультантами з лісового господарства.

²⁸² J. Siikamäki, F. J. Santiago-Ávila, and P. Vail, "Global Assessment of Nonwood Forest Ecosystem Services," PROFOR Робочий документ, 17 грудня, 2015 р., [Посилання](#).

Таблиця 76. Завдана шкода та збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Загальні пошкодження лісів	Загальні збитки для лісів, річний еквівалент	Збитки сектору за 21 місяць
Черкаська	0.74	0.03	0.06
Чернігівська	222.05	16.99	29.74
Чернівецька	-	21.06	36.86
Дніпропетровська	-	-	-
Донецька	452.88	21.96	38.43
Івано-Франківська	-	50.81	88.92
Харківська	526.10	22.64	39.62
Херсонська	102.56	4.41	7.72
Хмельницька	-	-	-
Кіровоградська	-	6.25	10.93
Київська	668.06	28.75	50.31
Луганська	474.53	20.42	35.74
Львівська	-	55.28	96.74
Миколаївська	11.99	0.52	0.90
Одеська	-	2.18	3.81
Полтавська	-	3.06	5.36
Рівненська	\$	-	-
Сумська	18.37	0.79	1.38
Тернопільська	-	16.30	28.53
Вінницька	-	-	-
Волинська	-	55.58	97.27
Закарпатська	-	-	-
Запорізька	18.97	6.11	10.69
Житомирська	-	89.13	155.98
Всього	2,496.26	422.29	739.01

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Збитки, пов'язані з недоступністю лісів через мінування. У лісах, які не пошкоджені пожежами, але стали недоступними для лісозаготівельної техніки та транспортних засобів через мінування, буде порушений звичайний виробничий цикл. Площа таких недоступних лісів в кожній області розраховувалася як добуток загальної площі лісів в області і частки області, що потребує нетехнічного обстеження. У разі, якщо площа нетехнічного обстеження перевищувала цю площу в певній області, площі зменшувалися, щоб дорівнювати площам в області. Для оцінки валового приросту цих земель застосовується щорічний приріст у розмірі 4 м³ на гектар на рік²⁸³. Протягом останніх років, загалом у країні, вирубування лісу стано-

вило 54 відсотки від річного дозволеного обсягу вирубування²⁸⁴, і ці дані також використовувалися у розрахунках; наостанок, економічні втрати розраховувалися з використанням того самого показника середньої ринкової ціни, що і для оцінки пошкоджень. Подальший вплив на доходність лісів не очікується, тобто очікується збільшення обсягу виробництва у непошкоджених і доступних лісах для компенсації втрати прибутку у вигорілих і недоступних лісах. Порівняно низький відсоток щорічного вирубування в межах річного дозволеного обсягу вирубування (50-60 відсотків) вказує на наявність прихованого потенціалу в доступних лісах.

²⁸³ FAO, "Global Forest Resources Assessment 2015: Report—Ukraine», [Посилання](#).

²⁸⁴ World Bank, "Ukraine Country Forest Note: Growing Green and Sustainable Opportunities," 2020, [Посилання](#).

Таблиця 77. Збитки по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Частка області, покрита лісом (%)	Площа для нетехнічного обстеження для виявлення мін [км ²] ^а	Площа лісу, недоступна через мінування (га)	Загальні збитки щодо лісів, річний еквівалент (млн дол. США)
	А	В	А x В x 1,000	
Черкаська	15	-	-	0
Чернігівська	21	4,000	83,601	17
Чернівецька	29	8,094	236,700	21
Дніпропетровська	6	-	-	-
Донецька	7	4,000	27,783	22
Івано-Франківська	41	13,894	571,000	51
Харківська	12	-	-	23
Херсонська	4	-	-	\$4
Хмельницька	13	-	-	-
Кіровоградська	6	12,000	70,202	\$6
Київська	27	-	-	29
Луганська	11	-	-	20
Львівська	28	21,824	621,200	55
Миколаївська	4	-	-	1
Одеська	6	4,000	24,496	2
Полтавська	9	4,000	34,438	3
Рівненська	36	-	-	\$-
Сумська	18	-	-	\$1
Тернопільська	13	13,817	183,200	16
Вінницька	13	-	-	-
Волинська	31	20,135	624,600	56
Закарпатська	51	-	-	\$-
Запорізька	4	16,000	59,481	\$6
Житомирська	34	29,819	1,001,600	89
Всього		151,583	3,538,300	422

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: а. Площа нетехнічного обстеження коригується, як зазначено в пункті, що передує таблиці.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Потреби на відбудову визначені як лісовідновлення, відновлення допоміжних активів і лісових доріг, збільшення продуктивності розсадників і реорганізація виробництва деревини за допомогою планової механізації (див. Таблиця 78).

Потреби на лісовідновлення: передбачається, що території, які зазнали шкоди від пожеж, потре-

буватимуть лісовідновлення. Запропонована собівартість одиниці у розмірі 2 894 доларів США розраховувалася на основі недавнього аналізу, проведеного для проекту Світового банку в Боснії і Герцеговині (прямі витрати на залучення лісогосподарського підприємства і сезонного персоналу). Еталонні ділянки потребують видалення чагарникової рослинності, що мало чим відрізняється від ділянок, які, ймовірно, будуть траплятися під час відновлення вигорілих лісів в Україні, на яких будуть колоди і наполовину вигорілі ділянки, що потребують розчищення²⁸⁵.

Відновлення допоміжних активів: потреби на відновлення цих активів ґрунтуються на оцін-

²⁸⁵ World Bank, Bosnia and Herzegovina–Forest Economy Development Project, внутрішній документ, 2022.

Таблиця 78. Відновлення та відбудова у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Лісовідновлення	Дороги	Допоміжні активи	Заготівельна техніка	Розсадники	Накладні витрати	Всього
Черкаська	0	0	0	5	0	1	6
Чернігівська	64	1	8	10	4	18	106
Чернівецька	-	-	-	4	-	1	4
Дніпропетровська	-	-	-	3	-	1	3
Донецька	131	2	17	3	9	32	194
Івано-Франківська	-	-	-	9	-	2	11
Харківська	152	2	20	6	11	38	229
Херсонська	30	0	4	2	2	8	45
Хмельницька	-	-	-	4	-	1	5
Кіровоградська	-	-	-	3	-	1	3
Київська	193	3	25	10	13	49	293
Луганська	137	2	18	5	10	34	205
Львівська	-	-	-	10	-	2	12
Миколаївська	3	0	0	2	0	1	7
Одеська	-	-	-	3	-	1	4
Полтавська	-	-	-	4	-	1	5
Рівненська	-	-	-	11	-	2	14
Сумська	5	0	1	7	0	3	16
Тернопільська	-	-	-	3	-	1	3
Вінницька	-	-	-	5	-	1	6
Волинська	-	-	-	10	-	2	12
Закарпатська	-	-	-	10	-	2	12
Запорізька	5	0	1	2	0	2	10
Житомирська	-	-	-	16	-	3	19
Всього	721	10	95	144	50	204	1,229

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 79. Потреби на відновлення та відбудову допоміжних активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип активу	Зруйнований	Пошкоджений	Всі
Будівлі	38.97	27.43	66.39
Обладнання	13.44	4.48	17.92
Офісне обладнання	4.48	5.84	10.32
Всього	56.89	37.74	94.63

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ці пошкодження, наведені вище, з додаванням надбавки в розмірі 30 відсотків на відбудову з урахуванням принципу «краще, ніж було» (build back better) та для відображення ймовірного збільшення вартості матеріалів, робочої сили тощо (Таблиця 79).

Переорієнтація лісозаготівельних робіт: застосування принципу «краще, ніж було» (build back better) і прагнення досягти довоєнного рівня виробництва в короткі терміни потребуватимуть значних інвестицій в лісозаготівельну техніку. Інвестиції в техніку для заготівлі деревини за

межами районів, що зазнали шкоди, виправдані. Без таких інвестицій завдана конфліктом шкода і наслідки мінування можуть мати серйозний системний вплив на сектор. Більше третини лісів зазнали шкоди або стали недоступними, і, отже, 200 000 робочих місць можуть опинитися під загрозою. Незважаючи на те, що на пошкоджених або замінованих територіях залишається придатна до використання техніка, немає можливості перевезти її на небезпечні території. Щоб підтримувати рівень виробництва, до того часу, поки не будуть розміновані вцілілі від пожеж ліси, необхідно активізувати виробництво на територіях, які залишаються доступними. Отже, сучасна лісозаготівельна техніка необхідна у всій країні для проведення рубок на великих площах з меншим впливом на довкілля.

З погляду принципу «краще, ніж було» (build back better) така техніка буде споживати менше палива і мати більш низькі викиди. Невеликі маневрені моделі будуть здатні заготовляти ліс екологічно безпечним способом в умовах лісового господарства «суцільного покриву», якому надають перевагу в Україні. Додатковою перевагою цього обладнання є можливість застосування телеметрії для віддаленого контролю обсягу вирубування і розроблюваних ділянок. Це дасть змогу підвищити рівень безпеки і зменшити ризики втрати деревини і доходів, що повністю відповідає перевагам, очікуваним від покращення виробничих процесів згідно з принципом «краще, ніж було» (build back better). Щоб 20 відсотків заготівлі деревини здійснювалися за допомогою такої техніки, потрібні інвестиції в розмірі приблизно 144 мільйонів доларів США для 180 бригад, які складаються з одного лісозаготівельного комбайна і одного форвардера.

Збільшення продуктивності розсадників: поточні темпи залісення низькі (близько 5 000 га на рік). В сучасних розсадниках з високоточними технологіями з високоефективним використанням води і мінімальними витратами хімічних речовин можна дуже ефективно вирощувати багато мільйонів саджанців. Контроль якості і доставка саджанців в контейнерах по холодильному ланцюгу, а не з голим корінням, можуть подовжити сезон посадки і сприяти поліпшенню результатів приживлюваності. Для відновлення лісів на території, яка пошкоджена пожежами, буде потрібна велика кількість різних видів рослин. Існуючих потужностей недостатньо для задоволення потреб такої великої площі. За оцінками, для відновлення лісів обсягом 20 000 га на рік буде потрібно 12 років і нові розсадники з річною продуктивністю 50

мільйонів саджанців. Кожен з нових розсадників з річною продуктивністю 12,5 мільйона саджанців можна було б стратегічно розмістити в Київській, Харківській, Донецькій і Луганській областях.

Витрати на технічне обслуговування та накладні витрати перехідного періоду: ці витрати пов'язані з управлінням етапом відбудови та підтримкою персоналу протягом цього часу. Вони обчислюються як 20 відсотків від загального обсягу потреб на відбудову.

Нарощування потенціалу: нарощування потенціалу має бути зосереджено на такому:

- **Дослідження в галузі лісовідновлення та залісення.** Втрати лісових екосистем, особливо природних і напівприродних лісів, дедалі важче, якщо не неможливо, відновити в умовах зміни клімату, коли умови зростання стають більш суворими, а відновлення деревного покриву - більш складним. Цілісний підхід, що включає залісення (засадження земель, на яких раніше ніколи не було лісів) і відновлення середовища проживання, повторне зволоження торфовищ тощо, буде більш стійким поєднанням заходів, що застосовуються на ландшафтному рівні. Також може існувати потужний ринок для залісення, наприклад, покинутих сільськогосподарських земель, на підтримку вуглецевих кредитів в межах добровільних схем торгівлі квотами на викиди CO₂. Потрібно провести дослідження для обґрунтування стратегій лісовідновлення та залісення з урахуванням зміни клімату на ландшафтному рівні, включно з підтвердженням концепції проєктів лісового господарства з вуглецевим кредитуванням.
- **Функціональний огляд і Дорожня карта реформ.** До конфлікту Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів вже розпочало впровадження амбітної програми інституційних реформ. Принцип «краще, ніж було» (build back better) повинен включати ретельну перебудову установ лісового господарства відповідно до вимог потенційного вступу до ЄС і Зеленої Угоди ЄС, зокрема боротьбу з незаконним вирубуванням в межах програми «Правозастосування, управління і торгівля в лісовому секторі» (FLEGT) і сприянню сталому лісокористуванню і стійкій фіскальній політиці в управлінні природними ресурсами, як зазначено в рекомендаціях до Довідки Світового банку про стан лісового сектору України²⁸⁶. На цьому етапі необхідні функціональний огляд

²⁸⁶ "World Bank, "Ukraine Country Forest Note: Growing Green and Sustainable Opportunities", 2020, [Посилання](#).

інституцій в лісовому господарстві та їх фінансування, а також Дорожня карта реформи.

- **Удосконалення планування лісокористування.** Використання великих масивів даних, штучного інтелекту та математичної оптимізації недостатньо застосовується в управлінні лісовим господарством в Україні. Стихійні лиха, такі як війни, пожежі або шторми, створюють значне навантаження на установи лісового господарства, яким доводиться переглядати всі плани управління відповідно до нових обмежень. В межах відновлення необхідно значне нарощування потенціалу в області високотехнологічної інвентаризації лісів на рівні деревостою і оптимізації планування лісокористування, щоб забезпечити більш глибокий аналіз сценаріїв «що, якщо» і швидке коригування рішень на рівні деревостою.

Всі заходи повинні бути організовані під керівництвом Міндовкілля.

Обмеження та рекомендації

Є обмежені вихідні дані про лісозаготівельне обладнання до конфлікту. Цілком імовірно, що велика кількість машин і транспортних засобів, включаючи з вантажівками, була реквізована, знищена або пошкоджена під час конфлікту.

Слід зазначити, що період відновлення до досягнення рівня екосистемних послуг у розмірі 431 доларів США за гектар, як раніше, у районах, які зазнали шкоди від пожеж, вимагатиме 10 або більше років. Відновлення лісів на площі 250 000 га також займе набагато більше часу. Наразі показник темпів відновлення становить близько 5 000 га на рік. Навіть якщо б щоріч-

но висаджувалося 20 000 га, для цього все одно знадобилося б більше 12 років. Така мета з відновлення насаджень вимагатиме нових лісових розсадників з річною продуктивністю 50 мільйонів саджанців. Щоб створити такий розплідник і виростити перший життєздатний врожай потрібно буде не менше чотирьох років.

Під час проведення подібних оцінок в майбутньому можна було б обміркувати таке:

- Для збільшення привабливості інвестицій у зелене відновлення України варто розробити стандарти підготовки і впровадження вуглецевих проєктів в межах програм добровільної вуглецевої сертифікації і програм державної служби зайнятості.
- Програму «Зелена заробітна плата» для підвищення рівня зайнятості у великомасштабному залісненні в межах вуглецевих та інших проєктів.
- Поліпшення доступу приватного сектору до фінансування деревообробної промисловості з акцентом на необхідність зосередження уваги на довговічних продуктах з високою доданою вартістю, для яких використовують тверду деревину, де стружка і пелети є побічними продуктами (відповідно до нової стратегії Директиви ЄС про поновлювані джерела енергії і скорочення біомаси цілих дерев).
- Застосування принципу «краще, ніж було» (build back better) завдяки внесенню змін до будівельних стандартів, що дасть змогу використовувати довговічні вироби з деревини в багатоповерхових будівлях та інших конструкціях (мости тощо).

Таблиця 80. Потреби на відновлення та відбудову по категоріях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Значення	Разом (млн доларів США)
Лісовідновлення	721
Дороги	10
Допоміжні активи	95
Збиральна техніка	144
Накладні витрати на відбудову / технічне обслуговування	204
Розсадники	50
Проміжний підсумок за капітальними вкладеннями	
Нарощування потенціалу (загальнодержавний)	5
Всього	1,229

Джерело: команда з проведення оцінювання.

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Огляд

Станом на 1 червня 2022 року війна призвела до загальної завданої шкоди сектору на 0,1 мільярда доларів США, тоді як сукупні збитки становили 0,2 мільярда доларів США. Завдана шкода включає часткове або повне знищення техніки, обладнання і споруд, які використовувалися для забезпечення реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту населення. Збитки також включають збільшення участі пожежно-рятувальних підрозділів у проведенні пошукових та рятувальних робіт пов'язаних із руйнуванням будівель, зокрема з розбору конструкцій, пов'язаних із війною. Загальні потреби на реконструкцію та відновлення сектору оцінюються в 0,7 мільярда доларів США з терміновою потребою в 0,5 мільярда доларів США. Найактуальніші інвестиції включають ремонт, реконструкцію та заміну пошкоджених, знищених і захоплених активів. Також є потреба у підтримці збільшених потреб реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з війною, зокрема готовність до хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних (ХБРЯ) інцидентів; заходів, пов'язаних з управлінням у надзвичайних ситуаціях з метою запобігання, готовності, та реагування на такі події; та відновлення спроможності для ефективної підтримки зусиль з відновлення і відбудови.

Контекст

Війна 2022 року в Україні піддала іспиту спроможність цивільного захисту України, з огляду на те, що Україна вже зазнала впливу різноманітних несприятливих природних явищ, зокрема повеней, посух і лісових пожеж. За даними EM-DAT, з 2012 до 2021 рік в Україні було зареєстровано 749 природних катаклізмів²⁸⁷. У Карпатському регіоні паводки відбуваються переважно вліт-

ку. Частково це спричинене неконтрольованим вирубуванням лісів і збільшенням будівництва у заплавах річок. Нещодавні катастрофічні повені, які сталися у 2008, 2010 та 2020 роках, продемонстрували, що вони можуть мати руйнівні наслідки. Наприклад, повінь 2008 року на річках Сірет і Прут завдала шкоди, яка оцінюється у 675 – 909 мільйонів доларів США (624–840 мільйонів євро). Посухи в Україні призводять до нестачі води, що особливо впливає на сільськогосподарський сектор у південних регіонах. У 2009 році посуха скоротила виробництво пшениці на 30 відсотків, а нещодавно у 2020 році посуха призвела до втрати 234 000 га озимих культур. Загалом існує висока ймовірність часткової або майже повної втрати врожаю зернових кожні 4-5 років і катастрофічних втрат, які призводять до повної втрати врожаю кожні 20-30 років. Великі лісові пожежі стають дедалі частішими і завдають економічних збитків у розмірі 109–291 мільйон доларів США щорічно. Лісові пожежі 2020 року вважаються найбільш катастрофічними в сучасній історії країни. Зміна клімату може ще більше посилити інтенсивність та/або серйозність цих надзвичайних погодних явищ. Південь України також піддається сейсмічному ризику.

Важливим чинником ризику є старіння інфраструктури країни. Якість інфраструктури України погіршується в абсолютному вираженні та у порівнянні з іншими країнами. У 2018 році Україна посіла 66 місце зі 160 країн за індексом ефективності логістики Світового банку²⁸⁸. Зокрема, щодо інфраструктури вона посіла 74 місце у світі в 2009 році та 119 місце в 2018 році²⁸⁹.

Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту (ОРСЦЗ) є централізованою і зосереджена на попередженні та реагуванні на надзвичайні ситуації, а не на проактивному управлінні ризиками. Основним законом, яким керується система,

²⁸⁷ На основі даних EM-DAT за 1900–2019 рр. «Глобальні випадки природних катаклізмів», EM-DAT: База даних про надзвичайні події, Католицький університет Лувена–CRED (EM-DAT, CRED/ UCLouvain), Д. Гуха-Сапір. Брюссель, Бельгія, [Посилання](#).

²⁸⁸ Світовий банк. 2018. LPI – Country Score Card: Ukraine 2018. [Посилання](#).

²⁸⁹ Там само.

Таблиця 81. Огляд регіонального розподілу ресурсів ДСНС (кількість)

Область	Головне управління ДСНС		Підрозділи центрального підпорядкування		Гідрометцентр
	Будівлі	Транспортні засоби	Будівлі	Транспортні засоби	Будівлі
Черкаська	433	305	0	0	0
Чернігівська	353	347	0	66	0
Чернівецька	271	224	0	0	0
Дніпропетровська	905	562	56	148	105
Донецька	290	458	0	0	67
Івано-Франківська	266	292	0	0	0
Харківська	374	621	0	0	108
Херсонська	293	350	0	0	94
Хмельницька	316	329	0	0	0
Кіровоградська	560	292	0	0	0
м. Київ	200	290	0	0	153
Київська	427	574	135	187	0
Луганська	315	384	0	0	60
Львівська	449	447	44	60	0
Миколаївська	453	354	0	0	81
Одеська	496	471	196	106	0
Полтавська	380	450	0	0	0
Рівненська	190	356	0	0	0
Сумська	228	288	129	112	43
Тернопільська	165	248	0	0	0
Вінницька	306	332	0	0	0
Волинська	240	242	0	0	0
Закарпатська	225	280	0	0	0
Запорізька	270	425	0	0	59
Житомирська	305	341	0	0	0
Всього	8,710	9,262	560	679	770

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: з метою уникнення подвійного підрахунку університети, дослідницькі центри та інститути входять до галузі освіти; центр гуманітарного розмінування підпадає під сектор розмінування; а центри медичної реабілітації охоплюються сектором охорони здоров'я.

є Кодекс цивільного захисту України (2013 р.), що визначає ролі та обов'язки учасників системи²⁹⁰. Відповідно до Кодексу цивільного захисту, головною установою, відповідальною за УРСЛ, є Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Створена у 2012 році ДСНС є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. До сфери діяльності ДСНС належать, зокрема, питання цивільного захисту, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, діяльності аварійно-рятувальних служб, гасіння пожеж, а також гідрометеорологічної діяльності. У складі ДСНС є підрозділи цивільного захисту на кожному рівні управління (загальнодержавному, регіональному та місцевому), до якого входять 25 територіальних органів та 13 підрозділів центрального підпорядкування (зокрема, Міжрегіональний центр швидкого реагування та Спеціальний авіаційний загін ОРС ЦЗ ДСНС України), 2 заклади вищої освіти, 2 науково-дослідні установи. Загалом штат ДСНС налічує 59 039 осіб (включно з державними службовцями і працівниками), з яких 12 469 (21 відсоток) жінки та 46 570 (79 відсотків) чоловіки.

До складу 25 територіальних органів входять: загони технічної служби, державні пожежно-рятувальні загони, державні пожежно-рятувальні частини, державні пожежно-рятувальні пости, частини технічної служби, центри забезпечення діяльності, оперативно-координаційні центри, аварійно-рятувальні загони спеціального призначення, тощо. До підрозділів центрального підпорядкування належать, зокрема, Міжрегіональний центр швидкого реагування ДСНС, Мобільний рятувальний центр швидкого реагування ДСНС, Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС, 2 Спеціальні центри швидкого реагування ДСНС та Спеціальний авіаційний загін Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України. Український гідрометеорологічний центр (УкрГМЦ) та підпорядковані йому гідрометеорологічні організації, що входять до сфери управління ДСНС та представлені у всіх регіонах України, виконують функції пов'язані із систематичними спостереженнями за параметрами навколишнього середовища, аналізом та прогнозуванням гідрометеорологічних умов стану погоди, річок, водосховищ і морських акваторій, умов вегетації сільськогосподарських культур та врожаїв,

моніторингу стану атмосфери, забруднення до-вкілля, моделювання та прогнозування переносу забруднюючих речовин при ядерних та екологічних аваріях, прогнозами та попередженнями про небезпечні і стихійні гідрометеорологічні явища. Здійснюється забезпечення зазначеними даними Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, РНБО України, Збройних Сил України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій всіх форм власності, а також населення.

На регіональному та місцевому рівнях регіональні управління ДСНС співпрацюють з органами місцевого самоврядування щодо оцінки ризиків та реагування на надзвичайні ситуації. У разі виникнення надзвичайної ситуації зусилля ДСНС доповнюються іншими відомствами МВС, такими як Національна поліція. ДСНС також співпрацює з навчальними закладами, зокрема Національним університетом цивільного захисту України; Черкаським інститутом пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України; Львівським державним університетом безпеки життєдіяльності; Вищим професійним училищем Львівського державного університету безпеки життєдіяльності; Лицеєм цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності; та Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту.

На швидкість та ефективність заходів з реагування на надзвичайні ситуації в Україні негативно вплинула безліч чинників, зокрема застаріле обладнання. Відсутність фінансування призвела до старіння та неналежного обслуговування об'єктів і використання застарілого технічного обладнання для реагування на надзвичайні ситуації. Неналежні засоби реагування на надзвичайні ситуації, склади та складські будівлі створюють проблеми, пов'язані зі зберіганням обладнання та запасів, що так само ставить під загрозу ефективний розподіл допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій. У той час як уряд докладає зусиль у межах процесу децентралізації країни для створення місцевих підрозділів реагування на надзвичайні ситуації (наприклад, професійних пожежних частин, добровільних пожежних команд і центрів безпеки, обладнаних для надання екстреної медичної допомоги), будівлі, побудовані в останні роки, є дуже енергонеефек-

²⁹⁰ Інші важливі законодавчі та нормативні акти включають також Закон «Про правовий режим надзвичайного стану», Закон «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (2001 р.), Закон «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.), Лісовий кодекс (1994 р.), Правила пожежної безпеки в лісах (2004 р.), Правила пожежної безпеки в агропромисловому комплексі (2006 р.), Положення про державну лісову охорону (2009 р.), Класифікація надзвичайних ситуацій (2018 р.), Закон «Про гідрометеорологічну діяльність» (1999 р.).

тивними. Це призводить до великих витрат для місцевих органів влади, що ще сильніше зменшує доступні ресурси для підтримки у разі надзвичайних ситуацій.

Українські служби екстреної допомоги перевантажені та оснащені неналежним обладнанням і технологіями. В Україні налічується близько 36 000 працівників оперативно-рятувальної служби, які надають екстрені послуги 42-мільйонному населенню. Ці рятувальники часто наражаються на високий ризик під час гасіння пожеж та проведення аварійно-рятувальних робіт, оскільки їм не вистачає сучасних засобів захисту, таких як шоломи, захисне взуття та засоби захисту органів дихання. З погляду комунікаційних технологій, сумісність радіозв'язку створює ще одну проблему під час реагування на надзвичайні ситуації. Радіозв'язок між пошуково-рятувальними літаками і наземними пошуково-рятувальними силами не завжди можливий, що наражає на небезпеку працівників рятувальних служб і призводить до зниження ефективності реагування.

Участь ДСНС у рятувальних операціях за час ведення бойових дій на території України є значною. Наприклад, силами ДСНС ліквідовано 9 721 пожеж, спричинених обстрілами, і проведено 36 092 рятувальних операцій, пов'язаних із наслідками обстрілів. Рятувальною службою також було надано негайну допомогу вразливим верствам населення, зокрема доставлено 11 870 тонн питної води та 2 427 тонн продуктів харчування. Найважливішим є те, що ДСНС взято участь у проведенні евакуації населення загальною кількістю 1 878 000 осіб і надала психологічну підтримку 137 368 особам. Загалом, з початку війни кількість звернень по екстрену допомогу до українських рятувальників стрімко зростає. На жаль, під час участі в рятувальних операціях 37 службовців ДСНС загинули, 112 отримали поранення, 8 взяті в полон.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Станом на 1 червня 2022 року загальна завдана шкода інфраструктурі цивільного захисту та фізичним активам у кількісному і якісному виразі становить 98 мільйонів доларів США. Завдана шкода включає головні управління ДСНС і центри порятунку / реагування на надзвичайні ситуації; частково та/або повністю зруйновану інфраструктуру гідрометеорологічної служби, пошкодження, знищення та захоплення транспортних засобів. Загалом у сфері ліквідації наслідків надзвичайних

ситуацій та цивільного захисту повністю зруйновано 49 та частково пошкоджено 147 будівель. Сектор реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту також втратив контроль над ще 453 будівлями на тимчасово непідконтрольних уряду територіях²⁹¹. Загалом було пошкоджено, зруйновано або захоплено 6 відсотків будівель, які належать Державній службі з надзвичайних ситуацій. Іншим великим активом, який було знищено або захоплено, стали спеціалізовані засоби цивільного захисту / пожежні машини; внаслідок цього 669 з 9941 автомобіля зараз не експлуатуються. Частина гідрометеорологічних приладів і обладнання були пошкоджені або знищені, а частина, разом з пунктами гідрометеорологічних спостережень, залишились на тимчасово непідконтрольних Україні територіях.

Основні збитки, понесені сектором реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту, пов'язані з додатковим часом, необхідним співробітникам служб порятунку / реагування через збільшення кількості викликів. Як наслідок, додаткові витрати на суму 241 мільйон доларів США були зафіксовані у якості збитку. Завдана шкода та збитки були розраховані з урахуванням пошкодження та знищення матеріальних активів (будівель, обладнання і транспортних засобів), а також збитків через зміни у фінансових потоках, пов'язаних з доступом до товарів і послуг (а саме - збільшення операційної діяльності); вони поділяються відповідно до рівня пошкодження / знищення (усі активи є державною власністю). Цей підхід охоплює економічну вартість повного / часткового знищення інфраструктури та активів. У зв'язку з цим були зібрані дані про розміри частково пошкоджених і повністю зруйнованих будівель у секторі реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту, а також застосовані одинарні розцінки (дол. США/м²) для оцінки збитку, який було розподілено відповідно до належності (тобто між головними управліннями ДСНС, центрами порятунку / реагування та об'єктами гідрометцентру), а потім по областях. Що стосується пожежних / рятувальних машин, було застосовано балансову вартість всіх 669 знищених або захоплених транспортних засобів, що призвело до збитків на суму 9 мільйонів доларів США. Така низька оцінка пояснюється зносом і старістю транспортних засобів, оскільки більшість із них були вироблені ще в радянські часи (1950-1990-ті роки).

Майже 99 відсотків пошкоджених / зруйнованих будівель зафіксовано головними управліннями ДСНС на обласному рівні (Таблиця 82). Серед ура-

²⁹¹ Збитки від захоплення будівель не підраховані.

Таблиця 82. Перелік завданої шкоди за видами активів станом на 1 червня 2022 року (кількість)

Об'єкт	Базовий рівень	Частково пошкоджено	Повністю зруйновано	Захоплено	Загальна завдана шкода
Головні управління ДСНС по областях (будівлі)	8,710	117	48	453	618
Служба порятунку / центри реагування (будівлі)	856	0	1	0	1
Об'єкти гідрометеоцентру України	770	30	0	0	30
Всього будівель	9,336	147	49	453	649
Транспортні засоби (пожежні / рятувальні машини)	9,941	0	80	589	669

Джерело: звіти ДСНС.

Примітка: всі згадані активи є державними.

Таблиця 83. Завдана шкода і збитки у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Шкода	Збитки	Загальні втрати	Частка від загалу (%)
Черкаська	-	6.7	6.7	1.98
Чернігівська	9.8	0.2	10.0	2.95
Чернівецька	-	5.1	5.1	1.51
Дніпропетровська	3.4	17.1	20.5	6.05
Донецька	21.8	23.6	45.4	13.40
Івано-Франківська	-	7.8	7.8	2.30
Харківська	11.1	15.3	26.4	7.79
Херсонська	0.2	5.8	6.0	1.77
Хмельницька	-	7.1	7.1	2.10
Кіровоградська	-	5.2	5.2	1.53
м. Київ	1.5	17.0	18.5	5.46
Київська	14.0	10.5	24.5	7.23
Луганська	6.4	13.1	19.5	5.76
Львівська	-	14.3	14.3	4.22
Миколаївська	5.5	6.4	11.9	3.51
Одеська	0.0	13.6	13.6	4.01
Полтавська	0.8	7.8	8.6	2.54
Рівненська	-	6.6	6.6	1.95
Сумська	5.2	6.0	11.2	3.31
Тернопільська	-	5.9	5.9	1.74
Вінницька	-	8.7	8.7	2.57
Волинська	-	5.9	5.9	1.74
Закарпатська	0.0	7.2	7.2	2.13
Запорізька	17.5	11.3	28.8	8.50
Житомирська	1.1	6.8	7.9	2.33
По всій країні (без конкретного регіону)	-	-	-	-
Загальні втрати	98.3	240.5	338.8	100.0

Примітка: у регіонах з невеликою військовою активністю та без попередньої окупації збитки вважалися нульовими.

Таблиця 84. Збитки за категоріями станом на 1 червня 2022 року

Категорія	Загальна вартість (млн дол. США)	Частка (%)
Розбір завалів	3.88	1.6
Збільшення операційних витрат	236.66	98.4
Загальні втрати	240.54	100.0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

жених будівель 80 відсотків зазнали пошкоджень і 20 відсотків були зруйновані (70,1 мільйона доларів США - оцінка пошкоджених будівель, 18,2 мільйонів доларів США - зруйнованих). Найбільше пошкоджених будівель зафіксовано в Харківській області (32), за нею йдуть Київська (15), Донецька та Чернігівська (по 12). Найбільше зруйнованих будівель зафіксовано в Запорізькій області (35), за нею слідує Луганська (9) і Харківська (3). Щодо захоплених будівель ДСНС на тимчасово непідконтрольних уряду територіях, то їх найбільшу кількість зафіксовано в Луганській області (захоплено всі 315 будівель) і Донецькій області (захоплено 101 з 290 будівель). Щодо будівель служби гідрометеорології / сейсмології, то 13 пошкоджено у Донецькій області та 10 у Запорізькій. Що стосується транспортних засобів, безумовно, найбільша кількість знищених автомобілів зафіксована в Одеській області (67 із 79 знищених у країні). Найбільше транспортних засобів захоплено в Запорізькій області (303 з 384), на другому місці - Донецька область (169 з 458).

Загальні втрати від війни станом на 1 червня 2022 року оцінюються в 338,81 мільйона доларів США, водночас завдана шкода сягає 98,26 мільйона доларів США (29 відсотків), а збитки - 240,54 мільйона доларів США (71 відсоток) від загальної суми (Таблиця 83). Найбільших витрат зазнала Донецька область (45,38 мільйонів доларів США, або 13,4 відсотка), далі йдуть Запорізька (8,5 відсотка), Харківська (7,8 відсотка), та Київська (7,2 відсотка).

Загальні кількісні та якісні збитки, що були завдані Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту становлять 241 мільйон доларів США (Таблиця 84). Збитки включають збільшення операційних витрат ДСНС на 237 мільйонів доларів США і витрати на проведення пошуково-рятувальних робіт та розбір завалів на 4 мільйони доларів США. Збитки були оцінені з урахуванням посилення оперативної діяльності та підвищення зарплати на 30 000 грн для всього персоналу ДСНС відповідно до вимог воєнного стану (зага-

лом шість місяців з початку війни), а також витрат на вивезення уламків, які застосовуються на площі (м²) частково пошкоджених або повністю зруйнованих будівель.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Є два основні міркування, пов'язані зі стратегією реконструкції та відновлення в цьому секторі. По-перше, оскільки війна все ще триває, громадяни досі потребують негайної підтримки, яку надають служби екстреного реагування. Це означає, що першочергові короткострокові заходи мають бути узгоджені з цими потребами. По-друге, існує суттєва потреба у вирішенні проблеми неналежного і застарілого обладнання, зношеного технічного знаряддя і забезпечення навчання. У цьому контексті пріоритет має бути на наданні швидких рішень, які забезпечать безпечний та адекватний захист громадян під час проведення рятувальних операцій. Нагальні/короткострокові заходи повинні включати таке:

- закупівля 669 сучасних і повністю обладнаних пожежно-рятувальних машин вартістю 395,96 мільйона доларів США, які необхідні для заміни знищених або захоплених;
- закупівля мобільних станцій спеціального та санітарного оброблення (систем і транспортних засобів), важких РХБ автомобілів (для роботи в умовах забруднення хімічними, біологічними, радіоактивними речовинами чи ядерними матеріалами) та мобільних РХБ лабораторій вартістю 65,76 мільйона доларів США; з огляду на характер війни та неготовність країни до РХБ загроз;
- створення та організація мобільних оперативно-командних пунктів обласного

Таблиця 85. Потреба на відновлення та реконструкцію в системах раннього попередження станом на 1 червня 2022 року (кількість)

Елемент	Кількість (шт.)
Автоматизована метеостанція	28
Автоматизована гідрологічна станція / пост	20
Аерологічна станція зондування атмосфери	2
Автоматизований метеорологічний авіаційний комплекс	10
Морський автоматизований пост	10
Автоматизована радіолокаційна система	2
Сервери з блоком живлення	20
Персональні комп'ютери з монітором і блоком живлення	40

Джерело: команда з проведення оцінювання.

рівня та чотирьох основних матеріально-технічних центрів вартістю 24,65 мільйона доларів США; вони необхідні для підтримки громадян, які потребують порятунку;

- будівництво майданчиків та ангарів для вертольотів на обласному рівні вартістю 45,82 мільйона доларів США; це необхідно, щоб дати змогу ДСНС реагувати на підвищені потреби, з огляду на велику територію, яку потрібно охоплювати операціями з порятунку та екстреного реагування;
- заснування морських та річкових рятувальних підрозділів вартістю 39,32 мільйона доларів США; необхідні для вирішення проблеми замінованих територій у водах і загальної відсутності відповідної готовності;
- на обласному рівні: будівництво укриттів у складі місцевих пожежно-рятувальних частин - 5,57 мільйона доларів США; необхідні для створення безпечних умов для громадян і співробітників ДСНС у разі обстрілу;
- розбудова трьох загальнодержавних навчальних закладів вартістю 12,09 мільйона доларів США; необхідні для навчання додаткового персоналу ДСНС і забезпечення спеціалізованої освіти для персоналу, який вже працює.

Специфічні потреби української системи раннього попередження стосуються номенклатури і кількості, зазначених у Таблиця 85.

У середньо- та довгостроковій перспективі будівлі ДСНС, зокрема головні управління на обласному рівні, центри порятунку / реагування та будівлі гідрометеорологічних організацій, мають

бути реконструйовані; необхідна сума оцінюється в 178,68 мільйонів доларів США (Таблиця 86).

Вторгнення загостило проблеми в секторі, які вже були. Повідомлялося, що техніка і транспортні засоби до лютого 2022 року були застарілими; це обладнання було доведено до межі його можливостей, а також зазнало наслідків війни. Необхідно постійно докладати зусиль з метою зміцнення служби цивільного захисту України. Наприклад, заявка України на участь у Механізмі цивільного захисту Євросоюзу є позитивним прогнозом, зокрема для обміну досвідом і міжнародної співпраці. Якщо не буде вжито заходів щодо зміцнення спроможності цивільного захисту в короткостроковій і довгостроковій перспективі, Україна стикнеться з ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру, настання природних катаклізмів, таких як повені, пожежі, тощо.

Обмеження та рекомендації

Дана оцінка визнає той факт, що вторгнення триває, й атаки на критичну інфраструктуру продовжуються, зокрема на сферу цивільного захисту. Вихідні дані надано ДСНС.

Подальший аналіз мапи ризиків і вразливостей України є обов'язковим для підготовки цільових й ефективних інвестицій на етапі відновлення та реконструкції через призму стійкого відновлення. Рекомендується провести оцінку наявного потенціалу цивільного захисту в Україні, зокрема аналіз застарілого потенціалу та інвестицій у поліпшення спроможності. Крім того, можна проаналізувати перепрофілювання переданого обладнання для цивільного захисту.

Таблиця 86. Потреби на відновлення та реконструкцію у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Нагальні / короткострокові потреби	Середньострокові та довгострокові потреби	Загальні потреби
Черкаська	6.6	-	6.6
Чернігівська	6.7	19.7	26.4
Чернівецька	3.0	-	3.0
Дніпропетровська	15.9	6.3	22.1
Донецька	119.6	30.2	149.8
Івано-Франківська	2.7	-	2.7
Харківська	14.6	22.2	36.8
Херсонська	6.7	0.5	7.2
Хмельницька	2.8	-	2.8
Кіровоградська	6.7	-	6.7
м. Київ	8.9	2.9	11.8
Київська	10.1	25.8	35.9
Луганська	202.2	12.8	215.0
Львівська	8.4	-	8.4
Миколаївська	8.4	10.5	18.9
Одеська	9.0	0.0	9.0
Полтавська	6.6	1.5	8.1
Рівненська	4.0	-	4.0
Сумська	5.5	10.3	15.9
Тернопільська	2.7	-	2.7
Вінницька	2.8	-	2.8
Волинська	2.7	-	
Закарпатська	2.9	0.0	2.9
Запорізька	-	33.8	114.6
Житомирська	2.8	2.1	4.9
По всій країні (без конкретного регіону)	-	-	-
Всього	542.9	178.7	721.6

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 87. Потреби на відновлення та реконструкцію за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Нагальні / короткострокові потреби	Середньострокові та довгострокові потреби	Загальні потреби
Потреба в реконструкції	Buildings	-	178.7
	Debris Removal	3.9	-
Потреби у відновленні надання послуг	Vehicles	396.0	-
	Service restoration	143.1	-
Всього	543.0	178.7	721.6

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ЮСТИЦІЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Огляд

Загалом завдана шкода від війни в секторах юстиції та державного управління оцінюється в розмірі 0,1 мільярд доларів США, збитки - в розмірі 0,03 мільярда доларів США, а потреби на відновлення та відбудову - в розмірі 0,2 мільярда доларів США. Для юстиції завдана шкода оцінюється в розмірі 69,30 мільйона доларів США, в той час як збитки становлять 32,11 мільйона доларів США. Ці цифри включають завдану шкоду в розмірі 61,33 мільйона доларів США, яка завдана судовій системі, і 7,97 мільйона доларів США - правоохоронній системі, включно з частковим або повним руйнуванням будівель, меблів і транспортних засобів, що використовувались для забезпечення діяльності судових або правоохоронних органів. Збитки судовій системі становлять 9,09 мільйона доларів США, правоохоронній системі - 0,4 мільйона доларів США. Збитки включають такі компоненти як знесення та розчистка завалів, а також втрачені державні послуги / збори. Потреби сектору юстиції на відбудову та відновлення оцінюються в розмірі 152,89 мільйона доларів США. До найбільш нагальних потреб належать: відновлення надання послуг в сфері юстиції, зокрема, через забезпечення штату співробітників правоохоронних, антикорупційних органів, приватних адвокатів і суддів та їх навчання, а також за допомогою відбудови судової системи та судової інфраструктури. Що стосується інфраструктури державного управління і державних послуг на центральному рівні (адміністративні будівлі місцевого рівня відносяться до сектору муніципальних послуг), завдана шкода оцінюється в розмірі 0,3 мільярда доларів США відповідно до урядових звітів; збитки, включно з розчисткою завалів, оцінюються в розмірі 3,36 мільйона доларів США, у той час як потреби на відновлення та відбудову оцінюються в розмірі 0,07 мільярда доларів США. Відновлення надання найбільш важливих державних послуг має стати пріоритетом діяльності з відбудови державного управління на центральному рівні.

Контекст

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Юстиція

Сектор юстиції в Україні складається з декількох підсекторів та установ, які залучені до управління системами кримінального та цивільного судочинства, а також до боротьби з корупцією в країні. Провідну роль в цьому секторі відіграють Міністерство юстиції, судова влада та її суди, а також Офіс Генерального прокурора (ОГП). Судова влада складається з судів різних юрисдикцій, Вищої ради правосуддя (ВРП), Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС), Національної школи суддів, Служби судової охорони та Державної судової адміністрації (ДСА). Ключовими інституціями, які беруть участь у запобіганні та боротьбі з корупцією, є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Вищий антикорупційний суд (ВАКС) розглядає справи про корупцію та цивільну конфіскацію, подані САП.

До війни у ОГП було 845 будівель на найнижчому або окружному рівні, зокрема для спеціалізованих прокуратур, таких як квазі-військова прокуратура, і 104 будівлі на обласному рівні, загалом - 949 будівель. ОГП володіє або орендує 10 будівель в Києві, і вони не постраждали від війни. До війни судова система мала в своєму розпорядженні 783 будівлі судів, 32 будівлі територіальних управлінь ДСА, 45 будівель територіальних управлінь Служби судової охорони і дев'ять будівель регіональних відділень Національної школи суддів.

До війни як судовий, так і правоохоронний підсектори функціонували в звичайному режимі, велися кримінальні і корупційні розслідування, кримінальні переслідування і слухання справ в судах України, включно з ВАКС. Українські суди

також функціонували, розглядаючи цивільні, адміністративні, сімейні та інші справи. Хоча кожен з інститутів і виконував свої повноваження, судова система перебувала під прискіпливим громадським контролем і зазнавала значної критики через поширену громадську думку про те, що судовий сектор України страждає від корупції і значного політичного впливу. Крім того, у САП і НАБУ відбувалася зміна керівництва. Інститути, які очолюють судову систему, ВРП і ВККС, або припинили працювати (ВККС), або зіткнулися з суттєвою зміною складу (ВРП) у зв'язку зі здійсненням судових реформ. У випадку з ВРП і ВККС були залучені міжнародні експерти для надання допомоги в перевірці на добропорядність та відборі кандидатів для кожної установи - процеси, які почалися на початку 2022 року.

Навесні 2019 року розпочалася амбітна програма реформ в декількох сферах сектору юстиції в Україні. Деякі з цих реформ не були завершені з різних причин і зайшли в глухий кут задовго до війни. У період з осені 2019 року і до кінця зими 2020 року була зроблена спроба реформування Офісу Генерального прокурора.

Протягом того самого періоду судова система зіткнулася з низкою невдалих спроб уряду запровадити низхідну реформу інститутів управління з метою збільшення рівня незалежності судової системи та викорінення корупції. На ранньому етапі реформа зіткнулася з протидією з боку керівництва судової системи, а також з боку деяких депутатів Верховної Ради (Парламенту). З припиненням діяльності ВККС у листопаді 2019 року судова система зіткнулася з нестачею кадрів у всій Україні. До 2 000 посад суддів залишаються вакантними (майже по три вакансії на суд), що спричинило безпосередній негативний вплив на надання послуг. Регіональне опитування, яке фінансується Європейським союзом (ЄС), проведене Світовим банком у 2020 році, показало, що лише 29 відсотків громадян і 30 відсотків бізнесу вважають суди України ефективними. Однак ці показники зросли до 62 відсотків для громадян і 66 відсотків для бізнесу, коли опитування було зосереджено на тих групах, які нещодавно і безпосередньо стикалися з судами²⁹². Тільки на початку 2022 року були розпочаті широкі судові реформи зі створенням Етичної ради, метою якої є встановлення відповідності діючих членів ВРП і кандидатів на посаду члена ВРП критеріям доброчесності та етики, і Конкурсної комісії, метою якої є добір кандидатів для нової ВККС. Кожен з

цих органів, до складу якого входять міжнародні експерти, почав свої відповідні процедури перевірки та співбесіди в кінці січня і лютому 2022 року. Діяльність обох органів була призупинена з початком війни.

Одним з найбільш проблемних питань у сфері боротьби з корупцією в Україні було навмисне затягування призначення нового глави САП, без якого НАБУ не могло б ефективно працювати. Процес відбору нового глави САП тривав понад рік. 28 липня 2022 року генеральний прокурор призначив нового керівника САП²⁹³. Крім того, незабаром після початку війни директор НАБУ пішов у відставку після закінчення терміну його повноважень. Як наслідок, обидві основні антикорупційні агенції працюють з перехідним або тимчасовим керівництвом. Стартував конкурс на нового директора НАБУ. До відбіркової комісії входять три міжнародні експерти, які відіграють значущу роль у процесі прийняття рішень цього органу.

Після нещодавнього надання Україні статусу країни-кандидата в члени ЄС реформа сектору правосуддя і верховенства права набуває нового значення. Створення незалежної, ефективної та дієвої судової системи є ключовою умовою процесу вступу до ЄС. Україні необхідно буде подвоїти свої зусилля для завершення низхідної реформи ВРП і ВККС, які були розпочаті до війни. Новому незалежному ВККС доведеться швидко перейти до заповнення приблизно 2 000 вакансій суддів, які на сьогодні існують в судовій системі України. Ці виклики існували і до війни та, ймовірно, стануть ще більш важливими, коли Україна почне переговори про вступ до ЄС.

Україні також необхідно буде продовжити свою тривалу боротьбу з корупцією як одну ключових умови вступу до ЄС. Це вимагатиме визначення і призначення, якомога швидше, нового директора НАБУ. Процес відбору повинен бути конкурентним, на підставі професійних досягнень і прозорим, і повинен ґрунтуватися на постійній участі міжнародних експертів у перевірці кандидатів. Для ефективного функціонування антикорупційної архітектури України в обох відомствах має бути сильне і готове до співпраці керівництво. Антикорупційні зусилля також вимагатимуть постійної політичної підтримки діяльності ВАКС і виконання його рішень.

²⁹² World Bank, "Regional Experiences and Perceptions of Justice Survey: Cross-Country Report for Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine", June 2021.

²⁹³ Генеральна прокуратура. 2022. Новини. «Генпрокурор представив нового керівника САП». [Посилання](#).

Таблиця 88. Перелік завданої шкоди за підсекторами станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Підсектор	Частково пошкоджені	Повністю зруйновані	Загальна завдана шкода активам
Судова система	2.83	58.50	61.33
Суди (будівля)	2.49	58.48	60.97
Територіальне управління Державної судової адміністрації	0.15	0.02	0.17
Територіальне управління Служби судової охорони	0.19	0.00	0.19
Правоохоронні органи	6.20	1.77	7.97
Територіальні прокуратури	6.20	1.77	7.97
Проміжний підсумок	9.03	60.27	69.30
Державне управління (будівлі)	19.6	12	31.6
Проміжний підсумок	19.6	12	31.6
Total			100.90

Джерело: команда з проведення оцінювання. Дані про державне управління надходять від Мінрегіону.

Державне управління

Згідно з конституційно-правовою моделлю, в Україні функціонують три рівні виконавчої влади: вищий, центральний і місцевий. Місцеві органи виконавчої влади відповідають за конкретну область, представлену 24 областями, 135 районами і двома містами з особливим статусом. Органи виконавчої влади на вищому і центральному рівні складаються з 20 міністерств з 12 підпорядкованими установами, 24 державних або національних служб, 16 агентств, чотирьох інспекцій, дев'яти центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, трьох колегіальних органів і п'яти інших центральних органів виконавчої влади.

Для цілей RDNA державне управління стосується різних послуг, що надаються на центральному, обласному та місцевому рівнях. Органи державного управління центрального рівня також представлені на місцевому рівні департаментами / службами, які на обласному рівні виконують функції наглядового органу. Зазвичай будівлі державних адміністрацій розташовані в обласних центрах (за винятком регіону Донбасу). До будівель можуть відноситися будівлі обласних рад і національних комісій великих галузевих міністерств (в таких секторах, як освіта, енергетика, зв'язок тощо). В областях різні галузеві відділи або розміщуються в одній будівлі, або кожен з них має окрему будівлю. Також департамент певного галузевого міністерства може бути розташований в приміщенні місцевого органу влади, який надає послуги в тій самій галузі.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Прокуратура: станом на 01 червня війна завдала пошкоджень ОГП переважно у вигляді зруйнованих і пошкоджених будівель на рівні окружних (місцевих) прокуратур. Серед обласних прокуратур постраждала тільки будівля прокуратури Чернігівської області. Загалом 20 будівлям було завдано значної шкоди та 7 будівель прокуратури були зруйновані з початку війни. Загальна завдана шкода ОГП становить 7,97 мільйона доларів США. Вартість завданої шкоди повністю зруйнованих будівель становила близько 1,75 мільйона доларів США (1,77 мільйона доларів США, включно з транспортними засобами та меблями) і близько 6,2 мільйона доларів США для частково пошкоджених будівель (Таблиця 88 та Таблиця 89). Найбільша кількість будівель, що зазнали шкоди, знаходяться в Донецькій, Харківській, Сумській та Київській областях (Таблиця 89). Завдана шкода рухомого майна (товарно-матеріальні цінності / меблі) були зафіксовані в Київській і Сумській областях на загальну суму 8 919 доларів США. Загалом було втрачено п'ять транспортних засобів - три в Запорізькій області (захоплені російськими окупантами) і по одному в Київській і Чернігівській областях (знищені або серйозно пошкоджені). Загальні вартість завданої шкоди цим активам становить 9 890 доларів США. Даним про обсяг завданої шкоди бракує точності через значну кількість активів на тимчасово непідконтрольних уряду територіях; за даними ОГП, статус багатьох активів невідомий. Інфраструктура САП і НАБУ внаслідок війни не постраждала.

Таблиця 89. Перелік пошкоджень у розбивці за підсекторами та видами активів станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Тип активу	Частково пошкоджені	Повністю зруйновані	Загальна завдана шкода активам
Судова система	2.83	58.50	61.33
Будівлі	2.83	56.60	59.43
Транспортні засоби	n.a.	0.00	0.00
Меблі	n.a.	1.90	1.90
Правоохоронні органи	6.20	1.77	7.97
Будівлі	6.20	1.75	7.95
Транспортні засоби	n.a.	0.01	0.01
Меблі	n.a.	0.01	0.01
Проміжний підсумок	9.03	60.27	69.30
Державне управління			
Будівлі	19.6	12	31.6
			100.90

Джерело: команда з проведення оцінювання. Дані щодо сектору державного управління отримані від Мінрегіону.

Примітка: н/д = не було чіткої інформації про завдану шкоду.

Судова влада: зафіксована завдана шкода будівлям суду. 46 будівель суду були частково пошкоджені, а 20 були повністю зруйновані під час війни. Крім того, ще три будівлі ДСА і Служби судової охорони були частково пошкоджені. Найбільша кількість зруйнованих будівель в Донецькій області - 11 будівель судів. У Харківській області найбільша кількість частково пошкоджених будівель судів - 14. Загальна завдана шкода в судовій системі становить 61,33 мільйона доларів США. Це включає пошкодження будівель у розмірі 59,4 мільйона доларів США та пошкодження обладнання, меблів та транспортних засобів у розмірі 1,90 мільйона доларів США. Повністю зруйновані будівлі - 58,5 мільйона доларів США, а частково пошкоджені - 2,83 мільйона доларів США (Таблиця 90). Що стосується судового сектору, то найбільших пошкоджень зазнало обладнання, меблі й транспортні засоби в Донецькій області. Загальна сума такої завданої шкоди була оцінена в 706 000 доларів США.

Державне управління: завдана шкода інфраструктурі державного управління та надання послуг на центральному рівні було оцінено у розмірі 31,6 мільйона доларів США, що є частиною оцінки Мінрегіону всієї завданої шкоди сектору державного управління. Адміністративні будівлі місцевого рівня відносяться до сектору муніципальних послуг. Вартість товарів і обладнання враховується в цій оцінці завданої шкоди.

Загальні збитки в секторі юстиції становлять 32,85 мільйона доларів США. Збитки включають 32,1 мільйона доларів США для судової системи і 0,75 мільйона доларів США для правоохоронних органів. У судовій системі загальні збитки включають 5,9 мільйона доларів США витрат на негайний ремонт майна, пошкодженого під час війни, і 16,4 мільйона доларів США, які відображають втрату судових зборів / зборів за державні послуги в тих регіонах України, де суди припинили функціонувати. Для прокуратури ці збитки включають витрати на знесення і розчистку завалів. Для правоохоронних органів, серед іншого, збитки включають 0,11 мільйона доларів США витрат на негайний ремонт майна, пошкодженого під час війни, 0,01 мільйона доларів США на тимчасову оренду транспортних засобів для заміни пошкоджених транспортних засобів і 0,21 мільйона доларів США на витрати, пов'язані з кадровими змінами.

Збитки, пов'язані з інфраструктурою державного управління на центральному рівні, оцінюються в 3,31 мільйона доларів США, включно з розчисткою завалів і утилізацією сміття.

Попри війну всі органи сектору юстиції доволі швидко відновили свою роботу на території, підконтрольній Україні, майже на довоєнному рівні, з деякими обмеженнями і винятками. Наприклад, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) не проводить перевірки декларацій про майновий стан державних службовців,

Таблиця 90. Завдана шкода та збитки у областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Судова система		Правоохоронні органи		Підсумок	
	Загальна завдана шкода	Загальні збитки	Загальна завдана шкода	Загальні збитки	Загальна завдана шкода	Загальні збитки
Черкаська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Чернігівська	2.93	0.43	0.52	0.01	3.45	0.43
Чернівецька	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Дніпропетровська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Донецька	21.81	3.33	0.59	0.06	22.40	3.39
Івано-Франківська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Харківська	25.68	3.91	5.95	0.26	31.63	4.17
Херсонська	0.40	0.00	0.00	0.00	0.40	0.00
Хмельницька	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Кіровоградська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
м. Київ	0.08	0.00	0.00	0.00	0.08	0.00
Київська	0.92	0.12	0.32	0.02	1.24	0.14
Луганська	2.90	0.32	0.00	0.00	2.90	0.32
Львівська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Миколаївська	3.42	0.53	0.00	0.00	3.42	0.53
Одеська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Полтавська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Рівненська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Сумська	0.15	0.00	0.43	0.04	0.58	0.04
Тернопільська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Вінницька	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Волинська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Закарпатська	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Запорізька	0.24	0.00	0.01	0.00	0.24	0.00
Житомирська	2.79	0.43	0.16	0.00	2.95	0.43
Загалом у країні (Юстиція)						22.60
Загалом у країні (Державне управління)					31.6	3.36
Всього	61.33	32.1	7.97	0.745	100.90	35.45

Джерело: команда з проведення оцінювання.

а Єдиний державний реєстр судових рішень та інші державні бази даних були закриті або не діяли протягом декількох місяців. Проте інші органи сектору юстиції - суди, антикорупційні органи та прокуратура, - змогли продовжити свою діяльність. Наприклад, хоча деякі судді ВАКС приєдналися на початку війни до лав територіальної оборони на місцях, але всі вони повернулися до ВАКС станом на 01 червня 2022 року. Незважаючи на те, що на початку війни судові засідання відклалися, на сьогодні ВАКС функціонує на довоєнному рівні. Однак число судових засідань ВАКС наразі зменшилося через зменшення числа справ, які передаються до суду САП і НАБУ.

З огляду на характер шкоди, завданої інфраструктурі ОГП, і незважаючи на втрати особового складу САП, система ОГП змогла продовжити свою повсякденну роботу на тимчасово непідконтрольних уряду територіях і де не ведуться активні бойові дії. Отже, на більшості територій України прокурори продовжують виконувати свої звичайні функції. Крім того, ОГП взяв на себе додаткове завдання з розслідування воєнних злочинів. Прокурори ОГП тісно співпрацюють з міжнародними колегами та Офісом Прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС) з цього питання, і для розслідування цих злочинів була створена Спільна слідча група (ЖТ)²⁹⁴. Прокурори САП також продовжують виконувати свої функції не тільки в галузі кримінального судочинства, але і в справах про цивільну конфіскацію, наприклад, беручи участь у слуханнях ВАКС за цивільними позовами, які прокурори САП подали до війни.

Після паузи на початку війни нещодавно були відновлені процеси реформування для відбору нових членів ВРП і ВККС. В кінці квітня - на початку травня 2022 року Етична рада продовжила перевірку та співбесіди з діючими членами ВРП, і за результатами яких було виявлено, що лише три діючі члени ВРП відповідають критеріям доброчесності та етики. Етична рада також продовжила перевірку та співбесіди з кандидатами на посаду члена ВРП. За оптимістичним сценарієм, повний склад ВРП чисельністю 15 членів може бути сформований до вересня / жовтня 2022 року. Засідання Конкурсної комісії відбулося 13 липня 2022 року з метою офіційного оголошення відновлення конкурсу на посади членів ВККС - органу, який має відіграти вирішальну роль у відборі та рекомендуванні нових суддів для заповнення майже 2 000 вакансій, що існують в судах України.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Загальні потреби сектору на відбудову та відновлення оцінюються в 222,22 мільйона доларів США. Потреби на відбудову та відновлення в секторі юстиції загалом становлять 135,66 мільйона доларів США, зокрема 47,15 мільйона доларів США в короткостроковій перспективі (Таблиця 91). Потреби в секторі державного управління на центральному рівні оцінюються в 69,32 мільйона доларів США. З огляду на наявну інформацію про руйнування, на відбудову та відновлення для ОГП потрібно мінімум 17,1 мільйона доларів США. Як показано в Таблиця 91, це становитиме 16,7 мільйона доларів США на відбудову та 0,4 мільйона доларів США на відновлення послуг.

Що стосується потреб на відновлення, відновлення послуг у секторі юстиції буде залежати від наявності в Україні навчених і досвідчених співробітників правоохоронних та антикорупційних органів, приватних юристів і суддів. Сектор юстиції більшою мірою залежить від людських ресурсів, ніж від матеріальних ресурсів для надання послуг, тому пріоритетну увагу слід приділяти забезпеченню того, щоб ОГП, САП, НАБУ, НАЗК, ВАКС та інші суди України були повністю укомплектовані навченими прокурорами, слідчими, суддями та іншим ключовим персоналом. Там, де сектор зазнав втрат через війну або еміграцію, після війни необхідно буде набрати і навчити нових суддів, прокурорів, слідчих, співробітників поліції, митниці та податкової служби, а також інших співробітників сектору юстиції.

Що стосується потреб на відбудову, то для відновлення надання послуг правосуддя в Україні, відбудова та ремонт будівель судів України повинні бути пріоритетом. Хоча цілком імовірно, що ОГП та інші правоохоронні органи зможуть відновитися порівняно швидко (через обмежені втрати інфраструктури), відправлення цивільного і кримінального судочинства буде залежати від наявності будівель судів, де українські судді зможуть розглядати справи і виносити у них рішення. Здійснення правосуддя у справах про корупцію буде особливо важливим у світлі нагальної необхідності забезпечення чесності та прозорості післявоєнної відбудови України, запровадивши механізми запобігання корупції та кримінального переслідування за неї. Оскільки ВАКС не зазнав

²⁹⁴ Eurojust, "Eurojust Supports Joint Investigation Team into Alleged Core International Crimes in Ukraine", 2022, [Посилання](#).

Таблиця 91. Потреби на відновлення та відбудову за категоріями станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Категорія	Компонент	Нагальні / короткострокові потреби	Середньо- та довгострокові потреби	Загальна потреба
Потреби реконструкції	Судова система	37.44	87.36	124.79
	Мін'юст	0.00	0.00	0.00
	Правоохоронні органи	5.01	11.69	16.70
	Державне управління	20.8	48.5	69.32
Потреби у відновленні надання послуг	Судова система	9.71	1.16	10.87
	Мін'юст	0.00	0.00	0.00
	Правоохоронні органи	0.40	0.00	0.40
Підсумок		74.6	147.6	222.2

Джерело: команда з проведення оцінювання.

пошкоджень або збитків, він повинен бути в змозі продовжувати функціонувати на своєму довоєнному рівні.

Після закінчення війни, правоохоронні та судові органи повинні будуть відігравати ключову роль у забезпеченні належного управління, правопорядку й доброчесності в процесі відбудови та відновлення, тому відновлення їх роботи має бути пріоритетом. Завдана шкода сектору юстиції, може неминуче призвести до порушення здатності держави розслідувати і переслідувати злочини, забезпечувати підзвітність у судовій системі і надавати переміщеному населенню доступ до найважливіших державних юридичних і судових послуг. Одним з можливих варіантів є розгляд короткострокових тимчасових рішень, як-от мобільні суди або тимчасові місця знаходження судів для розгляду пріоритетних справ. Надання судових послуг за допомогою інструментів електронного правосуддя також слід розглядати як варіант вирішення проблеми відсутності фізичних будівель судів або іншої пошкодженої інфраструктури.

Відбудова і відновлення сектора юстиції повинні здійснюватися відповідно до принципів і цілей законів про судову реформу, які впроваджувалися на момент початку війни. Важливо, щоб органи судової влади, ВРП та ВККС, склалися з кваліфікованих людей, які пройшли перевірку на доброчесність та етику з боку Етичної ради (для ВРП) та Конкурсної комісії (для ВККС). Крім того, уряд має проявити політичну волю забезпечити як

справжню незалежність САП з її новопризначеним керівником, так і прозорий конкурсний відбір нового директора НАБУ відповідно до заслуг. Кожному з цих антикорупційних органів потрібні керівники, що володіють знаннями, досвідом і, насамперед, етикою і доброчесністю, щоб керувати розслідуванням і кримінальним переслідуванням корупційних правопорушень на етапі відбудови.

На практиці кожному з підсекторів юстиції, ймовірно, буде потрібно координувати свій власний процес відбудови та відновлення: ОГП для органів прокуратури; ДСА, ВРП і ВККС для судових органів; і Міністерству юстиції - для установ, які йому підпорядковуються. Цим установам необхідно буде тісно координувати свої дії з органом, що відповідатиме за нагляд за діяльністю з відбудови загалом. Органи сектору юстиції / верховенства права, особливо ті, які уповноважені запобігати, розслідувати і боротися з корупцією (наприклад, НАЗК, НАБУ, САП і ВАКС), повинні будуть відігравати провідну роль у загальному процесі відновлення, щоб гарантувати, що діяльність з відбудови і відновлення реалізується прозоро і сумлінно, і що фінансування на відновлення використовується за призначенням.

Приблизно чверть прокурорів САП вступили до лав Збройних Сил у період з лютого по березень 2022 року і досі служать там. Більш того, в кінці 2019 року САП отримала повноваження у сфері цивільної конфіскації без збільшення числа прокурорів. У зв'язку з цим доцільно розглянути питання як про швидке заповнення раніше іс-

нуючих вакансій в САП, так і про обґрунтоване збільшення штату.

Потреби на відновлення та відбудову державного управління на центральному рівні оцінюються в 69,32 мільйона доларів США, зокрема 20,8 мільйона доларів США в нагальній/короткостроковій перспективі. Оцінка потреб безпосередньо пов'язана з визначеною завданою шкодою. Заходи, пов'язані з відновленням надання найбільш невідкладних державних послуг, мають бути пріоритетними для органів влади відповідного рівня.

Обмеження та рекомендації

Існують обмеження, пов'язані з даними про завдану шкоду та збитки для низки органів юстиції / верховенства права, включно з Міністерством юстиції та його різними регіональними та афілійованими будівлями. Інформація про завдану шкоду різним правоохоронним органам України, крім ОГП, є обмеженою. У САП немає територіальних відділів, тому команда припускає, що САП не має пошкоджень будівель або товарно-матеріальних цінностей. Що стосується НАБУ, то на сьогодні безпосередньої завданої шкоди немає. RDNA не включає інформацію про Митну службу України, і майбутні оцінки можуть бути розширені через включення нових даних. Основні рекомендації

для подальших (майбутніх / більш поглиблених) оцінок включають таке:

- **Координація інформації:** доступ до інформації про завдану шкоду, збитки та потреби в різних секторах, ймовірно, буде потрібно краще координувати, щоб підвищити точність майбутніх оцінок. Це може стати можливим і простішим, коли завершиться війна.
- **Людські ресурси:** у якийсь момент буде корисно спробувати визначити людські ресурси, втрачені сектором юстиції під час війни, щоб краще зрозуміти ймовірні потреби в кадрах і навчанні, з якими доведеться зіткнутися на етапі відновлення.
- **Тимчасово невідконтрольні уряду території:** у процесі розвитку війни і зміни лінії зіткнення необхідно буде отримати оцінки завданої шкоди і збитків на тимчасово невідконтрольних уряду територіях станом на 01 червня 2022 року, дату завершення RDNA.
- **Будівлі органів державного управління.** є необхідність в поліпшенні даних і, зокрема, в систематизації даних органів державного управління на центральному рівні за напрямками діяльності й місцем розташування.

ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЇ КРАЇНИ

Огляд

Очищення території країни, яке включає розмінування та знешкодження вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), є передумовою безпечної відбудови, відновлення надання послуг та повернення до нормального життя. За оцінками Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та Міністерства внутрішніх справ (МВС), забруднено 13 відсотків території України. За найскромнішими оцінками, витрати на очищення території країни, перевищать 73,2 мільярда доларів США, водночас 58,5 мільйонів доларів США необхідно терміново інвестувати в обладнання (установки розмінування, металошукачі, засоби індивідуального захисту [ЗІЗ] тощо), навчання та заробітну плату для персоналу, залученого до очищення розширеної території в Україні. Вкрай важливо буде визначити пріоритетність територій, які найбільш терміново потребують очищення, як-от території з високою концентрацією цивільного населення і території, що мають важливе значення для відновлення виробництва й економічних потоків. У нагальній/короткостроковій перспективі буде потрібно близько 11 мільярдів доларів США на обладнання та навчання, на нетехнічні та технічні обстеження та затвердження для забезпечення готовності до масштабної діяльності з очищення і досягнення відповідних результатів на територіях, повернутих під контроль уряду, та в регіонах припинення військових дій. Витрати, необхідні для видалення якірних і плавучих морських мін у Чорному морі, не підраховувалися. Однак, поки не буде завершено очищення портів Чорного моря і портів України,

(пере-)страхувальники морських суден у Чорному морі продовжуватимуть стягувати надзвичайно високі й навіть історичні ціни за страхування; ці витрати можуть значно перевищувати вартість оренди судна і в підсумку будуть перекладені на споживачів, що є суттєвою проблемою, коли йдеться про експорт зерна.

Контекст

Очищення, розмінування та відновлення. Вибухонебезпечні предмети перешкоджають свободі пересування, наражають цивільну інфраструктуру і обмежують доступ до продовольства, води, шкіл, лікарень і притулків; в підсумку, вони ставлять під загрозу відновлення діяльності та безпечно повернення переселенців. Гуманітарне розмінування допомагає людям вижити, наприклад завдяки очищенню життєво важливих під'їзних шляхів і орних земель, щоб фермери могли безпечно вирощувати і збирати врожай. Діяльність, пов'язана з розмінуванням, також покращує якість життя, наприклад через надання освіти, та допомагаючи задовольняти безпосередні і довгострокові потреби постраждалих від вибухонебезпечних предметів і постраждалих сімей і громад.

Ефективна та результативна протимінна діяльність, зокрема нетехнічне обстеження (НТО)²⁹⁵, технічне обстеження (ТО)²⁹⁶ і розмінування²⁹⁷, є невід'ємною частиною очищення території. Важливими також є П'ять складових протимінної діяльності, описаних Службою Організації Об'єднаних Націй з питань протимінної діяльності (UNMAS)²⁹⁸:

²⁹⁵ Нетехнічне обстеження (НТО) є початком для визначення, отримання доступу до даних, збору таких даних, звітності та використання інформації для визначення можливих територій, де є мін / ВЗВ, а також, де їх немає, і для виявлення імовірно небезпечних територій (ІНТ) і підтвердження небезпечних територій (ПНТ), які потребують подальшого обстеження та/або проведення очищення.

²⁹⁶ Техніки та методи технічних обстежень (ТО) передбачають фізичне втручання з використанням засобів обстеження або розмінування для проникнення в небезпечну зону, щоб: (i) підтвердити наявність або відсутність мін / ВЗВ і визначити тип наявних небезпек; (ii) краще визначити межі імовірно небезпечних територій і підтвердити небезпечних територій, які потребують очищення; і (iii) збору інформації для прийняття рішень про очищення території. Технічні обстеження можна загалом охарактеризувати як цільові або систематичні, залежно від зібраної інформації про небезпеку і загрозу. Засоби технічного обстеження мають гарантувати високу ймовірність (майже впевненість) того, що використовувані обладнання та методологія виявлять очікувані небезпечні предмети, і що персонал ТО знаходиться у безпеці під час проведення робіт.

²⁹⁷ Найбільш поширеною і видимою частиною протимінної діяльності є очищення від мін і ВЗВ. Вона також є найдорожчою. Очищення включає інтрузивний процес збору інформації та усунення загроз, який повністю визначає небезпечну територію, одночасно усуваючи вибухонебезпечні елементи.

²⁹⁸ [Посилання](#).

Вставка 6. Уроки протимінної діяльності, отримані з міжнародного досвіду

Нерідко країнам доводиться стикатися із загрозою мін, які були закладені десятиліттями раніше. Франція і Бельгія все ще знешкоджують наземні міни і ВЗВ, що залишилися з часів Другої світової війни, а Хорватія все ще знешкоджує наземні міни і ВЗВ з часів своєї війни за незалежність, яка закінчилася в 1995 році. Хорватія розпочала впровадження Програми протимінної діяльності в 1998 році і скоротила площу забруднених територій з початкової, оціненої в 14 000 км², до приблизно 1 800 км² за допомогою НТО і ТО. У 2022 році Хорватія все ще має забруднення на площі менше 200 км², що свідчить про те, що розмінування - це тривалий процес. Хорватія була першою країною, яка прийняла Закон «Про протимінну діяльність»; вона також заснувала Національне управління з протимінної діяльності та Хорватський центр з протимінної діяльності, а також провела і завершила НТО, ТО і ортофотокартування. Проте, через 24 роки після початку реалізації Програми протимінної діяльності і виконання всіх її попередніх умов, включно з забезпеченням фінансування, в Хорватії все ще існує проблема наземних мін. Цей досвід показує, що очищення від мін та ВЗВ є складним і довготривалим завданням, але також і те, що прогрес у знешкодженні наземних мін і ВЗВ залежить від виконання ключових технічних, організаційних, фінансових та інших передумов, визначених заздалегідь.

- Очищення місцевості від мін. Ця діяльність охоплює обстеження, складання карт територій та маркування мінних полів, а також фактичне очищення місцевості від мін («розмінування»).
- Навчання з попередження ризиків, пов'язаних із поводженням з вибухонебезпечними предметами (ЕОРЕ). Це освітні та інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на зниження ризику отримання поранень від мін і боєприпасів, які не розірвалися, і на сприяння зміні поведінки.
- Допомога постраждалим особам. Відповідно до зобов'язань сторін, що підписали Конвенцію про заборону протипіхотних мін, постраждалим внаслідок мінного інциденту, їхнім сім'ям, громадам, постраждалим від мін, та особам з інвалідністю надається допомога.
- Адвокація. Діяльність з адвокації Організації Об'єднаних Націй та інших організацій спрямована на забезпечення загальної участі в міжнародних угодах, що забороняють або обмежують застосування наземних мін.
- Знищення запасів. Стаття 4 Конвенції про заборону протипіхотних мін вимагає від сторін, які її підписали, знищити накопичені запаси мін протягом чотирьох років після приєднання до Конвенції.

Ступінь забруднення залишками касетних боєприпасів (ЗКБП) в Україні не було прораховано до війни 2022 року, але вважали значним. Було заявлено, що Донецька і Луганська області за-

бруднені суббоєприпасами, які не розірвалися, і що касетні боєприпаси найбільш інтенсивно використовувалися в місті Дебальцеве і навколо нього в Донецькій області. У 2020 році Міністерство оборони України (МО) підрахувало, що загальна територія забруднення мінами і ВЗВ (включно з ЗКБП) може скласти понад 7000 км², хоча міжнародні організації підраховали, що розмір цієї території може бути удвічі більшим. Велика частина України вважалася забрудненою значною кількістю інших ВЗВ, а також протипіхотними і протитанковими мінами, що використовувалися до вторгнення 2022 року. В Україні є боєприпаси, що не вибухнули (НВБ), і залишені вибухонебезпечні боєприпаси (ЗВБ), що залишилися з часів двох світових воєн, а також від радянської військової підготовки і запасів. У лютому 2016 року було заявлено, що площа 32 колишніх військових полігонів і багатьох інших районів, забруднених вибухонебезпечними предметами минулих воєн, становить 1500 км².²⁹⁹

Вся протимінна діяльність в Донецькій і Луганській областях, зокрема обстеження і очищення від ЗКБП, контролювалася і координувалася Міністерством оборони, яке управляє Кам'янець-Подільським центром розмінування. У зв'язку з тривалим конфліктом в період 2014-2022 років і війною, що почалася в лютому 2022 року, оператори надавали на затвердження Міністерства оборони щорічні плани з розмінування. Інші національні органи, задіяні в цьому секторі, включають Міністерство внутрішніх справ (МВС), ДСНС (при МВС), Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Державну спеціальну службу транспорту (ДССТ) при Міністерстві оборони, Національну поліцію і

²⁹⁹ Презентація SESU, 17 лютого, 2016 р.

Державну прикордонну службу. Міністерство оборони здійснювало організаційний контроль за діяльністю, в той час як ДСНС загалом відповідало за очищення територій. У Вставка 6 надається інформація про міжнародний досвід, пов'язаний з очищенням територій, доречний для України.

Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» № 2642 був прийнятий у 2018 році і підписаний президентом в 2019 році. До його прийняття в Україні не було жодного комплексного правового акту, що регулює складний комплекс питань, які стосуються протимінної діяльності. Закон передбачав створення спеціальних урядових установ для управління протимінною діяльністю на національному рівні. Однак, закон не був впроваджений через неузгодженість з іншими правовими актами. Жодні передбачені цим законом установи не були створені, і, як наслідок, координація протимінної діяльності на національному рівні в Україні потребує значного вдосконалення. Закон також має прогалини та недоліки в регулюванні допомоги жертвам та безпеки (і страхування) операторів протимінної діяльності.

У червні 2020 року запропоновані поправки до Закону «Про протимінну діяльність в Україні» були затверджені в першому читанні. Після цього Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Координатор проєктів ОБСЄ в Україні (PCU), HALO Trust і Данська Рада у справах біженців / Данська група з розмінування (DRC/DDG) сформували робочу групу для підготовки запропонованих поправок. Ці поправки включали коментарі про статус постраждалих від мін та їхні права; навчання та страхування саперів; процедуру передачі повноважень та відповідальність учасників після передачі повноважень; імпорту товарів подвійного використання, як-от установки розмінування. Вони також прокоментували можливість надання дозволу міжнародним операторам використовувати вибухові речовини для знищення предметів, знайдених під час розмінування. В сьогодні тільки МО і ДСНС можуть виконувати розмінування.

Поправки до Закону «Про протимінну діяльність в Україні» були підписані президентом у грудні 2020 року, і рекомендації робочої групи були значною мірою враховані. Проте, новий закон не вирішив двох основних проблем спільноти операторів розмінування: ліцензії операторів на проведення знешкодження, знищення та транспортування вибухонебезпечних предметів з метою знищення вибухонебезпечних боєприпасів (ЗВНБ) та дозволу операторів на імпорту та використання так званих предметів подвійного використання, а саме установок розмінування різних типів. Для вирішення цих проблем потрібні були додаткові

законодавчі поправки. Ці питання ще не вирішені, і, з огляду на війну, що триває, вони навряд чи будуть вирішені незабаром. Зокрема, зняття заборони на імпорту предметів подвійного використання (тобто установок розмінування) дозволило б операторам використовувати установки під час ТО та очищення, що значно знизило б основні ризики для саперів під час роботи на імовірно небезпечних територіях (ІНТ) і підтверджено небезпечних територіях (ПНІ). Крім того, установки збільшили б швидкість розмінування і динаміку видалення ВЗВ і, отже, знизили б вартість і час, необхідні для знешкодження мін і ВЗВ.

Прийнятий закон визначив нормативно-правові межі для гуманітарного розмінування, розподілив обов'язки між державними установами і передбачив створення Національного органу з питань протимінної діяльності. Проте, особливість закону полягає в тому, що він передбачає створення двох Національних центрів протимінної діяльності (НЦПД), одного - при Міністерстві оборони і одного - при ДСНС (який перебуває у підпорядкуванні МВС) під назвою Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування. Двом НЦПД було доручено спільно управляти інформацією, забезпечувати якість, моніторинг, планування та сертифікацію операторів, відповідальність яких передбачалося розділити територіально. До війни НЦПД ДСНС відповідав за гуманітарне розмінування у всій Україні, за винятком інфраструктури Міністерства оборони і залізниць, які перебували і залишаються при ДССТ. Рішення про створення двох НЦПД замість одного є компромісом, який дозволяє як Міністерству оборони, так і МВС взяти на себе ініціативу у протимінній діяльності. Однак, в інших країнах, які намагалися розділити протимінну діяльність між двома або більшою кількістю урядових установ (наприклад, Колумбія, Арабська Республіка Єгипет, Ірак), цей підхід не сприяв ефективній або дієвій протимінній діяльності.

НЦПД координуються Національним органом з питань протимінної діяльності, міжвідомчим органом, що складається з представників центральних органів виконавчої влади, його робочим органом є Секретаріат. Через конфлікт в 2014-2022 роках і війну 2022 року та на час існування в Україні «особливих умов» функції секретаріату Національного органу виконує структурний підрозділ Міноборони; у мирний час він очолюється Міністерством внутрішніх справ. Національні стандарти протимінної діяльності та Національна стратегія протимінної діяльності мали бути прийняті Національним органом. У травні 2021 року, в Мерефі, Харківська область, був створений Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування (при ДСНС); в Чернігові, Чернігівська область, створення НЦПД МО знаходиться на просунутому етапі. У зв'язку зі

Рисунок 36. Попередня оцінка територій, що потребують нетехнічного обстеження

Джерело: уряд України.

збільшенням забруднення території вибухонебезпечними предметами, що не розірвалися, Уряд України 15 квітня 2022 року затвердив оперативний план заходів з протимінної діяльності.

Оцінка завданої шкоди та збитків за сектором

Деякі ключові нинішні та колишні виробники та користувачі наземних мін, зокрема Сполучені Штати, Китай, Індія, Пакистан і Російська Федерація, не підписали Конвенцію про заборону протипіхотних мін. Україна підписала як Конвенцію про конкретні види звичайної зброї³⁰⁰, так і Конвенцію про заборону протипіхотних мін³⁰¹, але до війни вона стверджувала, що не може виконати свої зобов'язання, оскільки не контролює значну частину країни, і ця ситуація погіршилася після вторгнення. Немає достовірної інформації про те,

що українські урядові війська використовували протипіхотні міни, порушуючи Договір про заборону мін з 2014 року і до 2022 року. Російські війська застосували щонайменше сім типів протипіхотних мін щонайменше в чотирьох областях України: Донецькій, Харківській, Київській та Сумській³⁰².

Як російські, так і українські сили широко використовували протитанкові міни (які також називають протитранспортними мінами) щонайменше в семи областях: Донецькій, Чернігівській, Харківській, Київській, Одеській, Сумській та Запорізькій. Протитранспортні міни ручної установки серії ТМ-62, мабуть є найбільш часто використовуваним типом мін. Були задокументовані всі види методів установки наземних мін: ручна установка, механізована установка і дистанційна установка. Вперше за час війни було використано кілька нових типів наземних мін, зокрема вироблені зовсім недавно, в 2021 році. Російські війська також

³⁰⁰ Мета Конвенції полягає в тому, щоб заборонити або обмежити застосування конкретних видів зброї, які, як вважається, заповодують непотрібні або невинуваті страждання військовим або завдають невибіркової шкоди цивільному населенню. [Посилання](#).

³⁰¹ Це Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін і про їх знищення (також відома як Конвенція про заборону протипіхотних мін, Оттавська конвенція або Договір про заборону мін). [Посилання](#).

³⁰² Консультації з ДСНС в 2017 році в межах програми ОБСЄ «Розвиток потенціалу України з протимінної діяльності».

встановили безліч мін-пасток і саморобних вибухових пристроїв (СВП), які активуються жертвами, коли відступали з позицій, зайнятих на початковому етапі вторгнення. Міна-пастка може діяти як протипіхотна міна, коли детонатор приводиться в дію людиною ненавмисно.

Повідомлялося про жертви від наземних мін під час війни в Україні. Наслідками застосування нових мін також є втрата доступу до будинків цивільного населення, інфраструктури, транспортних шляхів і сільськогосподарських угідь. Наявні дані свідчать про те, що сільськогосподарське виробництво страждає через наземні міни на полях, стежках і дорогах в сільській місцевості.

Станом на 1 червня 2022 року, за оцінками ДСНС, НТО має бути проведене на 272 000 км² території України (Рисунок 36). Ця цифра ґрунтується на наземних і повітряних військових діях. Проте, користуючись досвідом Хорватії, яка пережила схожу війну (конфлікт з регулярною армією, без будь-яких партизанських або аналогічних воєнізованих дій), група, яка проводить RDNA підрахувала, що загальна площа, яка вимагає НТО, ТО і очищення, становить 267 638 км², з розбивкою на 194 647 км² для НТО, 48 661 км² для ТО і 24 330 км² для фактичних операцій з очищення. Оцінка також передбачає, що буде потрібно 10 років для завершення НТО, 15 років для завершення ТО відповідно до результатів НТО і 30 років для завершення очищення відповідно до результатів ТО і визначення ІНТ та ПНТ. Ці оцінки базуються на припущенні, що військові дії припиняться, що додаткові потреби та вимоги будуть задоволені (тобто додатковий персонал та обладнання, включно з предметами подвійного використання), і що вільні кошти будуть в наявності.

Завдана шкода: велика частина даних про протимінну діяльність засекречена, але на основі інформації, наданої для цього RDNA як Центром протимінної діяльності, так і Центром гуманітарного розмінування, було встановлено, що станом на 1 червня 2022 року не було ніяких структурних пошкоджень фактичних будівель і навчальних об'єктів.

Потреби на відбудову та відновлення, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Через низку причин детальна інформація про забруднення наземними мінами і ВЗВ відсутня:

- Інформація про мінні поля є значною мірою засекреченою під час війни, що триває.
- НТО у всій країні не було завершено до війни.
- Через війну НТО може проводитися тільки в областях, які повернуті під контроль уряду (в даний час воно проводиться в Київській та Чернігівській областях ДСНС, Halo Trust і Данською Радою у справах біженців / Данською групою з розмінування).
- Через збільшене забруднення існує необхідність в залученні, навчанні та оснащенні додаткових 400 співробітників, що на сьогодні неможливо.

Загальні потреби на очищення території становлять 73,2 мільярда доларів США. Водночас враховується забруднення у областях і потреби, пов'язані з навчанням додаткового персоналу, закупівлею обладнання, проведенням НТО і ТО, а також розмінуванням / очищенням.

Щоб забезпечити безпечну, ефективну та якісну протимінну діяльність, насамперед необхідно забезпечити належну підготовку додаткового персоналу та закупити надійне, сучасне та високоякісне обладнання, особливо металошукачі, установки розмінування та ЗІЗ. Два українських центри підтвердили потребу в металошукачах CEIA CMD (900 для їхнього поточного і додаткового персоналу) і PT-300 D: механічна установка розмінування з дистанційним управлінням (з тралом, культиватором і бульдозерним відвалом), а також в навчанні і річному запасі витратних матеріалів і важливих деталей (спочатку 21 одиниця, а пізніше ще 14). Використання установок розмінування під час ТО та очищення дало б змогу значно скоротити основні ризики для саперів під час роботи на ІНТ й ПНТ. Крім того, установки збільшили б обсяги розмінування і швидкість видалення ВЗВ і, отже, знизили б вартість і час, необхідні для знешкодження мін і ВЗВ. Перевага установок розмінування полягає в тому, що в мирний час їх можна використовувати в лісовому господарстві (культиватор), сільському господарстві (культиватор), в кар'єрах (ціп) і будівництві (бульдозерний відвал).

У зв'язку з нарощуванням потенціалу потрібна належна підготовка принаймні до 3-го рівня ЗВНБ всього додаткового персоналу. Хорватський центр протимінної діяльності - Центр тестування, розвитку та навчання - має можливість, знання та досвід у різних видах навчання, і він підписав Меморандум про взаєморозуміння з ДСНС. Крім того, курси EORE необхідні для запобігання

Таблиця 92. Оцінка площ і потреб у знешкодженні наземних мін і ВЗВ в розбивці по областях станом на 1 червня 2022 року

Область	Площа м ²	Розрахункова площа для нетехнічного обстеження (км ²)	Розрахункова площа технічного обстеження (км ²)	Розрахункова площа очищення (км ²)
Черкаська	20,891	0	0	0
Чернігівська	31,851	23,888	5,972	2,986
Чернівецька	8,094	0	0	0
Дніпропетровська	31,901	4,000	1,000	500
Донецька	26,506	26,506	6,626	3,313
Івано-Франківська	13,894	0	0	0
Харківська	31,402	16,000	4,000	2,000
Херсонська	28,449	28,449	7,112	3,556
Хмельницька	20,636	0	0	0
Київська	28,119	12,000	3,000	1,500
Кіровоградська	24,578	0	0	0
Луганська	26,673	26,673	6,668	3,334
Львівська	21,824	0	0	0
Миколаївська	24,587	4,000	1,000	500
Одеська	33,296	4,000	1,000	500
Полтавська	28,736	0	0	0
Рівненська	20,039	0	0	0
Сумська	23,824	16,000	4,000	2,000
Тернопільська	13,817	0	0	0
Вінницька	26,502	0	0	0
Волинська	20,135	0	0	0
Закарпатська	12,772	0	0	0
Запорізька	27,169	27,169	6,792	3,396
Житомирська	29,819	5,963	1,491	745
Україна	575,510	196,647	48,661	24,330
Загальна площа для протимінної діяльності				267,638
\$/км²		1,000	500,000	2,000,000
Загальна сума за етап (дол. США)		196,647,000	24,330,500,000	48,660,000,000
Всього (дол. США)				73,185,146,700

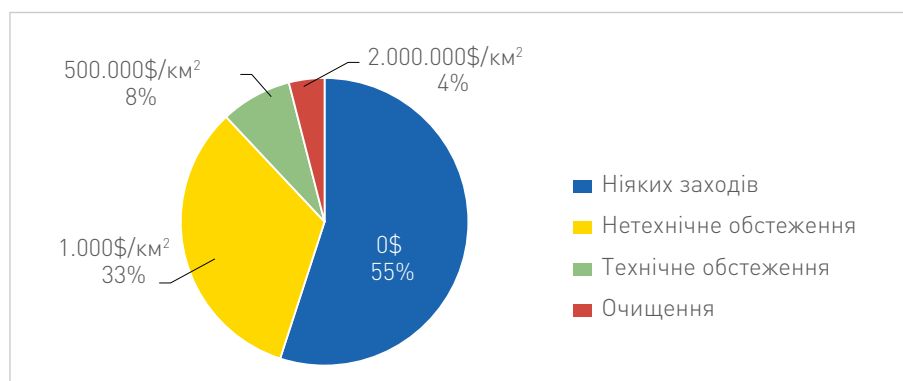
Джерело: команда з проведення оцінювання.

жертвам серед цивільного населення: статистика показує, що 92 відсотки жертв і смертей, що сталися від мін, пов'язані з протиавтомобільними (протитанковими) мінами, які переважно активуються тракторами, комбайнами та іншою сільськогосподарською технікою, що використовується цивільними особами, які в'їжджають до імовірно небезпечних територій для збору врожаю. Відповідна освіта буде охоплювати EORE, допомогу жертвам мін і курси підготовки інструк-

торів (ToT). Наприклад, Хорватська неурядова організація Hrvatska pomaže (Хорватія допомагає) має досвід в області EORE і допомоги жертвам мін і має партнерську угоду про навчання EORE з Асоціацією саперів України.

Інші потреби включають допомогу в розробленні ефективного законодавства за допомогою організації навчальних поїздок в інші країни, які зазнали впливу мін, організації різних семінарів

Рисунок 37. Орієнтовна вартість протимінної діяльності на км² у розбивці за видами діяльності станом на 1 червня 2022 року

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 93. Передбачувані витрати на знешкодження наземних мін і ВЗВ в розбивці по областях станом на 1 червня 2022 року (млн дол. США)

Область	Орієнтовна вартість нетехнічного обстеження	Орієнтовна вартість технічного обстеження	Орієнтовна вартість очищення	Всього
Черкаська	0.00	0.00	0.00	0.00
Чернігівська	23.9	2,986.0	5,972.0	8,981.9
Чернівецька	0.0	0.0	0.0	0.0
Дніпропетровська	4.0	500.0	1,000.0	1,504.0
Донецька	26.5	3,313.0	6,626.0	9,965.5
Івано-Франківська	0.0	0.0	0.0	0.0
Харківська	16.0	2,000.0	4,000.0	6,016.0
Херсонська	28.4	3,556.0	7,112.0	10,696.4
Хмельницька	0.0	0.0	0.0	0.0
Київська	12.0	1,500.0	3,000.0	4,512.0
Кіровоградська	0.0	0.0	0.0	0.0
Луганська	26.7	3,334.0	6,668.0	10,028.7
Львівська	0.0	0.0	0.0	0.0
Миколаївська	4.0	500.0	1,000.0	1,504.0
Одеська	4.0	500.0	1,000.0	1,504.0
Полтавська	0.0	0.0	0.0	0.0
Рівненська	0.0	0.0	0.0	0.0
Сумська	16.0	2,000.0	4,000.0	6,016.0
Тернопільська	0.0	0.0	0.0	0.0
Вінницька	0.0	0.0	0.0	0.0
Волинська	0.0	0.0	0.0	0.0
Закарпатська	0.0	0.0	0.0	0.0
Запорізька	27.2	3,396.0	6,792.0	10,215.2
Житомирська	6.0	745.5	1,490.0	2,241.5
Україна	196.4	24,330.5	48,660.0	73,185.1
Загальнонаціонально	Закупівля обладнання			58.6
Всього				73,243.7

Джерело: команда з проведення оцінювання.

НА ШЛЯХУ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ

НА ШЛЯХУ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ

Уряд уже докладася зусиль, скеровуючи країну на шлях відновлення та відбудови.

У квітні 2022 року Уряд України створив Національну раду з питань відновлення України після наслідків війни під співголовуванням Керівника Офісу Президента та Прем'єр-міністра України. Створено робочі групи з питань економічного відновлення та розвитку, сільського господарства, громадської інфраструктури, відбудови приватного підприємництва, відновлення державних послуг, житлового сектору, транспорту, зв'язку та надання соціальних послуг, а також інших секторів. Окрім збирання даних про завдану шкоду та потреби, пов'язані з війною, Національна рада відповідає за розроблення пропозицій щодо пріоритетних реформ та напрацювання плану післявоєнного відновлення та розвитку. Поточна оцінка проводиться у співпраці з Нацрадою.

У липні 2022 року на Міжнародній конференції з питань відновлення України (URC2022), яка відбулася в місті Лугано (Швейцарія), Україна представила План відновлення на суму 750 мільярдів доларів США із розбивкою на три етапи (концепція, детальна дорожня карта та впровадження)³⁰³. У Плані відновлення встановлюються амбітні цілі на 2032 рік: він покликаний прискорити стале економічне зростання та передбачає щорічне збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП) на 7 відсотків, а також розширення інвестицій, входження до 25 передових країн за Індексом економічного розвитку та Індексом людського капіталу Світового банку, а також досягнення 65-відсоткового скорочення викидів CO₂, порівнюючи з 1990 роком. У межах Плану відновлення досягненню коротко-, середньо- та довгострокових цілей сприятимуть 15 національних програм, які описані нижче³⁰⁴.

1. Зміцнення оборони та безпеки: забезпечення модернізації оборонного сектору; розбудова оборонної промисловості.
2. Прагнення до інтеграції в Європейський Союз (ЄС), зокрема через забезпечення синхронізації українського законодавства з Копенгагенськими критеріями; забезпечення доступу до ринків.
3. Відбудова чистого й захищеного середовища та забезпечення сталого розвитку відповідно до Зеленого курсу ЄС.
4. (i) Зміцнення стійкості інтегрованої енергетичної системи: збільшення інтерконекторів з Європейською мережею операторів транспортних систем (ENTSO-E), з'єднання нафтопереробних заводів ЄС зі сховищами в Західній Україні, розбудова сховищ газу; (ii) підтримка переходу до енергетики з нульовим обсягом викидів вуглецю, що реалізується ЄС: розвиток виробництва електроенергії з нульовим обсягом викидів вуглецю (ядерної та відновлюваної енергетики), збільшення виробництва газу та біопалива, розвиток еко-системи H2, пов'язаної з ЄС.
5. Стимулювання бізнес-середовища: оптимізація регулювання, трансформація податкової та митної служб для забезпечення їх зосередження на обслуговуванні та дотриманні законодавства, розвиток ефективного ринку праці та розроблення масштабної програми перекваліфікації, посилення агентств сприяння інвестиціям для залучення прямих іноземних інвестицій.

³⁰³ URC2022, «План відновлення», 2022 р., [Посилання](#).

³⁰⁴ Див. Уряд України, ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ, 2022 р., [Посилання](#).

6. (i) Забезпечення екстреного фінансування (гранти, гарантії, компенсація відсоткової ставки); (ii) забезпечення конкурентоспроможного доступу до фінансування: забезпечення доступу до фінансування з конкурентоспроможною вартістю капіталу через підтримку зростання обсягів кредитування, формування цільових державних / донорських гарантій, запровадження страхування від ризиків, пов'язаних з війною.
 7. Забезпечення макрофінансової стабільності: забезпечення стабільності дефіциту бюджету та банківської системи зі збереженням здорового рівня боргу.
 8. Розвиток секторів економіки з доданою вартістю на тлі глобальних тенденцій, Зеленого курсу та конкурентної позиції України, включно з металургійною промисловістю, машинобудуванням (оборонною та аерокосмічною галузями промисловості), агропереробкою та деревообробкою, будівельним сектором та інфраструктурними технологіями.
 9. Усунення проблемних місць логістики для інтеграції з ЄС: (i) усунення проблемних місць логістики з ЄС для забезпечення стійкості ланцюгів постачання, зокрема на залізниці, річках та автомобільних шляхах; (ii) посилення взаємозв'язку України через розроблення колії для залізниць шириною 1435 мм, відновлення автодоріг та мостів, розширення коридору до ЄС.
 10. Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів: (i) запуск програми модернізації житла з пріоритетним акцентом на масштабній програмі енергоефективності та нових пілотних проєктах міського планування (наприклад, Буча, Чернігів); (ii) нарощення будівництва нового житла та модернізація інфраструктури відповідно до передових практик міського планування та сталого розвитку (включно з транспортом); модернізація інженерних мереж, зокрема систем електрифікації, опалення та водопостачання, цифрових технологій.
 11. Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури: відбудова зруйнованих соціальних об'єктів (освіта, охорона здоров'я, культура, спорт); нарощування проєктів державно-приватного партнерства у соціальній інфраструктурі у межах системних реформ освіти, охорони здоров'я, культури та спорту.
 12. Удосконалення системи освіти з акцентом на ключових компетентностях та інноваціях: Нова українська школа (НУШ) та основна шкільна реформа, гармонізація університетських стандартів з ЄС; розвиток НДДКР в університетах, реформа професійної освіти, розвиток ІТ-освіти, створення наукових парків.
 13. Оновлення системи охорони здоров'я: проведення реформ з універсального охоплення медичними послугами та фінансування, розвиток ефективної мережі охорони здоров'я, розвиток та просування цифрової охорони здоров'я, проведення кампаній на основі цільових інтервенцій.
 14. Розвиток системи культури та спорту для сприяння зростанню людського капіталу («стратегічний імператив»); відновлення чистого та безпечного середовища та забезпечення сталого розвитку відповідно до Зеленого курсу ЄС.
 15. Забезпечення цілеспрямованої та ефективної соціальної політики: модернізація системи адресних субсидій, запровадження другого (накопичувального) рівня пенсійної системи, розвиток комплексної екосистеми захисту дітей, розроблення програми підтримки для інтеграції біженців та ветеранів, оптимізація регулювання імміграції.
- Основні керівні принципи урядового Плану відновлення: негайний початок, поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better) (на майбутнє); стимулювання приватних інвестицій та підприємництва. Підхід до впровадження Плану – регіонально сфокусований та параметричний.
- На Міжнародній конференції з питань відновлення України представники міжнародної спільноти ухвалили Декларацію Лугано із зобов'язанням щодо 12 заходів³⁰⁵. Зокрема, до них належать ті, що наведені нижче.
- Підтримка створення ефективної координаційної платформи між Урядом України та всіма його двосторонніми та багатосторонніми партнерами, організаціями та міжнародними фінансовими організаціями для підготовки та реалізації Плану відновлення та розвитку України, спираючись на наявні структури та встановлюючи чіткий зв'язок з широким порядком денним реформ.

³⁰⁵ URC2022, «Декларація Лугано», 2022 р., [Посилання](#).

- Підтвердження того, що добропорядність, прозорість та підзвітність мають важливе значення для успішної реалізації національного Плану відновлення.
 - Наголос на важливості чесної та прозорої практики фінансування, кредитування та позики в цілях розвитку відповідно до міжнародних правил, стандартів та визнаних принципів.
 - Вітання таких інноваційних підходів до відновлення, як цифрова трансформація, «зелений» енергетичний перехід, національне і міжнародне інноваційне та стале фінансування, включно з використанням можливих репарацій, внесків приватних донорів та приватного сектору.
 - Запрошення приватного сектору, представників наукового середовища та громадянського суспільства, а також суб'єктів субнаціонального рівня, як-от міст, лікарень та інших, започаткувати партнерство з українською стороною.
5. **Залучення багатьох зацікавлених сторін.** Процес відновлення має сприяти співпраці між національними та міжнародними суб'єктами, які охоплюють, зокрема, представників приватного сектору, громадянського суспільства, наукових кіл та місцевих органів влади.
 6. **Гендерна рівність та інтеграція.** Процес відновлення має бути інклюзивним та забезпечувати гендерну рівність й повагу до прав людини, включно з її економічними, соціальними та культурними правами. Відновлення має принести користь кожному, і ніхто з членів суспільства не повинен залишитися осторонь. Потрібно зменшити нерівність.
 7. **Сталий розвиток.** Процес відновлення має забезпечити сталу відбудову України відповідно до Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року та Паризької угоди, інтегруючи соціальні, економічні та екологічні аспекти, включно з «зеленим» переходом.

Декларація Лугано з питань відбудови України також окреслює такі керівні принципи:

1. **Партнерство.** Процес відновлення очолює та спрямовує Україна, і він здійснюється у партнерстві з її міжнародними партнерами. Зусилля з відновлення повинні ґрунтуватися на надійному та безперервному процесі оцінювання потреб, узгоджених пріоритетах, спільному плануванні результатів, підзвітності фінансових потоків та ефективній координації.
2. **Спрямованість на реформи.** Процес відновлення повинен сприяти прискоренню, поглибленню, розширенню та досягненню зусиль України щодо впровадження реформ та їх стійкості відповідно до європейського шляху України.
3. **Прозорість, підзвітність та верховенство права.** Процес відновлення повинен бути прозорим і підзвітним українському народу. Потрібно систематично зміцнювати верховенство права та викоринювати корупцію. Усі види фінансування потреб відновлення мають бути чесними та прозорими.
4. **Демократична участь.** Процес відновлення має бути зусиллям усього суспільства і ґрунтуватися на демократичній участі населення, включно з внутрішньо переміщеними особами та тими, хто повертається з-за кордону, місцевому самоврядуванню та ефективній децентралізації.

RDNA може відіграти важливу роль у підтримці урядового плану відновлення та його реалізації. У RDNA викладено дані про початковий рівень щодо галузевої та наскрізної інформації про потреби у відновленні та відбудові, які пов'язані з отриманою шкодою та збитками, а також про початкові рівні довоєнного періоду у різних секторах. Крім того, враховано принцип «краще, ніж було» (build back better) із належним масштабом, належним розміщенням та загальні зусилля з модернізації. Ця інформація забезпечує масив даних, який може слугувати дороговказом підтримки у плануванні відновлення, а також у межах моніторингу й оцінювання (MiO).

На додаток до керівних принципів, визначених в урядовому Плані відновлення, можна розглядати на основі міжнародного досвіду, пов'язаного з відновленням і реконструкцією після конфліктів і катастроф:

- **Віднайдення балансу між невідкладними потребами та середньо- й довгостроковими цілями.** Планування відновлення та відбудови повинно містити негайну відповідь на найнагальніші потреби, а також відповідати на них у короткостроковій перспективі, одночасно забезпечуючи підготовку до довгострокової відбудови та відновлення. У короткостроковій перспективі існує потреба забезпечити захищеність та безпеку людей, а також задовольнити їхні найнагальніші та базові потреби (зокрема серед вразливих груп населення) за допомогою забезпечення притулку, надання державних послуг та здійснення діяльності з відновлен-

ня економіки. У середньо- та довгостроковій перспективі відновлення та відбудова мають базуватися на фундаменті «зеленого», сталого та інклюзивного розвитку; останній також має забезпечувати ефективність через покращення доступу та якості послуг та інфраструктури, а також завдяки належному масштабу / належному розміщенню мереж та інфраструктури обслуговування.

- **Стратегічне визначення пріоритетів відбудови в усіх секторах.** Ґрунтуючись на визначених даних щодо початкових рівнів, завданої шкоди, збитків та потреб в різних секторах у послідовний спосіб, як це зроблено в межах RDNA, пріоритетність потреб слід розставляти відповідно до здатності різних секторів освоювати кошти, географічного розташування, гуманітарних потреб та потреб ВПО, а також наявності фінансування, інституційної спроможності та інших компонентів.
- **Розв'язання потреб різних (груп) областей.** Україні також потрібно буде віднайти баланс своїх зусиль між різними групами регіонів України — фронтними, повернутими під контроль Уряду України, тилловими та опорними територіями — залежно від перебігу війни. Конкретні плани щодо відновлення та відбудови можуть допомогти скерувати відновлення у відповідних областях відповідно до їх найактуальніших потреб.
- **Інклюзивність та рівноправність.** Відновлення та відбудова мають бути тісно пов'язані з зусиллями щодо зменшення бідності та щодо посилення соціальної інклюзії та гендерної рівності, а також інвестиціями, спрямованими на найбільш знедолені групи населення.
- **Стійкість та відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better).** Більша частина інфраструктури України була побудована за радянських часів і страждала від років недостатнього інвестування та занедбаності. Економічна інфраструктура країни гостро потребує модернізації, яке має здійснюватися відповідно до цілей ширшого характеру та цілей щодо зміни клімату та сталого розвитку. Наприклад, мережа автомобільних шляхів зазнає хронічної відсутності технічного обслуговування та ремонту, а також потребує капітального ремонту. Водночас у критичному стані перебувають близько 40 відсотків мереж водопостачання. Соціальна інфраструктура також є недосконалою; школи, дитячі садки та основні заклади охорони здоров'я є застарілими та потребують реконструкції та модернізації, а також підвищення енергоефективності та посилення стійкості до кліматичних змін. Крім того, сільськогосподарські активи країни стають дедалі вразливішими до погодних явищ, оскільки більшість українських малих та середніх сільськогосподарських підприємств досі не запровадили технології, що є розумними з погляду кліматичних умов. Українській промисловості та енергетичному сектору також потрібно буде адаптуватися до передової практики та стандартів, які передбачають вищу ефективність та більшу сталість.
- **Лідерство та координація.** Буде необхідним безперервне лідерство на рівні найвищих щаблів урядових структур разом із сильною підтримкою операційного характеру. Для збереження імпульсу до відродження країни потрібно буде залучити найвищі рівні центральної влади та забезпечити стратегічне лідерство щодо цього процесу. Операційна структура також буде ключовим компонентом з погляду досягнення результатів та збереження в населення відчуття перспективи.
- **Місцеві рішення та місцевий розвиток.** Відновлення та відродження необхідно формувати та реалізовувати в такий спосіб, щоб це підтримувало місцеву економіку. Будь-яка структура або процес, пов'язаний із відновленням та відродженням, має використовувати економічний та людський капітал країни. До цього процесу мають бути залучені місцеві фірми, а партнерству між ними та компаніями з інших частин України та з-за кордону мають бути забезпечені сприяння та підтримка. Відновлення будинків повинно максимально спиратися на місцеву промисловість та рішення, підготовлені в Україні.
- **Зосередженість на потребах громад.** Розвиток, орієнтований на громаду, з активною залученістю громадян є ключовим компонентом формування відчуття причетності та забезпечення сталості відновлення та відродження. Для забезпечення участі всієї місцевої громади у відновленні та відродженні важливе значення мають інноваційні підходи. Потреби громади неможливо визначити за допомогою підходу «згори донизу», а будь-які такі спроби можуть призвести лише до інвестицій, які не пов'язані з реальними потребами на місцях та навряд забезпечать стійкі результати.
- **Прозорість та належне управління.** Процес відновлення слід оцінювати, порівнюючи зі встановленими цілями / показниками ефективності та часовими межами; його слід контролювати у межах прозорої системи та процесу МіО, зокрема через консультації з по-

страждалими громадами та зацікавленими сторонами.

У зв'язку з впровадженням заходів з відновлення на основі міжнародного досвіду можна взяти до уваги такі практичні міркування:

- **Визначення проєктів, розставлення пріоритетів, послідовність та комерційна стратегія.** Існує потреба визначити та сформулювати пакети проєктів з питань відбудови та відновлення, а також їх послідовність у часі. Це має віддзеркалювати відносну пріоритетність потреб, логічну послідовність взаємозалежних робіт та комерційні міркування щодо об'єднання контрактів відповідно до їх масштабу та обсягу робіт, які може задовольнити ринок інженерних та підрядних послуг. Комерційна стратегія виконання робіт у масштабах, передбачених для відбудови України, ймовірно, вимагатиме збільшення кількості міжнародних будівельних фірм, які активно працюють в Україні, паралельно із зусиллями щодо перетворення невеликих місцевих фірм на конкурентоспроможні міжнародні компанії.
- **Використання спільних систем та процесів.** Якщо це доцільно, слід заохочувати використання узгоджених та спільних систем, процесів та процедур щодо закупівель, фінансового менеджменту, управління екологічними та соціальними ризиками, МіО тощо у зв'язку з заходами / інвестиціями у сфері відновлення та відбудови. Це забезпечуватиме те, що всі урядовці (у горизонтальних та вертикальних площинах) використовуватимуть однакові системи, максимізуючи у такий спосіб ефективність, зокрема користь від навчання, та уникаючи ситуацій, коли одна й та сама установа впровадження використовує численні різні системи різних донорів або міжнародних фінансових установ.
- **Зосередження уваги на розвитку інституційної спроможності, а також управлінської й технічної спроможності в установах впровадження.** Зусилля щодо відновлення мають бути зосереджені на розвитку спроможності установ на різних адміністративних рівнях. Крім того, установа впровадження (або декілька таких установ), яка здійснюватиме управління проєктами в конкретних секторах, підсекторах та / або регіонах, повинна бути здатна готувати та керувати проєктами відповідно до вимог двосторонніх або багатосторонніх установ розвитку щодо технічних, фідучіарних, екологічних та соціальних аспектів. Тому роботу з питань розвитку спроможності слід починати завчасно. Критично важливе значення для

наращування спроможності матиме також мобілізація зовнішніх ресурсів.

- **Мобілізація щодо технічної підготовки проєктів.** Проєкти відбудови, які необхідні у багатьох секторах із великим обсягом інфраструктурних робіт, будуть технічно складними та інженерно інтенсивними. Крім утилізації сміття, поводження з відходами та забруднення землі, багато проєктів вимагатимуть проведення екологічних та соціальних оцінювань та, можливо, реалізації процесів придбання землі, які передбачатимуть проведення процедур консультацій з громадськістю. Узгодження з партнерами аналогічного рівня у Європейському Союзі також вимагатиме від України застосування стандартів, які відрізняються від тих, що використовувалися раніше, або зазнали змін, якщо порівняти з ними. Хоча можливе тимчасове застосування іноземних стандартів, зрештою, з часом буде необхідно внести зміни до власних, внутрішніх стандартів України, аби узгодити їх з *acquis* Європейського Союзу. Розумно очікувати, що виконання завдання з підготовки проєктів коштуватиме від 2 до 10 відсотків загального обсягу інвестицій у будівельні роботи. Негайна мобілізація коштів для реалізації цих завдань з підготовки проєктів та початку технічної підготовки для забезпечення «безпрограшних» інвестицій, які, ймовірно, потраплять до категорій найпріоритетніших, є важливими чинниками швидкої мобілізації та здатності України освоювати кошти, що спрямовуватимуться на відбудову в різних секторах.
- **Фінансова стратегія та роль міжнародних фондів, суверенного фінансування держави та стягнення плати з користувачів у конкретних підсекторах.** Масштаби інвестицій, необхідних для відновлення України, перевищують фінансові можливості уряду та підпорядкованих йому установ практично в усіх секторах. Очікується, що міжнародна допомога у формі грантів, позик та/або гарантій із зовнішніх джерел збільшить фіскальну спроможність України під час відбудови. Окрім цих джерел, важливу роль у підтримці інвестицій та довгостроковій сталості державних послуг також відіграватиме стягнення плати з користувачів. Кожен окремий сектор, відповідно, потребуватиме фінансової стратегії та індикативної структури вартості, які віддзеркалюватимуть надійні джерела фінансування та їх роль у покритті прямих витрат або підтримці різних форм фінансування (суверенного, несувєренного, комерційного тощо). Забезпечити наявність фінансових стратегій для відповідних секторів під час відбудови необхідно вже

у найближчій перспективі. Ймовірно, вони доповнюватимуть зусилля після відбудови для забезпечення фінансової стійкості критично важливих державних послуг.

Ключові тези та пріоритети за секторами наведені в **Таблиці 94**. Sectoral highlights and recovery and reconstruction priorities as of June 1, 2022

Таблиця 94. Ключові тези за галузями та пріоритети щодо відновлення та відбудови станом на 1 червня 2022 року

ЖИТЛО	
Ключові тези	Пріоритети
<p>Завдана шкода: 39,2 млрд дол. США Збитки: 13,3 млрд дол. США</p> <ul style="list-style-type: none"> Найсильніше постраждали багатоквартирні будинки: серед 692,210 будинків, що зазнали шкоди, 266,571 були повністю зруйновані та 425,639 були пошкоджені частково. Будинки для однієї сім'ї: серед 110 635 будинка, що зазнали шкоди, 41,323 були повністю зруйновані та 78,822 були пошкоджені частково. Гуртожитки: серед 13 312 гуртожитків, що зазнали шкоди, 4 352 були повністю зруйновані та 8 960 були пошкоджені частково. 817 000 житлових будинків, що зазнали шкоди внаслідок війни, – 38 відсотків з них зруйновані та не підлягають відновленню. На Донецьку (28,92 відсотка), Луганську (20,07 відсотка), Київську (18,13 відсотка) та Харківську (15,07 відсотка) області припадає на більшість загального обсягу житлового фонду в країні, що зазнали шкоди. 	<p>Загальні потреби на відновлення (10 років): 69 млрд дол. США Нагальна/короткострокова перспектива: 33,1 млрд дол. США Середньострокова перспектива: 5,9 млрд дол. США</p> <p>Невідкладні потреби</p> <ul style="list-style-type: none"> Забезпечення тимчасового орендного житла та надання субсидій для оренди житла домогосподарствами переселенців. Створення стратегії та механізму впровадження відбудови та відновлення житла. <p>Ремонт, відбудова та стабілізація для забезпечення швидкого повернення та надання поштовху процесу відновлення</p> <ul style="list-style-type: none"> Підтримка щодо ремонту та підготовки до зими частково пошкодженого житла. Відбудова повністю зруйнованого житла. Організація знезараження та знесення будинків, а також розчищення завалів. Налагодження та перебудова роботи ключових муніципальних служб для супроводу послуг з ремонту житла, а також посилення основних послуг, що надаються внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та місцевим органам влади, які приймають мешканців, що повертаються.
ОСВІТА	
Ключові тези	Пріоритети
<p>Завдана шкода: 3,4 млрд дол. США Збитки: 0,5 млрд дол. США</p> <ul style="list-style-type: none"> Загалом 1 885 освітніх закладів зазнали впливу війни, водночас 178 будівель було зруйновано та ще 1 707 будівель було частково пошкоджено. Пошкодження інфраструктури освіти переважно спостерігаються на сході країни, особливо у Харківській, Донецькій та Луганській областях. 	<p>Потреби на відновлення (10 років): 9,2 млрд дол. США Короткострокова перспектива: 2,8 млрд дол. США Середньострокова перспектива: 6,5 млрд дол. США</p> <p>Відбудова закладів освіти, що зазнали шкоди (5,9 мільярда доларів США)</p> <ul style="list-style-type: none"> Відбудова активів, що зазнали шкоди, повинна відбуватися відповідно до демографічних тенденцій, характеристик переміщення населення та оптимізації мережі разом з дотриманням сучасних стандартів стосовно безпеки, якості та екології. Відбудова опорних шкіл та організація шкільних автобусів має стати пріоритетом.

- Майже дві третини українських дітей було переміщено або в межах України, або за кордон. Вінницька, Івано-Франківська та Київська області виступають основними хабами для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Станом на 20 червня за кордоном перебувало щонайменше 650 000 учнів середнього рівня та 22 000 освітян. 164 000 учнів-ВПО пішли до шкіл у місцях тимчасового проживання в Україні, та багато українських учнів наразі зареєстровані у сусідніх країнах.
- Освітній процес поступово відновився онлайн з використанням для цього інструментів, розроблених під час пандемії COVID-19, для надання освітніх послуг як всередині, так і за межами України.
- Накопичені дотепер збитки охоплюють знесення будівель та розчищення завалів, втрату доходів вчителів та закладів освіти, а також збитки внаслідок зростання операційних витрат.

Інвестування у потреби на відновлення надання послуг та безпечний доступ до освіти (2,6 мільярда доларів США)

- Пріоритизація організації очних занять (хоча б у безпечніших регіонах).
- Додавання бомбосховищ до наявних закладів освіти для прискорення початку очних занять у безпечних умовах.
- Інвестування у тимчасові заходи, як-от швидкокомпонтовані заклади та електронні засоби.

Захист людського капіталу України та продовження реформ освіти (0,7 мільярда доларів США)

- Запуск академічних програм для надолуження прогалин та обмеження прогалин у навчанні, особливо серед уразливих учнів.
- Поєднання повернення як до очних, так і до онлайн-занять у вересні з масштабною психосоціальною підтримкою задля обмеження поширеності травми серед учнів.
- Інвестиції в освіту у сфері точних наук (STEM), у професійну освіту та навчання, а також короткострокові навчальні програми з розвитку навичок задля уникнення проблем із наявністю навичок у процесі коротко- і довгострокової відбудови, а також забезпечення гнучкої освіти, яка може адаптуватися відповідно до потреб щодо відновлення.
- Продовження реформ, ініційованих до війни, задля підвищення якості, ефективності та стійкості системи освіти.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Ключові тези

Завдана **школа: 1,4 млрд дол. США**
Збитки: **6,4 млрд дол. США**

- Пошкоджено або зруйновано 581 заклад охорони здоров'я, у тому числі 557 об'єктів бюджетної сфери. Більша частина завданої шкоди припадає на центри первинної медико-санітарної допомоги (264 об'єкти), на другому місці – лікарні загального профілю та монопрофільні лікарні (155 об'єктів).
- Завдана шкода була зафіксована для приблизно 5,6 відсотка від загальної кількості закладів охорони здоров'я в державному секторі. Найбільше постраждали Донецька, Харківська та Миколаївська області.
- Повідомляється, що завдана шкода приватних об'єктів є менш значною.
- Збитки приватних надавачів медичних послуг оцінювали, порівнюючи економічну діяльність і доходи за місяці, що передували війні, з відповідними показниками за наступні місяці. Згідно з оцінками, найбільші збитки у цій категорії зафіксовані у місті Києві (44 відсотки), у Донецькій (13 відсотків), Луганській (7 відсотків), Київській (7 відсотків) та Одеській (6 відсотків) областях.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **15,1 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **1,2 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **13,9 млрд дол. США**

Відновлення відсутньої або пошкодженої інфраструктури, будівництво нової інфраструктури для задоволення нових або значно збільшених потреб у сфері охорони здоров'я та для модернізації наявних закладів

- Забезпечення додаткових ресурсів у межах Програми медичних гарантій (ПМГ) для задоволення потреб, пов'язаних із ненаданими вчасно медичними послугами, та додаткових потреб, пов'язаних із психічним здоров'ям і реабілітацією прямих і непрямих жертв війни.

Інвестиції в інфраструктуру

- Використання принципу «краще ніж було» (build back better) та передбачення нових функціональних можливостей.
- Інвестування в центри психічного здоров'я та реабілітації. Для задоволення потреб населення знадобиться загалом 18 нових реабілітаційних центрів та 59 перепрофільованих закладів.

Відновлення надання послуг

- Відновлення зв'язків пацієнтів із надавачами медичних послуг, щоб можна було виправити наслідки пропущеного в наданні профілактичної чи лікувальної допомоги.
- Забезпечення додаткових інвестицій у первинну медичну допомогу (ПМД) на підтримку цього процесу;

- До збитків також належать погіршення стану здоров'я населення та обмеження доступу до медичних послуг, а також додаткове психічне навантаження та тягар міжособистісного насильства.
- протягом наступних 10 років фінансування ПМД у межах ПМГ збільшиться з поточних 0,62 відсотка ВВП до 0,86 відсотка ВВП, що має покрити ці додаткові потреби.
- Інвестиції у додаткові послуги, пов'язані з психічним здоров'ям та реабілітацією, також оцінюються як збільшення асигнувань у ПМГ; ці ресурси потрібно буде збільшити на 0,3 відсоткового пункту ВВП для кожного пакету ПМГ, що охоплює послуги з психічного здоров'я та реабілітації

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБІВ ДО ІСНУВАННЯ

Ключові тези

Завдана шкода: **0,2 млрд дол. США**
Збитки: **4,5 млрд дол. США**

- Пошкоджено або зруйновано 56 окремих будівель, як-от інтернатних закладів, санаторіїв та центрів соціального обслуговування; шкода, завдана війною, оцінюється в 164,4 мільйона доларів США.
- З 470 місцевих центрів обслуговування Пенсійного фонду значної шкоди зазнали 64, а також 19 зі 158 місцевих відділень Фонду соціального страхування.
- З 62 закладів соціальної підтримки людей похилого віку та осіб з інвалідністю 10 пошкоджено.
- Пошкоджено 14 реабілітаційних закладів.
- Збитки становлять сукупно 50,1 мільярда доларів США; їх найбільша частка припадає на постійну втрату робочих місць і робочої сили.
- За оцінками Міжнародної організації праці, було втрачено близько 4,8 мільйона робочих місць, що дорівнює 30 відсоткам довоєнної зайнятості в Україні. Загальнонаціональне опитування, проведене наприкінці квітня, виявило, що 39 відсотків тих, хто були зайняті до війни, досі не мають роботи. Близько 14 відсотків усіх робочих місць можуть бути втрачені назавжди.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **20,6 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **8,1 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **12,5 млрд дол. США**

Відновлення робочих місць та сфери соціального захисту потребує узгоджених дій у різних часових межах

- У найближчій перспективі - фінансування соціальних видатків, які покликані захистити уразливі групи населення від додаткового довгострокового впливу, підтримка малозабезпечених сімей через програму на кшталт гарантованого мінімального доходу, яка має на меті забезпечити таким сім'ям дохід для покриття основних потреб, а також через субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, спрямовані на запобігання енергетичній бідності, особливо під час опалювального сезону в суворі зими. Витрати, пов'язані з цими програмами (без урахування субсидій), досягнуть 8,1 мільярда доларів США.
- У найближчій перспективі - необхідно розширити програми, які покликані стимулювати зайнятість та стати підґрунтям для довгострокового відновлення. Має бути розширене використання нових технологій для збільшення адаптивності системи загалом.
- Крім того, є потреба у швидкому відновленні соціальної інфраструктури, але ці зусилля з відновлення мають бути узгоджені з інвестиціями, політикою та змінами в поведінці.
- У довгостроковій перспективі слід зосередитися на реабілітації постраждалих від війни груп, як-от сиріт, ВПО та осіб з інвалідністю.

КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ

Ключові тези

Завдана шкода: **1,1 млрд дол. США**
Збитки: **19,3 млрд дол. США**

- Підтверджено, що близько 260 об'єктів культури були повністю знищені, зокрема будівлі та місця, які мають визнану культурну / соціальну цінність, рухомі культурні цінності та колекції, сховища предметів культури, а також туристичні об'єкти.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **5,2 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **1,6 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **3,6 млрд дол. США**

Для збереження сфери культури необхідно понад 5,2 мільярда доларів США

- Проведення консультацій з широким колом зацікавлених сторін, оскільки життєво важливо, щоб цінність власної культури оцінювали відповідні групи громадськості. Визначення пріоритетними культурних цінностей, які можуть сприяти відчуттю спільної спадщини, а також взяття за основу масштабів збитків та ризиків.

- Повідомляється, що частково пошкоджено понад 560 об'єктів культури, зокрема історична дерев'яна споруда монастиря Всіх Святих Святогірської Лаври, будівлі Чернігівського краєзнавчого музею, палацового комплексу Попова та Харківського національного академічного театру опери та балету. Особливо значних руйнувань було завдано в Київській області та на сході країни, включно з Харківською, Донецькою та Луганською областями; зазнали шкоди релігійні споруди - православні й католицькі церкви, а також мечеті та синагоги.

Перший етап – це етап реагування, зосереджений на екстрених заходах і наданні допомоги з метою захисту та зменшення подальших пошкоджень. Через складнощі, пов'язані з «реконструкцією» культурних цінностей, що мають історичне значення, цей процес потребуватиме спеціальних робочих навичок, досвіду, часу та значних витрат.

Відновлення креативної індустрії та збереження нематеріальної спадщини

- Відновлення процесів виробництва, розповсюдження та продажу предметів творчості та культури.
- Документування творчих практик і людського капіталу для збереження та відбудови спільнотної та національної ідентичності й просуванні культурного розмаїття, а також відновлення соціальної згуртованості.
- Інвестування у програми розвитку потенціалу, оскільки зусилля, спрямовані на відбудову, вимагатимуть високоспеціалізованого практичного досвіду та навичок.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Ключові тези

Завдана шкода: **2,2 млрд дол. США**
Збитки: **28,3 млрд дол. США**

- Найбільшою складовою частиною загальної завданої шкоди було пошкодження машин і обладнання (41 відсоток).
- До складу збитків, спричинених війною, належать втрата доходів аграрними підприємствами, яка виникла через скорочення обсягу виробництва, зниження відпускних цін на їх продукцію та зростання собівартості виробництва (наприклад цін на добрива та пальне).
- Найбільші збитки, а саме 54 відсотки їх загального обсягу, були спричинені зниженням цін виробників на експортну продукцію, як-от пшеницю, ячмінь, кукурудзу та соняшникове насіння. Також до збитків належали збитки, спричинені зниженням виробництва однорічних і багаторічних культур, зниженням виробництва продукції тваринництва та підвищенням собівартості сільськогосподарського виробництва.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **18,7 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **10 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **8,7 млрд дол. США**

Невідкладні потреби можна розв'язати за допомогою реалізації таких заходів:

- Краща відбудова / відновлення об'єктів фізичної інфраструктури, пошкоджених через війну.
- Надання безпосередньої підтримки сільськогосподарським підприємствам через поєднання безповоротних грантів та пільгових кредитних ліній з метою відновлення виробничої діяльності, а також підвищення ліквідності банківської системи для покриття попередніх непрацюючих позик та стимулювання нового кредитування у сільськогосподарській галузі.
- Розмінування, усунення вибухонебезпечних залишків війни та розчищення сільськогосподарських угідь.

Заходи, пов'язані з першочерговими середньо- та довгостроковими потребами:

- Завершення відбудови пошкоджень, завданих війною.
- Розширення безпосередньої підтримки аграріїв і банкам (через підтримку ліквідності) протягом кількох виробничих сезонів з метою сприяння відновленню сільськогосподарського виробництва.
- Збільшення інвестицій у державні сільськогосподарські установи для надання сільськогосподарських послуг з метою забезпечення ними ефективнішої підтримки відновлення сільськогосподарського сектору цими установами. Це також потребуватиме підтримки з метою адаптації до змін клімату.

ЗРОШЕННЯ ТА ВОДНІ РЕСУРСИ

Ключові тези

Завдана шкода: **0,2 млрд дол. США**
Збитки: **0,1 млрд дол. США**

- На захист від повеней і водосховища припадає завдана шкода на суму 4,7 мільйона доларів США, на зрошувальні споруди - 19,3 мільйона доларів США, на дренаж - 6,76 мільйона доларів США та на будівлі та обладнання - 7,04 мільйона доларів США.
- Сектор зазнав значних операційних збитків серед різних державних структур. У багатьох місцевостях ускладнена оплата водокористувачами послуг водопостачання (яка становить 60 відсотків від усіх експлуатаційних витрат). Операційні збитки також відображають шкоду, завдану державі та системі управління водними системами, оскільки фінансова база зазнає серйозного спаду. Найбільша частка збитків становила 75,8 мільйона доларів США. Найбільшу частку збитків виявлено в басейнових управліннях водних ресурсів.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **7,5 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **0,02 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **7,5 млрд дол. США**

- Ремонт пошкоджених систем за принципом «краще ніж було» (build back better).
- Формування компенсаційних програм, призначених для підтримки та підвищення рівнів виробництва через покращення дренажу та розширення зрошення в частинах країни, які не обов'язково завжди були підконтрольні уряду.

Невідкладні потреби

- Відновлення пошкоджених гідротехнічних та водогосподарських систем і споруд.
- Передислокація, облаштування та акредитація Лабораторії моніторингу вод східного регіону.

Середньо- та довгострокові потреби

- Реконструкція, капітальний ремонт, модернізація та нове будівництво зрошувальних та дренажних систем, а також (за потреби) забезпечення додаткового зрошення та зберігання у разі тривалої втрати контролю уряду у певних місцевостях.
- Будівництво мереж водопостачання в населених пунктах Львівської області, групових водогонів на території Одеської та Херсонської областей; відбудова групових водогонів внаслідок пошкоджень на території Миколаївської області; реконструкція гідрозахисної споруди навколо Дніпровських водосховищ; інвестування у Козаровицьку захисну дамбу та експлуатаційну дільницю; капітальний ремонт Ірпінської насосної станції, яка покриває Київську область.
- Відновлення дренажних та водогосподарських систем із застосуванням природоохоронних рішень та економічної обґрунтованості заходів щодо усунення збитків та втрат прибутку, переважно в тих областях, де повернуто контроль уряду. Відновлення лабораторії моніторингу вод у м. Слов'янськ Донецької області.

ТОРГІВЛЯ І ПРОМИСЛОВІСТЬ

Ключові тези

Завдана шкода: **9,7 млрд дол. США**
Збитки: **47,5 млрд дол. США**

- Більша частина завданої шкоди (77 відсотків) припадає на промисловість, а решта - на торгівлю.
- Велика частина руйнувань припала на великі і середні приватні підприємства. Близько 80 відсотків завданої шкоди, яких, згідно з оцінками, зазнали ці компанії (4,5 мільярда доларів США), були руйнуванням двох металургійних заводів в Донецькій області - металургійного комбінату «Азовсталь» і Металургійного комбінату імені

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **20,8 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **6,6 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **14,2 млрд дол. США**

Принципи, покликані забезпечити відновлення економіки та відбудови відповідно до принципу «краще ніж було» (build back better), наведені нижче

- Визнання та визначення пріоритетності ключових секторів, які постраждали від конфлікту, як-от металургія, машинобудування та будівництво.
- Покращення бізнес-клімату, полегшення доступу до фінансування, відновлення та модернізація логістики, а також розвиток людського капіталу допоможуть підприємствам відновлюватися відповідно до принципу «краще ніж було» (build back better).

Ілліча в Маріуполі - внаслідок чого було знищено близько половини потужностей металургійної промисловості в країні.

- Близько 2 900 магазинів роздрібно́ї торгівлі, торгових центрів і складських приміщень були пошкоджені або зруйновані.
- Завдана шкода й збитки в промисловості і торгівлі зосереджені в областях на сході України. Багато компаній, крім пошкоджень активів і втрати доходів, зіткнулися з іншими витратами, як-от переміщення або загибель співробітників, а також скороченням або зникненням клієнтської бази.

- Тісніша інтеграція з Європейським союзом (ЄС) та відкриття доступу до нових ринків вимагатимуть від підприємств адаптації екологічніших та стійкіших технологій.

У короткостроковій перспективі

- Надавання фінансової підтримки компаніям у формі позик, грантів і гарантій як описано в фінансовому секторі і банківська справа.
- Оптимізація правил ведення бізнесу, щоб спростити започаткування і відновлення бізнесу, а також впровадження нових продуктивних лінійок і моделей доставки.
- Сприяння внутрішнім та іноземним інвестиціям для відновлення ключових галузей промисловості.
- Забезпечення участі приватного сектору в діяльності з розбудови і розвитку зв'язків з МСП в пріоритетних секторах для відновлення та інвестицій.

У середньостроковій перспективі

- Надання фінансової підтримки компаніям. Пряма технічна допомога компаніям, спрямована на допомогу їм у виході на нові ринки, переході на ринки з вищою доданою вартістю та запровадженням більш сталих практик.
- Усунення перешкод для бізнесу, інвестицій і привабливого бізнес-клімату, які існували до конфлікту.

ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР І БАНКІВСЬКА СПРАВА

Ключові тези

Завдана шкода: **0,03 млрд дол. США**
Збитки: **8,1 млрд дол. США**

- Хоча інфраструктура системи електронних платежів залишається повністю функціональною з початку війни, банки стикаються з низкою операційних проблем.
- Ліквідність залишається на достатньому рівні, з огляду на порівняно стабільну депозитну базу та підтримку рефінансуванням Національного банку України (НБУ).
- Втрата надходжень від бізнес-діяльності та доходів домогосподарств, а також предметів застави суттєво вплине на якість кредитних портфелів банків.
- З початку війни було оголошено неплатоспроможними три банки – дві дочірні структури російських державних банків та один приватний банк.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **8 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **6,4 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **1,6 млрд дол. США**

Вжиття критично важливих заходів для захисту фінансової системи, підтримки довіри та мінімізації фіскальних витрат

- Забезпечення платоспроможності, ліквідності та стабільності фінансового сектору.
- Координація зусиль серед гравців фінансового ринку за підтримки органів державної влади для забезпечення фінансової стабільності.

У короткостроковій перспективі – здійснення ретельного моніторингу ситуації та забезпечення завчасного розуміння щодо впливу війни на фінансовий сектор

- Подальше оцінювання збитків фінансових установ (зокрема банків і страхових компаній) та розроблення стратегії реструктуризації фінансового сектору.
- Забезпечення фінансової стабільності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).
- Планування, коригування та впровадження подальшої політики та заходів регуляторного реагування у мінливому середовищі із зазначеними конкретними термінами їх виконання.
- Розроблення детально вивіреного плану поступового скасування спеціальних заходів, запроваджених під час війни, програм допомоги застрахованим сторонам та фінансової підтримки, спрямованих на позичальників і сектори, що постраждали внаслідок війни, з використанням прозорих правил і механізмів управління.

- Удосконалення механізмів розв'язання проблеми непрацюючих позик та створення ринків / механізмів для роботи з проблемними активами.

У середньостроковій перспективі – відновлення впровадження критично важливих реформ

- Посилення систем банківського та небанківського регулювання, нагляду та розв'язання проблемних питань, а також зміцнення інституційної та фінансової спроможності ФГВФО.
- Відновлення кредитування економіки, зокрема через зміцнення управління в державних банках і вдосконалення системи врегулювання проблеми непрацюючих позик.
- Поліпшення диверсифікації фінансового сектору та доступності фінансових послуг, а також створення сучасної інфраструктури фінансової системи.
- Створення спеціального воєнного страхового пулу, який міг би покривати окремі воєнні ризики під час та після війни за допомогою зовнішніх донорів.

ЕНЕРГЕТИКА ТА ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН³⁰⁶

Ключові тези

Завдана шкода: **3 млрд дол. США**
Збитки: **11,7 млрд дол. США**

- Найбільша завдана шкода припадає на галузі енергетики (1,4 мільярда доларів США), на другому місці - централізоване тепlopостачання (0,7 мільярда доларів США), далі - газопостачання (0,5 мільярда доларів США), пальне для транспорту (0,4 мільярда доларів США) та вуглевидобування (0,1 мільярда доларів США).
- До переліку завданої шкоди належать ті пошкодження, які були заподіяні цього року, без урахування кумулятивного обсягу пошкоджень з 2014 року. Дата відмежування – 1 червня 2022 року. Оцінки не охоплюють витрати на подолання матеріально-технічних проблем або проблем безпеки під час реконструкції, які можуть затримати відновлення та відбудову або затримати їх, а також необхідність координації та поетапної реконструкції поміж різними галузями.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **10,4 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **7,3 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **3,1 млрд дол. США**

Аварійні ремонтні роботи для відновлення енергозабезпечення

- Проведення аварійно-відновлювального ремонту найбільш актуального обладнання для електро- та газових мереж (близько 100-150 мільйонів)
- Проведення аварійно-відновлювального ремонту систем централізованого тепlopостачання з акцентом на безпеці (близько 100 мільйонів).
- Невідкладні потреби щодо прийдешнього опалювального сезону
- Закриття розривів ліквідності в оператора системи передачі (Укренерго) на суму 2,6 мільярда доларів США та Нафтогаза на суму мінімум на 5 мільярди доларів США.
- Підготовка країни до майбутнього осінньо-зимового опалювального сезону в нинішніх умовах, не обмежуючись закупівлями газу (зокрема з використанням модульних котелень, які працюють на вугіллі, дровах чи соломі).
- Забезпечення наявності засобів резервного живлення / опалення в лікарнях, школах, центрах, в яких проживають внутрішньо переміщені особи, тощо. Корисними можуть стати такі рішення, як розподілена сонячна батарея заводської збірки в поєднанні з акумулятором-накопичувачем.
- Забезпечення паливом внутрішнього транспорту в дуже короткій термін.

³⁰⁶ До переліку завданої шкоди належать та завдана шкода, яка були заподіяні цього року, без урахування кумулятивного обсягу завданої шкоди з 2014 року. Гранична дата збору даних – 1 червня 2022 року. Оцінки не охоплюють витрати на подолання матеріально-технічних проблем або проблем безпеки під час реконструкції, які можуть затримати відновлення та відбудову або затримати їх, а також необхідність координації та поетапної реконструкції поміж різними галузями.

- **Фінансові збитки.** У березні-квітні 2022 року споживання електроенергії значно знизилася: на 35 відсотків, порівнюючи з попереднім роком, а оплачуваність за неї впала у середньому приблизно на 40 відсотків.
- **Подібна ситуація спостерігається й в інших підсекторах енергетики.** Багато великих українських компаній стикаються з кризою ліквідності, зокрема це Нафтогаз, ДТЕК, Укренерго, державні генерувальні компанії, розробники відновлюваної енергетики та інші. Зовсім недавно Нафтогаз прострочив виплати власникам облігацій. Проблеми ліквідності енергетичних компаній негативно вплинуть на кредитоспроможність сектору, створюючи значні операційні ризики, які виникатимуть з продовженням війни.
- **Розриви ліквідності у системно важливих компаніях значно зросли.** В енергетиці в оператора системи передачі (TSO) Укренерго дефіцит становить 2,6 мільярда доларів США в енергетиці, а Нафтогазу не вистачає щонайменше 5 мільярди доларів США. Як наслідок, розробники відновлюваної енергетики та інші гравці наразі стикаються з кризою ліквідності, а Fitch нещодавно знизили відповідні кредитні рейтинги. (Примітка: нещодавно Нафтогаз пропустив кінцевий термін виплат власникам облігацій через урядовий мораторій, який призупинив погашення зовнішнього боргу на два роки).
- **Сукупний збиток від скорочення виробництва шахт** оцінюється на рівні 305 мільйонів з початку конфлікту.

Оціночні потреби щодо відновлення та відбудови станом на 1 червня 2022 року

- **Електроенергетичний сектор.** Потреби мережі ліній електропередачі, згідно з оцінками, сягають 1 240 мільйонів доларів США.
- **Газ.** Мінімальні потреби газотранспортної мережі оцінюються у 260 мільйонів доларів США.
- **Мережі централізованого тепlopостачання.** Потреби оцінюються на рівні 1,4 мільярда доларів США (у короткостроковій перспективі – 515 мільйонів доларів США).
- **Пальне для транспорту.** Обсяг потреб становить, за оцінками, 784 мільйона доларів США (у короткостроковій перспективі – 313 мільйони доларів США).
- **Вугледобувний сектор.** Обсяг потреб щодо відбудови оцінюється на рівні 275 мільйонів доларів США.

Відбудова за принципом «краще, ніж було» (build back better)

- Пошкоджену або зруйновану інфраструктуру необхідно буде відбудувати відповідно до сучасних стандартів, які передбачають вищу ефективність, або замінити іншими сталими рішеннями в поєднанні з більш енергоефективною реконструкцією.
- Навіть якщо у найближчому майбутньому будуть прийняті тимчасові рішення, існує потреба в більш комплексній відбудові, наприклад, мають бути нормативні акти для забезпечення як безпеки, так і екологічної сталості (наприклад, у випадку з котлами на основі біомаси, щоб забезпечити відповідність політиці запобігання вирубуванню лісів).
- Реконструкція має відповідати останнім стандартам належної практики, зокрема відбудові за принципом «краще ніж було» (build back better), та узгоджуватися з acquis Європейського Союзу, прискоренням підвищення енергоефективності, відновлюваними джерелами енергії та сталими рішеннями щодо опалення тощо.

ТРАНСПОРТ

Ключові тези

Завдана шкода: **29,9 млрд дол. США**
Збитки: **26,1 млрд дол. США**

- Найчастіше завдана шкода стосуються (i) місцевих обласних, сільських та комунальних доріг разом (29 відсотків); (ii) автомагістралей, автомобільних доріг та інших національних доріг (26 відсотків); (iii) мостів на національних автомобільних дорогах (15 відсотків); та (iv) рухомого складу залізничного транспорту, обладнання та інших активів (12 відсотків).

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **73,8 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **8,9 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **65 млрд дол. США**

- Найбільші категорії потреб включають (i) автомагістралі, автомобільні дороги та інші національні дороги (37 відсотків); (ii) рухомий склад залізничного транспорту, обладнання та інші активи (18 відсотків); (iii) дорожні мости на національних та місцевих дорогах (11 відсотків разом); та (iv) залізничні колії, мости та електричне обладнання (10 відсотків).
- Велика частка потреб в інвестиціях, пов'язаних із дорогами та залізницею, відображає як рівень збитків у цих підсекторах, так і велику різницю у витратах, порівнюючи застарілі українські стандарти та стандарти держави-кандидата у члені ЄС.

- Це охоплює: (i) 8 699 км автомагістралей, автомобільних доріг та інших національних автомобільних доріг; (ii) 7 619 км обласних та сільських доріг; (iii) 3 мільйони м² мостів на національних автомобільних дорогах; (iv) 428 470 м² мостів на місцевих дорогах; (v) 1 119 км залізничних шляхів; (vi) 93 залізничні станції; (vii) 63 072 м² залізничних мостів; (viii) 392 843 приватних автомобілів; (ix) 9 473 комунальних доріг; (x) 16 аеропортів та (xi) 850 одиниць рухомого складу міського громадського транспорту.
- Збитки у транспортному секторі оцінюються у 26,1 мільярда доларів США, та серед них переважає вплив втрати доступу до Чорного моря (17,6 мільярда доларів США або 67 відсотків).
- Інші збитки включають урахування (i) втрати чорноморського транспорту; (ii) перебої у послугах автомобільного та залізничного транспорту через пошкоджену інфраструктуру; (iii) збитки, пов'язані з закриттям повітряного простору України, та (iv) вартість послуг залізничного транспорту, які надавалися безоплатно для евакуації населення, а також імпорту гуманітарної допомоги
- Найбільші потреби припадають на східні та південні регіони (Донецьку, Луганську, Херсонську, Харківську, Миколаївську та Запорізьку області).

Найбільш пріоритетними потребами щодо відбудови є такі:

- Відновлення базової функціональності мережі (доріг, залізниці та авіатранспорту) для транспортування як для гуманітарної допомоги, так і для підтримки ширших заходів із відбудови у всіх секторах, оскільки вони будуть залежати від транспортних послуг;
- посилення дорожніх та залізничних зв'язків у західному напрямку з Європейським Союзом задля сприяння економічній інтеграції з європейським єдиним ринком та забезпечення стійкості щодо будь-яких можливих майбутніх перебоїв у доступі до Чорного моря;
- трансформація застарілих мереж відповідно до стандартів ЄС щодо безпеки, якості послуг та сумісності на доповнення до заявленої Україною мети політики вступу до ЄС.

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Ключові тези

Пріоритети

Завдана шкода: **0,7 млрд дол. США**
Збитки: **0,6 млрд дол. США**

Потреби на відновлення (10 років): **3,3 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **1,3 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **2 млрд дол. США**

- Завдана шкода охоплює 0,6 мільярда доларів США, що стосуються операторів (стаціонарного та мобільного) зв'язку, 0,08 мільярда доларів США щодо компанії поштового зв'язку та 0,04 мільярда доларів США щодо українського провайдера мовлення.
- **67 відсотків завданої шкоди щодо операторів телекомунікацій** припало на Донецьку, Харківську, Херсонську та Запорізьку області. Найбільше служби поштового зв'язку постраждали у Донецькій та Харківській областях.
- Завдана шкода щодо мовників становить 0,04 мільярда доларів США. Вони пов'язані з руйнуванням 49 телевеж, які відбулися протягом 3 ісяців, з яких 11 припадає на Луганську область, а ще 12 – на Запорізьку.

У короткостроковій перспективі слід передбачити додаткову надбавку обсягом 40 відсотків понад визначені оцінні обсяги пошкоджень для відбудови за принципом «краще, ніж було» (build back better).

- 0,9 мільярда доларів США потрібні для відновлення у короткостроковій перспективі інфраструктури та ширококосмугового зв'язку, приватної поштової служби та покриття мобільного зв'язку; 0,4 мільярда доларів США – для потреб у наданні послуг, зокрема це стосується вищих витрат на обслуговування під час відновного періоду.
- Покриття інтернетом і доступ до поштових послуг мають стратегічне значення.

Відновлення ширококосмугового зв'язку для забезпечення ефективного функціонування державного сектору та повернення участі приватного сектору як драйвера відновлення у місцевостях, постраждалих від війни:

- Відновлення ширококосмугового покриття на територіях, які були повернуті під контроль уряду.

- Завдана шкода щодо українських провайдерів стаціонарного широкопasmового зв'язку становить 0,3 мільярда доларів США, а щодо мобільних провайдерів - 0,2 мільярда доларів США.
- Загалом, 1 767 269 стаціонарних ліній були пошкоджені або зруйновані, передовсім у Харківській, Запорізькій, Донецькій, Херсонській, Луганській та Чернігівській областях.
- Збитки українських провайдерів стаціонарного широкопasmового зв'язку становлять не менше 0,1 мільярда доларів США; для провайдерів мобільного зв'язку вони становлять 0,1 мільярда доларів США. 22 відсотки доходів інтернет-провайдерів були втрачені через втрату абонентів і неоплаченого надання послуг. Оператори мобільного зв'язку постраждали ще сильніше.
- Було пошкоджено або зруйновано, згідно з підтвердженими даними, 18 поштових відділень і 51 поштових центрів обслуговування «Нової пошти».
- Надання терміналів Starlink з метою пом'якшення несприятливих наслідків військових дій для доступу в інтернет. Відновлення широкопasmового покриття у постраждалі від війни місцевості у перспективі одного-двох років; однак підключення до інтернету для навчальних закладів, державних установ та лікарень не може підтримуватися тільки через термінали Starlink.
- Визначення пріоритетним відновлення широкопasmового зв'язку відповідно до національного плану розвитку широкопasmового зв'язку України та цифрового порядку денного країни з метою уможливлення швидшого росту в таких секторах, як електронна комерція та ІТ-послуги, які мають вирішальне значення для економічного зростання країни в процесі відновлення України.

Відновлення надання поштових послуг приватним провайдером «Нова Пошта», на частку якого до війни припадало 65 відсотків ринку поштових відправлень.

Інвестування у задоволення пріоритетних довгострокових потреб, пов'язаних з відновленням:

- у довгостроковій перспективі 0,4 мільярда доларів США потрібні для відновлення інфраструктури та відбудови матеріально-технічної бази мовлення та державної поштової служби, відповідно до завданих пошкоджень;
- 1,6 мільярда доларів США потрібні для потреб у наданні послуг, зокрема для покриття вищих витрат на обслуговування протягом періоду відновлення.

ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Ключові тези

Завдана шкода: **1,3 млрд дол. США**
Збитки: **6,8 млрд дол. США**

- На початку війни була зруйнована ГЕС Оскільського водосховища в Харківській області. Було спущено близько 355,5 млн м3 води, і це негативно вплинуло на муніципальні підприємства, які забезпечують водопостачання в Луганській і Донецькій областях; значна частина населення цих областей має обмежений доступ до водопостачання або не має його взагалі.
- Згідно з даними UNICEF, приблизно 13,6 мільйона українців страждають через відсутність води для санітарних і гігієнічних потреб.
- Серед найбільш постраждалих міст - Дружківка, Донецьк, Костянтинівка, Бердянськ, Маріуполь, Миколаїв, Попасна, Приморськ, Ізюм, Рубіжне, Суми, Лисичанськ, Тростянець, Северодонецьк, Харків та Чернігів.

Пріоритети

Потреби щодо відновлення (10 років): **5,4 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **3,5 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **1,9 млрд дол. США**

Відбудова частково пошкодженої та зруйнованої інфраструктури за принципом пріоритетності

- Визначення пріоритетним відбудову за принципом «краще ніж було» (build back better) критично важливих активів водопостачання та водовідведення на рівні областей у поєднанні з підтримкою комунальних підприємств для покриття їх операційних витрат з метою забезпечення надання послуг водопостачання та водовідведення.
- Оптимізація подальших систем та об'єктів з огляду на прогнози росту в майбутньому.
- Урахування ширшого діапазону викликів країни, пов'язаних з водою (як-от доступність водних ресурсів, вплив кліматичних змін, які спричиняють засухи та повені), та забезпечення належного обсягу нових послуг водопостачання та водовідведення, які є легкими в управлінні та обслуговуванні (зокрема застосування природоохоронних рішень для стічних вод) задля сталості надання послуг.

- 53 відсотки від загальної суми збитків спричинені втраченими надходженнями за надання послуг водопостачання та водовідведення, а також суттєвим зниженням рівня оплати цих послуг. Другою великою категорією збитків є додаткові витрати для надання послуг водопостачання та водовідведення через зростання витрат на енергоносії; енергоспоживання є другою за величиною складовою частиною витрат для українських водоканалів після заробітної платні.

Забезпечення надання послуг водопостачання та водовідведення у нагальній/короткостроковій перспективі

- Продовження підтримки (субсидування) додаткових витрат на енергоносії та паливо, доки комунальні підприємства галузі водопостачання та водовідведення не відновлять свої відповідні довоєнні рівні надходжень. Підтримка для покриття витрат на енергоносії/паливо базується на розрахунках на національному рівні та поступовому зникненні цих додаткових витрат (або субсидій, які наразі покриваються коштом державного бюджету) у нагальній/короткостроковій перспективі.

МУНІЦИПАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Ключові тези

Завдана шкода: **2,3 млрд дол. США**
Збитки: **4,3 млрд дол. США**

- Велика шкода, завдана комунальній інфраструктурі, та порушення надання комунальних послуг оцінюються щонайменше у 2,3 мільярда доларів США. Збитки є найвищими у Донецькій, Харківській, Київській, Луганській, Чернігівській та Запорізькій областях.
- Обсяг завданої шкоди у секторі поводження з твердими побутовими відходами свідчить про збій у роботі усієї мережі обслуговування. Близько 5 відсотків всіх наявних сміттєзбиральних автомобілів, 17 відсотків всіх біогазових установок та 9 відсотків сортувальних ліній було знищено або пошкоджено.
- На активи щодо місцевої мобільності (пішохідні доріжки та вуличне освітлення) припадає частка пошкоджень на рівні 39 відсотків, після чого йде категорія громадських місць та установ, на яку припадає 28,5 відсотків всіх пошкоджень. У межах цієї категорії паркам та громадським місцям завдано збитків на рівні 5 відсотків від загального показника. Місцеві адміністративні будівлі та центри зазнали 24 відсотки загального обсягу пошкоджень, з яких 75 відсотків припадає на повністю зруйновані будівлі.
- Збитки у місті Києві, Донецькій та Харківській областях разом становлять понад 50 відсотків від їх загальної суми.

Пріоритети

Потреби щодо відновлення (10 років): **5,7 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **1,9 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **3,9 млрд дол. США**

- Є нагальна потреба у забезпеченні підтримання та збільшення надання послуг, а також у формуванні стратегій та планів дій щодо відбудови та відновлення в масштабі цілих міст
- Основні керівні принципи відбудови та відновлення охоплюють чітку пріоритизацію та поетапне впровадження інвестицій на основі результатів технічних оцінювань, а також сприяння утворенню сприятливого інституційного та нормативно-правового середовища для ефективної реалізації відповідних планів.
- Посилення систем моніторингу, звітування та верифікації для збирання даних.
- У районах із великою кількістю ВПО збільшення охоплення послугами та проведення ремонтних робіт на частково пошкоджених об'єктах інфраструктури та критичних установ (наприклад, це кладовища / крематорії).

Координування вивозу та утилізації сміття: посилення спроможностей та інфраструктури з управління відходами

- Проведення оцінювань на об'єктах, включених до вибірки, для забезпечення розуміння щодо складу будівельного сміття та підготовка плану в масштабах цілих міст щодо вивезення, сортування, оброблення та опрацювання такого сміття.
- Закупівля необхідних та критично важливих активів, як-от сміттєзбиральних автомобілів, задля забезпечення своєчасного збирання відходів, а також ефективного та раціонального управління відходами у короткостроковій перспективі.

Ремонт, відбудова та стабілізація пріоритизованих активів на підставі місцевих технічних досліджень та стратегічних планів

- Підготовка та затвердження інтегрованих коротко- і середньострокових планів дій щодо відновлення та відбудови в масштабах цілих міст із визначенням та пріоритизацією потреб та поетапним впровадженням.

- Понад 90 відсотків всіх збитків позначається як понесені та прогнозовані втрати надходжень органів місцевого самоврядування, що наголошує на великому фіскальному тягарі останніх та ймовірність нестабільності надання послуг упродовж прийдешніх місяців. За період березень – травень тягар, спричинений наданням додаткових послуг органами місцевого самоврядування, становив 74,6 мільйона доларів США.
- Завдана шкода місцевій інфраструктурі та комунальним установам мала значний вплив на доступ до критично важливих та базових послуг, а також на загальну якість життя місцевих жителів. Ситуація із доступом до збору та утилізації відходів значно погіршилася через війну.
- Оновлення місцевих кадастрів та земельних реєстрів у координуванні з національним міністерством та проведення кадастрових заходів (процеси систематичного дослідження та реєстрації майна)
- Проведення інженерних досліджень щодо окремих об'єктів та оцінювання щодо багатьох джерел небезпеки з метою визначення структурної цілісності та ризиків, а також конкретних потреб у відбудові.
- Проведення робіт з ремонту та реконструкції.

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Ключові тези

Завдана шкода: **2,5 млрд дол. США**
Збитки: **0,7 млрд дол. США**

- Вартість екосистемних послуг, втрачених в результаті мінування, що робить ліси недоступними, оцінюється в 739 мільйонів доларів США протягом 21 місяця з березня 2022 року. Такі збитки можуть значно збільшитись поза межами цього періоду.
- Повідомляється, що зафіксовано понад 250 випадків екологічних інцидентів та понад 1200 випадків завданої шкоди довкіллю внаслідок агресії війни.
- Завдана шкода заповідникам та екосистемам, що охороняються. Внаслідок війни в Україні під загрозою знищення знаходиться близько 20 відсотків площі всіх охоронюваних територій, 17 Рамсарських ділянок (водно-болотних угідь міжнародного значення), а також були зруйновані близько 160 територій Смарагдової мережі площею 2,5 мільйона га та чотири біосферних заповідники.
- Щонайменше 900 заповідних територій загальною площею 1,2 мільйона га, або 30 відсотків площі всіх природоохоронних територій України, постраждали від війни.

Пріоритети

Потреби щодо відновлення (10 років): **1,2 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **0,4 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **0,9 млрд дол. США**

Затвердження стратегічних цілей щодо післявоєнного відновлення в чистому та безпечному середовищі відповідно до екологічного законодавства ЄС

- Запровадження ефективного моніторингу навколишнього середовища для оцінювання загальної шкоди довкіллю, вжиття необхідних заходів з метою запобігання подальшому погіршенню та відновлення екосистем.
- Просування сталого природокористування, збереження та відновлення біорізноманіття, розвиток охоронюваних територій.

У короткостроковій перспективі

- Підготовка та проведення комплексних заходів з очищення довкілля, особливо пов'язаних зі збиранням, безпечною утилізацією та знешкодженням величезної кількості військових та інших відходів.

У зв'язку з екологічними ризиками

- Забезпечення доступності та прозорості систем моніторингу.
- Початок повинен полягати у стратегічному плануванні щодо очищення від забруднення.

У зв'язку з відновленням лісового господарства

- Відновлення вигорілих лісів на вигорілих ділянках, а також допоміжних активів та переорієнтація лісозаготівельних робіт.

- Пожежі були основним джерелом пошкоджень лісів через війну. Вартість знищеної кондиційної деревини обраховується на рівні 2,4 мільярда доларів США з огляду на площу пошкоджень в зонах конфлікту, що становить 249 237 га.
- Підвищення продуктивності розсадників з метою збільшення лісового покриву, забезпечення у такий спосіб масштабних можливостей для працевлаштування у короткостроковій перспективі та можливостей для інвестицій (зокрема міжнародних) у лісовуглецеві проекти в Україні.
- Дотримання Зеленого курсу ЄС з метою забезпечення сталого виробництва та експорту довговічної лісової продукції

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Ключові тези

Завдана шкода: **0,1 млрд дол. США**
Збитки: **0,2 млрд дол. США**

- Було пошкоджено, зруйновано або захоплено 6 відсотків будівель, які належать службам ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і цивільного захисту. Повністю зруйновано 49 та частково пошкоджено 147 будівель. На території, яка тимчасово не підконтрольна уряду, захоплені 453 будівлі. До найбільш постраждалих регіонів належать Донецька, Запорізька, Харківська та Київська області.
- 13 будівель служби гідрометеорології / сейсмології пошкоджено у Донецькій області, а ще 10 - у Запорізькій. Пошкоджено або знищено 30 відсотків гідрометеорологічних приладів та обладнання.
- Найбільша кількість знищених автомобілів зафіксована в Одеській області. Найбільше транспортних засобів захоплено в Запорізькій області, на другому місці - Донеччина.
- Найбільші завдані збитки стосуються додаткового часу рятувальників / оперативників служб надзвичайного реагування; загальні витрати сягають 241 мільйон доларів США. Збитки охоплюють збільшення операційних витрат Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) на 237 мільйонів доларів США та витрати на видалення уламків на 4 мільйони доларів США.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **0,7 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **0,5 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **0,2 млрд дол. США**

- Оскільки війна все ще триває, пріоритетні заходи короткострокового характеру мають узгоджуватися з потребами громадян у негайній підтримці, яку надають служби екстреного реагування.
- Існує суттєва потреба у розв'язанні проблеми неналежного і застарілого обладнання, а також забезпечення навчання.
- Пріоритет має полягати у наданні швидких рішень, які уможливають безпечний та адекватний захист громадян під час проведення рятувальних операцій.

Відновлення спроможності сил цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації:

- Реконструкція та оснащення будівель, які зазнали пошкоджень високого та середнього ступеня тяжкості, а також проведення аварійного ремонту будівель, які зазнали пошкоджень низького та середнього ступеня тяжкості.
- Закупівля необхідного та вдосконаленого обладнання для заміни раніше пошкодженого.

Невідкладні заходи:

- Закупівля 669 сучасних та повністю обладнаних пожежно-рятувальних машин (395,96 мільйона доларів США), які необхідні для заміни знищених або захоплених, та закупівля мобільних блоків дезактивації (систем і транспортних засобів), важких автомобілів для роботи в умовах забруднення хімічними, біологічними, радіоактивними речовинами чи ядерними матеріалами (ХБРЯ) та мобільних лабораторій ХБРЯ (65,76 мільйона доларів США).
- Створення мобільних командно-диспетчерських пунктів обласного рівня та чотирьох основних матеріально-технічних центрів вартістю (24,65 мільйона доларів США) на підтримку рятувальних служб. Будівництво майданчиків та ангарів для вертольотів на обласному рівні (45,82 мільйона доларів США), що дасть змогу ДСНС реагувати на збільшені потреби.
- Заснування морських та річкових рятувальних підрозділів (39,32 мільйона доларів США), необхідних для розв'язання проблем замінованих територій у водах та загальної відсутності відповідної готовності.
- Вартість будівництва бомбосховищ обласного рівня у складі місцевих пожежно-рятувальних частин (5,57 мільйона доларів США), які необхідні для створення безпеки громадян та співробітників ДСНС у разі обстрілу.

- Розбудова двох загальнодержавних навчальних закладів вартістю 12,09 мільйона доларів США, які необхідні для навчання додаткового персоналу ДСНС та забезпечення спеціалізованої освіти для вже наявного.

У середньо- та довгостроковій перспективі – інвестування у будівлі ДСНС, зокрема у головні управління на обласному рівні, центри порятунку / реагування та будівлі у сфері гідрометеорології / геофізики (178,68 мільйона доларів США).

ЮСТИЦІЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Ключові тези

Завдана шкода: **0,1 млрд дол. США**
Збитки: **0,03 млрд дол. США**

- Прокуратура. З початку війни 20 будівлям було завдано значної шкоди, а 7 будівель прокуратури були зруйновані. Найбільша кількість пошкоджених будівель знаходиться в Донецькій, Харківській, Сумській та Київській областях. Загальна завдана шкода, пов'язана з Офісом Генерального прокурора, становить 7,97 мільйона доларів США.
- Судова влада. Під час війни 46 будівель судів були частково пошкоджені, а 20 були повністю зруйновані. Крім того, ще три будівлі Державної судової адміністрації (ДСА) та Служби судової охорони були пошкоджені частково. Найбільша кількість зруйнованих будівель знаходиться у Донецькій та Харківській областях. Загальні пошкодження в судовій системі становлять 61,33 мільйона доларів США.
- Державне управління. Пошкодження інфраструктури державного управління та надання послуг було оцінено на рівні 31,6 мільйона доларів США.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **0,2 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **0,08 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **0,1 млрд дол. США**

Навчання спеціалістів у сфері правосуддя

- Після війни необхідно буде набрати та навчити нових суддів, прокурорів, слідчих, поліцейських, митників та податківців, а також інших працівників у секторі юстиції.

Відновлення послуг, пов'язаних з відправленням правосуддя та роботою органів правосуддя

- Визначення пріоритетними відбудову та ремонт будівель судів, оскільки цей підсектор зазнав найбільших пошкоджень. Визначення пріоритетів щодо правоохоронних органів і судових служб після закінчення війни з метою забезпечення належного управління, правопорядку та доброчесності під час відбудови.
- Взяття до уваги короткотермінових тимчасових рішень, як-от пересувні суди або тимчасові місця розташування судів, для забезпечення розгляду пріоритетних справ або можливості надання судових послуг за допомогою інструментів електронного правосуддя.
- Органи юстиції / органи у сфері правовладдя, особливо ті, які уповноважені запобігати, розслідувати та боротися з корупцією, повинні будуть відігравати провідну роль у загальному процесі відбудови для забезпечення прозорості та доброчесної реалізації діяльності з відбудови та відновлення, а також використання коштів за цільовим призначенням.

Під час ремонту та реконструкції ключових будівель системи державного управління слід дотримуватись пріоритетів відповідно до вимог конкретних міністерств.

ОЧИЩЕННЯ ТЕРИТОРІЇ КРАЇНИ

Ключові тези

Збитки: **73,2 млрд дол. США**

- Згідно з оцінками, забруднено 13 відсотків території України
- За найскромнішими оцінками, витрати на очищення території країни перевищать 73,2 мільярда доларів США, водночас 58,5 мільйонів доларів США необхідно терміново інвестувати в обладнання, навчання та заробітну плату для розширеного персоналу, залученого до очищення території в Україні.

Пріоритети

Потреби на відновлення (10 років): **73,2 млрд дол. США**
Короткострокова перспектива: **11 млрд дол. США**
Середньострокова перспектива: **62,2 млрд дол. США**

Забезпечення безпеки населення

- Евакуація населення, яке мешкає у місцевостях із ризиком, пов'язаним з уламками війни.
- Визначення пріоритетними територій, які найбільш терміново потребують очищення, як-от території з високою концентрацією цивільного населення і території, що мають важливе значення для відновлення виробництва і економічних потоків.

- Російські війська застосували щонайменше сім типів протипіхотних мін щонайменше в чотирьох областях України: Донецькій, Харківській, Київській та Сумській.
- Як російські, так і українські сили широко використовували протитанкові міни (які також називають протитранспортними мінами) щонайменше в семи областях: Донецькій, Чернігівській, Харківській, Київській, Одеській, Сумській та Запорізькій. Протитранспортні міни ручної установки серії ТМ-62 мабуть є найбільш часто використовуваним типом мін.
- Станом на 01 червня 2022 року, згідно з оцінками ДСНС, нетехнічне обстеження (НТО) має бути проведене на 272 000 км² території України. З огляду на міжнародний досвід, загальна площа, яка вимагає НТО, технічне обстеження (ТО) та очищення, становить 267 638 км², з розбивкою на 194 647 км² для НТО, 48 661 км² для ТО і 24 330 км² для фактичних операцій з очищення.
- Оцінка передбачає, що буде потрібно 10 років для завершення НТО, 15 років для завершення ТО на основі результатів НТО і 30 років для завершення очищення на основі результатів ТО, визначення імовірно небезпечних територій (ІНТ) і підтвердження небезпечних територій (ПНТ). Це базується на припущенні, що військові дії припиняться, додаткові потреби та вимоги будуть задоволені (наприклад, буде додатковий персонал та обладнання, зокрема предмети подвійного використання), а вільні кошти будуть в наявності.

У короткостроковій перспективі

- Буде потрібно близько 11 мільярдів доларів США на нетехнічні та технічні обстеження, а також розмінування, зокрема 58,5 мільйона доларів США на закупівлю різного обладнання, яке необхідне для збільшення масштабу заходів з очищення території та забезпечення значного поступу на територіях, повернутих під контроль уряду, та в тих місцевостях, де припинені військові дії.
- Проведення підрахунку витрат, необхідних для морських мін в Чорному морі.
- Забезпечення належної підготовки додаткового персоналу та закупівля надійного, сучасного та високоякісного обладнання, особливо металошукачів, установок розмінування та засобів індивідуального захисту.
- Збільшення масштабу поточних заходів, зокрема заходів щодо НТО, які наразі реалізуються у Києві та Чернігові.

Інвестиції в обладнання

- Інвестування у 900 металошукачів CEIA CMD та механічні установки розмінування з дистанційним управлінням RT-300 D, а також у навчання та річний запас витратних матеріалів і важливих деталей.
- Використання установок розмінування під час ТО та очищення територій дало б змогу значно знизити основні ризики для саперів. Обладнання збільшило б обсяги розмінування та швидкість видалення вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), а також зменшило б вартість і час. У мирний час його можна використовувати в лісовому господарстві, сільському господарстві, в кар'єрах та на будівництві.

Проведення навчання принаймні до 3-го рівня щодо знищення вибухонебезпечних боєприпасів (ЗВНБ) всього додаткового персоналу

- Встановлення зв'язків з партнерами / іншими центрами протиміної діяльності для забезпечення підтримки відповідних заходів.
- Проведення навчальних курсів щодо ризику вибухонебезпечних боєприпасів з метою запобігання жертвам серед цивільного населення.

Розроблення ефективного законодавства з метою підвищення ефективності діяльності.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Ключові тези

- Війна серйозно порушила економічну діяльність, пошкодивши виробничі активи та інфраструктуру, створивши логістичні проблеми та завдавши втрат робочій силі, зруйнувавши ланцюги постачання та попиту, посиливши невизначеність і підвищивши ризики.

Пріоритети

- Оцінки втрат валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2022 році виходять за межі втрати фізичних активів, тоді як на середньострокове відновлення економіки впливатимуть втрати в людському капіталі та великі обсяги потреб пов'язаних з відбудовою. Темпи відновлення економіки в середньостроковій перспективі залежатимуть від тривалості війни та наявності фінансових ресурсів.

- ВВП України скоротився в першому кварталі на 15,1 відсотка у річному вимірі (р/р) (або на 19,3 відсотка у квартальному вимірі (кв/кв) з урахуванням сезонних чинників), внаслідок скорочення ВВП у березні на близько 45 відсотків у річному вимірі.
 - Після звільнення Київської області у квітні спостерігалися перші ознаки покращення економічної діяльності, хоча її показники надалі залишаються значно нижчими, ніж у довоєнний період.
 - Тривалість війни залишається невідзначеною, але якщо припустити, що червневий статус-кво збережеться до кінця року, то скорочення ВВП у 2022 році, за оцінками, становитиме приблизно 35 відсотків, порівнюючи з попереднім роком. Якщо ситуація надалі погіршуватиметься, то падіння економічної активності може сягнути 45 відсотків у 2022 р.
 - Інфляція зросла з 10 відсотків у річному вимірі у січні 2022 року до 21,5 відсотка в червні, а ціни на харчові продукти та паливо зросли ще більше — відповідно на 28,3 і 90,9 відсотка, порівнюючи з аналогічним періодом попереднього року.
 - З початку війни збирання податків значно знизилася через погіршення ситуації з економічною діяльністю, адмініструванням податків, складнощами зі збиранням податків в областях, які постраждали від війни, а також через зміни у податковій політиці. Номінальне падіння податкових надходжень зведеного бюджету у березні та квітні сягнуло 24 відсотків, а в травні – 14 відсотків, порівнюючи з аналогічним періодом минулого року. У реальному вимірі річне скорочення податкових надходжень з початку війни перевищує 30 відсотків на місяць.
 - Попри зменшення державних витрат на невоєнні потреби, державні витрати стрімко зросли у зв'язку з необхідністю надання основних державних послуг під час війни. Від початку війни Уряд доклав зусиль, щоб скоротити несуттєві поточні витрати (на 78 відсотків у річному вимірі) та капітальні витрати (на 61 відсоток у річному вимірі). Однак загальні державні витрати зросли у березні - травні на 57 відсотків у річному вимірі через збільшення
 - Економічна активність демонструє ознаки поліпшення та підвищення її рівнів; проте економічне відновлення є нерівномірним і має ознаки стагнації на низькому рівні. Відновлення стримується внаслідок проблем з логістикою та знищення потужностей.
- Україна стикається з трьома ключовими макрокритичними викликами:**
- серйозні потреби у фіскальному фінансуванні та неспроможність мобілізувати внутрішні надходження;
 - зростання залежності від монетарного фінансування та погіршення якості активів фінансового сектору; послаблення зовнішньої позиції.
- Збільшення державних витрат, пов'язаних із забезпеченням функціонування критично важливих служб**
- Ці видатки допомагають запобігти ще глибшим гуманітарним і соціальним наслідкам та уникнути ерозії інституційного капіталу та потенціалу, які мають стати фундаментом для майбутніх заходів з відновлення та відбудови. Четверть населення отримує пенсію за віком, яка є основною системою соціального захисту.
- Повинен здійснюватися моніторинг впливу на найбільш вразливі верстви населення**
- Уряд докладає зусиль для пролонгації внутрішнього боргу та веде переговори про дворічне відстрочення погашення зовнішнього боргу з іноземними комерційними та урядовими кредиторами. Щоб допомогти Україні подолати поточний дефіцит фінансування невійськових потреб, необхідна подальша значна підтримка з боку міжнародних фінансових установ (МФО) та двосторонніх кредиторів; в іншому випадку Україні доведеться далі скорочувати свої соціальні видатки та використовувати внутрішнє фінансування і монетизацію дефіциту Національним банком. Національний банк за період від початку війни уже монетизував понад 7,7 мільярда доларів США фіскальних потреб. Це може мати значний вплив на бідні верстви населення: може зрости частка населення, яка живе за межею бідності (5,5 долара США на день), до майже 60 відсотків у 2023 році проти 2 відсотків у 2021 році. У разі такого стрімкого погіршення ситуації з бідністю для відновлення колишньої ситуації знадобляться роки.
- Платіжний баланс**
- Щоб компенсувати наслідки втрати експорту на початку березня уряд оголосив обмеження на імпорт усіх видів товарів, за винятком визначеного урядом критичного імпорту. Зняття імпортних обмежень у липні може призвести до значного збільшення дефіциту поточного рахунка в другій половині 2022 року.
 - величезний відтік біженців створив тиск на рух капіталів внаслідок зняття валютних коштів з рахунків в Україні для фінансування витратків біженців за кордоном. Від початку війни Національний банк України витратив на валютні інтервенції близько 12 мільярдів доларів США, зокрема лише у червні – 4 мільярди доларів. Це зменшило міжнародні резерви, які наприкінці червня скоротилися до 22,8 мільярда доларів США проти довоєнного рівня в 29 мільярдів доларів США.

витрат на заробітну плату (109 відсотків у річному вимірі), зокрема на працівників служби екстреної медичної допомоги та служб швидкого реагування, трансферти та потреби соціального захисту (44 відсотки у річному вимірі), а також на закупівлю товарів і послуг (79 відсотків у річному вимірі), зокрема для відновлення комунальних послуг, як-от електро-, водо- та газопостачання.

- З функціонального боку найбільший внесок у загальне зростання зробило збільшення видатків на оборону та безпеку в 4,5 рази, а також зростання видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення на 30 відсотків у річному вимірі (що становить приблизно 3,5 мільярда доларів США на місяць)

Відновлення предметів застави, активів та доходів

- Філії банків у Західній та Центральній Україні надають послуги майже в повному обсязі, тоді як на південному сході ситуація залишається дуже складною.
- Дедалі більша залежність Уряду від банківської системи в питаннях бюджетного фінансування ще більше звужує доступ до ліквідності, потрібної для кредитування виробничих секторів економіки після війни; водночас стає відчутнішим ризик інвестування в державні цінні папери через можливість різких коливань їх вартості.

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ВРАЗЛИВІ ГРУПИ

Ключові тези

Переміщення населення

- Третина українців покинула свої домівки. Станом на 23 травня 2022 року понад 7,13 мільйона осіб були переміщені в межах України. Станом на 1 червня 2022 року загальна кількість зареєстрованих ВПО, включно з переміщеними з 2014 року, становила 4 162 327 осіб.
- Близько 6 мільйонів українців покинули країну (14–15 відсотків постійного населення України станом на 1 січня 2022 року). Станом на 3 червня 2022 року в Європі було зареєстровано 4 712 784 окремих біженців з України.
- 64 відсотки ВПО, які працювали до війни, втратили свою роботу. Лише 9 відсотків шукачів роботи серед ВПО змогли знайти нову роботу.

Особи з інвалідністю

- Станом на 23 травня 2022 року 26 відсотків респондентів-ВПО зазначили, що принаймні один член сім'ї наразі має інвалідність.
- Пошкодження, завдані закладам інтернатного типу, зменшують доступ до них, що спричиняє переповненість та недостатність обслуговування в доступних закладах.

Пріоритети

Переміщення населення

- Наявність грошових коштів (фінансова підтримка) залишається нагальною для ВПО (відповідний показник зріс з 49 відсотків до 77 відсотків).
- Транспорт, одяг та інші непродовольчі товари, ліки та медичні послуги, відсутність доступу до готівкових коштів та їжа є іншими важливими потребами, які згадали принаймні 25 відсотків опитаних ВПО. Житло є однією з нагальних потреб, яку згадали 15 відсотків ВПО.
- Якщо ВПО вирішують повернутися до домівок, які були пошкоджені війною (29 відсотків серед ВПО та близько 10 відсотків серед тих, хто повернувся, повідомили про певні пошкодження своїх домівок), їм потрібна підтримка щодо доступу до будівельних / відновних матеріалів для ремонту наявних домівок.
- Багатьом ВПО знадобиться підтримка щодо повторного працевлаштування або відновлення ділової активності.
- Аспекти соціальної згуртованості та інклюзії слід враховувати в межах стратегії відновлення.

Особи з інвалідністю

- Виділення додаткових ресурсів для забезпечення надання реабілітаційних, медичних та інших спеціальних послуг і закладів, а також залучення більшої кількості спеціалістів та розв'язання проблем перевантаженості, вдосконалення людських навичок і технологій.
- Виявлення та реагування на безпосередні потреби в безпеці та здоров'ї дітей з інвалідністю.
- Розгляд можливості додаткової підтримки сімей для догляду за особами з інвалідністю.
- Упровадження довгострокових рішень для догляду за особами з інвалідністю, зокрема перехід до інтегрованого догляду в громаді.

Особи з вадами розумового розвитку дуже маргіналізовані.

- Десятки тисяч дітей зі шкіл-інтернатів повернули до сімей.

Жінки та діти

- Станом на 6 травня 2022 року в Україні функціонує 805 спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та сексуального й гендерно-зумовленого насильства (СГН).
- Внаслідок війни 19 відсотків спеціалізованих служб підтримки жертв домашнього насильства та СГН не виконують своїх функцій.
- Частка зайнятості серед жінок знизилася з 64 відсотків до 42 відсотків.
- 86 відсотків жінок та 79 відсотків чоловіків отримували додаткову фінансову допомогу з різних джерел. 67 відсотків жінок (і 57 відсотків чоловіків) стверджують, що їм не вистачає грошей для задоволення своїх базових потреб (наприклад придбання їжі та одягу).

Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсексуали (ЛГБТІ)

- З початку війни надходять повідомлення про напади на ЛГБТ-активістів, правозахисників і притулки в Україні.
- Доступ до медичного обслуговування, як-от ліків від ВІЛ або гормональної терапії, є обмеженим.
- Могли посилитися напруженість та конфлікт через відсутність розуміння чи прийняття членами сім'ї.
- Сексуальні та гендерні меншини можуть зіткнутися з перешкодами у забезпеченні безпечним житлом, тоді як трансгендери можуть поставати перед труднощами у доступі до притулків та послуг через їхню самовизначену стать, якщо остання не збігається з їхніми документами.

Жінки та діти

- Інтегрування гендерних відмінностей під час розроблення та реалізації стратегії реагування та відновлення разом з адаптованими заходами для задоволення потреб кожної групи та подолання ризиків, з якими вони стикаються.
- Підтримка жінок як тих, що дбають про дітей та старших родичів (зокрема, серед ВПО).
- Просування підходу, в межах якого головна увага зосереджується на гендері та враховує його особливості, вимагається увага до гендерно-диференційованих потреб у всьому діапазоні точок доступу для підтримки: доступ до послуг і правосуддя (зокрема для випадків СГН та примусового вербування хлопців та чоловіків до збройних груп), засоби до існування, соціальні стійкість та розбудова миру.
- Під час ухвалення рішень, просувати чутливі до гендерної проблематики та гендерної-інклюзивності інституційні структури.

Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсексуали (ЛГБТІ)

- Забезпечення інклюзивного програмування, адвокації та реагування на різноманітні вразливості та ризики.
- Встановлення спеціальних заходів прийому та реєстрації для безпечної ідентифікації та підтримки.
- Забезпечення зв'язку спеціалізованих ЛГБТІ-притулків і центрів із гуманітарною системою.
- Усунення перешкод для безпечного та рівного доступу ЛГБТІ до соціальних послуг / програм.
- Підвищення обізнаності та адвокація щодо справедливого та недискримінаційного надання послуг ЛГБТІ.
- Оскільки трансгендерні ВПО можуть поставати перед труднощами у доступі до послуг через розбіжності між зовнішнім виглядом та документами, що посвідчують особу, слід проводити адвокацію щодо переоформлення документів.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. КОМАНДА RDNA

Команда RDNA хотіла б висловити свою глибоку вдячність усім особам та організаціям, які зробили свій внесок у цю оцінку.

З боку уряду України підтримка була надана під керівництвом Олексія Чернишова, міністра розвитку громад та територій.

З боку Європейської Комісії підтримка була надана під керівництвом Катаріни Матернової, заступниці генерального директора.

З боку Світового банку підтримка надавалася під керівництвом Арупа Банерджі, регіонального директора у Східній Європі; Самеха Вахба, регіонального директора зі сталого розвитку; Фадії Саади, регіональної директорки з розвитку людини; Чарльза Корм'є, регіонального директора з питань інфраструктури; Лаліти Мурті, регіональної директорки із рівномірного розвитку, фінансів та інституцій; Крістофа Пуша, менеджера практики, урбаністики, управління ризиками стихійних лих, стійкості та землі; Бахера Ель-Хіфнаві, керівника програми з питань інфраструктури та сталого розвитку; Карліса Смітса, провідного економіста країни; Карін Бреденкамп, провідної економістки і керівниці програми з розвитку людини; Тома Фарола, провідного економіста сталого розвитку та інших.

ОСНОВНА КООРДИНАЦІЙНА КОМАНДА

Іван Лукеря (заступник міністра розвитку громад та територій); **Анна Нижник** (в.о. генерального директора Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); **Марта Бухтіярова** (генеральна директорка Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій)

Аланна Сімпсон (провідна фахівчиня з управління ризиками стихійних лих); **Зузана Стентон-Геддес** (старша фахівчиня з управління ризиками стихійних лих); **Бахер Ель-Хіфнаві** (керівник програми, IECDR); **Крунослав Катич** (старший консультант з управління ризиками стихійних лих); **Олександра Шатирко** (фахівчиня з питань соціального розвитку); **Джой Аун** (фахівець з управління ризиками стихійних лих); **Дже Кьон Кім** (оперативний співробітник); **Ghizlane Aqariden** (консультант з управління ризиками стихійних лих); **Сорайя Рідановіч** (консультант з управління ризиками стихійних лих); **Надія Кислова** (асистентка програми)

Хлоя Алліо (керівниця відділу – операції, Представництво Європейського Союзу в Україні); **Агнешка Скиба** (програмна директорка, Представництво Європейського Союзу в Україні); **Панайотіс Стамуліс** (керівниця з питань політики, Представництво Європейського Союзу в Україні); **Марта Садель** (керівниця з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA))

Житло

Анна Нижник (в.о. генерального директора Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); Олександр Петрошук (державний експерт Експертної групи стратегічного та бюджетного планування Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); Інна Вахович (начальниця відділу ціноутворення, економіки та договірних відносин у будівництві Мінрегіону); Дмитро Паншин (заступник директора Департаменту житлової політики та благоустрою Міністерства розвитку громад та територій)

Каріма Бен Бі (старший фахівець з управління ризиками стихійних лих); Еллен Гамільтон (провідна фахівчиня з міського розвитку); Норіко Ое (старший спеціаліст з міського розвитку); Дебашрі Поддар (спеціаліст з міського розвитку); Сюеман Ван (старший фахівець з міського розвитку); Олександр Довбня (експерт з міського розвитку); Саймон Воллі (фахівець з міського розвитку); Пол Скотт Преттітор (старший фахівець із землеустрою)

Кшиштоф Герульський (керівник з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Ольга Бороданкова (керівниця з питань співробітництва Представництва Європейського Союзу в Україні); Андрій Бандура (сектор управління енергетикою (газ, нафта та енергоефективність), Представництво Європейського Союзу в Україні); Крістіан Бен Хелл (керівник сектору з питань землі, сільського господарства, лісового господарства та безпеки харчових продуктів Представництва Європейського Союзу в Україні)

Освіта

Юрій Ковальчук (начальник сектору інвестиційної діяльності та міжнародних проєктів Міністерства освіти і культури)

Джеймс Гершем (фахівець з питань освіти); Світлана Бацюкова (спеціалістка з питань освіти); Адрієн Самуель Жульєн Ольшак Ольшевський (експерт з питань освіти)

Віра Рибак (менеджерка сектору освіти і науки Представництва Європейського Союзу в Україні); Фернандо Фонсека (керівник з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA))

Охорона здоров'я

Богдан Боруховський (заступник міністра охорони здоров'я); Олексій Яременко (заступник міністра охорони здоров'я); Тетяна Гоцуєнко (радниця міністра охорони здоров'я); Олександр Ємець (Генеральний директор агентства eHealth МОЗ); Юлія Мазур (бізнес-аналітик агентства eHealth МОЗ); Юрій Гайдай (старший економіст центру економічної стратегії)

Олена Дорошенко (старша спеціалістка з охорони здоров'я); Олександр Жигінас (експерт з охорони здоров'я); Христина Пак (спеціалістка з охорони здоров'я); Артур тен Хеве (міжнародний експерт із охорони здоров'я); Владислав Смірнов (інженер-медик, керівник Медконструктора)

Олександра Яновська (керівниця з питань політики Представництва Європейського Союзу в Україні); Міра Дідух (керівниця проєкту – Охорона здоров'я та соціальна політика Представництва Європейського Союзу в Україні); Фернандо Фонсека (керівник з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Ярно Хабіхт (представник ВООЗ в Україні) та команда Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я; Бен Зіннер (заступник директора USAID)

Соціальний захист і забезпечення засобів до існування

Євген Котик (перший заступник міністра соціальної політики); Сергій Собчук (державний експерт експертної групи з питань соціального бюджету Директорату стратегічного планування, координації політики та європейської інтеграції Мінсоцполітики);

Роман Жуковський (спеціаліст із соціального захисту населення); Катерина Петріна (старший фахівець із соціального захисту населення); Анна Баранова (консультантка); Ірина Калачова (консультантка); Володимир Соріогло (консультант)

Міра Дідух (керівниця проєкту – Охорона здоров'я та соціальна політика Представництва Європейського Союзу в Україні); Фернандо Фонсека (керівник з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA))

Культура та туризм

Анастасія Бондар (заступниця міністра культури та інформаційної політики); Ростислав Карандєєв (перший заступник міністра культури та інформаційної політики); Катерина Чуєва (заступниця міністра культури та інформаційної політики); Мар'яна Олесків (Голова Державного агентства розвитку туризму); Луїза Мороз (державна експертка експертної групи з креативних індустрій, Директорат культури та мистецтв); Ярослав Петраков (генеральний директор, Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції); Юлія Нечипоренко (начальниця головного управління охорони культурної спадщини та музеїв Управління культурної спадщини)

Каріма Бен Біх (старший фахівець з управління ризиками стихійних лих); Юна Чун (аналітик міського розвитку); Олександр Довбня (консультант, SCAUR)

Тетяна Шульга (керівниця проєкту Представництва Європейського Союзу в Україні); Фернандо Фонсека (керівник з питань політики, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA))

ВИРОБНИЧІ ГАЛУЗІ

Сільське господарство

Олексій Пінчук (директор Департаменту міжнародної політики Міністерства аграрної політики та продовольства)

Сергій Зоря (провідний економіст сільського господарства)

Крістіан Бен Хелл (керівник сектору з питань земельної, сільськогосподарської, лісової та харчової безпеки Представництва Європейського Союзу в Україні); Маркус Клінглер

Зрошення та водні ресурси

Олександр Бонь (заступник директора департаменту, начальник департаменту морської політики Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів)

Рану Сінха (спеціаліст із зрошення та водосточення); Франк ван Стінберген (консультант із зрошення та водосточення)

Крістіан Бен Хелл (керівник сектору з питань землі, сільського господарства, лісового господарства та безпеки харчових продуктів Представництва Європейського Союзу в Україні) (з питань зрошення)

Торгівля та промисловість

Олександр Максимов (директор департаменту майнової політики Міністерства економіки)

Суніта Варада (старший спеціаліст з розвитку приватного сектору); Стефка Славова (провідний економіст); Альберто Кріскуоло (старший економіст); Блерта Керімі (старший експерт з приватного сектору)

Ірина Губарець (проєктний керівниця, Представництво Європейського Союзу в Україні); Станіслав Тошков (проєктний керівник, Представництво Європейського Союзу в Україні)

Фінансовий сектор та банківська справа

Аліна Погрібна (начальниця відділу взаємодії з Групою Світового банку Департаменту міжнародних фінансових проєктів Міністерства фінансів)

Йоганна Джегер (старша спеціалістка з питань фінансового сектору); Євген Гребенюк (спеціаліст з питань фінансового сектору); Клим Науменко (консультант)

Віталія Мудрук; (проєктний керівник, Представництво Європейського Союзу в Україні); Ольга Чилат (проєктна керівниця, Представництво Європейського Союзу в Україні)

ІНФРАСТРУКТУРНА ГРУПА

Енергетика та видобування корисних копалин

Олена Бірюкова (директорка департаменту фінансів та управління державним майном Міністерства енергетики); Андарак Роман (генеральний директор Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства енергетики); Угрюмова Софія Сергіївна (головне управління забезпечення функціонування ринків нафти і газу Директорату нафтогазового комплексу та розвитку ринків нафти, природного газу та нафтопродуктів Міністерства енергетики); Олександр Кропот (директор департаменту промисловості Міністерства стратегії та промисловості); Фарід Сафаров (заступник міністра з питань цифрового розвитку, Міністерство енергетики); Олександр Харченко (радник міністра енергетики); Олександр Петрошук (державний експерт експертної групи зі стратегічного та бюджетного планування директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій);

Олександр Тронь (заступник директора департаменту економіки систем життєзабезпечення Міністерства розвитку громад та територій); Владислав Філіпов (старший експерт з централізованого теплопостачання Офісу підтримки реформ Міністерства розвитку громад та територій); команда відділу управління проектом «Проект енергоефективності централізованого теплопостачання в Україні» – Костянтин Станіцький та Станіслав Терлецький; Олена Бірюкова (директорка департаменту фінансів та управління державним майном Міністерства енергетики); Андарак Роман (генеральний директор Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міненерго); робоча група ГТС з оцінки збитків: Катерина Коваленко; Ольга Белькова; Ксенія Назаренко; Микита Слободян; Укренерго: Олег Павленко; Ольга Першина;

Сільвія Мартінес Ромеро (старша спеціалістка з енергетики); Кодзі Нісіда (старший фахівець з енергетики); Роман Новіков (фахівець з енергетики); Оділь Іветт Джонсон Навео (старший консультант з питань енергетики); Андерс Педерсен (старший фахівець з енергетики); Ашіш Шреста (консультант з питань енергетики); Санду Гідрім (старший спеціаліст з енергетики) операційний директор

Вольфхарт Пол (провідний спеціаліст з навколишнього середовища та геонауки); Олександр Йоганнес Хурдeman (старший експерт з питань нафти і газу); Роман Новіков (спеціаліст з енергетики)

Торстен Воллерт (керівник групи з енергетики та навколишнього середовища, Група підтримки України, Європейська Комісія); Денис Прусаков (керівник сектору, Енергетика, Представництво Європейського Союзу в Україні); Андрій Бандура (керівник сектору енергетики, газу, нафти та енергоефективності Представництва Європейського Союзу в Україні); Рута Балтаузе (експерт з питань енергетики Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Кшиштоф Герульський (Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)) (централізоване теплопостачання, ТЕЦ); Маркус Ліппольд (радник генерального директорату з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) група підтримки України (SGUA) Європейська комісія)

Транспорт

Анна Юрченко (заступниця міністра інфраструктури України з питань європейської інтеграції); Ірина Кучерук (директорка міжнародного відділу, Політика співробітництва та інвестицій Міністерства інфраструктури); Печончик Тарас (заступник директора Департаменту міжнародного співробітництва та інвестиційної політики, начальник Управління інвестиційної політики Міністерства інфраструктури)

Домінік Паскуале Пателла (старший фахівець з транспорту); **Євген Булах** (фахівець з транспорту); Анна Важненко (консультантка з транспорту); Антон Хаген (консультант з транспорту); Андрій Корецький (консультант з транспорту); Юліана (Юлія) Гаврилюк (консультантка з транспорту); Юрій Лозовенко (консультант з транспорту); Артем Полюх (консультант з транспорту); Олександр Карначов (консультант з питань транспорту)

Агнешка Скиба (програмна керівниця, інфраструктура, Представництво Європейського Союзу в Україні); Світлана Дідківська (менеджерка проектів (транспорт, цифрові питання), Представництво Європейського Союзу в Україні); Даніель Жак (керівник з питань політики генерального директорату з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) група підтримки України (SGUA))

Телекомунікації та цифрові технології

Маріанна Канінець (головна спеціалістка відділу впровадження фінансових SSD в регіонах Управління фіксованого та мобільного SSD Міністерства цифрової трансформації); Микола Козлов (в.о. генерального директора Державного підприємства «Інформаційні судові системи»); Володимир Попов (радник генерального директора Державного підприємства «Інформаційні судові системи»); Ігор Стародубов (директор відокремленого структурного підрозділу державного підприємства «Інформаційні судові системи» «Центр судових експертиз та експертиз», президент Всеукраїнської громадської організації «Спілка експертів України», судовий експерт, патентний повірений, оцінювач, кандидат юридичних наук)

Наталія Гельвановська Гарсія (старша спеціалістка з цифрового розвитку); Михайло Кольцов (консультант); Марта Хомин (консультантка)

Світлана Дідківська (керівниця проекту Представництва Європейського Союзу в Україні); Сергій Ладний (керівник проекту Представництва Європейського Союзу в Україні); Дженні Лундмарк (голова Управління державних фінансів Представництва Європейського Союзу в Україні)

Водопостачання та водовідведення

Приходько Роман (старший експерт з питань водопостачання та водовідведення офісу підтримки реформ Міністерства розвитку громад та територій); Олександр Петрошук (державний експерт Експертної групи зі стратегічного та бюджетного планування директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); Олександр Ілінський (заступник директора департаменту економіки систем життєзабезпечення Міністерства розвитку громад та територій); Віктор Черевко (Департамент державного екологічного нагляду (контролю) за природними ресурсами Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів); Віктор Дорошенко (Голова UIP2 СРМУ, Міністерство розвитку громад та територій)

Івайло Колев, (старший спеціаліст з водопостачання та водовідведення)

Ольга Сімак (керівниця сектору з охорони навколишнього середовища Представництва Європейського Союзу в Україні); Грегори Цуріс (радник, Зелена угода (Green Deal) Представництва Європейського Союзу в Україні)

Муніципальні послуги

Олександр Петрошук (державний експерт експертної групи зі стратегічного та бюджетного планування директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); Анна Нижник (в.о. генерального директора Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства розвитку громад та територій); Леся Діденко (заступниця директора Департаменту реалізації пріоритетних проєктів регіонального розвитку Міністерства розвитку громад та територій); Діана Новікова (головна спеціалістка відділу поводження з побутовими відходами та комунального господарства Департаменту комунального господарства та комунального господарства Міністерства розвитку громад та територій); Катерина Печончик (головна спеціалістка експертної групи з моніторингу надання адміністративних послуг Директорату системного розвитку надання адміністративних послуг Міністерства цифрової трансформації); Микола Козлов (в.о. генерального директора Державного підприємства «Інформаційні судові системи»); Попов Володимир (радник генерального директора ДП «Інформаційні судові системи», судовий експерт); Ігор Стародубов (директор відокремленого структурного підрозділу державного підприємства «Інформаційні судові системи» «Центр судових експертиз та експертиз», Президент Всеукраїнської громадської організації «Спілка експертів України», судовий експерт, патентний повірений, оцінювач, кандидат юридичних наук); Юрій Мацик (директор дирекції ШСД фіксованого та мобільного зв'язку)

Дебашрі Поддар (спеціаліст з міського розвитку) та Норіко Ое (старший спеціаліст з міського розвитку) Олександр Довбня (старший консультант з міського розвитку, SCAUR); Еллен Гамільтон (провідна спеціалістка з міського розвитку)

Кшиштоф Герульський (генеральний директорат із питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR), Група підтримки України (SGUA); Наталія Старостенко (проєктна керівниця, Представництво Європейського Союзу в Україні)

НАСКРІЗНІ СФЕРИ

Охорона довкілля і природокористування, та лісове господарство

Анастасія Драпалюк (начальниця відділу охорони та використання природно-заповідного фонду Управління природно-заповідного фонду та земельних ресурсів Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів); Олександр Скакальський (заступник начальника управління – начальник відділу державного екологічного нагляду (контролю) промислового забруднення Держекоінспекції); Юрій Кацагоров (заступник начальника відділу державного екологічного нагляду (контролю) біоресурсів – начальник відділу державного екологічного нагляду (контролю) лісів та рослинного світу – старший державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища)

Оксана Ракович (фахівчиня з охорони навколишнього середовища), Функе Асаолу (старший спеціаліст з охорони навколишнього середовища); Олена Струкова Голуб (старша економістка з охорони навколишнього середовища); Мадхаві М. Піллаї (старший спеціаліст з управління природними ресурсами); Myles Mac Donnadha (старший консультант з питань лісового господарства)

Ольга Сімак (керівниця сектору, охорона навколишнього середовища, Представництво Європейського Союзу в Україні); Грегори Цуріс (радник, Зелена угода (Green Deal), Представництво Європейського Союзу в Україні)

Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист

Васьковський Олександр (заступник директора Департаменту ресурсного забезпечення Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС)); Ігор Шелюк (старший спеціаліст відділу ресурсного забезпечення ДСНС); Семенець Світлана (ДСНС); Петро Кропотов (ДСНС)

Зузана Стентон-Геддес (старша фахівчиня з управління ризиками стихійних лих); Крунослав Катіч (старший консультант з управління ризиками стихійних лих); Аланна Сімпсон (провідна фахівчиня з управління ризиками стихійних лих); Максим Довгановський (консультант, SCAUR)

Александро Еггеншвілер (програмний директор Представництва Європейського Союзу в Україні); Мартін Шредер (керівник операційного відділу Представництва Європейського Союзу в Україні)

Юстиція та державне управління

Зураб Адеішвілі (Офіс прокурора), Гізо Углава (в.о. Директора Національного антикорупційного бюро); Андрій Данилюк, начальник відділу будівництва та реконструкції Департаменту управління державними активами Державної судової адміністрації; Анна Тищенко (директорка Департаменту міжнародних спорів, Міністерство юстиції)

Лаура Поп (старша спеціалістка фінансового сектору); Ірина Щербина (старша спеціалістка з державного сектору), Девід С. Бернштейн (провідний спеціаліст із державного сектору), Віталій Касько (консультант); Даніела В. Фелкман (старша спеціалістка з управління); Олексій Балабушко (провідний спеціаліст з управління); Клаус Декер (старший спеціаліст з державного сектору)

Клеменс Мюллер (керівник з політик, Представництво Європейського Союзу в Україні); Манфредас Лімантас (керівник програми – правосуддя, боротьба з корупцією та верховенство права, Представництво Європейського Союзу в Україні); Рута Балтаузе (заступник керівника групи, Генеральний директорат із питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Маркіян Зелак (старший радник з питань державних фінансів, команда належного врядування, Консультативна місія Європейського Союзу)

Очищення території країни

Дмитро Юрчук (Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС)); Дмитро Салтиков (Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС)); Дмитро Валентинович Юрчук, Дмитро Олегович Салтиков

Аланна Сімпсон (провідна фахівчиня з управління ризиками стихійних лих), Зузана Стентон-Геддес (старша фахівчиня з управління ризиками стихійних лих); Томіслав Вондрачек (експерт з розмінування), Крунослав Катіч (старший консультант з управління ризиками стихійних лих)

Александро Еггеншвілер (офіцер програм, Представництво Європейського Союзу в Україні); Мартін Шредер (керівник відділу операцій, Представництво Європейського Союзу в Україні), Барбара Ротвонік (офіцер програм, Представництво Європейського Союзу в Україні)

Макроекономічні наслідки, бідність

Тетяна Борщенко (Державна експертка експертної групи з питань соціально-економічного прогнозу Директорату стратегічного планування, координації політики та євроінтеграції, Міністерство соціальної політики)

Анастасія Головач (старша економістка), Марина Сідаренка (економістка); Том Бандервоет (провідний економіст); Крістіна Ноель Воган (економістка)

Панайотіс Стамуліс (керівник з питань політики, Генеральний директорат із питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Джулда Кіліте (керівник групи Генерального директорату з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)); Ольга Чилат (програмна спеціалістка, Представництво Європейського Союзу в Україні); Маркус Ліппольд (радник, Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) Група підтримки України (SGUA)) Європейська комісія)

Соціальна інтеграція та вразливі групи

Тетяна Борщенко (державна експертка експертної групи з питань соціально-економічного прогнозу Директорату стратегічного планування, координації політики та євроінтеграції Міністерства соціальної політики)

ВПО: Олена Кольчик (керівниця експертної групи з питань соціального захисту окремих категорій населення Директорату адресної соціальної підтримки населення та розвитку соціального інспектування Міністерства соціальної політики)

Гендер: Наталія Богданова (державна експертка експертної групи з питань протидії торгівлі людьми, домашнього насильства та гендерної рівності Директорату розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей Міністерства соціальної політики)

Інвалідність: Роман Пилипенко (державний експерт експертної групи з питань реабілітації Директорату соціального захисту прав осіб з інвалідністю Міністерства соціальної політики)

Ерік Джонсон (старший спеціаліст із питань соціального розвитку); **Олександра Шатирко** (спеціалістка із питань соціального розвитку); **Рей Сальваторе Дженнінгс** (консультант)

Гендер: Дженніфер Солотаров (старший спеціаліст із соціального розвитку), Домінік Келер (молодший професійний фахівець),

Інвалідність: Мір'ягон Турдієв (консультант)

Мартін Шредер (керівник відділу операцій, Представництво Європейського Союзу в Україні); **Тетяна Шульга** (керівниця проєкту, Представництво Європейського Союзу в Україні); **Міра Дідух** (офіцер проєкту – Охорона здоров'я та соціальна політика, Представництво Європейського Союзу в Україні)

Наскрізні питання, розглянуті в різних розділах

Управління сміттям: Діана Новікова (головна спеціалістка відділу поводження з побутовими відходами та комунального господарства Департаменту комунального господарства та комунального господарства Міністерства розвитку громад та територій); **Наталія Зайцева** (старша експертка з питань поводження з побутовими відходами ЦПР Міністерства розвитку громад та територій); **Філоненко Роман Степанович** (заступник директора Департаменту – начальник відділу екологічної безпеки Департаменту поводження з відходами та екологічної безпеки, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів)

Крунослав Катич (старший консультант з управління ризиками стихійних лих)

Інформаційну та аналітичну підтримку також надала команда Світового банку з обробки даних, серед яких **Кіт Патрік Гарретт** (менеджер DECAT), **Холлі Крамбек** (менеджер програм, DECAT), **Габріель Стефаніні Вісенте** (консультант, DECAT), **Клаудія Кальдерон Мачіадо** (консультантка, DECAT), **Сахіті Сарва** (консультант, DECAT), **Олександра Поставніча** (IT-офіцер/ Інженерія, ITSTI), **Стела Мокан** (менеджерка, ITSTI), **Роберт Мансур Харрісон** (IT-аналітик, бізнес-рішення, ITSES), **Рошель Гленене О'Хейган** (старший науковий співробітник з даних, DECIS), **Бенажмін П. Стюарт** (старший географ, DECAT), **Клара Іванеску** (географіня, DECAT), **Хосе Мануель Дельгадо Бласко** (консультант, DECAT), **Андрес Фернандо Чаморро Елізондо** (географ, DECAT), **Бенні Істанто** (консультант, DECAT), **Мін Джагал** (консультант, DECAT), **Наталія Гельвановська-Гарсія** (старша спеціалістка з цифрового розвитку, IDD01), **Хан Ван** (IT-офіцер, інженер, ITSTI), **Чітра Баласубраманян** (консультант, DIME 4), **Марія Рут Джонс** (спеціалістка з опитування, DIME 3), **Роберт Ендрю Марті** (аналітик-дослідник, DIME 4), **Михайло Колстов** (консультант, IDD01), **Нік Джонс** (фахівець з обробки даних, GFDRR), **Сем Блеквелл Неґоу** (консультант, GFDRR) і **Гарріет Мугера** (старший науковий співробітник з даних, DECAT). Світовий банк висловлює вдячність за підтримку **Лаури Клайн** (керівниці програми Державного департаменту США, відділ гуманітарної інформації) за своєчасний доступ до супутникових зображень.

Також відбувся обмін даними та інформацією з низкою експертів Київської школи економіки.

- Загальна координація та координація процесу: Дарина Марчак, Карина Король
- Соціальна сфера: Інна Студеннікова, Олександра Коломієць
- Культура, спорт, туризм: Юлія Маркуц, Дмитро Андрієнко
- Транспорт: Тарас Маршалок
- Житло, активи підприємств, промисловість, комунальне господарство, адміністративні будівлі: Дмитро Горюнов
- Освіта, охорона здоров'я: Юрій Гайдай
- Енергетика: Наталія Шаповал, Денис Саква
- Торгівля, торгові центри: Макс Гавришин
- Інфраструктура (автомобільні дороги, залізниця): Андрій Безп'ятов
- Інфраструктура (авіа): Владислав Радикович; Алла Биковська
- Сільське господарство та земельні ресурси: Роман Нейтер; Наталія Шпиготська
- Муніципальні послуги: Юрій Голинський

